

**Migration and Memory:
Assyrian Identity in Mardin Kerboran/Dargeçit**

**Thesis Submitted to the
Institute for Graduate Studies in Social Sciences
in partial satisfaction of the requirements for the degree of**

Master of Arts

in

History

Bogazici University Library

39001102928416

14

by

Ramazan ARAS

Boğaziçi University

2005

To my mother Emina Mele & my father Hacı Arif

ACKNOWLEDGEMENTS

This thesis is the product of a long process in which very many people have had their shares and contributions. First of all I would like to thank to my supervisor Associate Professor Arzu Öztürkmen for her guidance and support during my graduate years in the History Department. She was always ready to answer my questions and offer guidance to my work. It was a pleasure to attend her classes and seminars. I feel very lucky for having the opportunity to work with her and to learn from her academic intellect.

I am grateful to my thesis committee members, Professor Selçuk Esenbel and Associate Professor Günhan Danişman for their valuable comments during the different stages of my thesis writing. I am also thankful to my professors of the History Department, and in particular to Professor Edhem Eldem, Professor Selim Deringil and Assistant Professor Derin Terzioğlu for their intellectual support during my graduate years in the History Department. To Prof. Selçuk Esenbel, I would like to express my appreciation and respect for her continuous principled guidance, her inquisitive ways of thinking and the encouragement she gave me throughout my graduate study at Boğaziçi University.

I would like to express my feeling of gratitude to all my Assyrian informants in Norrköping and Linköping (in Sweden), to Kurdish informants in Mardin Kerboran/Dargeçit (in Turkey) and to Kurdish and Assyrian informants in Istanbul (in Turkey) who shared their precious life stories with me. Without their words and contributions this work would never come into existence. I would especially like to

thank to İskender and Sitti Nison, their older son Fehmi and to my friend Halim Yeşilmen and his family in Uppsala for their most essential help, hospitality and kindness during my fieldwork in Sweden. I am particularly indebted to Jan Bet-Sawoce who provided me many written sources from his archives in the University College of Södertörn.

My special thanks go to my brother Yasin who helped me during the translation and writing of some samples of my interviews. I would also like to thank my friend Kazım Onur for his help during the fieldwork in Kerboran/Dargeçit.

Words are not enough to express my gratitude to my family for their love, understanding and never-ending support throughout my education.

ABSTRACT

Migration and Memory:

Assyrian Identity in Mardin Kerboran/Dargeçit

by

Ramazan Aras

This thesis attempts to analyze the personal narratives and the life stories of Assyrians who lived and Kurdish people living in Kerboran/Dargeçit, Mardin. Focusing on the period between 1910-1980, it examines the migration, memory and identity structures of Assyrian and Kurdish communities in the region. Situating the local history of Kerboran/Dargeçit within the larger historical literature on Assyrian history, the thesis introduces new oral history material.

The oral narratives and life stories which form the basis for this thesis are based upon a fieldwork conducted in Kerboran/Dargeçit, in Bakırköy and Yeşilköy regions in Istanbul and in Norrköping and Linköping cities in Sweden in different times since the summer of 2001. This study therefore also follows a multi-sited ethnographic analysis in searching for the historical relationships between Assyrian and Kurdish communities in that particular region.

KISA ÖZET

Göç ve Hafıza:

Mardin Kerboran/Dargeçit'te Süryani Kimliği

Ramazan Aras

Bu tez Mardin Kerboran/Dargeçit'te yaşamış olan Süryanilerin ve yaşamakta olan Kürtlerin kişisel anlatılarını ve yaşam hikayelerini analiz etmeyi amaçlamaktadır. 1910-1980 döneminde, Süryani ve Kürt toplumlarındaki göç, hafıza ve kimlik yapılarını incelemektedir. Tez, Kerboran/Dargeçit yerel tarihini daha geniş bir Süryani literatürü içine yerleştirerek yeni sözlü tarih malzemesi sunmaktadır.

Bu tezin temelini oluşturan sözlü anlatılar ve yaşam hikayeleri, Kerboran/Dargeçit'te, İstanbul'un Bakırköy ve Yeşilköy semtlerinde ve İsveç'in Norrköping ve Linköping şehirlerinde farklı zamanlarda 2001 yılının yazından beri yapılmış olan alan çalışmalarına dayanmaktadır. Bundan dolayı, bu çalışma çok alanlı bir etnografik analizi takip ederek, belirli bir bölgedeki Süryani ve Kürt toplumlarının arasındaki tarihsel ilişkileri araştırmaktadır.

TABLE OF CONTENTS

FOREWORD.....	1
INTRODUCTION.....	9
CHAPTER I	
METHODOLOGY OF THE RESEARCH: A CRITICAL REVIEW	
OF THE LITERATURE AND ETHNOGRAPHY ON ASSYRIANS.....	13
1. Shifting Curiosities: From Early Christianity to Contemporary	
Migration A Brief Literature Review.....	15
2. Reaching Out To Local Particularities: The Need for Oral History.....	21
3. Multi-Sited Ethnography: Fieldwork in Turkey and Sweden.....	25
A. Fieldwork in Kerboran/Dargeçit, Mardin.....	27
B. Fieldwork in Norrköping and Linköping, Sweden.....	31
C. Fieldwork in Bakirköy and Yeşilköy, Istanbul.....	36
CHAPTER II	
THE HISTORY OF THE ASSYRIANS: A CRITICAL REVIEW.....	40
1. Assyrians under the Reign of the Ottomans.....	42
3. Between Etymology, Ethnicity and the Genesis Myth:	
A Survey of Historical Origins.....	44
4. On the Fringes of Christianity: The Religion of the Assyrians.....	52

LIST OF FIGURES

	<i>Page</i>
1. Priest Ibrahim, Andreas Demir (the leader of Assyrian community (The man with tie) and some Assyrians in Kerboran, 1977.....	2
2. Kerboranian Assyrian Women in the funeral of Andreas, in Midyat, in Mar Gabriel Monastery, 1978.....	2
3. Sitti Nison with her mother and children, Norrköping, Sweden.....	3
4. Hazmi Nison, Kerboran/Dargeçit, 1971.....	3
5. Sitti Nison with her children, Kerboran/Dargeçit, 1971.....	3
6. The old bazaar (in Kurdish 'Suk') of Kerboran, 2005.....	4
7. The old bazaar (in Kurdish 'Suk') of Kerboran, 2005.....	4
8. The Assyrian's old Churches and Muslim's old Mosque in Kerboran, 2005.....	5
9. The Assyrian Orthodox (<i>Süryani Kadim</i>) and Protestant Churches in Kerboran, 2005.....	5
10. The Assyrian Orthodox (<i>Süryani Kadim</i>)'s Cemetery in Kerboran, 2005.....	6
11. The Assyrian Catholic Church in Kerboran/Dargeçit, 2005.....	6
12. The interview with Priest Yusuf (the man with white shirt) in Mar Gabriel Monastery, in Midyat, 2001.....	7
13. The interview with Assyrian Esmer in Mizizax/Doğançay, in Midyat, 2001.....	7
14. A general view from Kerboran/Dargeçit, 2001.....	8
15. A general view from Kerboran/Dargeçit, 2001.....	8
16. The cemetery of some Kerboranian Assyrians in Norrköping, Sweden.....	144
17. The graves of Muksi (Pilgrim) Murat & Hazmi Nison in Norrköping,.....	144
18. Muksi Murat Niso (Born in Kerboran in 1912 – died in Norrköping, in 1998).....	145
19. Hazmi Nison, (Born in Kerboran/Dargeçit in 1912 – died in	

Norrköping, 2000).....	145
20. İskender (1940 -) & Sitti Nison (1941 -), Norrköping, Sweden, February, 2005.....	146
21. Musa Yıldız (1925 -), Norrköping, Sweden, February, 2005.....	146
22. Hanne Özdemir (1933 -) and her brother İskender Nison, Linköping, Sweden, February, 2005.....	147
23. Numan Ğero and Musa Yıldız, Norrköping, Sweden, February, 2005.....	147
24. Ekrem Onur (1936 -), Kerboran, January, 2005.....	148
25. Nefiye Onur (1940 -), Kerboran, January, 2005.....	148
26. Hacı Sabri Onur (1923 -), Kerboran, January, 2005.....	149
27. Fatma Onur (1925-), Kerboran, January, 2005.....	149
28. Nefiye (1935 -) and Sadık Siyahkoç (1933 -), Kerboran, January, 2005.....	150
29. Emine Aras (1933-), Kerboran/Dargeçit, 2003.....	150
30. Safura (1938 -) and Ekrem Eldemir (1930 -), Istanbul, March, 2005.....	151
31. Feride Şengo (1938 -) and her husband Sabri (1937-), Istanbul, May, 2005..	151
32. Naif Üstüner (1914 - 2005), Kerboran, February, 2003.....	152
33. Peyruze Üstüner (1920 -), Kerboran, January 2005.....	152
34. The map of Mardin Region A.C. 363-613.....	153
35. The map of Mardin (Sandjak de Mardin).....	154
36. The map of Kerboran/Dargeçit, 2005.....	155
37. Today, the cities where Assyrian people live in Sweden.....	156

FOREWORD

My initial interest in the '*Assyrian Question*' goes back to my childhood, when I first heard about this community. Assyrian stories made a good part of my mother's repertoire, with lively scenes from their lives, weddings, fights and murders as thriller stories that left a strong impact in my mind. As a native of the town Dargeçit in Mardin, more commonly known as Kerboran, I was exposed to the stories of a common past which no longer existed. As a student of history, my curiosity grew as our community was small but apparently more complex than it looked. I began my interviews with the locals of the town in 2001. Following my initial interviews the line of questions which preoccupied me was as follows: "What had happened in the relations between Muslims (Kurds) and Christians (Assyrians)? Why did they give up their peaceful relations for centuries and drawn into conflict with one another? Why did the Assyrians have to immigrate?" The narratives I collected revealed that the change which had shaken centuries long demographic structure had been mainly experienced between 1910 and 1980, the period which will form the essential time frame I will focus in this thesis. Following the oral history approach and multi-sited ethnography, I will try to situate the process of this historical change within a larger historical review of the Assyrian community at large. Looking at this small town of Mardin, it can in fact be seen as representative of other similar towns like Midyat, Nusaybin and İdil in the region.

No doubt, in order to answer those questions, I had to find eyewitnesses of the time and listen to their stories. In the light of my informants' telling, in order to draw a clear and more balanced picture of the time, I decided to interview people from both sides.

Figure 1. Priest Ibrahim, Andreas Demir (the leader of Assyrian community - the man with tie) and some Assyrians in Kerboran, 1977, (from Lönstidning, - LT- newspaper, Södertälje, Sweden, 1977.)

Figure 2. Kerboranian Assyrian Women in the funeral of Andreas, in Midyat, in Mar Gabriel Monastery, 1978 (from Lönstidning, - LT- newspaper, Södertälje, Sweden.)

Figure 3: Sitti Nison with her mother and children, 1971. Norrköping, Sweden.

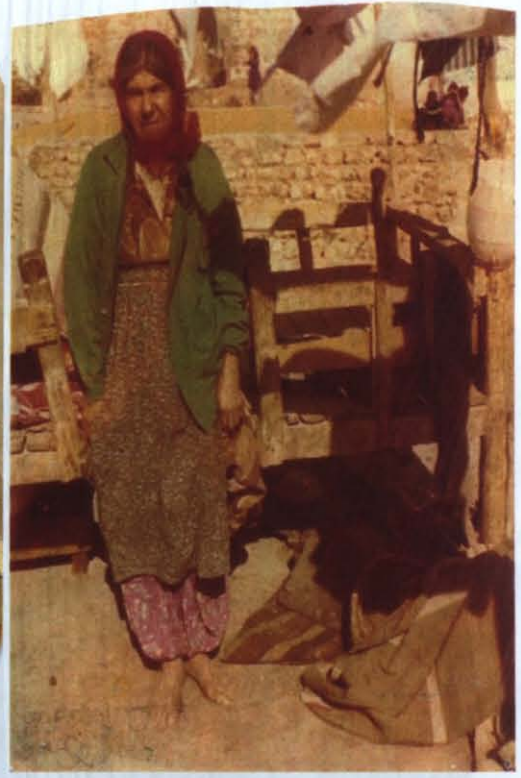

Figure 4: Hazmi Nison, Kerboran/Dargeçit,

Figure 5: Sitti Nison with her children, Kerboran/Dargeçit, 1971.

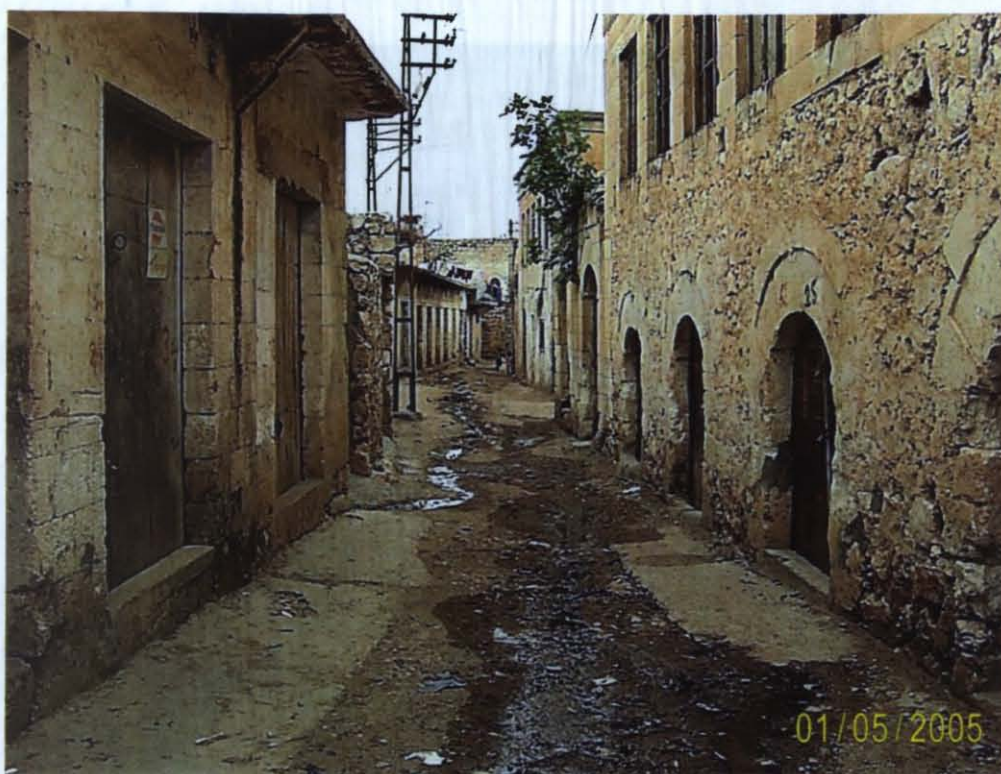

Figure 6. The old bazaar (*Suk*) of Kerboran, 2005.

Figure 7. The old bazaar (*Suk*) of Kerboran, 2005.

Figure 8. The old Churches and the old Mosque in Kerboran, 2005.

Figure 9. The Assyrian Orthodox and Protestant Churches in Kerboran, 2004.

Figure 10. The Assyrian Orthodox (Süryani Kadim) Cemetery in Kerboran, 2005.

Figure 11. The Assyrian Protestant Church in Kerboran/Dargeçit, 2005.

Figure 12. The interview with Priest Yusuf (the man with white shirt) in Mar Gabriel Monastery, in Midyat, 2001.

Figure 13. The interview with Assyrian Esmer in Mizizax (Doğançay), in Midyat, 2001.

Figure 14. A general view from Kerboran/Dargeçit, 2001.

Figure 15. A general view from Kerboran/Dargeçit, 2001.

INTRODUCTION

The Assyrians are one of the numerous ancient communities in the Middle East in the region of Mesopotamia. There is a general belief that the Assyrian identity has been seen assimilated into other cultures, or even that the Assyrian culture is actually a long time neglected and forgotten culture. In contrast to such generalizations, this thesis argues that the contemporary Assyrian communities still preserve their ethno-religious identity and culture in the Modern world. In the process of migration and forced displacement, they have constructed a strong link between the past and the present in their social memory be it as an “Assyrian (Syrian)” or as a “Christian.” The construction and transformation of their cultural identity has always been closely associated with their religious identity, a natural consequence of religious conflicts in the region.

This thesis aims to examine the historical construction of ethno-religious identity of Assyrians from Kerboran/Dargeçit in Mardin in the south east region of Turkey. During the period of 1910-1980, Kerboran/Dargeçit had an Assyrian community as a Christian minority, traumatized and displaced at times. The lack of any written source on this historical process led me to develop an oral history research. By collecting the oral narratives and life stories of Kerboranian Assyrian Christians and Muslim Kurds from and in Kerboran/Dargeçit, I tried to explore how the Assyrian identity was constructed given the historical relations between the Assyrians/Christians and the Kurds/Muslims. This endeavor also required to develop another framework in the rewriting the local history of Kerboran/Dargeçit region, as there emerged a local sense of the past with its own periodization, actors, events and their significance.

Situating the findings of the conducted oral history research required a critical review of the present literature on the Assyrian community. Therefore, I chose to begin in the first chapter by examining the written sources on the Assyrian community in Turkey and tried to understand how a historical narrative was constructed on the Assyrians by different researchers in different ways. Ranging from early Christianity to contemporary migration and forced displacement, the evaluation of this literature helped us to distinguish between the popular and scholarly analysis. A critical review of literature also revealed that there has not been any oral history study on the Assyrian issue. The multi-sited ethnography in Turkey and Sweden enabled material from not only Assyrian people but also from Kurdish people of the region. Collecting and listening life stories and oral narratives from both sides gave a chance for analyzing the issue from different aspects. Shortly, the first chapter tries to provide a necessary historical and cultural layout which will be useful in understanding the field research conducted in different locations.

Following the existing literature on Assyrian history, the second chapter of the thesis aimed to delineate the major vantage points of the Assyrian historical narrative. This historical review extended from the time when the Assyrian community emerged as an early Christian community in first century in Mesopotamia up until the nineteenth century, when they experienced the collapse of the Ottoman region. Here, the focus has been on the origins of ethno-religious identity. It was observed that Assyrians considered themselves as one of the pioneer communities who converted to Christianity as an 'Ancient (*Kadim*) Christians' in the Christian world.

In the third chapter I tried to situate the local history of Kerboran/Dargeçit within the general history of the Assyrian community at large. As an ancient settlement, Assyrians and Kurds lived in Kerboran/Dargeçit as the Christian and Muslim natives of the region. To explore how the demographic structure of the region transformed through the centuries was the main brought forward important questions to be researched. The exploration of Assyrian and Kurdish tribes in the Kerboran/Dargeçit region, the transformation of the ethnic and religious structure of the region from the earliest period until the last migration wave at the end of 1970s provided a better understanding the political and social conditions of this locality. The political and social factors which resulted in the forced transformation of the region opened way to more complicated questions such as “Who were the first natives in Kerboran/Dargeçit?”, “When and why Kurdish people did settle in the region?”, “How were the relationships and interactions of the Assyrians with their ethnically and religiously different neighbors, Kurds?”, “Were there any discriminations between both communities?”, “What kinds of elements and reasons caused the exclusion of Assyrian people and later resulted in migration of this community from Kerboran/Dargeçit?”

To find answers to some of these questions could only be possible by collecting and listening personal life stories of Assyrian and Kurdish natives of Kerboran/Dargeçit. The Fourth Chapter tries therefore to elaborate and analyze the events, facts, and memory constructions in various life stories and personal oral narratives, in which interviewees made a periodization of their local history. Personal accounts foregrounded the traumatic events of 1915, political and social conflicts in the 1940s, and the religious discrimination, marginalization and labor migration in

the 1960s in Kerboran/Dargeçit. The comparison between the life stories of Kerboranian Christian Assyrians and those of Kerboranian Muslim Kurds, revealed various aspects of the stories of 1915, remembrances of the period of 'post-1915', the assassination of leading Christian figure Andreas Demir in 1978 and the last migration wave after this murder. On the other hand, various aspects of remembering daily life in Kerboran/Dargeçit also surfaced as an important domain to examine, where the evaluations of gender difference in the local region emerged as a crucial component.

Overall, this thesis aims to situate the findings of my multi-sited research on Kerboranian Assyrian community within the larger literature available on the Assyrians. On a historiographic level, it also tries to show how the written and oral material is complementary in the analysis of local history research.

CHAPTER I

METHODOLOGY OF THE RESEARCH:

A CRITICAL REVIEW OF THE LITERATURE AND ETHNOGRAPHY ON ASSYRIANS

Assyrians are one of the native communities in the Middle East rooted in ancient Mesopotamian civilization. In the historical process, the preservation and transformation of ethnic and religious identity in the Assyrian community offers the researchers multiple theoretical challenges. A thorough study of this community needs both a survey of the published works and an oral history approach. In this part of my thesis, I will try to make a review of the literature on the Assyrian Community in Turkey, and the emerging need to pursue an oral history methodology. Researchers have asked such questions as “Who are the Assyrians?”, “Are they an ethnic group or Christian sect?”, “In which areas did they settle in the south east?”, “What are the differences of their culture, religion, language, architecture and the way of life?”

In the last decades, there have been several studies over the Assyrian Community. The motivation behind these publications was diverse. Fore and most, there was a need to go beyond “descriptive,” which led many new studies to focus on political, ethnic and controversial aspects of the issue, beginning by the 1990s. In these works (Bar Şawme 1991, Çelik 1996, Albayrak 1997, Andersson 1997, Bilge 2001, Sonyel 2001), the Assyrian question and Assyrians of Turkey are mostly examined by scholars and researchers in an attempt to show how the state approach differed from the communal one. They also focused on the description of religious,

socio-cultural, architectural aspects of the community, putting them in a comparative perspective with other sects of Christianity, Islam and other neighboring socio-cultural structures and forms. The recent book by Ahmet Taşğın, Eyüp Tanrıverdi and Canan Seyfeli, *Süryaniler ve Süryanilik* (Assyrians and Assyrianity) is one of the most contemporary, comprehensive and good example of these works (Taşğın 2005).

As making general definitions and from a macro perspective, these studies examined Assyrians as monolithic entities. Many of these studies have thus failed in explaining the real nature of migration and identity issues of Assyrian community in modern Turkey. One can also add that in the last decade a political-journalistic style dominated Assyrian studies falling far away from defining the matter in a historiographic-sociological approach. These kinds of analyses have the same deficits and sometimes mislead the understanding of the issue. They primarily attempt to solve a problem, rather than to understand and identify the question. They also leave aside the search for the differences and main social - cultural orientation of Assyrians within their long history. Among many questions which were missing from these studies are “How the memory and identity of Assyrians have been constructed after World War I?”, “How did they relocate themselves in the South East of Turkey after 1915?”, “What is their sense of belonging to Kerboran?” and “How were their relationships with Muslim Kurds as their neighbors in this location?” .

As making general definitions and from a macro perspective, these studies examined Assyrians as monolithic entities and so many of these studies have failed in explaining the real nature of migration and identity issues of Assyrian community

in Turkey. From an academic perspective, it can be said that in the last decade some studies over Assyrian issue have been conducted in a political-journalistic manner and far away from defining the matter in a historiographic-sociological approach. These kinds of analyses have the same deficits and sometimes have misled the understanding of the issue. They attempt to solve a problem, rather than to understand and identify the question and to search for the differences and the main social - cultural orientation of Assyrians within their long history. How the memory and identity of Assyrians have been constructed after World War I, how they locate themselves in the South East of Turkey as their homeland in terms of the sense of belonging and how were their relationships with Kurds as their neighbors in these locations are some of the crucial aspects of the issue which have been missed in these studies.

1. SHIFTING CURIOSITIES: A BRIEF LITERATURE REVIEW FROM EARLY CHRISTIANITY TO CONTEMPORARY MIGRATION

The literature on Assyrian community can be evaluated in four categories in terms of chronological and thematic order.

(1) The first category is the written sources by missionaries, diplomats (Wigram, 1920 and 1929) and Turkish army members (Özbay, 1975) who worked in the late period of Ottoman Empire and in the early period of Turkish Republic in the south east of Turkey. W. A. Wigram's missionary travel accounts are some of the most important historical data on the history of Christianity and Christians in

Anatolia in the late period of Ottoman Empire.¹ However published almost four decades later, Turkish Army Doctor Kemal Özbay's book (1975), also gave a short history of Assyrian's ethnic, religious, linguistic, socio-cultural structures as a part of ancient Anatolian cultural civilization.² Besides these sources, there are many diplomatic documents of Turkey, France, Germany, United Kingdom and USA's government authorities.

(2) The second category is sources written by Assyrian clergymen since the 1960s. These are descriptive works, focusing on religion, ethnic roots, civilization and culture, mainly written to inform a general reader interested in the Assyrians. The Assyrian Priest Cebrail Aydın (1964), for instance, expressed that his aim is to "enlighten people about Assyrian history and civilization" (1964:3). His work stretches from prehistoric period (BC 5000-4000) to modern times in Mesopotamia. Similarly, Bishop (Herepiskopos) Günel (1970) framed the Assyrian community as an "*a lost nation*", and focused mainly on the question of "*Who are Ancient Assyrians (Süryani Kadim Kavmi)*", with a prudent tone where he assured that he

¹ Wigram begins his missionary journey from Istanbul on the 7th of May, 1841 and takes way to Trabzon and then travels in the route of Karahisar, Edrene, Sivas, Merizah, Argana (Ergani), Nisibin (Nusaybin), Mossoul, Zakho, Jezireh, Mardin, Der Zafran, Tokat, Amasya and Samsun. At the end, he arrives on the morning of the 9th of August in Istanbul. In the travel accounts of Wigram, detailed descriptions of religious, ethnic, social-cultural structures of the places and communities' life conditions are identified. During his travel, his main focus is on the constructions of religions-Christianity, Islam, Judaism, and Yezidi – in the region and the relationships of these different religious and ethnic identities – Turks, Greeks, Armenians, Kurds, Jews and Assyrians – with each other.

² Özbay worked in the region (Midyat, Mardin) and later developed a historical interest to the Assyrian community.

had no separatist-nationalist political involvement in the issue (1970:26).³ Another such work belongs to Metropolitan Bishop Dolapönü, *Itr- El Nardin fi Tarih Merdin* ("The History of Mardin, 1972), which is also a descriptive study, almost like a guidebook of Mardin for general visitors. All of these clergymen evaluated Assyrians as one of the ancient communities in the Mesopotamia, not only having a religious (Christian) identity but also made reference to ethnic/national identity framing the Assyrians as "a lost nation".

(3) A third category of historical analysis reflects the official approach to the Assyrians. Mithat Sertoğlu, director general to the Prime Ministry Archives, argued in the 1970s that Assyrians were one of the Mesopotamian Turkish communities who migrated from Central Asia in 5000- 5500 B.C. According to Sertoğlu, these Turanian people were called Syrian or Assyrian when they converted to Christianity. On this account, Assyrians were not a Semitic people rather they are of Turkish origin a people who have been in Mesopotamia for a long time (Sertoğlu, 1974). On the other hand, Mehlika Aktok Kaşgarlı scrutinizes that Assyrians were known in history as 'Sirris', and that the word 'Sirri or Siri' has been misrepresented as 'Syrian'. 'Sirri' is believed to be the name given to the people who spoke Aramaic, which was akin to Hebrew hence, ethnically the Aramians were a branch of the Hebrews. Then, Assyrians were seen in upper Mesopotamia between the fourth and

³ He even entitled his work "*Turkish*" *Assyrian History* to avoid any potential criticism coming from the state and Turkish nationalist circles. The reference to "Turkishness" however is merely geographical, as he does not intend to establish any relation between Turkish and Assyrian identities. His priority is to explain the historical process of how Assyrians were among the earliest converts to Christianity. He also raised the issues of language, relationship with Muslims, the first religious centers in the region, the history of Mother Mary Church and the other churches and monasteries in the region.

third centuries B.C., from whence they spread to Southeastern Anatolia (Kaşgarlı, 1991).

(4) A final category consists of scholarship produced in the West (mainly in Sweden and Germany)⁴ and analyzing the Assyrian case in terms of migration, forced displacement, religious and ethnic conflicts and emerging political identities. The key feature of these studies is to describe and analyze how Assyrian community have suffered and were forcibly displaced from their homeland (Bar Şawme 1991, Bet Barşawmo 1996, Gardell 1978, Bet Şawoce 1994, Lazirof 1991 and etc.). The focus here is on the resistance and survival of Assyrians, preserving their identity, culture, language, traditions and keeping a hope to return one day to their homeland. This new discourse of study has been formed in the context of diaspora and it has taken place especially at the beginning of 1990s in Turkey (Bar Şawme 1991, Bet Barşawmo 1996, Bet Şawoce 1991, 1994). These studies commonly make an effort to mirror the ethnic, religious, linguistic and geographic origins of the Assyrian community.

The European interest in the Assyrian community is rooted in the community members' migration to the European countries during the 1960s and mostly in the 1970s. The constant trend in migration raised a curiosity for the European state authorities. Although some migrants were accepted as labor migrants or refugees, this was not a common policy of these countries. Many migrants were expelled and they encountered many problems regarding the integration of migrants in this period.

⁴ The population of Assyrians in these countries is larger than the other countries. While most of these studies emerged from Assyrian community in diaspora by Assyrian researchers, some of them have made by Swedish, German or non-Assyrian researchers.

Many European countries began to search about Assyrians in order to learn who were the Assyrians and what were the causes of their migration. Many European research teams began to visit South East Turkey to explore the political and cultural situation in the region. The Swedish researcher Stefan Anderson's work which is focusing on this issue is a good example (Anderson 1996). On the other hand, many studies had been conducted by researchers in European universities to overcome economic, social and cultural problems of these new minority groups in their countries (Björklund 1981, Gardell 1978, Hofdijk and Jansen 1989, Hovdenak 1982).

As an ancient and Christian minority group in the Middle East, Assyrians still attract many researchers (Nisan 2002). However, concerning the issue in the context of the Middle East as an ethnic and minority identity (Sonyel 2001, McCarty 1983 and 1995, Ware 1997, Güler 2001, Çelik 1996, Şimşek 2003) requires examining the other, neighboring ethnic identities in the context of their relationships and mutual interaction. Kurdish communities as the closest neighbors to Assyrians in Turkey should also be investigated in this process. I believe that examining the formation and social-cultural and political structure of Kurdish community in Turkey (Yalçın-Heckmann 2002, Aydın 2000, Kutlay 2002, Bruinessen 2004 and 2005) will give detailed data on the issue to the new researchers in the field.

At the beginning of 1990s, there was also an increase in the number of research on the Assyrian Community in Turkey. In this period, not only the work of Assyrian researchers emerged in the bookshelves of bookshops, but also many works by foreign, Turkish and Kurdish scholars took their place at the bookshelves (Abdalla 1992, McCarthy 1995, Burguiere and Grew 2001, Sonyel 2001, Şimşek 2003). In addition, many undergraduate and graduate theses on this issue have been

conducted in Theology faculties, Sociology and History departments in some universities abroad (Deniz, 1999, Laing-Marshall 2001) and in Turkey (Keser 2002, Ergün 2005). It can be claimed that, most of these studies, especially studies which have been made in Turkey are descriptive studies in the context of religious, social-cultural and ethnic structures of the Assyrian Community in Turkey. As mentioned above the percentage of studies by theologians and Muslim historians among these works is very high. Among these studies, not only Assyrians but also Nestorians (*Nesturiler*) are examined. The emergence of the sects in the earlier period of Christianity, the religious structures and development of these sects in Mesopotamia, their relations with the Roman, Byzantium and Ottoman Empires and the similarities and differences between their religious rituals are focused (Albayrak 1997, Öztürk 1998). In the most recent work on Assyrians of Turkey (Taşgın, Tanrıverdi & Seyfeli 2005), several articles and theses examined the history of the Assyrians (Öztürk, Azimli, Seyfeli, İleri, Yıldız 2005), their Church (Durak Albayarak, Seyfeli, Özcoşar 2005), their religious rituals (Tezokur 2005), their language (Tanrıverdi 2005), their literature (Tanrıverdi, Demirci 2005), their philosophy and schools (Doru, Kaplan, Sarıkavak 2005), their religious education (Atalay, Özcoşar 2005), their law (Özcoşar, Ergün, Erdem, 2005) and their music (Duygulu 2005). In this context, the architectural ability and tradition of Assyrians and their great religious architectural works become known as one of the authentic features of their identity (Keser 2002).

In these studies, Assyrian identity is defined in different ways like ancient, religious, Semitic and Mesopotamian. Criticizing evaluations of Assyrian identity as a touristy object (Bilge 2001), Assyrian identity has begun to be examined and discussed as a religious, social-cultural and politic identity among academics, in the

media and also in the public space. The symposium “European Union, Turkey and Assyrian/Syrian Migration”⁵ which organized by Bilgi University and Sweden Consulate in Istanbul is a good example of recent works.

2. REACHING OUT TO LOCAL PARTICULARITIES: THE NEED FOR ORAL HISTORY

Looking at the literature published on Assyrian history, and trying to focus on a particular Assyrian community in a small town (Kerboran/Dargeçit), one finds himself challenged by the task of situating that community’s history into the broader picture. There, oral history research emerges as the only significant methodology and approach for a deeper understanding of such particular communities. Given the fact that no former oral history study had been conducted among the Assyrian communities in the published literature, this thesis becomes a first attempt to look at a small Assyrian community’s history in its own particularities. Before going into a detailed description of my ethnography, it would be necessary to state a few words on the oral history methodology and approach.

Mary Chamberlain and Paul Thompson in their work *“Narrative and Genre”* argue that “Though historically the canon has had little room for unwritten oral narratives recent interest from across the social sciences has emerged as a result of wider social, cultural and political developments since the 1940s”(Chamberlain and

⁵ The symposium “*European Union, Turkey and Assyrian/Syrian Migration*” organized by Istanbul Bilgi University and Sweden Consulate in Istanbul in Kustepe campus of Bilgi University in May 26-27, 2005

Thompson 1998:4). Following Jesse Newman's argumentation at the beginning her research; "...Without doubt, oral history is potentially a skill for reproducing political memory, a method accessible for the first time to the silenced, the inaudible, the disenfranchised: women, men, working classes, ordinary people. But oral histories are not necessarily progressive, nor all the uses to which oral narratives may be put. Like any representation of history, oral history is not innocent of selection, bias, evasion and interpretation. That is to say, the representation of history, including oral history, is itself a contested historical event"(Newman 2003:9). Therefore, following Anne McClintock, one can argue: "The collection and preservation of human memory is less a technique for increased historical accuracy, than it is a new contested technology for historical power (McClintock 1995:310).

At this point, the oral history of Assyrian community emerges as a new critical methodology of examining those aspects neglected in the written sources on Assyrian history. An oral historiographic approach is required to understand particularly the recent development and cleavages of Assyrian community living in Turkey. Besides discussing the relationship between concepts and institutions, the life stories of Assyrian migrants and those of their Kurdish neighbors would give a better account of the Assyrian experience in Kerboran/Dargeçit in Mardin during the period of 1910-1980. In this thesis, when I speak of Assyrians, I refer mostly to a very select group, namely, the Assyrian Christians who lived in Kerboran/Dargeçit and then migrated to Sweden. Although the Syriac language is known as Assyrian's native language in general, in contrast to the Assyrian people in Diyarbakır, Mardin, Midyat, Nusaybin and other Assyrian settlements in the region, the native language

of Assyrians of Kerboran/Dargeçit is Kurdish.⁶ As a native of Kerboran/Dargeçit, I have not run into any difficulties during my fieldwork study in interviewing members of the Assyrian community now settled in Sweden and their Kurdish neighbors still living in Kerboran/Dargeçit. My interviewees were the members of Assyrian Christian community and those of Muslim Kurdish community from Kerboran/Dargeçit. As a general point, and as one of the core perspectives in this study it is argued that Assyrian experience could be read on their stories and their Kurdish neighbors' stories not on the "discourse" of outsiders. It is a well-known fact that many arguments have been put forward and many writings have written on Assyrian community regardless of their own experiences. Many emerging discourses of the case do not form from the core of the problem. I believe that without witnesses' personal experiences which have a historical value as data, every work on this issue will remain as deficient and weak at the end.

During my ethnographic fieldwork, while I was conducting my interviews some methodological and ethical issues emerged which need further elaboration. All the interviewees were selected on the basis of the relevance of their experience to the subject at hand. Although some of them tried to express their personal narratives and life stories in a comfortable and calm atmosphere with no hesitation, some of them chose to remain silent, not to respond or change to another topic in certain moments. Some members, men and women, from both communities directly refused my demand of an interview. Those who accepted to cooperate switched their tone of their voice according to the topics discussed. Some, for instance, preferred to whisper

⁶ Similarly, another Assyrian community who lived in İdil, another town of Mardin, also spoke Arabic as their native language. Findings do not make it clear that when, why and how these linguistic cleavages occurred in the historical process, which remains as a future research topic.

while referring to persecutions and troublesome events during the interviews. I also observed that many interviewees felt intimidated by the presence of other family members during the interview process. It is possible to say that some narratives were shaped and constructed in the shadow of the household. However, they all joined my project willingly at the beginning of interviews and were fully aware of the goals and objectives of my oral history project. In spite of all methodological and ethical issues, the personal narratives of my informants who are living in different locations with their religious and ethnic identities resembled in a surprising way. As Alessandro Portelli contends, the oral history produces “narratives in which the boundary between what takes place outside the narrator and what happens inside, between what concerns the individual and what concerns the group, may become more elusive than in established written genres, so that the personal ‘truth’ may coincide with shared ‘imagination’ (Portelli 1998: 66). Like in many other oral history projects, this allows the interviewed Assyrian people to construct their own history by themselves with their own words. My role as an oral historian then becomes to prepare the ground for this particular community on where they define themselves and shed a light to a long-time neglected marginal community in Turkey. The life stories of 26 people -11 women and 15 men whose ages differ between 55-95 - for no doubt will illustrate the complexities of the historical process in the period of 1910-1980, where many Assyrians of Kerboran/Dargeçit had to migrate abroad. Although this study cannot provide a full picture of Assyrian’s migration, it will provide significant findings concerning Assyrians migration, memory and identity in Mardin, and their relationships with Kurdish community in Kerboran/Dargeçit in the period of 1910-1980.

In conclusion, my project on Assyrian Oral history has two dimensions affecting the community. First, it gives the informants an opportunity to express their own narrative for the first time to a general public, which I believe has a therapeutically effect at an individual level. Second, project offers a historical analysis where the local community not only documents their personal-communal history for the first time but also develop a ground of discussion to reevaluate the process in its multiple levels including Kurds, the State, the public and the international community.

3. MULTI-SITED ETHNOGRAPHY: FIELDWORK IN TURKEY AND SWEDEN

The task of explaining the historical experience of the Assyrian community in Kerboran/Dargeçit between 1910 and 1980 required more than one site to explore. Following George Marcus concept of multi-sited ethnography (1998) my fieldwork extended from Kerboran/Dargeçit to Sweden and back to Istanbul. In the pursuit of such questions as “What happened in the relations between the Muslims (Kurds) and the Christians (Assyrians)?”, “Why did they give up their peaceful relations for centuries and drawn into conflict with one another?” and “Why did Assyrians have to immigrate?” I had to interview people from both sides. I planned to accomplish the first parts of the fieldwork and interviews in Kerboran/Dargeçit and with Muslim Kurds. For the second part of the fieldwork, I planned to interview Assyrians. I decided to go to Sweden where most of the Assyrians Kerboran/Dargeçit had now settled. And as a last step of the fieldwork, I planned to complete my study by interviewing one or more Assyrian and Kurdish families in Istanbul.

I planned to accomplish the first parts of the area study and interviews in Kerboran and with Muslim Kurds. For the second part of the area study that I planned to interview with Assyrians, I decided to go to Sweden where most of the Assyrians Kerboran is living. And as a last step of the area study, I planned to complete my study by interviewing with one or more Assyrian and Kurdish families in Istanbul. In general, my study aims to figure out some clues of historical events performed since the first days of the Republic till 1980s in the Southeast. This study will be based on oral histories and primary and secondary historical sources. In this context, the oral history as a primary source will be the most original part of the study and consist of the life stories and personal historical witnesses of old people that I will have collected at the end of my area study.

At the beginning and in the process, my parent's 'stories of multi-religious and multi-ethnic period of Kerboran' attracted and affected my curiosity on the research. But my 'Family background' did not leave my life story intact during the fieldwork. Along the run of the fieldwork, I attended to the performances of interviews through gestures and sounds, expressions familiar to me with the advantage of knowing Kurdish. I was acquainted with my mother's stories of Assyrians, their migration and displacement so I did not have hardship to *listen to* my interviewees. At the beginning of the research, I put all the stories of the tellers including my mother away, and then got ready for new tellers some of whom I have never seen before.

a. Fieldwork in Kerboran/Dargeçit, Mardin

The reason behind my attempt to engage in this topic coincided with the reason of living remnants of Assyrians' stories in my mind. The reason was a murder that has kept its effect in my family relations even until these days. This event happened when I was 3 or 4 years old. The adventure began with the immigration of Assyrians to go to Germany for job opportunities at the beginning of 1960s. However, immigrations accelerated at the end of the 1960s and 1970s. There were some reasons behind this acceleration. Continued attacks from neighboring villages and some of families in Kerboran, thefts against properties of Assyrians, and their exclusion from society can be shown as the outstanding reasons. Besides, high living standards, good occupations, and comfortable lives of previously immigrated Assyrians attracted the forthcoming immigrations. By the increase of their economic wealth to a proper level, they came to Turkey and took their family to abroad. In this process, while Assyrians were leaving Turkey, they were selling all immovable properties to Muslims. During those immigrations and economic activities as one of their immediate results, various disputes and discussions happened. Some relatives of my father interfered in one of those disputes. Relatives of my father wanted to buy the lands which they were cultivating for some time. However, the property of those lands belonged to the Church. Because of that the old leader of Assyrians of Kerboran, namely Andreas (Endravos) Demir, opposed selling those lands to these Muslim Kurds. Hence, discussions turned into a serious conflict. And the ones who wanted to buy those lands agreed with a hired gun to kill Andreas (Endravos). This

assassination⁷ caused to immense fear among remaining nearly 40 Assyrian families during 1979 and 1980s. Consequently, they decided to immigrate from Kerboran.

These events caused the exclusion of my father and uncle Emin by their relatives, because of their support for the Assyrians and testimony against the suspect assassins in court. The oldest memory in my mind related to this event was with one of its immediate effects. I remember when I was 4 or 5 years old that some angry women of our relatives from the Kılıç family (wives and sisters of the suspect assassins) towards the evening caught my mother alone and beat her up while she was walking back from garden to our home. I remember my mother weeping with her bloody body on this day. Because of this event, my family has had to cease its relationship with this branch of our relatives since then.

I began to investigate these memories and tales of my mother in other personal stories of Kerboranian people. By agreeing with the methodological principles of oral history and equipping myself with the theoretical framework of it, I accomplished the first part of the fieldwork in Kerboran/Dargeçit between January 20 and February 7, 2005. I had in-depth interviews with women and men whose ages ranging from 65 to 90 years. While I am choosing those people including my father

⁷ “On the 29th of October in the year of 1978 the Christian mayor of Kerboran, Indravos Demir was killed at the hands of the Kurdish tribes loyal to the Turkish regime. This was meant to insure a definite exodus of all Assyrians- Syrians from that area. From the *“Letter to Secretary Albright by Chaldean/Syriac/Assyrian Organizations in Europe”* November 13, 1999, from www.chaldeansonline.net, 2005. This incident is narrated by some Assyrian researchers in political way, however, according to my all narratives it was a result of a land problem and committed by some members of the Kurdish community. It was not just a religious or ethnic problem. According to narratives, the Kurdish Muslim Ekrem Kılıç, a dignitary man in the Kılıç family, was killed in revenge of the murder of Andreas Demir in the same year.

and mother, I paid attention not only to their being eyewitnesses of the time and events, but also to their being reliable and respectable people in the society. I also paid attention to choose people who are talkative and able to explain their lives and those aforementioned events. I learned the basic necessary information of those people from my father and mother. Indeed, those criteria set the limit of number of people. While I am trying to fulfill these formal requirements, I faced with the fact that most of the people of the time were dead. On the one hand, this was a difficulty for me; but on the other hand, I could find the chance to recover this deficiency by my previous experiences.

At this point, I should mention that lots of stories and tales that I listened beforehand from old people about Assyrians of Kerboran enlightened me about my study. Before I began to the fieldwork of my thesis, I talked with a lot of people about the out of record interviews except the interviews of Assyrian Esmer in Doğançay/Mizizax one of the villages of Midyat and the interview of Priest Yusuf in Mar Gabriel Monastery, in Midyat, in the summer of 2001. In addition, I conducted in-depth interviews with Hacı Naif Üstüner and Hacı Mecide Kaya⁸. But all of those previous efforts were done without considering perspective, methodology and theory of oral history.

⁸ There were a few people over their 80s living in Kerboran. With the impressions of Oral history readings I decided to make interviews with two people before hearing the news of their death. Therefore, when I went to go my homeland, Kerboran, I performed my thought in the winter break of 2003. First of all, I made a long tape-recorded interview (approximately 4 -5 hours record) with one of my father relatives hacı Naif Üstüner who was the oldest man among natives of Kerboran in February 4, 2003. He was over 90 years old and died in July 4, 2005 in Kerboran. And secondly, I made an interview with Hacı Mecide Kaya who is one of the oldest women in Kerboran in February 5, 2003. She is over 80 years old and still living in Kerboran.

On the third day of the Feast of Sacrifice (*Kurban Bayramı*) in 2005, I moved to the house of my secondary relatives *Sadık Siyahkoç* and his wife *Nefiye* having all the necessary tools with me, such as a recording machine, batteries, photograph machine, note paper and the sheet of necessary questions. While I was going to my interviewees' houses, I was always asking to myself if they were going to tell their life stories and answer my questions or not. I was also wondering what kind of reaction that I might face because of dealing with old controversial issues. I thought that maybe some of them could be disturbed because of remembering and talking about the memoirs of their past neighbors. I knocked their door with a hope of all my wishes come true. My first visit for the interviews was also a chance for me to congratulate their feasts.

Sadık Siyahkoç opened the door by saying "*Welcome my nephew*". I told him my real reasons to visit them after giving feast (*bayram*) greeting, his wife *Nefiye*, and their bride who was also there for the celebration of their bayram. I wanted them to tell me what they had lived in their locality, how was their life story and what they had experienced with Assyrians. After some necessary preparations, like tape recording or attaching microphone to his shirt, he started to tell me the events in a chronological form. *Sadık Siyahkoç*, 71 years old, unceasingly finished telling the events for 1, 5 hours while we were drinking a couple of teas. He told me of the events that occurred in his life of 71-years by answering my interval questions. Firstly he narrated a short history of his oldest ancestors settled in Kerboran as the Muslim Kurds; then he mentioned about the events in 1915 which he described as the 'Christian Decree' (in Kurdish '*Ferman'a Fılıh-a*' and in Turkish '*Hiristiyan*

Ferman')⁹. He told me that some Muslim families took the responsibilities to bring up some children of Assyrians who survived from the 1915 events. After World War I, the early decades of Turkish Republic were a period of a second spring for the people of both communities in Kerboran. Kerboranian Assyrians were collected together as a reconstructed community at this time. He mentioned the very good relationship between the Muslims and the Christians living there by narrations from Muslim and Christian weddings, religious feasts, celebrations, economic situations, men-women dresses, the time of establishing the primary school. Besides, he narrated some bad events especially uses of theft and some fights, murders in the past. There were, in the words of Sadık Siyahkoç, some cases in the village revolving around the headman (*muhtarlık*) elections; and also the case of two Assyrian's murder because of land sharing. After the recorded interview, I stayed their house for 2-3 hours. He told me something more during this time. And my interview traffic started there. One day later, I went their house again to interview with Nefiye Siyahkoç. In the next days, I interviewed with Ekrem Onur, Sabri Onur, İbrahim Üstüner, Nefiye Onur (Ekrem Onur's wife), Fatma Onur (Sabri Onur's wife) and Peyruze Üstüner in the other times. In the fieldwork of Kerboran, my last interviewees were my mother Emine Aras and my father Arif Aras.

b. Fieldwork in Norrköping and Linköping, Sweden

I needed to go to Sweden, where most of Kerboranian Assyrians migrated, to continue my study properly. Going to Sweden was important for me because it

⁹ In the region of Kerboran, all people narrate the events of 1915, the conflict between the Turkish State and Armenian troops as '*Ferman'a Filih-a* (Christian Decree)'. They name this event in Kurdish '*Ferman'a Filih-a*' meaning attacking all Christians whether Armenians or Assyrians in the region.

would be the main part of my field work. I thought that, their stories and the stories which I have collected will give clearer picture of the period. In order to analyze and understand the construction and transformation of Assyrian memory and identity through the migration process, I had to meet these people and listen to their life stories. In addition, it was very important to know the social-cultural and political structures of life in Kerboran in the period of 1910-1980.

When I explained my Sweden plan, while some of my friends supported my decision, some others just laughed at me and said that my fieldwork study would be unsuccessful in Sweden. When I went to the Swedish Consulate in Istanbul to apply for visa, a specialist in Research Institute said to me that Assyrian community living in Sweden is a closed society and they may not talk to me. I was afraid of that situation. If I had failed to undertake the journey to Sweden, the main part of my thesis would have collapsed. At the end of the day, despite all negative explanations, I thought that I had to go to Sweden and talk to these people. I took my airplane ticket to Sweden. I made my all preparations. I would go to Sweden on 16 February and come back on 28 February to Istanbul. Even if I could not contact with anyone from Assyrian society, I would stay at the house of my childhood friend living in Uppsala and I would travel around in Sweden. Jan Bet-Şawoce, who is an Assyrian researcher from Mardin, advised me that I had to directly contact with the Kerboranian Assyrians because of his lack of information about them. By this fears, I tried to contact with the families with whom our family ties exist. Indeed I could take some names, telephone numbers and addresses in Kerboran; yet I had no contact with anyone when I came to Istanbul on 12 February. Having come back from the consulate, I took the phone and called İskender Nison's home in Sweden. He is one

of our family friends and had come to our house to visit us in Kerboran 2 years ago while he was traveling in Mardin. I told him everything about my journey to Sweden. He congratulated me for my project and told me he would assist my plan for Sweden. They would help me about everything because of my current study. I relaxed so much. I took the same positive responses from some other people I called at that day; the next step was to finish my preparations for the 16 February departure.

Kerboranian Assyrians commonly live in Vasteras, Norrköping, Linköping, Södertälje, Uppsala and Örebro which are some of the big cities in Sweden. Today, Assyrians are integrated people into the Swedish community and they have good economic life conditions. Kerboranian Assyrians have taken a different place among the Assyrian community, there. They are speaking in Kurdish as their native language and using it in their religious rituals (pray, sermons). Surprisingly, the language factor made a structural separation from the main Assyrian Church. They built new churches in which their priests speak in Kurdish. In spite of living in Sweden for 30 years, they still speak a very fluent Kurdish like my mother and father who are living in Kerboran. Therefore, I did not encounter any difficulties while speaking with them. Culturally, they amazed me, because they are still protecting many cultural forms of daily life, foods and relationships. While I was staying with them, sometimes I felt as if in Kerboran because their talking and behaviors were much similar to Kerboranian people in the present.

The families who accepted talking to me were living in Norrköping and Linköping. When I arrived, I went to Uppsala and stayed with my friend and his family. Next day, I wanted to meet Jan Bet-Sawoce and moved to Södertälje where

he works at the Mesopotamia Research Center in the University College of Södertörn. I met him and we talked about my project until the end of the day. He is a hardworking researcher and very nice man. He gave me many copies of written sources about issue from his personal library and the Mesopotamia Research Center Archive. I am very grateful to him for his intellectual and humanly support during my research.

Later, I moved to my next and main station Norrköping where Iskender Nison is living with his family and relatives. While I was traveling by train to Norrköping, I was curious about these people whom I have never seen in my life except Iskender Nison. I heard many stories about these people since my childhood. I was wondering how they would react to me as a man who tried to revive not only their good memories but also their bad and dark memories in Kerboran/Dargeçit. I was anxious that how they will behave me as a Kurdish Muslim and particularly as a man whose secondary relatives persecuted them in the past? Actually, I want to express that when I was speaking with them by phone, their voice gave me a positive impression and I started to think that my fieldwork would go forward for sure.

I met Iskender Nison at the train station. While we arrived at their home, we found Sitti Nison settled on front of the window waiting for us. They welcome me with a great cordiality and warmth. I stayed one week at their house and during this time they showed a great hospitality to me. Sometimes, I really felt at my own home. They treated me as their son. He and his wife Sitti are living alone because their seven children are married. During one week, I conducted very long interviews with this 65 years old nice couple sometimes recorded and sometimes non-recorded. In

addition, in Norrköping, I conducted interviews with Sitti Nison's big brother; 80 years old Musa Yıldız. He was postman and road guide in the period of 1950-1975 in the region of Kerboran. Besides, Numan Ğero was my fourth informant, there. This 56 years old man was the owner of the first coffeehouse (*kahvehane*) in Kerboran.

Relationships with Iskender Nison's family produced meeting other families through introduction to relatives. He made connection with his older sister and her husband who were living half hour away city, Linköping. We arranged a day and went to Linköping to make new interviews. I met Hanna Özdemir and her husband İbrahim at their house with a great hospitality. In addition to these interviews, I conducted interviews with their Kerboranian neighbor Abdo Esmer and his wife Susa. Besides, I made several conversations with my informants' older children who were at their 13 or 14 years old at the time of migration in Kerboran. They were also very young witnesses of many events in this period. They narrated many stories about their childhood in Kerboran. As a great fieldwork experience in my life, I spent one week with productive interviews in these two cities.

All my interviewees, whose ages varied between 55 and 80, told their life stories and personal narratives in different ways. While some of them were so reluctant to be an informant, some of them hesitated to speak about every event which took place in Kerboran. During interviews, existence of record machine caused drawbacks in their narratives. In some points, the sense of fear and anxiety broke the narrative up with 'silence'. In general, during one week, they talked about their ancestors, their roots, beliefs and who they are as a community. What they lived through years in Kerboran, Germany and Sweden. They talked about many good and

bad events which took place in Kerboran. They narrated reasons and conditions which forced them to migrate. They talked and asked about Kerboran as their ancestors' homeland with the sense of longing.

c. Fieldwork in Bakırköy and Yeşilköy, Istanbul

The number of Kerboranian people whether Muslim or Christian is very small in Istanbul. After coming back from Sweden, I made an investigation about Kerboranian Assyrian families in Istanbul. According to some people from the Mesopotamia Culture and Solidarity Association there are 3-4 Kerboranian Assyrian families in Istanbul. However, before having any connection with Kerboranian Assyrians, I have found another Kerboranian old couple in Istanbul. Therefore, I decided to interview with this Kerboranian old Kurdish couple who came to visit their married daughter in Istanbul. Actually, they are living in Kızıltepe, Mardin for a long time. Imam (*Mele*) Ekrem Eldemir is the son of Mele Ferhat who was the Imam of Kerboranian Muslims for 33 years in the period of 1925 - 1958. I made an interview with Ekrem Eldemir and his wife Safura in their daughter's house in Yeşilköy, Istanbul.

Later, I tried to make some contacts with Kerboranian Assyrian families in Istanbul. At the end, I made a contact with one old Assyrian couple who were living in Bakırköy. Feride Şengo and her husband Sabri narrated many stories from their personal life. What I wanted to hear from them was how they remember the past stories of Kerboran, what happened while they were living Kerboran until 1968, how and why they migrated from their homeland and how they related themselves to

Kerboran. Like my fieldwork experience in Mardin and Sweden, during my fieldwork in Istanbul, on the one hand I tried to carry out in-depth interviews with these people, and on the other hand, I was conducting participant observation.

The life stories and narratives with which this project is concerned were told in a wide variety of contexts. Interviews emerged not only in their homes, but also during walks along cities' streets, at shops, cafes, during the cooking of food at the kitchens and during the meals at the tables. In this study, I carried out my interviewees' life stories and narratives recordings sometimes in the presence of some family members and sometimes just with interviewees alone. It depended on interviewees' preferences and conditions in their houses. Interviews and conversations happened in these diverse settings through process that have been described as culminating in 'snowball samples'. Relationships with one person or one family produced other families through introduction to relatives, neighbors and friends.

I made my multi-sited oral history fieldwork in Mardin, Sweden and Istanbul interviewing with Kerboranian Christian Assyrians and Kerboranian Muslim Kurds. All of my informants narrated a lot of stories and narratives concerning their lives, personal experiences and the history of Kerboran. However, I believe that there are many non-told stories in their memories. They many times hesitated to speak about some events. They sometimes consciously jumped from one episode to another or cutting one episode by passing another one. In their narration of life stories, a plural voice emerges throughout the interviews. This plural voice in the narratives invites us to enter into collaboration with the collective history through an active participation in the narrations, identifications and choices about the politics of social

transformation. In addition to preference of using a plural voice, during narratives, the silent moments with the sense of fear gave some clues about what had happened in their lives. Many of them told their life stories not in continuity, rather in an irregular, anecdotal, and fissured manner. During the interviews, when I asked them my main question '*Could you please tell me your life story*', most of them did not know from where to begin. They could not tell their stories in continuity within an order. Therefore, I had to make such interventions to help them for carrying on their life stories from one episode to another. However, in general, I tried to not interfere their speaking.

Exploring questions of identity and history among Kerboranian people whose life trajectories in social context can give us a description of the identity and memory structures and transformations of Assyrian community.

In order to uncover the patterns of their identity and memory, it is required to focus on and investigate the social relations, conflicts, forced displacement, migration process which shaped their identity and memory. In Turkey, very little is known about how ordinary Assyrian people lived through the conflicts, ruptures and changes in the South East of Turkey. And how they lived and engaged through this proces. In this paper, I will try to articulate the life stories and narratives of Kerboranian Assyrians and Kurdish people entangled with the family and community histories. While the so-called '*Assyrian Question*' has been generally articulated through the meta-narratives of '*Armenian Revolt during the WWI*', '*Genocide of 1915*', or '*National awakening*', I want to take account of these meta-narratives only through the narrative incidents of these Kerboranian people .

While Edward Casey thinks about “matrix”, he identifies it as a place or a medium in which something is bred, produced, or developed. According to him, ‘Matrix’ is a place or point of origin and growth. It is an embedding or enclosing mass (Casey 1997). In the sense of Casey’s concept of ‘matrix’, oral history fieldwork as a region includes both container and contained. Oral historians not only observe but also they are observed. And they learn not only about place, people and everything in the place, but also about themselves. They identify themselves with the “others”. And here, “others” is not passive; it is also constructive and descriptive. In an attempt to locate myself within my own fieldwork and the resulting text, it is important to note that the oral narratives presented here are not mediated forms. On the contrary, they reflect interactive, reflexive process of mutual collaboration and agency through which researcher and informant co-produce, or recreate a source and text together, though rarely though entirely equal relationship.

CHAPTER II

THE HISTORY OF THE ASSYRIANS: A CRITICAL REVIEW

Many contemporary Assyrian researchers and intellectuals like Cebrail Aydın, Jan Bet-Sawoce, Tuma Bar-Şawme, Yakup Bilge and Fuad Deniz identify themselves as descendants of the ancient Assyrian (*Asurlar*) people who built the great empires of Assyria (*Asur İmparatorluğu* 1300 -600 B.C.) and Babylonia. They gained power and prosperity in Mesopotamia and they have played a major role in the foundation of civilization and mankind in the Middle East during centuries. After the fall of the Empire of Assyria in 600s B.C., they lingered on in Mesopotamia but the lands of Empire were shared by Medes and Babylonians. First of all, the second Babylonian Empire (626-538 B.C.) had become the successor to the Assyrian Empire in Mesopotamia. And in the later periods, Medes, Persians and the Great Alexander dominated these lands. Although Assyrians sometimes founded some small unions as a political power during this period, they generally lived under the hegemony of their neighbors after the emergence of Christianity in the time of the Roman Empire.

The Assyrian researcher Yakup Bilge says: "The religion of Christianity united Northern Mesopotamian communities like Assyrians, Aramians, Chaldeans and the others in the same place. Through centuries, their identities and culture became religion based identity and culture. Christianity shaped their identity around the faith of Christianity in the one central church as one united community (Bilge 2001:18). At this point, it is possible to claim that they structured their religion as their identity, and also their identity was structured as their religion. This united community preserved its identity until 5th century.

The Roman Empire attempted to unite all Christian religious authorities under one united church. They believed that Christianity would extend its action area under the rule and financial support of the Empire. To materialize these plans, they organized a general meeting at Chalcedon (*Kadıköy*) in 451 A.D. The central church of Christianity was the church of Assyrians in Antioch and they were invited to the meeting in Constantinople. However, the Assyrian religious authorities who came from Antioch (*Antakya*) for the meeting refused the decision of uniting all Christian Churches under the reign of Byzantium Empire which were declared at the end of the Meeting. The Church of Antioch appraised these decisions illegitimate and unacceptable (Günel 1955:33, Bilge 2001:49). After the meeting of Chalcedon, Byzantium church was separated from the Patriarchate of Antioch Church and began to threat the Assyrian Church with the support of the Byzantium Empire (Günel 1955: 34). The threats and pressures of the Byzantium Empire continued until the emergence of Islam in the region.

The conquest of Mesopotamia by Muslims in 700s is evaluated as salvation from the oppression and looting of Greeks and Persians by Metropolitan Bishop Marfilaksinos Hanna Dolapönü (1885-1969). He explains that there were strict conflicts between Byzantium and Persian Empire in 7th century. The lands of Mesopotamia were sometimes ruled by Persians and sometimes ruled by Byzantium. The rule of the region changed hands by two great powers. During this period, Assyrians who were the largest community in the region suffered between two armies. Their properties were looted and their houses were destroyed by occupiers. Therefore, Assyrians opened the doors of Mesopotamia for Muslim armies in order to be saved from the persecutions of Greeks and Persians. With the conquest of

Mesopotamia by Caliph Omar in 640, Assyrian people began to breathe freely (Dolapönü 1971:73).

Encyclopedic sources show us that by the time of the Muslim conquests the Assyrians formed the largest Christian community in the Caliphate. The Arab conquerors treated them remarkably (Sonyel 2001:18). They were recognized as a '*millet*', or separate religious community, and were granted legal protection (Sonyel 2001:18). After the rule of Arab Muslims, the Seljuk Turks began to rule the Eastern Anatolia. Under the rule of the Seljuk Turks, Assyrians began to create an intellectual renaissance because of having good relationships with their new governors in this period. With the invasion of Tamerlane (1336-1405), Assyrians like the other people of the region suffered for a long time. They escaped to the mountainous region in order to protect themselves from attacks of the forces of Tamerlane. This political chaos continued until 16th century in the Middle East. Comparison to the past, the emergence of Ottoman Turks as new political actor in the region provided comfortable life conditions for Assyrian people (Bilge 2001:54-58).

1. ASSYRIANS UNDER THE REIGN OF THE OTTOMANS

Timothy Ware in his work '*The Orthodox Church*' explains: "the loss of the 'God protected city' Constantinople (*İstanbul*) was very hard for the Christian Greeks, but the transition to the new Muslim-Turkish period was made less hard by the Turks who treated their Christian subjects with remarkable generosity. The Muslims in the 15th century were far more tolerant towards Christianity than Western

Christians were towards one another during the Reformation and the 17th century (Ware 1997:87).

“In the sixteenth century the Assyrians came under the sway of the Ottoman Turks; but all the areas inhabited by the Eastern Christians were added to the Ottoman Empire during the reign of Sultan Selim I in 1514. The Western Assyrians were then living in the country or in cities and towns. In the country they were artisans. The eastern Assyrians, like the Western Assyrians, benefited from Ottoman stability, and gradually began to descend from the mountains; but many of them, unlike the western Assyrians, still lived in tribes (Nikitine 1988:209-210).

At the time of the Ottoman conquests the smaller Christian sects of Eastern Anatolia were of two types –Monophysite and Nestorian. Both groups would later divide into smaller sects. The Nestorians remained a separate and, to the Greek and Roman Churches, as ‘heretical elements’. Others, however, accepted the authority of Rome, while keeping their liturgical autonomy. They came to be called Chaldeans (*Keldaniler*). The existence of Ottoman Monophysites was somewhat complicated by the presence of two groups who, in addition to the Armenians, kept their Monophysite traditions. The Ottomans called them ‘*Yakubi*’ (Jacobites) and ‘*Süryani-i Kadim*’ (Old Syrians) (McCarthy, 1983).

In spite of living apart from the Christian world in the Ottoman Empire, the Assyrians almost came to protect their identity as a nation. The *Millet* system provided the Assyrian church the structure of both civil and religious institution. The construction and organization of their civil, social-cultural, and political life

completely around the Church have made it for Assyrians to distinguish between Church and Nation. Therefore, today, most of the Assyrians identify their religion as their identity and their identity as their religion. It was not until the middle of the 19th century, when they get in touch with the Western world, did their existence attract the attention of the world as a whole.

2. BETWEEN ETYMOLOGY, ETHNICITY AND THE GENESIS MYTH: A SURVEY OF HISTORICAL ORIGINS

Assyrians have described themselves ethnically as one of the ancient communities in Mesopotamia and religiously as a most ancient Christian community (*Süryani Kadim*) from the earlier period of emergence of Christianity in the Middle East. However, not only the origins of the Assyrians but also the name of their ethnic identity has been a controversial issue among historians and researchers who studied the Assyrian community.

Mar Ignatios III. In his work *'The Syrian Orthodox Church of Antioch'* defended that "the word "*Süryani* (Syrian)" is derived from the name of the Persian King Keyhusrev (559-529 B.C.), from Cyrus, or Syrus and Sirus in Assyrian." (Sonyel 2001:3). On the other hand, some Assyrian historians claim that "the word "*Süryani*" originated from the city of Tyre ('*Sur*' in Syriac) in the south coast of Lebanon. It is believed that followers of Christ were from this region and people were calling them "Suriin" at this period. Then, the name of 'Suriin' transformed to 'Surin (*Süryani*).'" (Bilge 2001:25). Assyrian historians such as Mar Dionysius Yakub bin Suleybi and Mar Mikhail Rabo, claim that "the word Syria derived from

conqueror of the region Kilikos' brother name 'Suros' and the word Syrian (*Süryani*) originated from this word. According to another thesis, the name 'Syria' is derived from 'Asur' or 'Asurin' which was the name of a man who was related to lineage of Prophet Abraham (Çelik 1996: 16). The father of History Herodotus, in his famous work, identifies the Mesopotamian soldiers who supported Persians army against the Greeks as "Assyrians were wearing headgears which were made of bronze lames in the war...Greeks call them Syrians and Barbarians call them Assyrians (Herodotus 1983: 96, 357). As it can be seen very clearly, there have been many theses on the origin of the name of Assyrian (Syrian) community. Assyrian intellectuals have separated into two groups over this issue. On the one hand, it is believed that the word 'Assyrians (*Asuri*)' refers to the community whose roots go to before Christ. This idea is accepted by Assyrian researchers and intellectuals who want to make ethnic and cultural connections with antiquity. On the other hand, the identity is constructed by the word 'Syrian (*Süryani*)' which describes the community and the church since the emergence of Christianity (Anderson 1996:79-120)¹⁰. From all the arguments, it is possible to claim that while the former approach is generally defended by modernist, secular or leftist groups, the latter one is strictly supported by religious authorities. Beyond all these arguments, I prefer using the word 'Assyrian (*Süryani*)' to name this community in my work because it has been commonly used in the international academic world.

Similar to the case of the name of 'Assyrians', there have been several theories about the ethnic origin of Assyrians. Historians and researchers have made

¹⁰ See also Yakup Bilge, *Geçmişten Günümüze Süryaniler*, 2001, p.18.

hard discussions about the ethnic roots of Assyrians especially in the last decades. The question of 'Who are the Assyrians' has become the most controversial question in the agenda of these historians. While some researchers and Assyrian historians contend that Syrians are descendents of Assyrians (*Asurlar*) and use the word 'Asyrians' to call this people (Wigram 1929, Anderson 1996, Sonyel 2001, Abdalla 1992, Gardell 1978, Laziref 1991, Matiyef 1991), other researchers describe Syrians (*Süryaniler*) as Aramians people (Günel 1970, Sertoğlu 1974). Most of the Assyrian religious authorities believe that the original homeland of Assyrians is Mesopotamia and they are an Aramians people. The Assyrian bishop Aziz Günel claimed that; "Assyrians are the children of Aram who was grandson of Noh, father of Sam (Günel 1970: 29). According to Günel, after emergence of Christianity, some people from Aramian community who were living in the region of Syria converted to Christianity and they called themselves Syrians (*Süryani*) as a new sect of Christianity in the region (Günel 1970:30). In addition to these two approaches, some religious authorities like Hanna Dolapönü (Dolabani) (1885-1955) who was a very respectful metropolitan bishop among Assyrian community contends: "It is not possible to defend one ethnic root of identity for Assyrians because Assyrians (*Süryaniler*) are ethnically mixture of Aramians, Assyrians (*Asurlar*), Chaldeans, Phoenicians, Kenanians and Indians (Dolabani 1955: 133). Therefore, he concludes that Assyrians (*Süryaniler*) is the general name of people who have been connected with Assyrian (*Süryani*) Churches (Bilge 2001: 38). To summarize these theories, three general theories emerged about ethnic roots of Assyrians. In the first one, it is suggested that Assyrians are a group of Aramians people who accepted Christianity; secondly, it is claimed that they are originally Assyrians (*Asurlar*) and the lastly it is defended that

Assyrians ethnically are the mixture of ancient Mesopotamian people such as Assyrians (*Asurlar*), Babylonians, Chaldeans, and Aramians.

On the other hand, Assyrians have also been described as a group of people with racial resemblance with the ancient Turks in Central Asia. After her fieldwork in the region of Mardin in 1991, Mehlika Altıok Kaşgarlı explained that Assyrians are Semitic people. However, she claimed that Christian Assyrians began to live with Turks since 600s A.D. and therefore they have completely Turkified in this process. She based her theory on similarities of Assyrians' names, language, religious life forms, family structures, eating traditions with Turkish life forms. She gave many other examples in order to strengthen her thesis. She contended that the Semitic people of the region have mixed with Turkish characters and they have formed the structure of Turkish-Semitic genetics and Culture through centuries. Therefore, She preferred to name these Christian Turks as Turkish-Semitic (*Türko-Semitler*) people (Kaşgarlı 1991: 18-21). The thesis of Kaşgarlı about ethnic roots of Assyrians has not been taken by researchers seriously, because, the theories and claims of thesis were constructed under the shadow of formal discourse and her thesis is a good example of Turkification movement in Turkey. In spite of many similarities between neighbor communities in the region, each community like Assyrians, Turks and Kurds has its own ethnic, linguistic, cultural forms which make them differ from each other.

While searching for the ethnic roots of Assyrians, contrary to general belief that Assyrians are a Semitic people, Mithat Sertoğlu contends that they are a Turanian people like Turks. With the identification of Assyrians as Aramians people,

he believes that the first inhabitants of Mesopotamia and most of Mesopotamian communities were ethnically originated from central Asia. Sumerians migrated from central Asia to Mesopotamia nearly 5000 years before (Sertoğlu 1974:11-15). However, the definitions of Sertoğlu about Assyrians' ethnic roots are criticized by Bilge as speculative and non-scientific evaluations in the light of archeological, anthropological and linguistic researches on the issue (Bilge 2001:32-37). Although Assyrian ethnic origins are less than scientifically verifiable through archaeological findings, ethnic cohesion characterized this old Semitic community (Nisan 2002:181).

In the context of ethnicity, the language of Syriac (*Süryanice*) which Assyrians have spoken for centuries can be evaluated as another indication of their Semitic roots. Modern Syriac language is a dialect of Eastern Aramaic language. Aramaic language as a Semitic language originated from ancient Mesopotamian languages. Today, most of Assyrian people speak Syriac as their native language. However, some small groups of Assyrians speak Kurdish (Assyrians of Kerboran, Mardin) and Arabic (Assyrians of İdil, Şırnak) as their native language.

3. ON THE FRINGES OF CHRISTIANITY: THE RELIGION OF THE ASSYRIANS

“Assyrians are a Christian community and their church dates back to the time of Christ” is a common belief among Assyrians. They believe that they were one of the first communities who accepted the messages of Christ and embraced Christianity in the first century. Therefore, they call themselves as ‘ancient (*kadim*)’

in the Christian world. "Assyrians accepted Christianity in 38 A.D. and they have lived with their cultural norms, known with virtuous behavior until today (Günel 1955: 32).

The religion of Christianity emerged in the lands of Palestine under the rule of the Roman Empire. However, this new religious movement was prevented to improve in the community and its supporters were tortured by the Roman Empire. The believers of this new religion were slightly relieved when the Emperor Vespasianus (69-79 A.D.) converted to Christianity (Öztürk 2005:12). The Christian movement did not grow under the rule of Roman Empire; rather it was accepted in region of Syria and Iraq under the hegemony of the Part Empire at the end of first century A.D (Öztürk 2005:12). The inhabitants of region, successors of Chaldeans and Babylonians like Assyrians, Armenians and Nebathians (*Nebathılar*) converted to Christianity. Because of living in the region of Syria, these people were also called Assyrians (*Süryaniler*). It is claimed that the disciples of Christ; Petrus and Thomas, and Petrus' brother Aday, their followers Agay and Mara were the first missionaries who Christianized Mesopotamia. In the later period, all inhabitants of the region of Mardin, Antioch, Urfa, Nsibis (Nusaybin) who accepted Christianity were named as 'Assyrians' and determined the city of Antioch as their religious center. When the formation of sects in Christianity began, Assyrians separated into two sects, Nestorians (*Doğu Süryanileri* - Diophysites – Eastern Assyrians) and Jacobites (*Batı Süryanileri*- Monophysites - Western Assyrians) (Öztürk 2005:13). The differences in perception of God, Christ and Mary separated them as Monophysites and Diophysites in the early periods of Christianity.

Timothy Ware, in his work *'The Orthodox Church'* asserts: "The divisions which have brought about the present fragmentation of Christendom occurred in three main stages, at intervals of roughly five hundred years. The first stage in the separation came in the fifth and sixth centuries, when what are known today as the Oriental Orthodox Churches became divided from the main body of Christians. These churches fall into two groups, the Church of the East (mainly in what are today Iraq and Iran; sometimes called the 'Assyrians', 'Nestorians', 'Chaldean' or 'East Syrian' Church); and the five Non-Chalcedonian Churches (frequently termed 'Monophysite'): the Syrian Church in India, the Coptic Church in Egypt, the Armenian Church and the Ethiopian Church. The church of the East today has no more than 550.000 members, although it was once larger; the Non-Chalcedonians number altogether about 27 million. Then, second separation occurred in the year 1054 as the Roman Catholic Church under the Pope of Rome. And the third separation occurred between Rome and the Reformers in the sixteenth century" (Ware 1997: 3-4).

In the later period, the Nestorian Church which was formed by Priest Nestorius (*Nastur*) who was excommunicated by the central Church of the Roman Empire at the Council of Ephesus. They commonly had power in the region of Hakkari, between Van, Urmiye and Mosul, established the system of hereditary leadership of their patriarch in the era of Patriarch Simeon IV in 1450. In the election of 1551, against Simeon Bar Mama, Sulakha was elected. However, disagreement on the result of election caused a separation in the main body of the Church. The group

who separated and then was connected to the Roman Empire was called 'Chaldeans'¹¹ (Albayrak 1997: 68-69).

On the issue of missionary movements in the Ottoman Empire, Martin van Bruinessen explains that French Catholic missionary activities started at the beginning of 17th century in the Ottoman Empire. Their aim was to spread the sect of Catholicism among Armenians and Assyrians. At the end, they were successful, many Armenians and Assyrians Christians converted to Catholicism in this period. Bruinessen claims that there were the protestant missionary movements of English and American missionaries in the region in 1830s. However, missionary movements were not much successful among Assyrians. Most of Assyrians remained as Orthodox (Jacobites) in the region (Bruinessen 2004:46). During missionary activities, some small groups converted to Catholicism and Protestantism. Only, today, researchers can see the Catholic and Protestant churches as a success of missionaries almost in every Assyrian Christian locations in the south East of Turkey.

Today, Assyrians are mainly divided into two categories: The first one is the Eastern Assyrians, who consist of Nestorians and Chaldeans. And the second category is the Western Assyrians who consist mainly of the '*Süryanis*' also known as Aramians, Jacobites, or Süryani Kadim. Through centuries, the great separation from the great body of the Christian church has made Assyrians a different people. They claim that, since the fall of Nineveh, as a people they divided, some of them

¹¹ See also Basil Nikitin, *Nesturiler (Nestorians)*, İslam Ansiklopedisi (Encyclopedia Islamica), IX, p.209.

fled to the mountains between Lake Urmiya, Lake Van, and Mosul, where they made their homes and kept up their ancient customs, habits and languages (Sonyel 2001:7).

Assyrians accepted Christianity in 38 A.D

Assyrian Church in 400

Assyrian Orthodox Church

Monophizist(Jacobities)

Nestorian Church

Founded in Istanbul and

Urhay (Urfa) in 500.

Assyrian Maroni Church

Founded in Syria and
Lebanon in 1200s

Chaldeans Church

Founded in
Baghdad, Mosul in 1550s

Assyrian Catholic Church

Founded in 1500s

Assyrian Protestant Church

Founded in 1800s by American
and English Missionaries

CHAPTER III

UNDERSTANDING THE ASSYRIANS OF

KERBORAN/DARGEÇİT

1. A SURVEY OF KERBORAN/DARGEÇİT'S LOCAL HISTORY

Kerboran/Dargeçit is one of the old settlements in the city of Mardin in the South East of region of Turkey (North Mesopotamia). The transformation of Kerboran as a settlement is similar to many other ancient villages, towns and cities in Anatolia. Kerboran as a Christian settlement became also the home of Muslim Kurdish people at the end of 18th century. Christian and Muslim communities had lived there until 1980 which was the date of the last migration movement from Kerboran. Today, there is not any Christian family left there and all Kerboranian Assyrian Christians have migrated to different places around the World.

Throughout history, the region of Kerboran has been named differently such as *Kfar-Boran*, *Kerburan* and *Kerboran*. These names etymologically are evaluated as Syriac. Assyrian researcher Jan Bet-Sawoce explained that “The word *Kfar* means ‘village’ (*köy*) in Syriac language. The word “*boran*” is actually “*buron*” and it means the land which is remained for fallowing or non-planted land”¹². Although the region had been named as “*Dargeçit*” in the Turkification period by the State after the foundation of the Turkish Republic, the locals of the region – Assyrians and

¹² From an e-mail communication with Jan Beth-Sawoce, 03 June,2005.

Kurds alike – have called it “Kerboran” for centuries. Today, Kerboranians use the name of ‘Dargeçit’ only in formal correspondence or official procedures.

In the context of the Turkification issue, Suavi Aydın placed the opening of the People’s Houses (*Halk Evleri*)¹³ as one of the main Republican cultural interference. Mardin People’s House (*Mardin Halk Evi*) was founded in February 23, 1934. Suavi Aydın claimed that their first aim was to spread the use of the Turkish language among people in Mardin. They powerfully encouraged people to speak in Turkish. In this process, most of the local place names such as quarters, streets, villages, towns etc. were Turkified (Aydın 2000:379). According to the *Ulus Sesi* newspaper, Mardin district was the most Turkified city in the Republic era.¹⁴ Most probably, the name of Kerboran also changed as ‘Dargeçit’ in this Turkification period. One of my informants, my father Arif Aras narrated the foundation of Kerboran People’s House (Kerboran *Halk Evi* in Turkish, and ‘*Xalk Ebi*’ in local Kurdish dialect) approximately goes back to the end of the 1940s. He also stated that after a short period, the People’s House was used as the place of some official institutions such as the office of local administrator (*Nahiye Müdürü*), the police station (*karakol*). There was not any information in the life stories of my

¹³ “Republican People’s Party (*Cumhuriyet Halk Fırkası*) closed ‘*Türk Ocakları*’ in April 10, 1931 because of rumor that in the elections of municipality in 1930, *Türk Ocakları* supported independent candidates or the candidates of Independent Republican Party (*Serbest Cumhuriyet Fırkası*) in some election regions. After that, Republican People’s Party made an agreement for the foundation of People’s Houses (*Halk Evleri*) with the notice of Party dated in January 12, 1932. After this declaration, they made inauguration of 14 People’s Houses in February 19, 1932” (Aydın 2000:375).

¹⁴ For a more detailed account, see *Ulus Sesi* (Voice of Nation) , February 8, 1939. Following this newspaper account, Suavi Aydın states that Mardin was the most Turkified city in the Turkification of place names during this period. The rate of villages whose name were Turkified was %91 (Aydın 2000:379).

Kerboranian informants about what had been performed in the People's House of Kerboran.

a. A Christian Location: Kerboran/Dargeçit

Assyrians have been known as the founders and the first settlers of Kerboran. According to oral narratives there is not any certain date for the foundation of Kerboran as a settlement. However, according to some Assyrian narratives like the narratives of Musa, İbrahim and İskender, it is one of the ancient settlements in the region of Mardin. Throughout history, people of Kerboran met with Christianity during the reign of Sasanids in 400 AC. According to oral narratives, it is estimated that people of region who were Zoroastrian converted to Christianity. On the other hand, it is believed that the Kurdish community of the region remained as Zoroastrian until the reign of second Caliph Omar and then converted to Islam in 700s.

According to one of my interviewees, İskender Nison: "Sufikies (*Sufikiler*), Marhokies (*Marhokeliler*) and Hanokies (*Hanokiler*) were the first Assyrian families who had settled in the region of Kerboran." Nison narrated that Kerboran as a village was originally founded in the north of Kerboran, in a place called '*Tillik*'. Jan Bet-Sawoce who is from Midyat narrated that older Assyrians referred to some tombs of Saints in "*Tillik*" in Kerboran. He claimed that Christian people of the region were visiting "*Tillik*" making some religious ceremonies there (Bet-Sawoce, 2005).

Today, people still call this region 'Tillik'¹⁵ and many new buildings have been built there after the 1970s. It is estimated that in the ancient period, there were 9 priests (*Rahip*) and 6 monks (*Keşiş*) there. It is believed that the rate of population in Kerboran was higher than present in this term by concluding from the number of clergyman in the city. According to narratives, the main gates of city (*Tillik*) were closed at 9:00 pm at night and no one could enter the city after that time. The cemetery of this ancient Kerboranian community still exists in Kerboran which is called among the locals as '*Turbike Maxina* (Cemetery)', presently. In addition to these narratives, Iskender Nison claimed that there were also remains of a large commercial building and many other buildings in the ancient region of Kerboran. According to oral narratives, the new place of Kerboran was settled in the 1750s next to the ancient city.

Bishop Ishaq Armalto in his work '*The Calamities of Christians*' (*Al-Qousara fi Nakabat Annasara*) gives narratives of eyewitnesses of events from 1914 to 1919 in the region of Mardin. In the book, he describes Kerboran as one of the towns in Tur Abdin with green gardens. He narrates from Kerboranian Bishop's brother's wife that the population of Kerboran was mostly consisting of Orthodox Assyrians (Jacobites), Catholic Assyrians, Muslims and some Armenians (Armalto 1919: 91). As we learned from the narratives, the first Christian community in Kerboran was Orthodox Assyrians. However, the religious structure of the region began to change with the advent of Catholic and Protestant missionaries in the 19th

¹⁵ In Syriac '*Til*' means hill (*tepe*) which is similar '*Tel*' (*tepe*) in Arabic. In the region of Mardin many locations were founded on hills, therefore the name of these locations have been called with the name of '*Til*' like '*Til-Arman*' (Kızıltepe) and '*Til-Mawzal*' (Viranşehir, Urfa) which means "The hill of Separation". (Jan Beth-Sawoce, 03 June, 2005, from Sweden by e-mail)

century. Some Assyrian Orthodox families converted to Catholicism in the 1850s. French and Italian Catholic Missionaries worked in the district of Mardin, but they were not completely successful. French and Italian schools in Mardin remained until the last period of Ottoman Empire. In this period, it is understood that some Assyrian Orthodox families also converted to Catholic sect in Kerboran and they founded Kerboran Assyrian Catholic Church in these years.

On the other hand, American and English Protestant missionaries were working in the region in the 1830s. The Protestant Mission in Mardin was founded in 1858. In this period, some Kerboranian Orthodox families converted to Protestant sect. American missionary Caleb Frank Gates came to Mardin in 1880 and worked there 13 years. According to Gates "In these years, some Kerboranian Protestants made their application for foundation of Protestant Church in Kerboran. However, Kerboranian Orthodox (Jacobites) people were against this attempt. They raided the house of the leader of Protestants. The son of the Protestant leader was killed and 200 sheeps belonging to him were stolen in this raid (Aydın 2000:283). In spite of all these negative conditions, Kerboranian Protestant community founded their Church behind the Orthodox Church in Kerboran in the later periods. Today, in addition to the Orthodox and Catholic Churches, there is also Protestant church in Kerboran. Three of these churches are closed because, now, there is not any Christian family in Kerboran.

Many interviewees like Naif Üstüner, Arif Aras and İskender Nison narrate from their ancestors that Kerboranian Christians were assaulted by neighbor villagers and there was not any way to protect themselves against these attacks in the 1800s.

Therefore, Kerboranian Assyrians decided to live under the protection of Agha Ali who was known as “Ali’ye Ramo” (*Ramazan oğlu Ali*) in the region. However, Agha Ali was ruling the region from the village of Celık/Çelik by the Tigris River. Kerboran fell out of his power domain, and he did not want to come to Kerboran. When the offer came, however, he did not refuse the demand of Kerboranian dignitaries. He sent his two young nephews Mahmud and Ramo (Ramazan) to Kerboran, as Kerboranian Christians’ Aghas and protectors. Since then, Assyrians of Kerboran lived under the rule of this Muslim Kurdish Agha family until the 1920s.

According to official sources like the Annual of Diyarbekir in 1869 (*1286 tarihli Diyarbekir Salnamesi*), Kerboran was one of the villages of the Celık/Çelik district (*mutasarrıflık idaresinde Nahiye*) in the town of Midyat in the city of Mardin in 1869. In this time, the city of Mardin (*Kaza-i Mardin*) was under the reign of Vilayet- i Diyarbekir. However, Kerboran was formed as a new district (*Nahiye*) in Midyat in 1894. And later, the district of Çelik and 31 villages were bounded to Kerboran/Dargeçit in 1927 (Aydın 2000: 220).

The district of Kerboran is one of the ancient Christian locations in the region of Tur Abdin¹⁶. It had been the most Assyrian Christian populated region in the South East of Turkey (North Mesopotamia). The population of Assyrian Christians is estimated nearly 40 thousands until the 1980s. Most of this population was settled in the region of Tur Abdin which is commonly known east Mardin, Midyat, Kerboran, Nusaybin, İdil and its vicinity. John Joseph explains that “The mountainous character

¹⁶ Assyrians call the region of east Mardin, Midyat, Kerboran/Dargeçit, and its vicinity as *Tur-Abdin* or *Tor-Abdin*. On the other hand, Kurds of the region call the same region *Tore*.

of the territory gave it its name, Jabal Tur, or Tur Dagħ, both names implying a tautology, since *Jabal* (Arabic), *Dagħ* (Turkish), and *Tur* (Syriac) mean *mountain*. The old and proper name is *Tur Abidin*, Mountain of Worshippers (Joseph 1983: 19). Most of Assyrian people speak in Western Aramaic (Syriac) language as their mother tongue and it's called '*Turoyo*'. However, all Assyrians of the region of Tur-Abdin do not speak in Aramaic (Syriac). The Assyrian community of İdil (Mardin) and some groups in the vicinity of Mardin speaks in Arabic. Separately, the Assyrian people in Kerboran and in other Christian villages like Yamanlar, Binbelbe, Gercüş, Alayurt, Narlı, Güngören and Midin speak in Kurdish. It is claimed that the Assyrians of Kerboran started to speak in Kurdish after WWI and began to use Kurdish language in their Church (Bet-Şawoce 1992)¹⁷. However, according to my interviewees, there is no data about why the language of Kerboranian Assyrians is Kurdish. One of my informants, İskender Nison -65 years old- mentioned that his father's grandmother Niso who was nearly 80 years old in 1915s was speaking in Kurdish. He narrated his father's grandmother story from his father Murat Nison (1912-1998). The question whether they were ethnically a Kurdish community who converted to Christianity still remains unanswered.

¹⁷ İ. Svanberg and Nadja Klich, *Assyrians/Syrians in Sweden*, translated by Jan Bet-Şawoce, in *Mesopotamian Refugees in Lebanon, Sweden and Australia*, Nsibin publisher, 1992.

The Assyrian Christian Churches in Kerboran/Dargeçit.

Kfar-Boran / Kerboran / Dargeçit	Assyrian/Syriac Orthodox Church		Closed
Kfar-Boran / Kerboran / Dargeçit	Assyrian/Syriac Protestant Church	Founded in 1800s	Closed
Kfar-Boran / Kerboran / Dargeçit	Assyrian/Syriac Catholic Church	Founded in 1800s	Closed

b. The First non-Christian Settlers: The Muslim Kurdish Tribes in the Region

The history of Muslim Kurds in the Kerboran district is based on the narratives of nearly 100 years old Naif Üstüner, whom I was able to interview in 2001 in Kerboran.¹⁸ Üstüner was known in Kerboran as the only surviving narrator of region and of the largest Kurdish tribe, Arab-i Tribe (*Arab-i Aşireti*). He gave a very detailed local history of Kerboran during a series of in-depth interviews. He narrated the emergence of Arab-i tribe and how the tribe emerged, expanded and transformed the region. The relations of this tribe with Assyrians were a crucial subject in his narratives. The founder of Arab-i Tribe was one of the sons of the leader of Şammar Tribe, a young man by the name of Abdurrahman¹⁹.

¹⁸ Naif Üstüner died in July 4, 2005 before the completion of this thesis.

¹⁹ The Şammar Tribe was one of the Arabic tribes in the region Syria and Iraq. According to Suavi Aydın: "In the second period of the 17th century, the Şammar tribe with other Arabic tribes like *Tayy* and *Aneze* migrated and expanded their territories and hegemony toward the North and they influenced Kurdish tribes firstly in Syria and Iraq and then in Diyarbekir and Mardin. At the time of

Who ruled the region? How could we learn the factual political structures and actors of the region? And how did the state control the region in the past and in these conflictual periods? These were some critical questions which their answers would provide the understanding of the issue in the context of politics. Some interviewees pointed to facts about the administration system and administrators of the region. The region had been ruled by the Aghas (*Ağalar*) as representatives of the Ottoman government for centuries until the foundation of the Turkish Republic²⁰. In this context, among my informants' stories, the main source on the political history of Kerboran was the oral narratives of Naif Üstüner. He narrated nearly 500 years old history of the Kerboran region, the history of first Muslim Kurdish tribe – Arab-i Aşireti- who was settled in the vicinity of Kerboran roughly in the second half of 17th century, the foundation of Kerboran as a Christian village and the story of first Muslim Kurdish settlers of Kerboran approximately in the 18th century. Naif Üstüner's narrations of political history of the region reached an agreement with the data in the book of Martin van Bruinessen '*Agha, Sheikh and State*' (2004).

Bruinessen explained that the region (East Mardin –Midyat, Dargeçit, İdil-, West Siirt – Cizre, Erüh, Şırnak, and North Batman –Gercüş, Hasankeyf, and Beşiri-) was ruled by Heverkan confederation which was an association of 24 tribes (*Aşiret*). And the Heverkan confederation also was under the reign of Botan Emirate. When

emergence of İslam in these lands, there was a conflict between *Tayy* and *Şammar* tribes (Aydn 2000:167-170).

²⁰ In the context of tribal relations and conflicts among Kurdish community, Lale Yalçın-Heckmann's work "*Kürtlerde Aşiret ve Akrabalık İlişkileri*" (*Tribe and Kinship Relations among Kurds*), İletişim yayınları, İstanbul, 2002, is one of the most important studies on this issue, giving more data about tribe and kinship relations in the region of Hakkari among Kurdish tribes.

the Botan Emirate was defeated by the Ottomans in 1847, the Emirate lost its authority and disintegrated. After that, Mal-a Seyha²¹ was ruling the confederation, however, after a short time; the region was ruled by Mal-a Eli Remo²². Eli Remo was the leader of Erebiyan tribe (*Arab Aşireti*) which was the member of Heverkan Confederation. Then, although Mal-a Osman from Elikan tribe which was also a member of Heverkan confederation took possession of power in the region, the authority of Mal-a Eli Remo continued in the region. The authority of the region was shared by both relative tribes. Later, Haco I who was the son of Hesên (Hasan) from Mal-a Osman became the most powerful leader in the region. He was planning to rule the tribe of Dekşuri which was never controlled by the Botan Emirate. While the tribe of Dekşuri was an ally of the Ottomans, the tribe of Heverkan was in conflict with them. Then, the leader of Heverkan tribe Haco II. was murdered by the leader of Dekşuri tribe Cimo, and the conflicts between both tribes continued in the reign of former leaders' successors Elik Bette (Ali Battı - Heverkan tribe's leader) and Çelebi (Dekşuri tribe's leader). Elik Bette killed Cimo and tried to found an independent government in the region of Midyat after the WWI. As a powerful ruler of the region, Elik Bette was killed in 1919 and then his tribe lost its power in the region. In the period of 1919-1925, Haco III. emerged not only as Heverkanian leader but also as a Kurdish nationalist leader and gained an influential political position in the region. During the revolt of Sheikh Said, although he was supporter of the revolt, he acted as

²¹ 'Mal' linguistically means 'house' but in this context, it means family (*sûlale*).

²² In the Kurdish community, children are called by their father's name as their surname. For instance, 'Mal-a Eli Ramo' means the family (*sûlale*) of Eli (Ali) who is the son of Remo (Ramazan). Agha Eli Remo was the uncle of Agha Mahmud and Agha Remo brothers who were invited to Kerboran as their Aghas by Kerboranian Assyrians at the beginning of 19th century.

the supporter of the state. However, he attacked the Turkish state troops in 1926 in the borders of Syria and Iraq. And later, he was involved in the revolt of Ağrı in 1929-1930 as a member of Kurdish nationalist Hoybun community which was the organizer of the revolt (Bruinessen 2004: 163-165). As it can be seen, the inter-tribes power conflicts were very common in the region. After the death of Haco III., the Heverkan tribe disintegrated in the process of reconstruction of the newly founding Turkish Republic.

During this power conflicts in the region, Kerboran was ruled by the sub-tribes of Heverkan tribe. Agha Mahmud and his brother Ramo were the rulers of Kerboran and they were attached with the main tribe, Heverkan confederation. However, the new Republican State began to control the region and the authority of Aghas had been destroyed in this process. After the revolt of Sheikh Said in 1925 and the revolt of Ağrı in 1928-1931, there were Republican State's severe operations on Aghas and Sheikhs in the Kurdish regions. Many Aghas and Sheikhs were executed and many of them were exiled. In the interviews, Naif Üstüner narrated many detailed stories of conflict among the political actors like Aghas and the State who wanted to be the most powerful authority in the region. He mentioned that "When State declared 'The decree of destruction of Aghas' (*Ferman-e Ağa - Ağaların Fermanı*), Kerboranian Aghas escaped to toward Syria. My mother, Emine Aras, also narrated from her mother-in-law:

"It was after the revolt of Sheikh Said, we heard that State decided to kill all the Aghas in the region. Therefore, first of all, my husband Ali who is the grandson of Agha Mahmud and other men from Agha Mahmud's family

escaped to the Syrian region. And then, then they sent a message to us, women and children of Agha family, to follow them. The servants and supporters of our husbands helped us and we also escaped toward Syria. Our properties were looted by tribes who were the ally of the State. After these events, when the operation of the State ended, we came back to our homes... ”²³

The town (*Nahiye*) Celık/Çelik had been the center of Erebi (Arap) tribe (*Arap Aşireti*) until 1927. Kerboranian Aghas, Agha Mahmud and his brother Ramo, were the branch of this tribe, but they were independent. Suavi Aydın in his book *‘Mardin: Aşiret, Cemaat, Devlet (Mardin: Tribe, Community and State)* explained that Celık/Çelik was one of the towns (*Nahiye*) of Midyat at the beginning of Republic period. However, Celık/Çelik and 31 villages in the district were connected to Dargeçit (Kerboran) by the State in 1927 (Aydın 2000: 220).

In spite of all the power relations and conflicts between Kurdish tribes in the region, Kerboran remained as a protected Christian village, mainly because the local Christian community did not allow any other people to settle within the borders of the region until the 1700s. However, in this period, approximately in the 1750s, the leading members of Kerboranian Christians invited family members of the Muslim Kurdish Agha - *Ali’ye Ramo*- of the region to Kerboran. The Christian community of Kerboran wanted to live under the Erebi tribe’s reign in order to protect themselves from the attacks of bandits and poor neighboring Kurdish villagers. Naif Üstüner

²³ Personal interview with Emine Aras in February 3, 2003 and in January 22, 2005, in Kerboran/Dargeçit, Mardin.

and İskender Nison estimated that there were nearly 100 families in Kerboran at this period.

In the period of the Republic, after the destruction of the rebellious Aghas' hegemony in the region by the state, the region started to be ruled by local mayors who were elected by the villagers. Interestingly, many Aghas were appointed by the state as formal rulers. The former independent or rebellious leaders were appointed on condition of obeying the new State's authority. However, the political structure of Kerboran changed radically in this period. The family of Agha was politically disqualified, and leading figures from Assyrian community which was the largest population became new actors in the political activities in Kerboran. In the Kerboran district, local mayors were elected not only among the leading Muslim figures from Agha's family like Ahmet Kılıç, Osman Cehver, Ahmet Üstüner, Nuri Kılıç but also from leading local Christian figures like Yakup Can, Abdulkirim Can, Andreas Demir. When speaking of local elections, Hacı Arif remembered the election in 1938 in his childhood. In this election, Ahmet Kılıç was elected as the local mayor of Kerboran. This new democratization period caused many problems like conflicts between families (*sülale*) in the region. Many interviewees explained how they lived through conflicts in the time of elections. Ibrahim (Assyrian) legitimized these conflicts by giving examples from around the world that people made quarrels over elections.

How the demographic and social structure of Kerboran developed through years? According to narrations of Naif, Musa, and İskender the first settlers of Kerboran were Assyrian Christians. And at the beginning, they were all Orthodox

(*Süryan-i Kadim*) Christians and there was only the Orthodox Church in Kerboran. However, some families converted to Catholicism with the influence of French Catholic missionaries at the beginning of the 1700s. Later, some families changed their sects with the influence of English and American Protestant missionaries in the 19th century. Besides the Christian community, there was a small Muslim community at the beginning of the 1800s. Since that time, Kerboranian Assyrians and Muslim Kurds did not allow any other people to settle in Kerboran until the 1970s. According to the narratives, especially Assyrians were strictly against new settlers. While Assyrian local mayors did not allow any people to enter Kerboran for settlement, Muslim Kurdish local mayors started giving permission to the 'foreigners' by selling them lands at the end of 1960s. The protection of Kerboran as an intimate domain against any interference from the outside had long shaped the identity of Christian and Muslim Kerboranians as '*being Kerboranian*'. According to all Kerboranians, the villagers who were living in the vicinity of Kerboran were described as 'the others'. All Kerboranian people identified neighborhood villagers as 'foreigners'. The formation of 'Kerboranian identity' was shaped during the hegemony attacks of the neighbor Agha Ali (*Eli'ye Ramo – Agha Ramo'nun oğlu Ali -*), his brother Agha Abdulkерim who were relatives of Kerboranian Aghas Mahmud. Theft attacks and water conflicts were other factors which formed Kerboranian identity.

CHAPTER IV

MEMORY, IDENTITY AND THE LOCAL SENSE OF THE PAST

During my multi-sited fieldwork in Turkey and Sweden, I conducted 26 in-depth interviews at different times and in different contexts. I collected 12 narrative accounts of Kerboranian Assyrians and 14 Kerboranian Muslim Kurds. Among my Assyrian interviewees, there were 4 women and 8 men and among Kurdish interviewees, there were 7 women and 7 men. In addition to these tape-recorded interviews, I also had made many non-recorded conversations and discussions on social-history of Kerboran with many Kerboranian people in the past and during research of my thesis. During the research process, I selected different people from various families and background in order to broader picture of the history of Kerboran/Dargeçit.

Throughout the process of my multi-sited fieldwork, I tried to collect the narratives in the form of life stories. I observed that many narrators had different responses to particular points in their narratives such as murders, conflicts, and traumatic experiences. Some interviewees still had a fear and hesitation of telling certain aspects of past events. In such cases, I had to persuade them that there will not be any problem in the future. My family background also played an essential role in this context to be able to convincing some informants to accept to be interviewed. The positive image of my family in the memory of Kerboranian Assyrians and Muslims helped my informants to trust me. Although some of them hesitated to speak in the beginning, after a while, they also started to tell their life stories. For instance, one of interviewees hesitated to speak and did not allow me to take his

picture. He explained that these kinds of records may cause any problem in the future. After I told him my family background, explaining my research, and referring to other Kerboranians who accepted to be interviewed, I was able to reassure him. This allowed him later to speak comfortably.

In the life stories of 26 informants, social, religious, economic, cultural and political events and facts came forward, providing a rich source on the local history of Kerboran. When the narratives were examined, it was understood that interviewees had made a periodization in their memories. There emerged certain dates as historical breaking points in the communal memory. These were (1) The exile of some Assyrian communities in 1915, (2) the reconstruction of social and political structures of community during the 1940s and 1950s, (3) the impact of arrival of Sheikh Seyda and labor migration through the 1960s and (4) the murder of the renowned Assyrian leader Andreas in 1978. This periodization gave us an account on the local perception of history (in Kerboran) during the Republic period. The density of detailed descriptions of daily life in Kerboran in the life accounts also revealed a historical ethnography of that particular locality at the end of the 19th century. How was the daily life in Kerboran in terms of social relations, politics and local economy? The regional Agha system (*Ağalık Sistemi*), for instance, had to be examined in order to understand the socio-political structures of the region at large. In the narration of the daily lives, the gender issue also emerged as an important component of the historical ethnography. The events which shaped men and women's life narratives and their memories of the past were quite different. This fact forced me to ask that what were the main issues men and women remembered about their past life in Kerboran. Given this introduction, my aim in this chapter will be to

focus on the data that emerged from the 26 life history narratives, namely, the memory of the main facts and events, and the historical periodization of Republican times, the historical ethnography of daily life at the turn of 19th century, and the emerging gender difference in the perception of that past.

1. EVENTS, FACTS AND MEMORY: A PERIODIZATION

Oral historian Alessandro Portelli explained in his work *The death of Luigi Trastulli and Other Stories* that “Oral history has been about the fact that there is more to history than presidents and generals, and there is more to culture than the literary canon”(1991:viii). His seminal book showed how a local sense of the past could differ from the periodization of national historiography. The death of Luigi Trastulli²⁴ had changed the perception of the locals of Terni, an industrial town in Umbria about their past. Following Portelli’s framework, one can examine the narratives of Kerboranians to understand the local sense of periodizing the facts and the events that they remembered.

Here one should mention the critique brought to oral history approach in using oral accounts as historical evidence. Issues of orality and narrative in historical writing and the validity and reliability in oral history has been a subject matter discussed in the works of such scholars as Ruth Finnegan (1970), Alice Hoffman

²⁴ “Luigi Trastulli, a 21-year-old steel worker from Terni, an industrial town in Umbria, central Italy, died in a clash with the police on 17 March 1949 as workers walked out of the factory to attend a rally against the signing of the North Atlantic Treaty by the Italian government” (Portelli 1991:1).

(1974) and Trevor Lummis (1983).²⁵ Their approach can perhaps be best summarized by Portelli's following statement in his article "Events and Meaning in oral History," that "*Oral History tells us less about events than about their meaning* (Portelli 1991: 50). Reminding that many written documents also consist of uncontrolled transmission of unidentified oral sources, Portelli calls attention on the fact that the actual telling of the narrative is in fact the only historical evidence. As a supplementary argumentation, Ronald Grele also identified in his study '*Envelops of Sound*' that: "...throughout the ages, history has been passed on by word of mouth. Fathers to sons, mothers to daughters, grandparents to grandchildren, village elders to young generations, gossips to eager ears; all in their own way tell of past events, interpret them, give them meaning, keep the collective memory alive..." (1991: xv). Today, in historiography, the place and importance of oral historical data have become larger and bigger, respectively. Furthermore, oral accounts become very crucial in the context of unwritten history. Besides being critical and suspicious about the hegemonic conventions of the discipline, it is also very important to develop the skills to properly collect (interview and record) and interpret the collected data in oral history research.

²⁵ See Ruth Finnegan. 1996 (1970). "A Note on Oral Tradition and Historical Evidence," *Oral History: An Interdisciplinary Anthology*, . David K. Dunaway & Willa K. Baum eds. London: Alta Mira Press, pp.126-134.

Alice Hoffman. 1996 (1974). "Reliability and Validity in Oral History," *Oral History: An Interdisciplinary Anthology*. David K. Dunaway & Willa K. Baum eds. London: Alta Mira Press, pp.87-93.

Trevor Lummis. 1998 (1983). "Structure and Validity in Oral Evidence," *The Oral History Reader*, Robert Perks and Alistair Thomson eds. London: Routledge, pp.273-283.

Given this framework, I would like to come back to the case of Kerboran/Dargeçit. My thesis is an attempt to enlighten, examine and reveal the so-far unwritten multi-religious and multi-ethnic history of the Kerboran locality (Region is the southeast region; Kerboran is a town, a locality). The life stories of 26 interviewees revealed detailed descriptions of many events and facts between Kerboranians. In most cases, the stories of displaced Assyrians were compatible with stories of Muslim Kurdish informants. They narrated what they did and gave their own interpretation of what happened in the past. There were various events and issues in the narratives like the events of 1915, conflicts during the mayor elections or unexpected murders in the town.

What really happened during the period of 1910-1980 in Kerboran? How can we rely on the accounts of the events and facts which our informants transmit us from their parents, grandparents and other village elders? Portelli explained that "...The importance of oral testimony may lie not in its adherence to fact, but rather in its departure from it, as imagination, symbolism, and desire emerge. Therefore, there are no 'false' oral sources as all accounts reflect a standpoint (1991: 51). However, keeping these explanations in hand, when I tried to examine oral accounts of my interviewees from both regions- Turkey and Sweden- and from both communities –Assyrian Christians and Muslim Kurds- , I observed that there were many overlaps, with similar combinations and connections. Certainly, there were some differences in the telling of some stories during the interviews. But as historical evidence, stories of both sides were completing each other in most cases. For example, the events of 1915 were transferred in various stories not only by Assyrians themselves but also by Muslim Kurds. The formation of the 1915 events in the

memory of Muslims came out just as horrible and cruel events in the past. They narrated how their fathers and mothers tried to save their Christian neighbors against attackers from outside of Kerboran. However, on the other hand, they were not only horrible and cruel events for Assyrian Christians. To give another example, families from both communities also agreed on a particular murder in 1946. In some cases, the linearity of the narrative form is broken in the form of “before” and “after”. “After the troubles began” was the repeated phrase in their life stories. Except the event of 1915, the other events like the existence of Sheikh Seyda as a religious actor, the Crisis of Cyprus in 1964 and 1974 and finally the assassination of Christian leader and former local mayor (*muhtar*) Andreas Demir were narrated as main troubles in their lives. Whether politicized or not, many of them, especially Assyrians periodized their accounts with these “troubles”.

What were the vital events and facts which informants emphasized in particular? In the continuity of narratives some events as breaking points formed a periodization in the life stories of interviewees. My interviewees who were living in different locations such as Kerboran (Mardin), Bakırköy, Yeşilköy (Istanbul), Norrköping and Linköping (Sweden) contributed to this periodization. Although there was not any communication network between many of them for nearly 30 years, the remembering politics of many interviewees were similar.

The deep cleavages in the life stories were the trauma of massacre of the Assyrian people in 1915, the negative propaganda of Muslim religious authorities like Sheikh Seyda against the Christians in the region, the negative effect of the Cyprus crisis in 1964 and in 1974, the assassination of the leader of Kerboranian

Assyrians Andreas (Endravos) Demir in 1978, the continuous attacks of villagers in the vicinity of Kerboran and the forced migration of Assyrian population in the region are articulated in the life stories of my interviewees as main troubles and as a “generalized discourse” and “generalized fear”. While some of them narrated their communal trouble in many ways by giving detailed data about events and their actors, some of them suspected and anxious about telling some stories. Whether politicized or not, many of them, especially Assyrians periodized their accounts with these “troubles”. In the memories of narrators made some certain historical periods which will be argued and analyzed in the following part.

a. The Trauma of 1915

It can be claimed that in the memory of Assyrian interviewees, the construction of the “*past*” and the local sense of the “*past*” were occasionally revealed as pastoral and colorful aspect of Kerboran, and sometimes as a dark and troubled feature of local history of the region. When you asked Assyrian people to tell their life stories, many of them began to narrate the events of 1915.

What happened to their grandfather, grandmother and their children in the “*horrible 7*” days - as they said - of Kerboran in this period? The main sources about this period were the oral historical evidence of Kerboranian informants which I collected. The only written resource, *Al-Qousara Fi Nakabat Annasara (The Calamities of Christians, 1919)* was a collection of oral accounts of eyewitness of events in 1915 from the whole region. The book was written by one of Bishops

whose name was Ishaq Armalto at the Şerfe Monastery in Beirut in 1919.²⁶ As we learned from the narratives, the consequences of 1915 destroyed all social and political structures of the region and community. The stories of disappearance or disintegration of Assyrian families were repeated narrations in the interviews. Every Kerboranian Assyrian narrated the story of his or her family, how they experienced the events of 1915. The stories of salvation of children were also a widespread account in the narratives. Musa Yıldız and his sister Sitti Nison narrated a story transmitted by their father on how he and his brother were saved by a Muslim family.²⁷ He narrated:

"...My father narrated to us that there were many orphans after the event of 1915 in Kerboran. Your grandmother Reyhan saved my father İbrahim -4-5 years old- and his cousin Thomas who was 2 or 3 years old. All family members of Yusuf and Thomas including their fathers and mother were killed. And one of Yusuf's sisters Halime was taken by some people from one village of Kerboran, in 1915. She was married in this village...My five uncles were killed. The name of Musa was the name of one of my uncle which was given

²⁶ In the book, in the page of 91, there was a short story on Kerboran which was narrated by Bishop Yakup's brother's wife. Bishop Yakup was the present religious leader of Orthodox Assyrian Christians in 1915.

²⁷ According to Musa Yıldız and his sister Sitti Nison, this family was my grandfather Ali and grandmother Reyhan. At the time of genocide, my grandfather was not at home. My grandmother Reyhan tried to save many Christians but she was not successful. She saved only 4-5 years old İbrahim and his brother Thomas. According to story, when my grandfather Ali came home, he scolded his wife Reyhan because of not rescuing any other Christians.

to me. After 1915, Christian orphans were raised by Kerboranian Muslim families...”²⁸

The narrations of 1915 contributed the formation of their “ethno-religious” identity of Assyrians people and responded the question “Who they were?” The social memory of Assyrian Community was shaped by the war, death and torture stories of 1915 which were told to them by their grandparents, parents and Assyrians who were saved in 1915. Although it was not mentioned by Kerboranian Assyrians whom I interviewed, many Assyrian researchers call the events of 1915 “*Seyfo* (*Kılıç*)”²⁹.

How interviewees remember the past? All these questions gave the main pattern of narratives and the social-political fluctuations which determined and formed the local history of Kerboran. Arguing the formation of remembering and forgetting politics, Leyla Neyzi in her book ‘Who I am?’ (*Ben Kimim?*) claimed that silence (forgetting) and narratives (remembering) are consciously performed practices (2004). When the life stories of interviewees, especially life stories of Assyrians are analyzed, the first and the most effectual breaking point emerged as the events of 1915.

In the memories of Kerboranian Assyrian Christians, the massacre³⁰ in 1915 was given with detailed descriptions of death scenes, strong images, and surrender,

²⁸ Personal interview with Musa Yıldız in February 22, 2005, in Norrköping, Sweden.

²⁹ The word “*Seyfo*” means “*sword (kılıç)*” in Syriac and this Concept is used for the Assyrian massacre in 1915 by Assyrian researchers.

³⁰ This event narrated by all interviewees as ‘*Ferman-a Filih-a*’ (Hristiyan Fermanı).

escape, rescue and survival stories. İskender narrated how his grandmother was killed in 1915:

“When the Ferman (Christian decree) occurred, all Kerboranian Christian took shelter in the Kasr-a Pıçuko (Young’s House; A large house which is similar to a castle in Kerboran. It is surrounded by a long wall which prevented any attacks from the outdoor...). My grandmother Hanne with her little child also takes shelter there, but Hanne’s mother-in-law Niso was staying at home because she was old. Mustafa’s son Yusuf (One Muslim man from Kerboranian Aghas’ family) went to Niso’s house and asked about her family, sons and children. Niso said that my three sons were killed and I just had a daughter-in-law and her grandson. Therefore, he went to the shelter and called Niso’s bride, Hanne -22 years old-, to come back her home with the promise of his protection. He declared to her that no one would force you to convert Islam and no one would force you to marry him. However, Hanne did not trust him and stayed at shelter with other Christians. Accordingly, Mustafa’s son Yusuf takes her son; comes home and gives the baby to his wife, Delal, to breast-feed with her baby Reşit. Later, when my father grew up, they gave him to his grandmother, Niso and then my father, Murat started to live with his grandmother...”³¹

The story was transferred by Niso –in her 80s in 1915- to her grandson Murat – 1 or 2 years old in 1915- and Murat transferred the story of death of his mother (Hanne) to his children Hanne -70 years old- and İskender -65 years old- whom I

³¹ Personal interview with İskender Nison in February 18-19, 2005, in Norrköping, Sweden.

interviewed in Norrköping. Why Assyrians remembered and transformed 1915 with a great emphasis? After a short analysis, it was understood that the 1915 became a significant threshold in determining who they were as an Assyrian community? The events of 1915 reconstructed their religious and ethnic identity not only as a practice but also as their memory.

There were also several stories of 1915 and negative consequences of it in the later period in the life stories of Kerboranian Muslims. Assyrian Christians were described as a vulnerable and weak community by Emine Aras. She and her older brother Ekrem Eldemir, children of the village's Muslim leader (*köy imamı*) Mele Ferhat, quoted some terrific narrations from their father:

*"...My father told us many stories about Fılıhs (Christians). He narrated: 'I told some Muslims not to kill any Fılıhs. It is not legitimate in Islam. God will not forgive you for this sin. You cannot kill them. These are not Armenians'. However; they did not listen to me.' As my father narrated to us Cehver's son Osman killed many Fılıhs and many Fılıhs' children..."*³²

The perception of 1915 and the narrations of them - whether bad or good - were different among interviewees. Muslim interviewees narrated from their parents the death events of 1915 as bad death. They narrated how Assyrians people were

³² Personal interviews with Emine Aras and Ekrem Eldemir in January 22, 2005, in Kerboran/Dargeçit, Mardin and in March 16, 2005, in Yeşilköy, Istanbul, respectively.

murdered mercilessly, how their properties were looted by attackers. My mother narrated from her mother-in-law:

*“...People of Xelila/Kılavuz village were coming to kill Fılıhs (Christians), but we tried to hide them in the storehouses, hayloft, and barns. We tried to hide their children under boxes covering with quilts and in our cradles. Foul Xelilians (peasants of Kılavuz village), sometimes they stole our properties supposing as Christians’ properties. They were stealing even bloody clothes of death Fılıhs (Christians)... ”*³³

In addition to my mother narrations, Nefiye Siyahkoç also narrated from her father Derviş Kılıç how the events of 1915 took place in Kerboran:

*“My father told us many stories about 1915 but now I do not remember many of them. Once, he narrated that ‘It was the time of events of 1915; I was sitting on the roof. I saw Denho and his two sons. Their hands were bounded and they were taking away to the square of the village. While they were passing by our house, Denho called my mother, Ayşe, to go and save them from the hands of attackers. However, my mother did not go’. And all of them were killed. They were taken from their houses and killed behind the Police Station (karakol)... ”*³⁴

And Nefiye’s husband Sadık Siyahkoç narrated from older Kerboranians:

³³ Personal interview with Emine Aras in January 22, 2005, in Kerboran/Dargeçit, Mardin.

³⁴ Personal interview with Nefiye Siyahkoç in January 24, 2005, in Kerboran/Dargeçit, Mardin.

"When the Decree of Filihs (Christians) declared, many Christian families were hided and saved by Kerboranian Muslims. However, most of Christians were taken from their houses and taking to the square of the village. Firstly, soldiers were wounding them with their bayonets and then they throw Christians from the roof of police station (karakol). When their bodies fell on ground, they were killed completely there. Then, all corpses of filihs were collected in one empty land behind the police station (karakol), and after pouring gasoline out over the corpses, they were burnt...All these murders were committed by Kurdish peasants, villagers from the vicinity of Kerboran with the support of the State..."³⁵

In the Kerboranian Assyrian narratives, the bad death narratives of 1915 were recounted as heroic stories of martyrdom. While the victims of 1915 were described with the images of innocence, weakness, helplessness, in the Kerboranian Muslims, Kerboranian Assyrians narrated the same stories as the stories of holy resistance and martyrdom about their ancestors who killed, suffered and survived during the dark days of 1915. They converted the bad death of their ancestors into a good death within a religious context. Hanne started with the story of her grandmother Hanne at the beginning of the interview. When she narrated the death story of her grandmother, the emotional and sorrowful atmosphere occurred in the living room where I was interviewing with her and her husband. There were also her brother İskender and his older son. While telling story, her voice was trembling and tearful. Her grandmother's name was given her, and she felt honored for carrying the name of her martyr grandmother. Hanne narrated:

³⁵ Personal interview with Hacı Sadık Siyahkoç in January 23, 2005, in Kerboran/Dargeçit, Mardin.

“...Fermân (Christian edict) occurred. My grandmother takes shelter in one of the well in the courtyard of a big house with other women. She leaves her baby with her mother-in-law at home. Mustafa’s son Yusuf (One of the man from Aghas’ family in Kerboran) goes to the shelter and calls my grandmother Hanne. She comes back to home and suckles her baby (my father). Then, leaves the home and hides herself in one of well in the courtyard. However, after a while, her baby starts to cry, cry, and cry. Therefore, her mother-in-law goes to the top of the well and calls her. My grandmother says to her: ‘I promise, I will come to suckle him for the last time, and then I will not suckle him. I will commit suicide.’ Then, after suckling her baby she hides in the well until sunrise. At the time of sunrise, she gets out of the well and goes to the top of their house’s roof. And she shouts there: ‘I am the lamb of Jesus Christ’. At this time, one bullet comes from the side of Shelter (Kasr -a Pıçuko). She falls down to ground on front of Safo’s (Safiye) house’s door in the street. Mustafa’s son Yusuf comes to beside her body and gives her water. She drinks and then dies. Her hairs are very long. He cuts her hair and gives them to her mother-in-law, Niso...”³⁶

The bad death of her grandmother is converted to a good death as martyr of Christianity. Accordingly, they are converting the silence around his “unheroic” death into a political-religious speech after the bad death and they construct a ‘heroic’ death in their memory. The dark and deep effects of 1915 as a communal

³⁶ Personal interview with Hanne Özdemir in February 19, 2005, in Linköping, Sweden.

nightmare started to reduce its influence in the early periods of Turkish Republic. This period was recounted as a spring after the dark and horrible winter.

According to the narratives, the Assyrian community tried to heal its wounds in the 1920s. With the revival of peace in the region, many Christian families who escaped from Kerboran in 1915 came back and many Christian orphans were protected and looked after by Muslim families. The period from 1920s until the beginning of the 1960s was evaluated as a “normalization” of region. The interviewees’ memory of these decades appeared as a recovering period. All interviewees narrated this peaceful era giving examples from weddings, good neighboring relations, celebrations of religious and traditional holidays and friendships between Muslims and Christians. They narrated also some conflicts in the region but they evaluated these events not in the religious or ethnic context. They talked about these conflicts which could be seen in every Muslim or Christian village in the region.

b. The First Conflict in the Republic Period: The Event of 1946

In the local history of Kerboran, the narratives of recovery and peace between 1920 – 1950 were transmitted as fragments of memories. All Kerboranian informants narrated many funny stories from their childhood and youth years. This era was also remembered as a period of silence and sadness for many Assyrian families who escaped in 1915 to the nearest Christian monasteries and later came back to Kerboran. It was an era to heal their wounds. Many orphans were brought up by

Muslim families as their parents' trust. In this term, these orphans married and in this way contributed to the reconstruction of Assyrian community in Kerboran.

According to narratives of many informants like Ekrem Eldemir, even after 1915, the population of Assyrians was two or three times bigger than the Muslim population in Kerboran. He explained that there were roughly 200 hundred families of Assyrians and nearly 80 families of Muslims in 1940s. Although this term was commonly narrated as the most peaceful period by all informants, there were some kinds of troublesome situations in the region. My mother Emine narrated from her father Mele (Mulla) Ferhat:

"...After the Christian decree (hristiyan fermanı) (in 1920s), there were many Christian widows and girls in Kerboran and some men were disturbing them. Therefore, many times these women were coming to our house at nights in order to protect themselves..."³⁷

The peace period which was acknowledged by all informants was disrupted in 1946. This event was narrated by a Kerboranian Assyrian Yakup Dağ in one seminar in the religious-political context in Stockholm in Sweden in 1975. This narrative was later translated into Turkish by an Assyrian researcher, Jan Bet-Şawoce, in 1991 and published by Nsibin publisher in Sweden. According to Dağ; "...Yakup Can tried to found a school for Christian children and restore the ancient church Mar Gewargis. However, Kerboranian Aghas prevented him to execute his plans and then they killed him...this event occurred in 1944 in Kerboran."(Bet-Şawoce 1991: 9).

³⁷ Personal interview with Emine Aras in January 22, 2005, in Kerboran/Dargeçit, Mardin.

The same story was narrated by my informants very differently. According to many interviewees like Arif, Ekrem Onur, Ibrahim Üstüner and Sadık, coming from different family backgrounds, the event started because of a discussion over a land in Kerboran in 1946. Arif Aras, for instance, narrated how the event happened.

“...Ahmet Kılıç (Muslim) was a local mayor of Kerboran in this period. And Yakup Can (Assyrian Christian) was his assistant. In this time, The State was collecting the tax of every cereals as 10/1 ratio. And local Mayor (muhtar) was responsible for this formal task. All of villagers took their taxes to the mayor house. It was estimated that local mayor Ahmet (Kılıç) and his assistant Yakup (Can) argued for sharing some portion of these taxes. The relationship between them was not good in this period. Later, Mayor Ahmet wanted to irrigate a dry land which was belonged to a Christian family. Generally, Christians were against for creating new irrigation lands in Kerboran because the water supply was not enough. When Ahmet insisted on irrigation of this dry land, both again argued. After that, one Sunday, While Ahmet was attempting to irrigate this land, although it was not his irrigation turn, Yakup and his Christian supporters met in the Church and then made an attack on Ahmet and beat him very badly. After a while, the bad news was heard by relatives of Ahmet in a short time and they also wanted make an attack on Yakup and his supporters. Indeed, Ahmet did not want this, and prevented his relatives from attempting any attack. However, some relatives of Ahmet attacked Yakup and pushed him from courtyard of the police station (karakol) from the second floor. Yakup was waiting there in order to give his statement to official governor of the village (Nahiye müdürü). According to

*narratives, Yakup fell on the ground on his head, his neck was broken and some relatives of Ahmet beat him there. After a short time, Yakup died...*³⁸

In this event, 9 Kerboranian Muslim men were arrested as responsible for the murder. Later, one of the prisoners, Sabri Kılıç took responsibility of the crime and other prisoners were set free. With declaration of amnesty in 1950, he was also set free. According to Kerboranian narrators, a few years later, Yakup Can's brother Abdulkerim Can was selected as the local mayor with the support of Ahmet Kılıç's family and relatives and with this attempt both sides came to agreement. As it can be seen, the problem was between two leading families, it was not a common case between both communities. Therefore, it will be a false attempt to carry the case into a common religious- political context. As a matter of fact, some Kerboranian Muslim women like Nefiye Siyahkoç and Emine expressed that:

*"...At the case of Yakup, when Yakup was killed and while the conflict was continuing, some women from Yakup's family wanted forgiveness of the murderer, because they still remembered many Kerboranian Muslims' rescue efforts of Christians, their relatives in the days of Christian decree (hristiyan fermanı)..."*³⁹

The remembrance of this event was very alive in the memory of my mother (Emine Aras). She emotionally narrated this fragment from the event with a

³⁸ Personal interview with Hacı Arif Aras in February 3, 2003 and in January 22, 2005, in Kerboran/Dargeçit, Mardin.

³⁹ Personal interview with Nefiye Siyahkoç in January 24, 2005, in Kerboran/Dargeçit, Mardin and personal interview with Emine Aras in January 22, 2005, in Kerboran/Dargeçit, Mardin.

trembling voice. According to my mother, after Yakup Can's death his sister Peyruze called the wife of Ahmet Kılıç and said that

*"...Bedriye! Don't be afraid, it does not matter. Suppose that I sacrificed a sheep (meaning her brothers) for your family. I still remember how your family saved my all family at the days of Christian Decree..."*⁴⁰

Even today, many Assyrian families still have a feeling of indebtedness for many Kerboranian Muslim families for their help and rescue efforts during the horrible days of 1915. For instance, while I was doing my fieldwork in Sweden, the family of Iskender Nison accepted me as their guest and I stayed one week with them. Iskender Nison, his wife Sitti and other family members showed their great hospitality to me as the grandson of Ali and Reyhan Aras who saved their grandfather Yusuf -3 or 4 years old - in 1915 and brought him up with their children. Nison's family still remember this saving event and transfer it to the new generation in their family.

The proximity and friendliness between the Kılıç and Can families was seen in the political activities in the village. As we learned from the local history of the region, the Agha system (*Ağalık Sistemi*) was destroyed by the new Turkish Republic and all political actors, Aghas were disqualified in a way. Some of them were killed as the rebellious and some of them fled to Syria. During the Republican period, the state appointed a new local administrator (*Nahiye Müdürü*) and in this new

⁴⁰ Personal interview with Emine Aras in January 22, 2005, in Kerboran/Dargeçit, Mardin.

democratization period local mayors were elected as representative of Public. In this new process, Kılıç family (Muslim) and Can family (Christian) had collaborated with one another under the roof of Democrat Party. Many informants, like Arif Aras and Ekrem Onur narrated:

“...In the time of local mayor elections, Kerboranian families (sülale) were divided in two parties. In Kerboran there were two parties; Republican People’s Party (Halk Partisi) and Democratic Party (Demokrat Parti). At the time of elections, the family of Mahmud (Mal-a Mahmud- Mahmud sülalesi- Muslim) and the family of İbrahim Şumun (Mal-a Brahimi Şumun – İbrahim Şumun ailesi- Christian) united in the Democrat Party. The leader of Mahmud family was Ahmet (Kılıç) and the leader of İbrahim Şumun family was Yakup (Can). Their rival was that People’s Party which was a union of Lahdik family (Mal-a Lahdik- Lahdik sülalesi - Christian), the family of Ramo (Mal-a Ramo- Ramo Sülalesi- Muslim) and the family of Cehver (Mal-a Cehver- Cehver Sülalesi- Muslim). The leader of Lahdiks was Andreas (İndravos) Demir, the leader of Ramo family was Ahmet (Üstüner) and the leader of Cehver family was Osman (Vural)...”⁴¹

In this period, many grand political and social events which caused a serious change in the state politics were also reflected in the local regions. As it can be seen from the quotation above, we learned from the narratives that Kerboranians were also locally engaged in the political change and the emerging conflicts experienced, with the transition from a single-party system to a multi-party political structure in the

⁴¹ Personal interview with Ekrem Onur in January 26, 2005 in Kerboran/Dargeçit, Mardin.

1950s. Following the oppressive policies and the authoritarian single-party government during the WW II years, the Democrat Party came to power in the elections held in May 1950. The multiparty governmental system which formed a new political structure in the Republic had also an impact in reforming the local political structures of Kerboran. The situation in Kerboran was not different from any other locations and cities in Turkey. At this point, we witnessed that traditional political forms (Agha) were replaced by modern political institutions like local offices of national political parties opened throughout the region.

The discussions, fights, and conflicts over elections were naturally made as it was seen in all Anatolian settlements. Although the tension increased during elections in the region, Kerboranians were selecting the local mayor and then life normalized and people returned their daily work. However, the Cyprus crisis which broke out in 1954 caused uneasiness and created a great fear among Christian community because some Kurdish villagers in the vicinity of Kerboran started their attacks on Kerboranian Christians. According to many narrators, these villagers believed and argued that *"Greek Christians were disturbing and attacking our Muslim brothers in Cyprus, therefore, we will disturb and attack Kerboranian Christians in order to take their (Muslims) revenge..."* During this period, discomposure and fear atmosphere reined in the region, because the rate of burglary and attacks against Christians had increased. There were several burglary stories from this era in the life stories of interviewees. The feeling of being besieged had come out from the mouth of İbrahim with these words: *"... We and our children were not in security in this these periods..."*⁴²

⁴² Personal interview with İbrahim Özdemir in February 19, 2005, in Linköping, Sweden.

Turkish macro-politics especially the wealth tax (*Varlık Vergisi*) in 1942 and the Cyprus crises negatively affected all Christian minorities from 1954 until the end of crisis in 1974. As our informants acquainted us with their oral accounts, the state's politics not only affected Greeks and Armenians, the Assyrian community was also influenced. However, we do not know how wealth tax (*Varlık Vergisi*) law was practiced on Assyrian Christians and this will be another research topic for future researchers. In the narratives of my interviewees, there were many stories about the negative results of Cyprus crisis in Kerboran.

c. The Advent of Sheikh Seyda and Labor Migration in 1960s

At the beginning of foundation of new Republic in 1920s, the 'principle of secularism' was one of the most important changes. The abolishment of the Caliphate and the series of radical reforms in the religious institutions were among important changes. The abolition of religious school order was on 3 March 1924 with the Unification of Education Law and all schools and educational matters were united under the Ministry of National Education. The wearing of the turban and fez that were symbols of the former order were banned and the '*hat*' became the official headgear, following the broadcast of the '*Hat Law*' in 1925.⁴³ And lastly, the dervish lodges and tombs and the titles of tariqahs were abolished in November 25, 1925.

In the later periods, these reforms - among which the last one carried an importance for us here - were put into practice very strictly by the state. Ethnic and religious groups who revolted and resisted against these reforms were severely

⁴³ For more information look at www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/ kitaplar...

repressed and punished. The project of creating a new 'nation' domineered every where in the new Republic. However, in spite of all repression of the state some religious institutions continued and survived through this process especially in the South East of Turkey, in the Kurdish region. The Nakşibendi dervish order in Cizre (Mardin) constituted a good example. As Martin van Bruinessen explained, at the time of abolishing the dervish lodges and the titles of tariqahs (sects) in 1925, İbrahim Hakkı a well-known Nakşibendi Sheikh who had settled down in Tillo (Siirt) escaped to North-east Syria and maintained his power in the community (Bruinessen 2004:478-479). However, his successor Sheikh Seyda⁴⁴ did not flee and remained in the region by making Cizre as the center of his dervish lodge.

In 1931, when Sheikh Seyda became 40 years old, he gained the Caliph position in the dervish lodge and his miraculous deeds were heard and known in the whole Kurdish region in the South East. While the emergence of Sheikh Seyda as a religious and political actor led to a transformation of community in the context of Islamic devotion, on the other hand it caused a religious discrimination against the Assyrians. The change in Turkish macro politics, like the Cyprus crisis and later the

⁴⁴ 1889 (hicri 1309)'da Cizre'de dünyaya gelen ve "Şeyh Seyda" lakabıyla meşhur olan Muhammed Said Seyda el-Cezeri, Nakşibendi-Halidi tarikatından Muhammed Nuri ed-Dırveşi'nin halifesidir. İlk tahsilini Muhammed Said Efendi'den aldı. Ardından ağabeyi Şeyh Siracüddin'den okudu. Tahsili sırasında ava gitmez geceleri medresede uyurdu. 17 yaşına geldiği zaman tahsilini tamamlayarak ağabeyi Siracüddin'den icazet aldı. Genç yaşta müderrisliğe başlayıp talebe okuttu. 23 yaşına geldiğinde Medrese tamamen kendisine kaldı. Daha sonra Muhammed Nuri'nin sohbetlerinde bulundu. 40 yaşına geldiğinde kendisinden hilafet aldı. Kendisinin 150'ye yakın talebesi ayrıca yüz civarında halifesi vardı. Talebe ve Halifelerini Suriye, Irak ve Arabistan'a gönderdi.

Şeyh Seyda el-Cezeri'nin; *Kitabü Ahkamü'l-envat, ed-Dabita fi'r-rabita, et-Te'lif fi't-te'lif, et-Tasavvuf, Manzumeler, Tenbihü'l-müstersidın, el-Mecmeu's-sağır* adlı eserleri mevcuttur (Muhammed Nurullah Seyda el-Cezeri, *Tasavvufun Sırları (Esrarü't Tasavvuf)*, Kanaat Kitabevi, Konya, 1973. sayfa 9-16).

labor migration to Europe, had deeply affected the social structures of the region. The peace in the region began to deteriorate in the early 1960s. Although there were many disturbing events in this era, the advent of Sheikh Seyda became the most influential event in the region. It was a great breaking point in the relations between Muslims and Christians of the region.

Based on the accounts of Ekrem and Safura Eldemir and other informants, Sheikh Seyda was visiting the region in different times since the 1950s. However, he came and settled down in İzar/Akçaköy one of the villages of Kerboran, in 1964 and married off his son Muhammed Nurullah and made a great wedding here. The Sheikh lived there with his family for a while. The influences of Sheikh's sermons were felt very strongly among the Christian community. Most interviewees from both communities commonly recounted the negative effects of Sheikh Seyda on their relations, but some of Muslim interviewees also talked about positive sermons of him in the Islamic context. On the one hand, Muslim interviewees appreciated his effort to notify Islamic values and rules. On the other hand, they claimed his negative effects on their relationships with their Christian neighbors. According to most of interviewees, he recommended Muslims to reduce their relations with Christians. They mentioned that eating, talking and sitting with Christians were not approved by Sheikh. For instance, as all informants talked about the situation in different ways, one of Muslim narrators Peyruze Üstüner narrated how the relations changed with the arrival of Sheikh Seyda:

"...Muslims and Fılıhs (Christians) were dancing together in weddings, they were eating, talking together and did not make any separations between each

other until Sheikh Seyda came to Izar/Akçaköy (One of village of Kerboran). Here, he preached Muslims not to stay, eat and drink with Christians because it was haram (forbidden by religion)...later, we started to keep away from them...”⁴⁵

The image of Sheikh Seyda was formed in the memory of Assyrians as a Muslim leader who started discrimination against them. The forms of ‘*Before Sheikh*’ and ‘*After Sheikh*’ were repeated almost in every life story. In this point, Assyrians compared Sheikh with the former Muslim’s leader (*köy imamı*) Mele (Mullah) Ferhat⁴⁶ who served Kerboranian Muslims from 1920s until 1958. Assyrians appreciated Mele Ferhat’s Muslim leadership as peaceful and negotiative. On the other hand, they talked about Sheikh Seyda who did not accept their existence and acted themselves with an exclusive manner.

All these events formed a disturbance, anxiety and fear medium in the region, and Assyrians felt surrounded as captives in this period. Although İbrahim (Assyrian) hesitated to narrate such past events in Kerboran for a while, then he made his decision and narrated:

⁴⁵ Personal interview with Peyruze Üstüner in January 30, 2005, in Kerboran/Dargeçit, Mardin.

⁴⁶ According to one of informants Ekrem Eldemir his father Mele (Mulla) Ferhat was born in Banihabani which was one of villages in Kerboran. While he was child, he was sent to Diyarbakir to study in Medrese (Muslim theological school). Here, he stayed at his relative’s house. He studied there for 7 years. Later, his education was ceased by the Revolt of Sheikh Said in 1925. All the schools (medrese) were closed by the State. Therefore, he had to come back Kerboran. In this period he was nearly 15-16 years old. Kerboranian Muslims did not have any imams, so they appointed him as their first imam (Mulla) in this year. He performed his duty until 1958 and he died in this year in Kerboran.

*"...We did not migrate because of poverty. We had many lands, fields, gardens and prosperity. There were some uneasiness in the village (Kerboran) but we were living like brothers with our Muslims. However, with the coming of Sheikh Seyda, we started to suffer from the hands of Muslims. If Kerboranian Muslims would not collaborate with villagers from the vicinity of Kerboran, we would overcome the attacks of outsiders. We would remain as brothers and neighbors. Then, we had to migrate. When our women went to fountain, Muslim women kept away from them assuming our women as unclean..."*⁴⁷

According to narratives, there were not any guaranty for protection of their families and properties. Assyrian İbrahim explained that *"...We were like captives. So, we had to migrate and leave our houses, lands, fields, and all properties."* Not only İbrahim but also many other Christian and Muslim interviewees mentioned the influence of Sheikh Seyda as a breaking point in their relations between Kerboranian Christians and Muslims. Eighty five years old Assyrian Musa Yıldız who was postman and guide in the region until 1970s evaluated Sheikh Seyda as the main reason for their migration. He commemorated Sheikh with God's mercy and grace and added *"... We run away because of Sheikh Seyda..."*⁴⁸

At this point, although Assyrian İbrahim mostly made a great emphasis on Sheikh Seyda, the great attack of Xalila villagers (*Kılavuz köyü köylüleri*) in 1961 was another severe event in his memory. He and other Assyrians remembered also

⁴⁷ Personal interview with İbrahim Özdemir in February 19, 2005 in Linköping, Sweden.

⁴⁸ Personal interview with Musa Yıldız in February 22, 2005 in Norrköping, Sweden.

this terrible day of 1961 as one of bad events which forced them to migrate. İbrahim narrated:

“...Christian bricklayer Habib who was from Midyat was in Kerboran and working. The villagers of Xalila (Kılavuz köyü) also made their bargain with him for construction of their minaret. However, one year later, when Xalilians came to Kerboran and called him for work, Habib refused to go and work in Xalila. After quarrelling with each other, they decided to go court of Sharia (religious law). However, imam (Mullah) was not ready, therefore, Habib, some Kerboranian Christians and three Muslim Xalilians where waited. Meanwhile, they saw the Priest. Habib mentioned consulting Priest, but Xalilian Muslims refused it and made fun of Priest and snubbed him. Therefore, they fought. After that, Xalilians went to Xalila and made a great propaganda against Kerboranian Christians. One Sunday, all Xalilians men armed and attacked us. While we were in Church, some Kerboranian Muslims gave us the news of attack. Therefore, all the Christians run away and took shelter in their houses. We made our defense against them. However, many Christians were beaten very badly by Xalilian attackers and one of the Christian girls was killed during this attack...”⁴⁹

In the political and social life of the Kurdish-Assyrian region, besides the Aghas, Sheikhs were also one of the most influential actors among community. Sheikh Seyda was a well-known religious authority with his prophecies in the region of Mardin, Siirt, Şırnak and Batman had a great influence on Kurdish tribes (*Aşiret*) in the region. Turkish Republic’s macro-politics especially the wealth tax in 1942

⁴⁹ Personal interview with İbrahim Özdemir in February 19, 2005 in Linköping, Sweden.

and the Cyprus crises negatively affected all Christian minorities between periods of 1954 and 1974 in Turkey. The state politics not only affected Greeks and Armenians, but also the Assyrians as other victims of these crises. In my fieldwork, although I was informed by many negative and bad influences of the Cyprus crisis, there was no any claim and data about the wealth tax. In other words, we do not know how the wealth tax (*Varlık Vergisi*) law was practiced on Assyrian Christians and this will be another research topic for researchers.

In this period, the coup of 1960 and the labor migration to Germany were other political and social events which caused a serious change in the region. First of all, we learned from the narratives that Kerboranians were also locally influenced by the grand political conflicts and socio-economic problems of Turkey. The coup of 1960 changed and reconstructed not only the political structures of the Republic but also reformed the local political structures of Kerboran. At this point, we witnessed that traditional political forms (Agha) were replaced by modern political institutions like political parties in the region. This also meant that conflictual relations for political power in the Agha system were carried into modern forms which were Republican People's Party and Democrat Party. One of informants Ekrem Onur narrated to us how the local mayor Abdulkерim Can (Assyrian Christian) and his supporter Ahmet Kılıç (Kurdish Muslim) who was the representative of Democrat Party lost their political power because of the coup:

"...It was the time of Democrat Party. Adnan Menderes was the President. Seyfi Güneşan was a deputy (of Mardin). Hacı Ahmet was the local representative of Democrat Party and Abdulkерim was the local mayor .I

mean, both were holding the power of the government at their hand...They were doing discrimination against supporters of Republican People's Party. For example, when kerosene was brought to Kerboran, they gave it only to supporters of Democrat Party. Both were close friends...This situation continued until 1960. When the coup happened, Menderes was executed. Here, Hacı Ahmet and Abdulkirim were arrested. The seal of the local mayor had been taken from Abdulkirim and it had given to Indravos (Andreas) who was the representative of Republican People's Party in Kerboran...All official duties had taken from the members of Democrat Party and had given to members of Republican People's Party... ”⁵⁰

The political crises in Turkey influenced the community as a whole in these days. When worker demands of European countries coincided with political crises people easily displayed their tendency for labor migration. Turkey experienced a great labor migration in the 1960s. In the labor migration movement, Assyrian Christians also constituted a serious place. In this context, a narrator Ekrem Onur⁵¹

⁵⁰ Personal interview with Ekrem Onur in January 26, 2005 in Kerboran/Dargeçit, Mardin.

⁵¹ Ekrem Onur was born in Kerboran in 1936. He narrated also his family history. His family (Sadolar) was from Findike a village in Siirt and had Assyrian Christian roots. According to his family history, his grandfather Abdullah saw a dream one night in which he saw Muslim families in good life conditions and Christian families in a bad atmosphere. With the influence of the dream, he converted to Islam in 1911. However, his son Sado –father of Ekrem Onur- did not convert to Islam like other family members. According to the story, he left his family and took refuge in a monastery in İdil in 1915. He met a widow and married there. Later, he came back to Findike and one night saw the same dream of his father. Therefore, Sado also converted to Islam with his new family. And then he migrated to Kerboran in 1930s.

gave us very important information about labor migration movement in Kerboran. At this time, he was the village clerk (*Köy katibi*) in 1961 in Kerboran. He narrated:

"...In the first place, people migrated abroad in order to gain better life conditions in 1960s. I was village clerk in the period of 1962-1965. Firstly, we applied to İş ve İşçi Bulma Kurumu for Germany and when their turn came they go...many Muslims did not go because Mulla Abdullah said to Muslim not to go. He said earning money from non-muslim countries is not helal (legitimate)...However, many Filih (Christians) went. I was preparing their applications for İŞBK and they applied. The İŞBK gave them a turn and when their turn came, when there was a demand for workers, they went. The institution preferred workers who had any kinds of skill and asked about it. Filih (Christians) had many skills like smith, tin man ,tailor, butcher, and bricklayer, so most of young Filih applicants gained a chance to go...I made their all official procedures...later, when they gained better life conditions in Germany, some of them came and took their families...Before they migrate, they were selling all their properties to the Muslims..."⁵²

In the life stories of informants, there were similar accounts about first migration movements in Kerboran. According to many informants when these entire negative factors – religious discrimination, burglary events against Christians, the siege of villagers of Xalila (*Kılavuz köyü*) the deep feeling of distrust- which made life conditions unbearable for Assyrians combined with labor migration, Kerboranian Assyrians' migration started to accelerate in 1970s. According to all Assyrian

⁵² Personal interview with Ekrem Onur in January 26, 2005 in Kerboran/Dargeçit, Mardin.

informants, they never thought that they would not come back to their homeland forever. However, the death event of Andreas caused a great fear among Christian and Assyrians who were living in Kerboran also began their preparations for migration.

d. The Last Shock: The Assassination of Andreas in 1978 and the Last Migration Wave of Kerboranian Assyrians

The murder events of Andreas Demir have been recounted in many written sources which were also based on some oral accounts⁵³. The death of Andreas was a breaking point not only in the memory of informants but also in the factual local history of Kerboran. Almost all of informants including Emine and Arif Aras, Nefiye and Ekrem Onur, Nefiye and Sadık Siyahkoç, İbrahim and Hanne Özdemir and many others mentioned the death of Andreas with their perspectives. However, their accounts of this event were very similar; they narrated in hesitation how the event occurred in 1978. Arif Aras narrated:

"...There was a conflict between Andreas (He pronounces the name in Kurdish as 'Indravos') and some Muslim families who held and planted some lands of Church for a long time. In Kerboran, many fields of Christians

⁵³ On the 29th of October in the year of 1978 the Christian mayor of Kerboran, Indravos Demir was killed at the hands of the Kurdish tribes loyal to the Turkish regime. This was meant to insure a definite exodus of all Assyrians- Syrians from that area." Quoted from the *Letter to Secretary Albright by Chaldean / Syriac/Assyrian Organizations in Europe November 13, 1999*. (From www.chaldeansonline.net/news/news1127.html - 46k) in May 25, 2005. See also *Türkiye Mezopotamyası'nda Kerboran Zulmü*, by Jan Bet-Şawoce, Nsibin yayınevi, Södertälje, Sweden, 1991, pp.11-14.

including fields which belonged to the Church were planted by some Muslim families. According to the agreement, these families had to give a certain ratio of their crop which they obtained. However, when Assyrian Christians started to migrate in 1970s, some of these Muslim families tended to hold these lands as their own. Therefore, the present leading leader of Christians Andreas was against these kinds of attempts, and he tried to protect these fields as Church property. The issue was sent to law court. It was felt that Andreas would win the case in court. And then, in these days, we heard the news of death of Andreas...”⁵⁴

Many Muslim informants remembered these years in which the Assyrian community began to lose its power in the region. According to narratives there was a great labor migration to Istanbul and Europe in these years. Many young Assyrians and also Kurds migrated to the West in order to earn money and have better life conditions. In 1970s the population of the Assyrian people was reducing year by year. With the migration of young generation, mostly elder Assyrians remained in Kerboran. For this reason, the Assyrian community was more vulnerable in this period. They were not able to protect themselves against any attacks. My mother Emine Aras narrated:

“Fılıhs (Assyrians) were very weak in these years. Indravos (Andreas) and his wife Rihan (Reyhan) were very old, nearly 90 years old. Indravos and his wife most of time came to our house, especially to the house of my brother-in-

⁵⁴ Personal interview with Arif Aras in February 3, 2003 and in January 22, 2005, in Kerboran/Dargeçit, Mardin.

law Emin and spent most of their time there. Hacı (Arif Aras) many times said to İndravos 'You are very old and vulnerable. Someone could hurt you. You should go to live with your children'. But, he did not listen to Hacı and said 'I am your neighbor. I and my wife are your captives. We will stay with you until the end of our life. We do not want to go anywhere'⁵⁵

After this narration, my mother narrated how İndravos was close to her father Mele (Mulla) Ferhat. She remembered how İndravos wept in the funeral of her father when her father died in 1958. My mother's older brother Ekrem Eldemir who was one of my informants also narrated this story when telling me his life story.

In the context of vulnerability and weakness of Kerboranian Assyrians, my mother and many other informants narrated theft events in the region. They narrated that Assyrians people could not protect their belongings and properties, not only in the outside of their houses but also in the inside of their house. Some Assyrians like İbrahim and Sabri narrated that many Assyrians were standing on guard with their guns in the nights at their houses' court in order to prevent any attempts of thieves.

After a short time from the assassination of Andreas Demir - then 93 years old- in 29th of October in the year of 1978, Ekrem Kılıç who was a well-known person in the Kılıç family in Kerboran was murdered in Midyat. According to many narrators, Ekrem Kılıç was killed by the Christians in revenge of the murder of Andreas Demir. They narrated that, Ekrem Kılıç was innocent; he was never involved in these kinds of conflicts and discussions in Kerboran. Muslim informants

⁵⁵ Personal interview with Emine Aras in January 22, 2005, in Kerboran/Dargeçit, Mardin.

claimed that, Christians wanted to kill a leading and a beloved person from the Kılıç family, and Ekrem Kılıç was selected as the victim by them. In the first place, the assassination of Andreas was such a dramatic shock that it caused the last migration wave of Assyrians.

The death of Andreas and Ekrem caused a great hostility between Christian and Muslim communities in Kerboran. Assyrian families who were still remaining also had to migrate to Istanbul or to Europe following the other Assyrians. During this last migration wave many disturbing and tragic events occurred. Assyrian families sold their immovable belongings, lands, gardens, houses to their Muslim neighbors.

2. DAILY LIFE FROM NARRATIVES: HISTORICAL ETHNOGRAPHY

How was the daily life in the region during these periods? At the turn of the 19th century, Kerboran was not much different from any other Anatolian towns in terms of political economy and daily social life. After the great catastrophe of 1915, Assyrian community began to bind their wounds up until the 1920s which coincided with the change of the Agha system in the region. In this reconstruction period, in spite of all losses, both communities made an effort to continue their daily life as it used to be before 1915. In the interviews, narratives of daily life in Kerboran constituted a great part of personal life stories and they carried weight for the unwritten history of the region. .

As I analyzed in the preceding part, there were many distinct features between men and women narratives. In the life stories of women, there were detailed descriptions of daily life in the region. They gave stories of works like daily housework, water carryings from the mills, bathing and washing on the riversides, food, clothing, difficulties of farming works, schooling; rituals such as, weddings, religious day celebrations, births, dance, and neighborhood relationships; and dangers such as burglary, conflicts, deaths of children, poverty. When I asked about their daily life in the past, almost all of women informants talked about water carryings from the nearest mill Aş-e Kevir and the heavy load of the work conditions. While some women narrated their experience with joy as an indication of their diligence like Sitti, some women informants like Nefiye and Fatma Onur recounted it as one of the hardest experiences in their lives:

"...There was no life for us. We were carrying water. I carried water on our shoulder from Aş-e Kevir (Stone Mill). I woke up with the Morning Prayer (azan) before the sunrise and started to carry water. There were no plastic cans (bidon); we carried water with earthen jugs (testi). Women were carrying water 10 or 12 times before sunrise..."⁵⁶

Women's everyday life thus began with this performance and continued with feeding their children, and then their animals. They later went to farming, working with their husbands at their fields and gardens, making bread, cooking and serving meal three times a day. In the oral stories, women repeated narrations of bathing and

⁵⁶ Personal interview with Nefiye Onur in January 27, 2005 in Kerboran/Dargeçit, Mardin and personal interview with Fatma Onur in January 28, 2005 in Kerboran/Dargeçit, Mardin.

washing on the sides of village stream as another feature of village life. Like all other interviewees, Nefiye Siyahkoç narrated these events in the context of poverty:

“...I remember my childhood and youth period (1940s and 1950s). Nobody was washing and bathing at home. There was not bathroom in our homes. People went to the riversides and there all family members were bathing and women were washing. We did not have many clothes. Every one of us had only one set of clothes. First of all, our mothers were taking our clothes off and then they washed them. While our clothes were drying on the thickets, we were bathing. After bathing, we were wearing our same clothes...”⁵⁷

While informants told their childhood period, the schooling stories were narrated with great joy and enthusiasm. The foundation of primary school in 1938 and the People’s House (*Halk Evi*) in 1940s introduced the state ideology of “*creating a new nation*” in the everyday life in Kerboran. According to many informants, only three people could speak Turkish at this time. There were two Christians Adem and Xaço’s son Yakup who studied in Mardin and the village’s Muslim leader Mele’ (Mulla) Ferhat who studied in Diyarbakir in the 1920s. According to informants’ historical data, education was given in the Protestant Church for 3 years. Later, a new public school was constructed and the school was transported into this new building in 1941. While some of the informants expressed how they had a great curiosity for going to school in this time, some of them narrated their anxiety to face the school or the fear that their families would not allow them to study. Nefiye Siyahkoç narrated how she and her friend had a fear of teachers.

⁵⁷ Personal interview with Nefiye Siyahkoç in January 24, 2005 in Kerboran/Dargeçit, Mardin.

Although her family forced her to go to school, she decided with her friend to discontinue it. Among school stories, Arif Aras narrated how he was the first registered student with his school number '1', and the other Kerboranian informants like Ekrem Onur, Ekrem Eldemir, Assyrian İbrahim and İskender, narrated how they attended the primary school. One of the narrators Sadık Siyahkoç narrated his primary school years with funny and upsetting aspects:

"...While I was 9 years old I went to school (roughly in 1943)...The number of Christian students was more than Muslim students. One day, I quarreled with a group of Christian students. Later, I wrote the testimony words 'Eşhedü enla ilahe illallah ve eşhedü enna Muhammeden Resulullah' on the notebooks of all Christian students. When they saw this, they got very angry and they went to the local Mayor Andreas and complained about this. The local mayor also went to region administrator (Nahiye Müdürü) who had a higher status than the commander of police station (karakol komutanı) and he was the representative of head official of Midyat district. Region administrator punished me and my Muslim friend Ekrem by forcing to stand on one leg for a while and than he struck our hands with one stick..."⁵⁸

Important national political events reached localities like Kerboran. The arrival of the 'Hat Law' and the death of Atatürk were such remembered events. The remembrance of the 'Hat Law' (*Şapka Kanunu*)⁵⁹ as a new Republican practice in

⁵⁸ Personal interview with Sadık Siyahkoç in January 23, 2005 in Kerboran/Dargeçit, Mardin.

⁵⁹ The declaration of 'hat law' (*Şapka Kanunu*) was made by Atatürk in November 25, 1925. (1925 yılında çıkartılan fakat günümüzde pek fazla uygulanmayan Şapka Kanunu, milletvekillerine, devlet

Kerboran and the death of the founder of new Republic Atatürk were recounted by some informants from their youth period. Although many people refused to wear the 'hat' in many Anatolian cities in this period, the situation was different in Kerboran. For instance, Sadık Siyahkoç, a Muslim narrator told how the event of 'Hat law' was perceived and experienced in the region:

"...Men were wearing head coverings like traditional head coverings (puşu), turban, and fez in this time. Later, the 'hat' emerged with the command of Atatürk. He banned all these traditional head coverings of men, and declared that 'nobody should remain without hat'. At this time while we were wearing the hat, sometimes we were dancing and singing like 'Kemal bave meye, şapka lı seremeye' (Kemal (Atatürk) is our father, the hat is on our heads)..."⁶⁰

The remembrance of the death of the founder of new Republic Atatürk was recounted by Ekrem Eldemir from his childhood period at primary school. He narrated:

"I remember. It was the year of 1938. One day I went to school. At school, I saw many flags covering the windows. Our teachers were crying. I asked

yöneticilerine ve bütün memurlara şapka giyme zorunluluğu getiriyor. TCK'nın Şapka Kanunu'nu cezai yaptırımla güçlendiren 222. maddesi şu şekilde: "25.11.1925 tarihli ve 671 sayılı Şapka İktisası Hakkında Kanunla, 1.11.1928 tarihli ve 1353 sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanunun koyduğu yasaklara veya yükümlülüklerle aykırı hareket edenlere iki aydan altı aya kadar hapis cezası verilir."

⁶⁰ Personal interview with Sadık Siyahkoç in January 23, 2005 in Kerboran/Dargeçit, Mardin.

*'What happened?' They said that 'Atatürk ölmüş' (Atatürk died). I was in third grade at this time...'*⁶¹

The narratives of religious holidays, weddings were very common in the stories. In addition, they told many love stories such as the love story of an Assyrian girl who fell in love a Turkish school teacher, conflicts within the Kerboranian community. These conflicts were seen as non-politic fights and quarrellings because of love stories, irrigation, and children fights which could be seen in every Anatolian villages. On the other hand, the main concepts and issues in the men's narratives were conflicts during elections, murders, craftsmanship (weaving, forging, butcher, cloth painting, medicine, dentist, midwifery and etc.), farming, trading, poverty, military service, the relationships and conflicts between Kerboranians and neighborhood villagers, coffeehouse and gambling and burglary.

3. GENDER DIFFERENCE

During interviews, differentiated oral accounts of men and women displayed gender differences and gendered practices in Kerboran. The ways in which men and women expressed their past and the construction of the past in their memories diversified in the narratives. While stories of women mostly gave the detailed descriptions of daily life, traditions, weddings, clothes and foods, deaths and mourning, social and economic conditions of the region; the stories of men showed us a clear picture of political, religious and economic structures of Kerboran.

⁶¹ Personal interview with Ekrem Eldemir in March 16, 2005, in Yeşilköy, Istanbul.

Oral accounts of men and women interviewees differ from each other in many ways. Men generally narrated the issues in terms of political aspects in the context of grand politics; women's narratives emerged as stories of the politics of the social-cultural relations, and the memory of daily life. It was commonly observed that the political, religious and economic events like the events of 1915, the murders, the election of the local mayor (*muhtar*), the role of a prominent religious leader, namely Sheikh Seyda, unemployment, migration, and military service emerged as the main rites of passage in men's life stories. On the other hand, the rites of the passage like marriage, births and deaths of children, and other social experiences such as migration, poverty, and housework dominated the life stories of women. There naturally exceptions as well. In some of the narratives, for instance, women also commented on the political issues.

In narrating political events, like the election of a local mayor for instance, men usually told their experiences with reference to religion, be it Islam or Christianity, and also to socio-economic power relations where the Aghas and Christian landlords surfaced as the dominant actors. Women on the other hand, generally foregrounded images and anecdotes to delineate their "domains of existence" as referred by Daniel Bertaux (1981) which at some points also included their ideas on politics and their experiences of suffering.

Here, one should explain that all informants underlined the fact that most of the lands belonged to particular Christian families.⁶² The Assyrian Christian

⁶² The mentioned families were, *Mal-a Keşe Ferem* (the family of Priest Ferem), *Selim'e Yakub* (Selim son of Yakup), Armenian *Xaço'ye Köse* (Xaço son of Kose), *Mal-a Mirade Niso* (the family of Murat Niso), and *Mal-a Raşıke* (the family of Raşıke), in Kerboran.

community constituted the majority of the population in Kerboran until the 1970s and they were richer than the Muslim Kurdish community there. The non-Christian population consisted by the Agha families.⁶³ The Muslim Kurdish Aghas were, according to the narratives, much weaker in terms of economic power, when compared to the prominent Assyrian Christian families. Interestingly, it was the Assyrian Christian prominent of Kerboran who invited the Kurdish Agha families, for a security reason. The region was ruled by Arab-i Tribe (*Arabi Aşireti*) whose center was the Celik/Çelik village near the Tigris River in the north of Kerboran. They wanted live under the reign of Arab-i Tribe in order to protect themselves against attacks of Kurdish peasants from the vicinity of Kerboran.

Religion and social status emerge as the two main issues of a process of “otherification.” Assyrian informant Susa, for instance, came to Kerboran from the region of Siirt with her family when she was 10 years old and was married to one of her relatives while she was 13 years old in 1961. She explained that they had lived with Muslims since their birth into this world. They grew up together since their childhood. They were like brothers and sisters. She still did not understand how their Muslim neighbors changed and why they started to behave them very badly. After thinking a while by traveling through years and going back to past, she remembered the negative influence of religious leader Sheikh Seyda’s sermons on their Muslim neighbors which caused religious discrimination in 1960s and 1970s in Kerboran. Susa described her experience of religious discrimination as fallows:

⁶³ These were the family of Mahmud Agha with his brother Ramo. Later, they emerged as separated two families in Kerboran. Their relatives the family of *Mal-a Cehver* (the family of Cehver) came from the Siirt district and settled in Kerboran.

*"...There were some events which worried me very badly. When we, Assyrian women went to the fountain of the village, Muslim women did not come to near us. For example, when I went to the fountain, some Muslim women told me that 'Oh! Do not come to near us, water may splash from you to us'. They saw me as a dirty woman and this event occurred many times...They tortured us very badly..."*⁶⁴

As Begonia Aretxaga in her work *'Shattering Silence: Women, Nationalism and Political Subjectivity in Northern Ireland'* (1997) asks in the Irish republican case, how "cultural formations of meaning" (rumors, images, stories) are articulated through the personal experience is an important question to be pursued in this context. . Sometimes, informants narrated their personal troubles, fears and anxieties by converting it to an anonymous persona in the village. They chose, for instance, to say *"They (Muslim Kurds) persecuted us (Assyrian Christians),"* thus applying plural forms instead of using singular forms and giving particular names. It was also observed that some interviewees changed their narration politics during interviews while talking about murders, thefts and some love stories. In the context of the burglary events in the village, many interviewees referred to rumors and transferred stories. An informant Sitti Nison tells:

"...There were many burglary events in the village but I do not want to mention them. Now, it is shameful to blame our Muslims with burglary. There were too many thefts. For example, the vegetables, animals and fruit of Christians were stolen. However, when some of our Christians got angry,

⁶⁴ Personal interview with Susa in February 19, 2005, in Linköping, Sweden.

they also attempted burglary. Once, one Christian stole an ox which he supposed was a Muslim's ox. However, later, he realized that the ox belonged to another Christian..."⁶⁵

Sometimes the uneasy events were converted into humorous forms. While she was narrating this story, she and her husband were laughing together. In this way, the events were carried from a troubled, abnormal medium to a humorous medium which reduced the grievous aspects of their bad experiences. As it can be seen, some events were narrated in the form of rumors and carrying a sense of humor, and usually put in a plural form like 'they', 'Muslims' and 'Christians'. Another tragic event told through humor belonged to Nefiye Siyahkoç, a story she had heard from her mother:

*"...My mother narrated, it was the time of 1915 events: I was coming back from cemetery, she said, from the funeral of a relative. When I entered the house, I saw a woman stealing our cereals from the warehouse. However, when she turned her face to me, I was shocked, because she was my sister who was living in another village. She was coming for a theft but entered the wrong house; I mean her sister's house..."*⁶⁶

According to many narratives, the burglary and looting events were seen everywhere in the region in 1915. From the short theft story above, it is understood that some informants wanted to pay attention on some uneasy events but telling them

⁶⁵ Personal interview with Sitti Nison in February 19-20, 2005, in Norrköping, Sweden.

⁶⁶ According to story, her mother was from a very distant village in the region, and she was not seeing her family for a long time. Nefiye narrated that, at this time, there was weak communication between distant locations. At this time, especially women did not travel very much.

in a witty manner. In this way, the feelings of shame and guiltiness for their ancestors' shocking crimes are consciously repressed. In most cases, women remembered the events with a non-political way. During their narratives, some of them usually played between the spring periods and dark days of the region. Although some Assyrian men sometimes showed the feeling of anger, and hostility during interviews, most of Kerboranian Muslim and Christian men and women generally mentioned how they lived in peace for a long time by telling several happy stories from the good days of Kerboran with wishes and hopes.

Women's attitudes toward conflicts were also different from men's attitudes. Kerboranian women were generally tending to exclude themselves from the conflictual issues in the region. For instance, Nefiye Onur narrated how women of both sides maintained their relations in a friendly manner in spite of all conflicts during elections in the village:

*"...At the time of elections, every one voted and then we continued our daily life. After voting, it was not matter for us, women. While we were going to Aş-e Kevir (Stone Mill) we said to each other (supporters of rival party) 'We hope, it will be good for you and for our village' we were not offended..."*⁶⁷

When some conflicts occurred between Christians and Muslims in the earlier period, Christians tended to forgive Muslims. For example, some Christian women

⁶⁷ Personal interview with Nefiye Onur in January 27, 2005 in Kerboran/Dargeçit, Mardin.

expressed forgiving the murderer of Yakup Can⁶⁸, because they still remembered many Kerboranian Muslims' rescue efforts of Christians in 1915. Even today, many Assyrian families still have a feeling of indebtedness for many Kerboranian Muslim families.

However, sometimes some women found themselves in the midst of the conflicts between Muslim and Christian families. In the murder event of Christian Yakup Can in 1946, there were conflict between Christians' leader Yakup Can's family (*sülale*) and Muslim's leader Ahmet Kılıç's family (*sülale*). Although it was a personal case between two families, some male informants from both sides later tried to carry the case into a religious-political context. Nefiye Siyahkoç narrated the event as follows:

*"...After the death of Yakup in the police station (Karakol), next day, soldiers arrested 9 Muslim men from our relatives including my father and my uncle Sabri. When soldiers took them on the car, and starting to go, many Christian women began to throwing pieces of stones toward the soldiers' car and cursing. They were cursing for our men very badly and we were hearing them..."*⁶⁹

⁶⁸ Yakup Can was one of Kerboranian Assyrians leading leader in 1940s. He died in 1946 in a conflict between some Christian families and Muslim families in Kerboran. According to many interviewees like Ekrem Onur, Sadık Siyahkoç, Arif and Emine Aras, the conflict started between Kılıç and Can families because of a discussion over a land in Kerboran in 1946.

⁶⁹ Personal interview with Nefiye Siyahkoç in January 24, 2005, in Kerboran/Dargeçit, Mardin.

However, even these kinds of events were not separating Christian and Muslim families for a long time. All interviewees did not mention these kinds of events as conflicts between Christians and Muslims; they evaluated these events as ordinary events which can be seen in every village in the region. Kerboranian Christian and Muslim women involved in these conflicts by shouting, cursing, or insulting, never attempted any physical attack during these conflicts. According to Nefiye and many other women like Emine Aras, Fatma Onur, Sitti Nison and Nefiye Onur, women were not offended for a long time. And they narrated that, only families who were in the center of the conflict felt bitterness for some time, but in the end, they as well started to go back to former smoother relations with one another.

In the narratives of female and male Kerboranians, gender emerged as a natural practice. The formation of gendered roles of men and women were constructed and repeated in the socio-political and economic conditions of the region. In addition, the practice of gender is shaped by religious and traditional forms of both communities. Following Judith Butler's assessment that "gender is the repeated stylization of the body, a set of repeated acts within a rigidly regulatory frame that congeal over time to produce the appearance of substance, of a natural sort of being," (1999:33), one could easily state that the gendered acts of Kerboranian men and women were rooted in such repeated forms for long centuries. However, the new Republican regime changed to a great extent the traditional set of repeated acts very deeply. For instance, the deconstruction of traditional political structure, namely the '*Ağalık Sistemi*' that dominated the region brought the emergence of new political participants in the administration of the region. Assyrian Christians as new political actors, and particularly women as new voters, started to affect the local

administration of Kerboran. Comparing to past, women's participation in the local mayor elections empowered their existence within the community.

In the life stories, "victimization" seems to be the foremost strategy for empowerment for Assyrian women. While Muslim Kurds and Christian Assyrians were involved in the conflicts inside/outside the village, Kerboran, they seemed to be just "participant observers". Muslim and Christian women did not take part in the conflicts like murder events or fights between the two communities. Women of both sides were responding - usually through oral communication - to these conflictual events and expressed that they were offended. Mourning was commonly seen in the region and both communities generally and mutually mourned with respect. When one person died in the village, all other villages mourned for his or her with the family in mourning for a week. Emine Aras narrated how they were respecting each other in the context of their religious believes:

"...When one Muslim or Christian died in Kerboran we did not go to bathing and washing until it was ended by the family of mourning. The family called all villagers that 'Hey! All villagers please stop mourning and go to your bathing and washing or it would be sinful for the dead person...similarly, when one Muslim died, all Christian women villagers reversed their washing bowls in the gardens or near the stream, and they would not wash any thing until the next Saturday...today people do not mourn like that...when the dead person was young, this mourning sometimes continued one month...'70

⁷⁰ Personal interview with Emine Aras in January 22, 2005, in Kerboran/Dargeçit, Mardin.

In the political and social conflicts, the dominant actors were men; and women usually acted like the supporters of their husbands, brothers and sons. In this context, it is not possible to claim that they were totally “victims” or “participant observers” in the historical process in Kerboran. We also see that women were at times involved in the political and social agenda of the region especially 1965s.

In the narratives, the nearest mill *Aş-e Kevir* (Stone Mill) in the earlier periods and the *fountain of the village* since 1969 appeared as women’s marked places in of Kerboran. On the other hand, the coffeehouse of the village was the place where men met and talked with each other. The mill, the fountain and the coffeehouse were thus the gendered public spaces where both Muslim and Christian Kerboranians gathered. In the oral accounts, men and women interviewees usually narrated stories which were situated in these places. Because the mill and the fountain were working places because women were carrying water in cans to their houses, these places played a greater role for women. Muslim and Christian women usually were communicating, gossiping about people, and chatting there. Besides, we learned from some men and women informants like İskender, Sitti, Nefiye, those young girls who came to the age of marriage were using these places in order to make connections with young Kerboranian men. İskender Nison narrated:

“...When we were young, when young Kerboranian girls carried water from the mill and later from the fountain, we, Kerboranian young men were staying at the sides of the street in order to see them. Many love stories happened during these passing. Kerboranian girls were aware of that; even,

although sometimes they did not need water; they were taking their jugs and going to the mill or fountain... ”⁷¹

On the other hand, the coffeehouse of the village was the place where many Muslim and Christian men spent their leisure times. The coffeehouse was a private place where Muslim and Christian Kerboranians gathered, however this caused many problems in the region. There were two coffeehouses in Kerboran and in these places men were also gambling. And sometimes, the events of fighting and quarrelling were occurring here. As one of Assyrian women narrator Susa expressed that the coffeehouse caused a tension between men and women:

“... We, women were doing all the works. When we, women came back from our jobs, our husbands were going to the coffeehouse. They were resting there, but we, women had to prepare the meal and then feed our children and lastly feed our animals. Women had to do all these, we did not have any chance to object any injustices at home... ”⁷²

In the life stories of informants, gendered oral accounts revealed different aspects of social and political events in the region. Different perspectives of men and women provide a broadening picture of the period of 1910-1980 from Kerboran/Dargeçit. In the context of gender, diversified memories of informants displayed how Kerboranian men and women constructed the past in their memory and how they remembered the social and political life in the locality of this region.

⁷¹ Personal interview with İskender Nison in February 18, 19, 20, 2005, in Norrköping, Sweden.

⁷² Personal interview with Susa Esmer in February 19, 2005, in Linköping, Sweden.

CONCLUSION

The main goal of this thesis has been to explore the construction and transformation of Assyrian identity and memory in the locality of Kerboran in the period of 1910-1980. Alongside this micro-level research, I tried to understand and analyze the socio-political changes and transformations in Kerboran as a multi-ethnic and multi-religious locality. First of all, the life stories of Kerboranian migrant Assyrians and native Kerboranian Kurds which were collected as primary sources gave us important data about how the ethnic and religious identities have been constructed, transformed and experienced in the region in the late Ottoman period, but especially in the Republican period. Secondly, they provided many data about how people's lives changed in the region culturally, politically and socially during the Republic era.

In Turkey, oral history, local history and social memory studies have started to take place in the agenda of historians and researchers since the 1990s. As an attempt to contribute in this new interest to document so far unwritten local histories, this thesis aims to go beyond classical historiography based on written sources and examine how the past was seen through the eyes of those of living in Kerboran in a particular period. In this work, examining the history of the region through the personal experiences, life stories and points of view of natives of Kerboran provided us more data about the unwritten local history of the region.

The life stories of the informants revealed not only fragments of Assyrian ethno-religious identity or traditional local culture, but also oral narratives in relation

to gendered ways of transmitting both personal and communal memories. The life stories, in this context, expressed the most intimate transmission of thoughts, experiences and feelings as well as pointing to ruptures and discontinuities in the local history. Therefore, they were significant sites where one can grasp not only the transformation locality, identity in a certain community, but also the gendered experiencing of that locality. Moreover, listening and collecting the life stories of the Kerboranian Assyrian and Kurds were significant for me because they enabled me to trace the marks of displacement and struggle that shaped the Assyrian belonging to Kerboran and analyze the image of the Assyrians in the memory of Kerboranian Kurds.

The crucial question of ‘What happened in Kerboran?’ was asked to all interviewees in the context of their personal experiences. Each life story was told as a small but a complementary part of a general picture of Kerboran. In the narratives, interviewees applied different narration strategies like humour, fear, trauma, nostalgia, and irony. When Assyrian interviewees narrated their life stories, their personal life stories or family stories emerged as the story of Assyrian community. For instance, Assyrian İbrahim Özdemir used the notions of “*We*” and “*Kerboranian Christians*” while narrating his personal story:

*“We were oppressed very much and we had to leave our houses, properties...Our Kerboranian Muslims should say that ‘These are our Christians and we will not allow any person to persecute them’, but they did not...”*⁷³

⁷³ Personal interview with İbrahim Özdemir in February 19, 2005, in Linköping, Sweden

When I asked the question ‘*Why you migrated from Kerboran?*’ Ibrahim’s wife Hanne responded: “*Why we migrated...* (There, she stopped talking for a while, and then speak) *They (Muslims) expelled us...*” (And again, there was a silent moment). As Portelli contends, the oral history produces “narratives in which the boundary between what takes place outside the narrator and what happens inside, between what concerns the individual and what concerns the group, may become more elusive than in established written genres, so that the personal ‘truth’ may coincide with shared ‘imagination’ (Portelli 1998: 66).” In the narratives of my informants, many personal stories coincided with Assyrian collective, shared imaginations. Many historical events of the region were formed in a collective memory, and all these events were narrated orally from one generation to another generation for along years.

During interviews, sometimes I found a zone of silence around their experiences of troubles and sufferings in their accounts. In many narratives, especially in the narratives of Kerboranian Assyrians, some interviewees tended to jump the episodes of suffering, persecution and trouble by being silent or using a common language forms while mentioning actors like ‘people’, ‘Kerboranians’, ‘Kerboranian Muslims’ ‘Our Muslims’, ‘Foreigners (Meaning Muslim villagers in the vicinity of Kerboran)’ or ‘Kerboranian Christians’. They generally did not prefer to give any specific names of actors in these events; rather they applied packaged stories in this context. However, sometimes, some interviewees felt uneasy or comfortable while mentioning names of offender people. It seems that retelling of the ‘*packaged stories*’ in the context of suffering, trouble and persecution has two functions for the narrator. On the one hand, it is a way to cope with the trauma of the

general state of “danger”. On the other hand, it is a way to sustain the struggle to contain the narratives of suffering, persecution and trauma in the master narrative of a *suffering* and a *lost nation*.

In the life stories of my Assyrian informants, the sense of belonging to Kerboran is constructed and narrated in religious, imaginary and mystical context. In the narratives, their sense of attachment to Kerboran and Turkey emerged as a very strong emotion. As Fortier contends “the term ‘belonging’ indicates a desire for some sort of attachment, and re-defines ‘identity’ not as a fixed concept, but as a threshold in movement (Fortier 2000). The Kerboranian Assyrians identity as ‘Kerboranian Christians’ has been constructed and shaped as a marginalized structure in Kerboran during 1960s and 1970s. Although they had been marginalized in this period and then forced to migrate, Kerboranian Assyrians still identified themselves as ‘Kerboranians’. In this context, the explanations of Susa Esmer form a good example for this situation. She narrates:

“Now, we are living in Sweden. It is a good state and place for living. However, our culture is very different from their (European) culture. We are dealing with many difficulties while we are growing up our children. We want to teach our culture to them, but it is very difficult, here...We, all Kerboranian Assyrians have a better life conditions in Sweden but it is not the same like your own homeland. There is proverb ‘Şam/Damascus şirine le vatan şirintire’ (The city of Damascus is the lovelier city but your own homeland is lovelier than it)”⁷⁴

⁷⁴ Personal interview with Susa Esmer in February 19, 2005, in Linköping, Sweden.

Edward Casey in his work *'The Fate of Place'* identifies "place" as a fact that we are immersed in and could not do without. To be at all is to be somewhere, and to be somewhere is to be in some kind of place. It is a requisite as the air we breathe, the ground on which we stand, the bodies we have. This can be summarized from Casey's thought that 'place' is a reality where we are born into (Casey, 1997). Kerboran as a place is a great reality for Kerboranian Assyrians who are born into it. Although they were forced to leave their village 25-30 years ago, and were separated from their homeland Kerboran, their feeling of longing for Kerboran is still powerful. Sitti Nison narrates:

*"...When we migrated in 1972, we thought that we would earn money in Germany, gain financial power and then come back to Kerboran. However, unfortunately, it became impossible for us to come back our homeland, because after the murder of Andreas, remained Assyrian families also migrated. There was not any Christian family in Kerboran in 1980s. The sense of fear of being killed prevented people to come back..."*⁷⁵

However, they still see themselves as Kerboranian people and have a hope of coming back one day. All of Kerboranian Christians still keep alive their culture of Kerboran in Sweden. Her husband, Iskender Nison talked about his first visit to Kerboran in 2003 since 1970s. He was optimistic and explained:

"...When I visited Kerboran in the summer of 2003, I was glad for some Kerboranian positive manners, however some Kerboranians gave me cold

⁷⁵ Personal interview with Sitti Nison in February 19, 20, 2005, in Norrköping, Sweden.

shoulder. All of Kerboranian Muslims should welcome us kindly. In the future, if the conditions develop positively, we want to visit or may be come back to our ancestors' lands..."⁷⁶

Kerboranian Assyrians' image of Kerboran as a place brought to mind the Edward Casey's notion of "matrix". Casey identifies "matrix" as a place or a medium in which something is bred, produced, or developed. It is a place or point of origin and growth and an embedding or enclosing mass (Casey 1997). In the memory of Kerboranian Assyrians, Kerboran emerged as an evidence of their existence in the world. Kerboran as a place which includes their religious and civil architectural structures (Churches and houses), ancient and contemporary cemeteries demonstrates and proves their existence in the past. Elif Keser in her work *"The Syrian Orthodox Religious Architecture in Tur Abdin"* claimed that Syrian (Assyrian) Churches and Monasteries have been very strong signs of Syrian Christians existence in the region not only in the past but also in the present. Today, these architectural structures are restored with the financial support of Assyrians in foreign countries by the remaining Christian community in Mardin. She also mentioned that religious community tries to activate these churches by performing religious ceremonies in every week in different churches in the region (Keser 2002: 7). The relation between Kerboran as geography and Assyrian people contributed the formation of their Kerboranian identity with a great impact. This precisely has had the effect of making Kerboranian Assyrians different in distinctive regions. And the sense of belonging to Kerboran has provided them to overcome cultural assimilation in the integration process in

⁷⁶ Personal interview with İskender Nison in February 18, 19, 2005, in Norrköping, Sweden.

these foreign countries like Sweden, Germany in Europe. In this context, in addition to the sense of their local identity, they also have a grand identity of being citizen of Turkey. Although some of them converted to the citizenship of the country where they live, some of them are still citizens of Turkey and contrary to others they esteem their Turkish citizenship identity.

The awareness of Kerboran as a homeland, and of the Assyrians as a distinct people, has often been strongest emotion and thought among Assyrians who lived elsewhere, among people of different languages and cultures. The local identifications in earlier periods (in weddings, harvest period, mourning) are subordinated to the religious and ethnic identifications in the latter periods. In the interviews, the single identity of the speaking subject runs into a multiple fluidity of identifications in the interviews (Lloyd 1997). The local and discriminating identifications mentioned in the context of persecution and suffering narrations '*We Kerboranians...*', '*We, Kerboranian Christians...*' superseded the religious and ethnic identifications like '*Filihler or Biz Filihler*'⁷⁷

Oral narratives often diverged from the framework of secondary written sources. The evaluations of Martin van Bruinessen, for instance, differed from the narratives of Kerboranian Assyrians and Muslims which I interviewed during my research. In his work "*Agha, Sheikh and State*," he examined the multi-religious and multi-ethnic structure of Mesopotamia. He talks about Muslim, Christian sects, Jews

⁷⁷ The word 'Filih', 'Fileh' or 'Fileh' means 'Christians'. People whether Muslims or Assyrians call Christians as 'Filih', 'Fileh' or 'fillih' in the region. According to John Joseph 'Tur Abdin Jacobities were also called the peasant (Fillih) who spoke Syriac which also known as 'Filehi' (Joseph 1983:19).

and Yezidi Kurds in the region. He argues that Christian and Jewish communities were economically and politically servants of Kurds. And many Kurdish tribes' leaders treated Christian peasants and craftsmen as their properties. He keeps on this discourse and claims that even today, some Muslims mention Christians as their Christians - "*filehen min*"- (*benim hristiyanlarım*) (Bruinessen 2004:45). The evaluations of Bruinessen on this issue are opposite to narratives of Kerboranian Assyrians and Muslims in my research. First of all, it is understood from the narratives that not only before 1915 but also after the stressful events of 1915, Christians never behaved as the servants of Kurds. On the contrary, many poor Kurdish peasants worked as Christians' sharecroppers in the region. For example, many interviewees like Peyruze, İbrahim Üstüner, and Emine Aras narrated that many Kerboranian Christians were craftsmen, like blacksmith, merchant, dentist, cloth painter and they were richer than Muslims. While Christians generally were providing their living by their crafts, Muslims were living on farming. In the narratives, not only Assyrian Christians but also Muslim Kurds shared this idea on the financial conditions of people in Kerboran. Assyrian İbrahim Özdemir and Susa Esmer claim that

*"...We, Assyrians of Kerboran were having good economic conditions in the region; we were not poor people in Kerboran. It must be understood that we did not migrate from our homeland in order to gain better life conditions"*⁷⁸

Secondly, Christians were not servants of Kurds in terms of political conditions in the case of Kerboran/Dargeçit. It is a well-known fact that Assyrians of

⁷⁸ Personal interviews with Susa Esmer in February 19, 2005, in Linköping and with İbrahim Özdemir in February 19, 2005, in Linköping, Sweden

Kerboran ruled the Kerboran area for many years. The Assyrian Christian leader Andreas (Endravos) Demir was selected in many periods as a local mayor (*muhtar*) in Kerboran during 1960-1978.

Focusing on Kerboranian Assyrian and Kurdish people's narratives about themselves and Kerboran, as an act of making sense of what happened in Kerboran during 1910-1980 with reference to their position in the region, provides understanding of their personal, religious and communal relationships and conflicts in this period. The formation and structure of relations and conflicts can be understood in the light of historical, cultural and traditional (tribe's) conditions and background of the region. In the social structure of the region like many other Kurdish regions, in addition to political power of the state, the main actors were Agha (Ağa) and Sheikh who have dominated the region for a long time. In this context, focusing mainly on the power connections of these three actors –the State, the Agha and the Sheikh – and examining their hegemony and influence on the relations of both communities will provide an understandable and a clear picture of the region.

For that reason, I pay special attention to the personal narratives of both sides about social relations and conflicts structures and events in Kerboran. Among interviewees' life stories, there are different ways of narrating and claiming the events. While men tend to narrate political and conflictual events in the region, women of both communities narrate social, cultural and traditional forms like the weddings, daily household works, foods, clothes etc. In addition, their articulations

of events and meaning attribution to the past stories like stories of neighborhood and stories of hostility (*husumet*) between neighbors in Kerboran differ from each other.

The “migration” of Assyrians from Kerboran to Istanbul and then to Germany and at last to Sweden, from one place to another revealed that Assyrians are a community in transition. During the interviews, the difficulty of listening to some Assyrians like Iskender Nison comes to mirror the singular ordeal of keeping the family together. The labor of keeping the family together is experienced in the same way the Assyrian effort to gather the community together. In the contradictions of this transition, different social forms of their identity emerged. One of informants Sitti Nison narrated:

*“...Actually, there was poverty in the village; there were some disturbing events between Muslims and Christians, however, we liked each other. We had grown up together. In spite of all negative events, we had peace...Some Christian families suffered more, but my family did not have troubles while we were in Kerboran...”*⁷⁹

She remembers the life in Kerboran with her Assyrian and Kurdish neighbors in contradictory terms. She hesitates between the remembrances of pastoral autonomy and forced displacement discourse. This is only the tip of the iceberg; many families ‘forcibly’ migrated because the Assyrian inhabitants could no longer survive under the conditions of persecution, suffering and non-security in which Kurdish villagers of the vicinity both put pressure on them, and where the state was not intervening and preventing any wrongdoing during this process. In the narratives

⁷⁹ Personal interview with Sitti Nison in February 19, 20, 2005, in Norrköping, Sweden.

of Assyrians '*We were obliged to migrate*' and in the narratives of Muslims '*They (Filihs) had to migrate*' were repeated phrases which displayed a strong indication of forced migration from Kerboran. However, in the course of the past decades, not only forced displacement but also the voluntary migration has been the experience of more Assyrians in Mardin. First of all, the migration of Assyrians began as voluntary migration which occurred as labor migration at the beginning of the 1960s. Later, from 1960s until 1980 many Assyrians of Kerboran fled because they have been living under insecure life conditions for a long time. Some of them were expelled from their villages and houses by some Kurdish tribes during this period. Assyrians felt as a surrounded community in the region. In this process, the state appears as an ambiguous power in the region. Assyrian informants evaluate the state as a power who neglected them without any protection.

In the life stories of Assyrians, material culture forms appeared as strong indicators of Assyrian ethno-religious identity which have survived for centuries in the locality of Kerboran. The material culture forms like Churches, Cemeteries and houses shaped their sense of belonging to Kerboran. Although they were living apart from their homeland for nearly 30 years, they still felt very much attached to Kerboran, framing it almost as a mystified place. Among material culture structures, Churches and Cemeteries came out as the main contribution to their sense of belonging. In the narratives, besides material culture, the sense of locality and neighborhood were other two strong attachments for Kerboranian Assyrians. Kerboranian Assyrians' religious and civil architectural structures (Churches and houses), ancient and contemporary cemeteries which are still remained in Kerboran are strong indications of their ethno-religious identity in the region. And these

material culture forms have been protected by them as the proofs of their existence in the past in these lands.

In this new period, nation state and nationalism created and formed new borders in the lands of the falling Empire, but these new borders did not only separate geographic lands, they also separated communities, memories, localities and neighborhoods. In this new historical era, the deep impacts of the rebellion movements, the dreadful events of 1915, and the foundation process of the new Turkish Republic resulted in not only the destruction of political structure of region; but also the destruction of a multi-religious, multi-ethnic, multi-cultural and multi-lingual Ottoman community which had existed for centuries. Furthermore, the emergence of fragmented communities, identities, social memories and localities witnessed as a result of this catastrophic process. In the later period, Turkish identity, language and culture based politics and mono-lingual, mono-lingual and mono-cultural approach of new Republic caused the closure of other ethnic communities in Turkey.

The life stories of interviewees opened us a crack from which we could enter the local history of the region in order to take a broader picture of past events. From fragmented memories of narrators from both communities, the perception of the state and its representatives can be examined in a comparative way. How the region was ruled in the Ottoman era and during the Republican period? In the context of the politics, narratives gave us more historical data about how traditional administration forms (Agha system) transformed into a new form (local mayor) between two periods. The image of the Aghas and local mayors came forward in their memories

as the strongest political rulers and actors in the region. As we learned from the narratives, the state was perceived many times in a weak position in both periods. They sometimes evaluated these weakness positions as the state's conscious connivance. From this point, Assyrians remember themselves as a vulnerable and surrounded community in these processes. When we look at the periodization in their memory, the period of 1915 and the period of 1970s appeared as the weakest positions of the state in the region. Besides, the Cyprus crisis caused an increase in tension between Christians and Muslims. In the life stories, the perception of the state was shaped with traditional power relations between three political actors (Agha, Sheikh and State) in the region. The transformation of roles and positions of Aghas and Sheikhs from Ottoman era to Republic period was another important issue which was also practiced in the locality of Kerboran. In the context of politics and power, informants narrated how power relations had fluctuated in the chaotic terms and how the state's local representatives such as local administrator (*Nahiye Müdürü*), local mayor (*Muhtar*) and military authority (*karakol komutanı*) were disqualified in these periods. On the other hand, there were many stories about their perceptions of the new Republic's reforms like the 'hat law', 'national education' and 'People's House' (*Halk Evi*) which should be investigated in another research.

In this study, keeping all these socio-political events in mind, I tried to find the answers of some questions such as "How the impacts of all these socio-political changes were felt and experienced by Kerboranians themselves in their locality?", "How local community respond these events?", "How the Assyrians' strong sense of ethno-religious identity had maintained their community as people distinct from other surrounding Kurdish inhabitants of the region?". Overall, exploring questions

of migration, memory, identity and history among Kerboranian Assyrians and Kurds opens up new discussions over the issue, hoping that other researchers and academicians who are working on the issue would respond to these discussions and questions.

BIBLIOGRAPHY

Primary Sources

The Assyrian Informants:

İskender NİSON (Born in 1940-) interviewed in February 18, 19, 2005, in Norrköping, Sweden.

Sitti NİSON (Born in 1941-) interviewed in February 19, 20, 2005, in Norrköping, Sweden.

Hanne ÖZDEMİR (Born in 1937-) interviewed in February 19, 2005, in Linköping, Sweden.

Ibrahim ÖZDEMİR (Born in 1934-) interviewed in February 19, 2005, in Linköping, Sweden.

Musa YILDIZ (Born in 1925-) interviewed in February 22, 2005, in Norrköping, Sweden.

Numan ĞERO (Born in 1945-) interviewed in February 22, 2005, in Norrköping, Sweden.

Abdo ESMER (Born in 1942-) interviewed in February 19, 2005, in Linköping, Sweden.

Susa ESMER (Born in 1948-) interviewed in February 19, 2005, in Linköping, Sweden.

Sabri Şengo (Born in 1937-) interviewed in May 19, 2005, in Bakırköy, Istanbul.

Feride Şengo (Born in 1938 -) interviewed in May 22, 2005, in Bakırköy, Istanbul.

Assyrian Esmer (Born in 1935 -) interviewed in July 9, Midyat, Mardin.

Priest Yusuf (Born in 1964-) interviewed in July 9, in Mar Gabriel Monastery, Midyat, Mardin.

The Kurdish Informants:

Emine ARAS (Born in 1934 -) interviewed in February 3, 2003 and in January 22, 2005, in Kerboran/Dargeçit, Mardin.

Arif ARAS (Born in 1932 -) interviewed in February 3, 2003 and in January 22, 2005, in Kerboran/Dargeçit, Mardin.

Sadık SİYAHKOÇ (Born in 1934-) interviewed in January 23, 2005, in Kerboran/Dargeçit, Mardin.

Nefiye SİYAHKOÇ (Born in 1935-) interviewed in January 24, 2005, in Kerboran/Dargeçit, Mardin.

Ekrem ONUR (Born in 1936-) interviewed in January 26, 2005, in Kerboran/Dargeçit, Mardin.

Nefiye ONUR (Born in 1940-) interviewed in January 27, 2005, in Kerboran/Dargeçit, Mardin.

Hacı Sabri ONUR (Born in 1923-) interviewed in January 28, 2005, in Kerboran/Dargeçit, Mardin.

Fatma ONUR (Born in 1925-) interviewed in January 28, 2005, in Kerboran/Dargeçit, Mardin.

Ibrahim ÜSTÜNER (Born in 1920-) interviewed in January 29, 2005, in Kerboran/Dargeçit, Mardin.

Peyruze ÜSTÜNER (Born in 1923-) interviewed in January 30, 2005, in Kerboran/Dargeçit, Mardin.

Mecide KAYA (Born in 1925-) interviewed in February 5, 2003, in Kerboran/Dargeçit, Mardin.

Hacı Naif ÜSTÜNER (Born in 1910 – died in July 4, 2005) interviewed in February 4, 2003 and in January 30, 2005 in Kerboran/Dargeçit, Mardin.

Safura ELDEMİR (Born in 1938-) interviewed in March 16, 2005, in Yeşilköy, Istanbul.

Ekrem ELDEMİR (Born in 1910-) interviewed in March 16, 2005, in Yeşilköy, Istanbul.

Secondary Sources

ABDALLA, M. (1992). The Assyrian Community of Qameshli in North-Eastern Syria in the Years 1925-1970, Ethnologia polona, vol.17, pp.87-103.

ALBAYRAK, K. (1997). Keldaniler ve Nasturiler (Chaldeans and Nestorians), Vadi yayınları, Ankara.

ANDERSSON, S. (1996). Asurlar (Assyrians), Kaynak yayınları, İstanbul.

ARMALE, P. İ. (1993). Marde from Al Qousara Fi Nakabat Annasara (Mardin in Turkish Mesopotamia), Serfe Manastırı, Lübnan, 1919. (*Türkiye Mezopotamyası'nda Mardin* adı ile çeviren Turan Karataş, Nsibin Yayınevi, İsveç.

AYDIN, C. (1964). Tarihte Süryaniler (The Assyrians in History), Sıralar Matbaası, İstanbul.

AYDIN, S., EMİROĞLU, K., ÖZEL, O., ÜNSAL, S. (2000). Mardin : Aşiret-Cemaat-Devlet (Mardin: Tribe-Community-State), Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.

BAR ŞAWME, T. (1991). Dünden Bugüne İstanbul Süryanileri, (From the Past to the Present: Assyrians of Istanbul), Nsibin Yayınevi, Södertälje, İsveç.

BET-BARŞAWMO, M. I. (1996). Tur Abdin Tarihi, (The History of Tur Abdin), Süryanice'den Arapça'ya çeviren Grigoriyos Fawlus Behnam – Arapça'dan çeviren Vahap Kelat, Nsibin yayınevi, Södertälje, İsveç.

BET-ŞAWOCE, J. (1991). Türkiye Mezopotamya'sında Kerboran Zulmü (The Kerboran Persecution in Turkish Mesopotamia), Nsibin yayınevi, Södertälje, İsveç.

..... (1992). Mesopotamian Refugees in Lebanon, Sweden and Australia, Nsibin yayınevi, İsveç.

BJÖRKLUND, U. (1981). North to another Country- The Formation of A Suryoyo Community in Sweden, Department of Social Anthropology, University of Stockholm.

BURGUIERE, A. & Raymond, G. (2001). The Construction of Minorities: Cases for Comparison across Time and Around the World, Ann Arbor: University of Michigan Press.

BİLGE, Y. (2001). Geçmişten Günümüze Süryaniler (From the Past to the Present: Assyrians), Zvi-Geyik yayınları, İstanbul.

BRUINESSEN, V. M. (2004). Ağa, Şeyh, Devlet (Agha, Sheikh, State), İletişim yayınları, İstanbul.

ÇELİK, M. (1996). Süryani Tarihi (The History of Assyrians), Ayraç yayınevi, Ankara.

DENİZ, F. (1999). En Minoritets Odysse, PhD thesis, submitted by Uppsala Universitet.

..... (2005). Maintenance and Transformation of Ethnic Identity: the Assyrian Case, from aanf.org/America/Assyrians, May 16, 2005.

DOLAPÖNÜ, H. (1972). Tarihte Mardin (Itr-El-Nardin fi Tarih Merdin), (Mardin in History), Hilal Matbaacılık Koll. Şti., İstanbul.

..... (1971). Deyr'ul Umur Tarihi (Mar Gabriel), (The History of Mar Gabriel Monastery), Türkçesi: P. Cebrail Aydın, Baha Matbaası, İstanbul.

EL-CEZERİ, M. N. S. (1973). Tasavvufun Sırları (Esrarü't Tasavvuf), (The Secrets of Sufism), Kanaat Kitabevi, Konya.

ERGÜN, Ö. (2005). Lozan'daki Azınlık Anlayışı ve Süryaniler, (The Comprehension of Minorities in Lozan), 'Süryaniler ve Süryanilik' içinde – 2.Cilt, Orient yayınları, Ankara, pp.239-256.

GARDELL, K. G. (1978). “Bethnahrin - Assyrisk Bondekultur”, Riksstallningar, Stockholm, Sweden, 1978.

GÜNEL, A. (1970). Türk Süryaniler Tarihi (The History of Turkish Assyrians), Oya Matbaası, Diyarbakır.

HOFDIJK, J. L. & JANSEN, J.J.G. (1989). Preface to the “Report Syrian Christians” to the INLIA Foundation, Leyden, 25 February.

HOVDENAK Egil Magne, *Assyrerne-Syrianerne, Et Folk Pa Flukt*, Kvekerforlaget, Oslo, Norway, 1982.

İRİS, M. (2003). Bütün Yönleriyle Süryaniler (Assyrians with their all Aspects), Ekol yayıncılık, İstanbul.

JOSEPH, J. (1983). Muslim-Christian Relations and Inter-Christian Rivalries in the Middle East, the case of the Jacobities in an Age of Transition, State University of New York Press, Albany.

KAŞGARLI, M. A. (1991). Mardin ve Yöresi Halkından Türko-Semitler (Turko-Semitic People from the Region of Kerboran), Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

KESER, E. (2002). Tur Abdin – Süryani Ortodoks Dini Mimarisi- (Tur Abdin: The Religious Orthodox Architecture of Assyrians), Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

KUTLAY, N. (2002). 21. Yüzyıla Gिरerken Kürtler (Kurds in the 21st Century), Peri yayınları, İstanbul.

LAING-MARSHALL, A. I. (2001). Modern Assyrian Identity and the Church of the East, unpublished master thesis, Toronto University, Toronto.

LAZIROF, M. S. (1991). Asur Tarihi (The History of Asur), Çev: Jan Bet-Şawoce, Nsibin Yayınevi, Sweden.

MATİYEF, K. P. (1991). Asurilerin Tarihi ve Kültürü Üzerine (On the History and Culture of Assyrians), Röportaj, Semso Dergisi'den sayı: 16, Şubat-Mart 1990, (Çev: Jan Bet-Şawoce, Nsibin Yayınevi, 1991).

McCARTHY, J. (1983). Muslims and Minorities: the population of Ottoman Anatolia and the end of the Empire, New York University Press, New York.

NIKİTİN, B. (1988). Nesturiler (Nestorians), İslam Ansiklopedisi, IX. cilt, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, p. 209.

NISAN, M. (2002). Minorities in the Middle East, McFarland&Company, Inc., Publishers.

ÖZBAY, K. (1975). Süryaniler, Kadim Süryaniler ve Türkiye'deki Durumları (Assyrians and Ancient Assyrians in Turkey) , Baha Matbaası, İstanbul.

ÖZCOŞAR, İ. (2005). Osmanlı Devleti'nde Millet Sistemi ve Süryani Kadimler (The Millet System and Ancient Assyrians in the Ottoman Empire), 'Süryaniler ve Süryanilik' içinde – 2. Cilt, Orient yayınları, Ankara, p. 209-238.

PERLEY, D. B. (1992). Whither Christian Mission (*Asurlar ve Misyonerler*), çeviren Şükran Yurdağül, Nsibin yayınevi, İsveç.

SERTOĞLU, M. (1974). Süryani Türklerinin Siyasi ve İctimai Tarihi, Baha Matbaası, İstanbul.

SONYEL, S. R. (2001). The Assyrians of Turkey Victims of Major Power Policy, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

ŞİMŞEK, M. (2003). Süryaniler ve Diyarbakır (Assyrians and Diyarbakır), Chiviyazıları-Mjora, İstanbul.

TAŞĞIN, A., TANRIVERDİ, E., SEYFELİ, C. (2005). Süryaniler ve Süryanilik (Assyrians and Assyrianity), 4 Cilt, Orient yayınları, Ankara, 2005.

TANRIVERDİ, E. (2005). Süryani Dili (Language of Assyrians), "Süryaniler ve Süryanilik" içinde, 2 Cilt, Orient yayınları, Ankara.

WARE, T. (1997). The Orthodox Church, Penguin Books.

WIGRAM, W. A. (1929). The Assyrians and their Neighbors by the Rev. W.A. Wigram with fourteen illustrations, G. Bell & sons, London.

..... (1920). Our Smallest Ally, (*En Küçük Müttefikimiz*) çev: Yaşar Günenç, Nsibin Yayınevi, 1991), the Macmillan Company, New York.

Other Sources

ARETXAGA, B. (1997). Shattering Silence: Women, Nationalism and Political Subjectivity in Northern Ireland, UP of Princeton.

BERTAUX, D. (1981). The Life History Approach to the Transformation of Sociological Practice, in *Biography and Society: The Life History Approach in the Social Sciences*, Edited by Daniel Bertaux, Beverly Hills, CA: Sage Publications, pp. 29-45.

BUTLER, J. (1999). Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity, 10th anniversary edition, New York, Routledge.

CASEY, E. S. (1997). The Fate of Place, University of California Press.

CHAMBERLAIN, M. & THOMPSON, P. (1998). Narrative and Genre, London, New York, Routledge.

DAS, V. (1996). Language and Body: Transactions in the Construction of Pain - Mourning Rituals Conducted by Women in India-, Daedalus; January 01.

DAVID, L. (1997). Nationalisms against the State, in the book: Politics of Culture in the Shadow of Capital, Durham: Duke University Press, 173-197.

EDKINS, J. (2003). Trauma and the Memory of Politics, Cambridge: Cambridge University Press.

FORTIER, A. M. (2000). Migrant Belongings: Memory, Space and Identity, Oxford, Berg.

McCLINTOCK, A. (1995). Imperial Leather: Race, Gender, and Sexuality in the Colonial Contest, New York: Routledge.

MALKKI, L. H. (1995). Purity and Exile – Violence, Memory, and National Cosmology Among Hutu Refugees in Tanzania- The University of Chicago Press.

NEYZİ, L. (2004). Ben Kimim? Türkiye'de Sözlü Tarih, Kimlik ve Öznellik (Who I Am? Oral History, Identity and Subjectivity in Turkey), çeviren: Hande Özkan. İletişim yayınları, İstanbul, 2004.

NEWMAN, J. (2005). Narrating Displacement: Oral Histories of Sri Lankan Women, working paper series, Queen Elizabeth House, International Development Centre, University of Oxford, from www.forcedmigration.org/papers

PORTELLI, A. (1998). What Makes Oral History Different, in the 'The Oral History Reader', edited by Robert PERKS and Alistair THOMSON, Routledge.

..... (1991). The Death of Luigi Trastulli and other Stories, State University of New York Press, Albany.

RADSTONE, S. & HODGKIN, K. (2003). Regimes of Memory, Routledge.

YALÇIN-HECKMANN, L. (2002). Kürtlerde Aşiret ve Akrabalık İlişkileri (Tribe and Kinship Relations among Kurds), İletişim yayınları, İstanbul.

NEWSPAPERS & PERIODICALS

DAGENS NYHETER, Daily Newspaper, Sweden, 1978.

HETO, Süryani Edebiyat Dergisi, Yıl 4, sayı 7, Örebro, İsveç, Ocak 2002.

LÖNSTIDNING, Daily Newspaper, Södertälje, Sweden, 1977

NSIBIN DERGISI, Volumes 13, 15, 16 (13, 15, 16. sayılar), Södertälje, Sweden.

APPENDIXES

PHOTOGRAPHS AND MAPS

Figure 16. The cemetery of some Kerboranian Assyrians in Norrköping, Sweden.

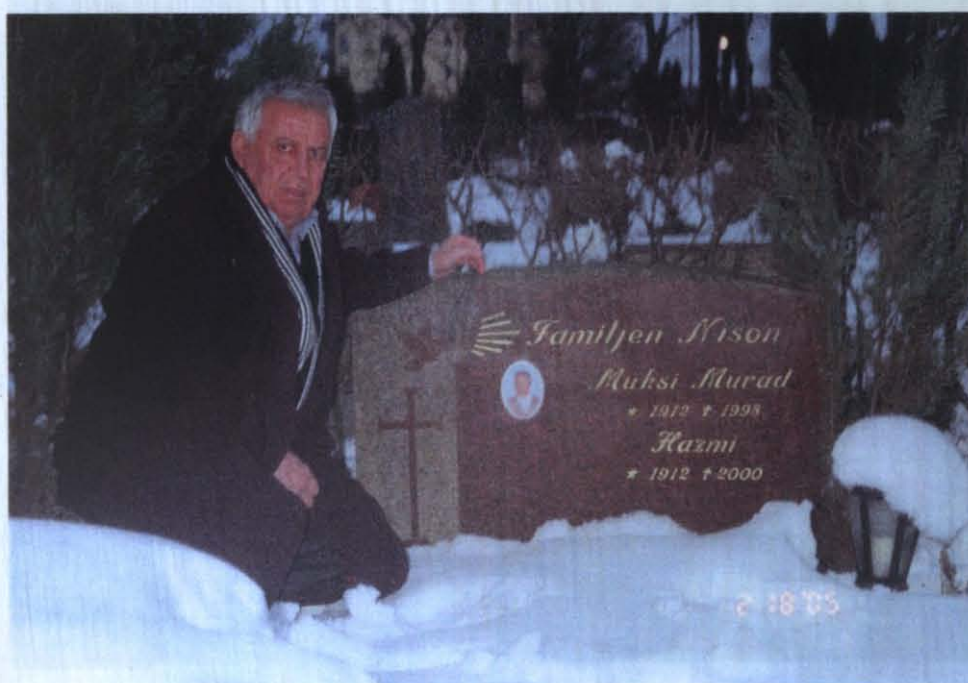

Figure 17. The graves of Muksi (Pilgrim) Murad & Hazmi Nison in Norrköping, Sweden.

Figure 18. Muksi Murad Niso
(born in Kerboran/Dargeçit in 1912 – died in Norrköping in 1998), Sweden.

Figure 19. Hazmi Nison,
(born in Kerboran/Dargeçit in 1912 – died in Norrköping, Sweden, 2000).

Figure 22. Hanne Özdemir (1933 -) and her brother Iskender Nison, Linköping, Sweden, February, 2005.

Figure 23. Numan Ğero and Musa Yıldız in Norrköping, Sweden, February, 2005.

Figure 24. Ekrem Onur (1936 -), Kerboran, January, 2005.

Figure 25. Nefiye Onur (1940 -), Kerboran, January, 2005.

Figure 26. Interview with Hacı Sabri Onur (1923 -), Kerboran, January, 2005.

Figure 27. Fatma Onur (1925-), Kerboran, January, 2005.

Figure 28. Nefiye (1935 -) and Sadık Siyahkoç (1933 -), Kerboran, January, 2005.

Figure 29. Emine Aras (1933-), Kerboran/Dargeçit, 2003.

Figure 30. Safura (1938 -) and Ekrem Eldemir (1930 -), Istanbul, March, 2005.

Figure 31. Feride Şengo (1938 -) and her husband Sabri (1937-), Istanbul, May, 2005.

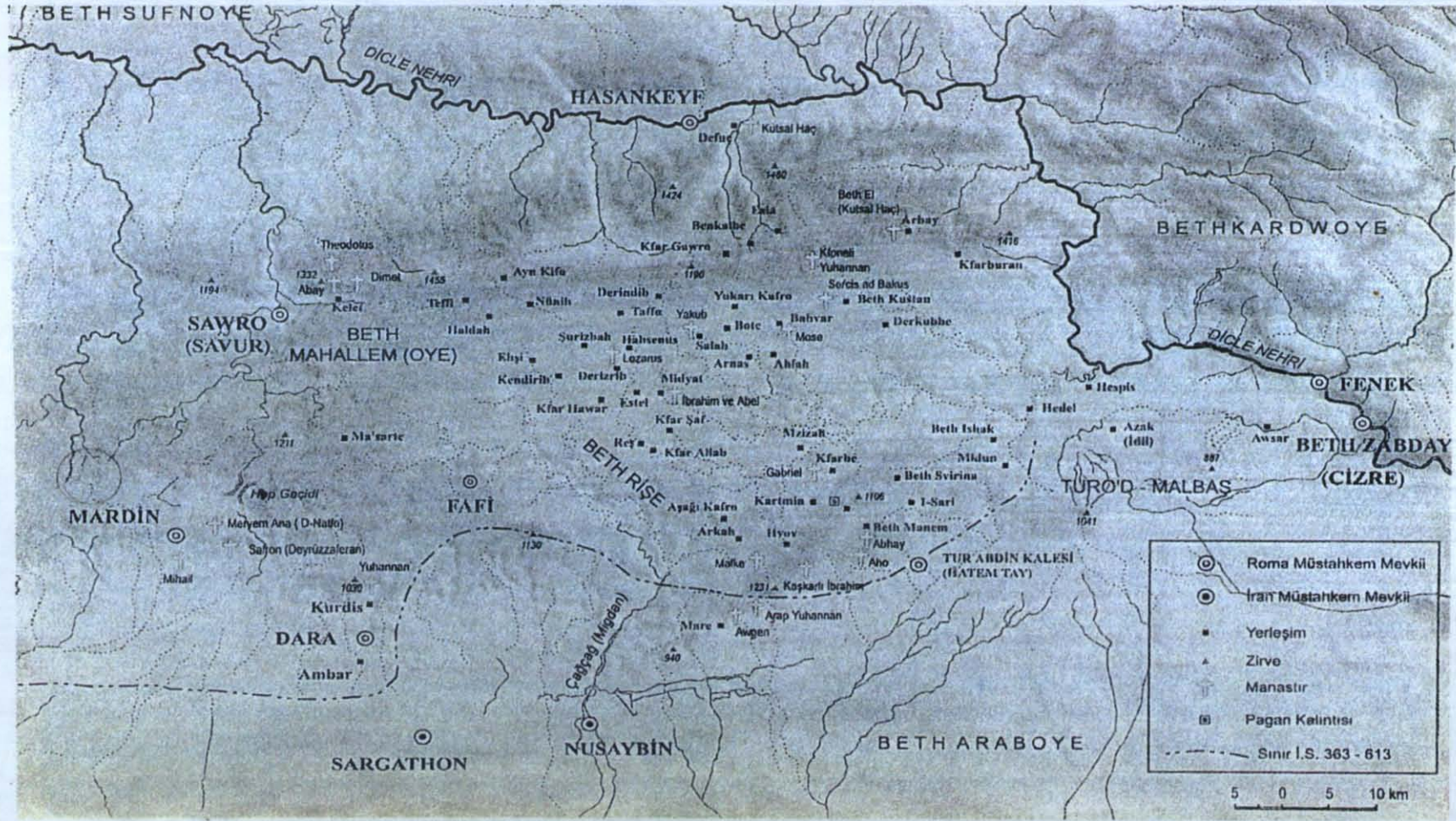

Figure 34. The map of Kerboran, (from "Doğu - Batı Asur / Süryanilerin Kurduğu / Urfa Akademisi", yaba yay. İst. 2002.)

Sandjak de Mardin

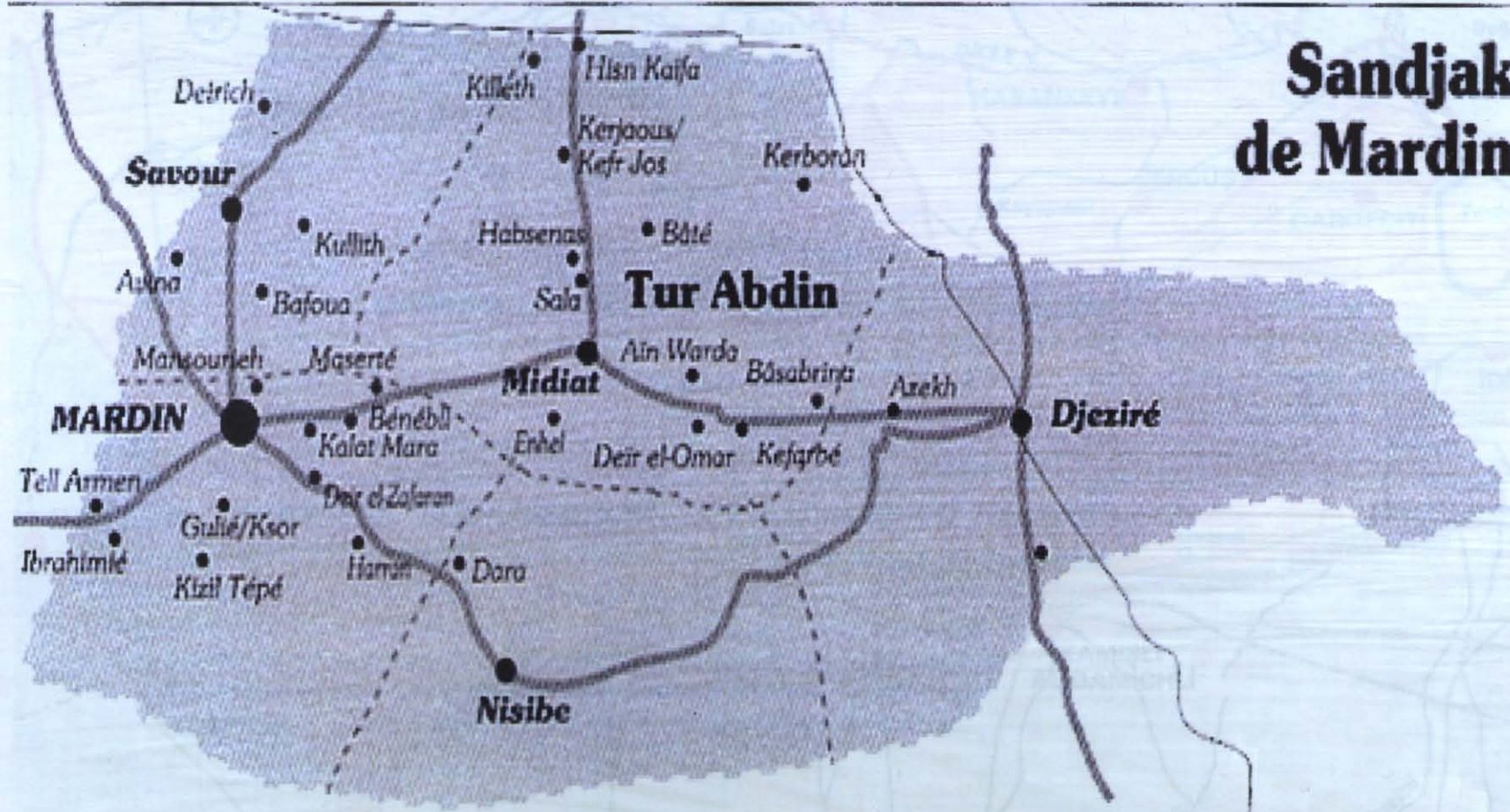

Figure 35. The map of Mardin (Sandjak de Mardin) (from "Doğu - Batı Asur / Süryanilerin Kurduğu / Urfa Akademisi", yaba yay. İst. 2002.)

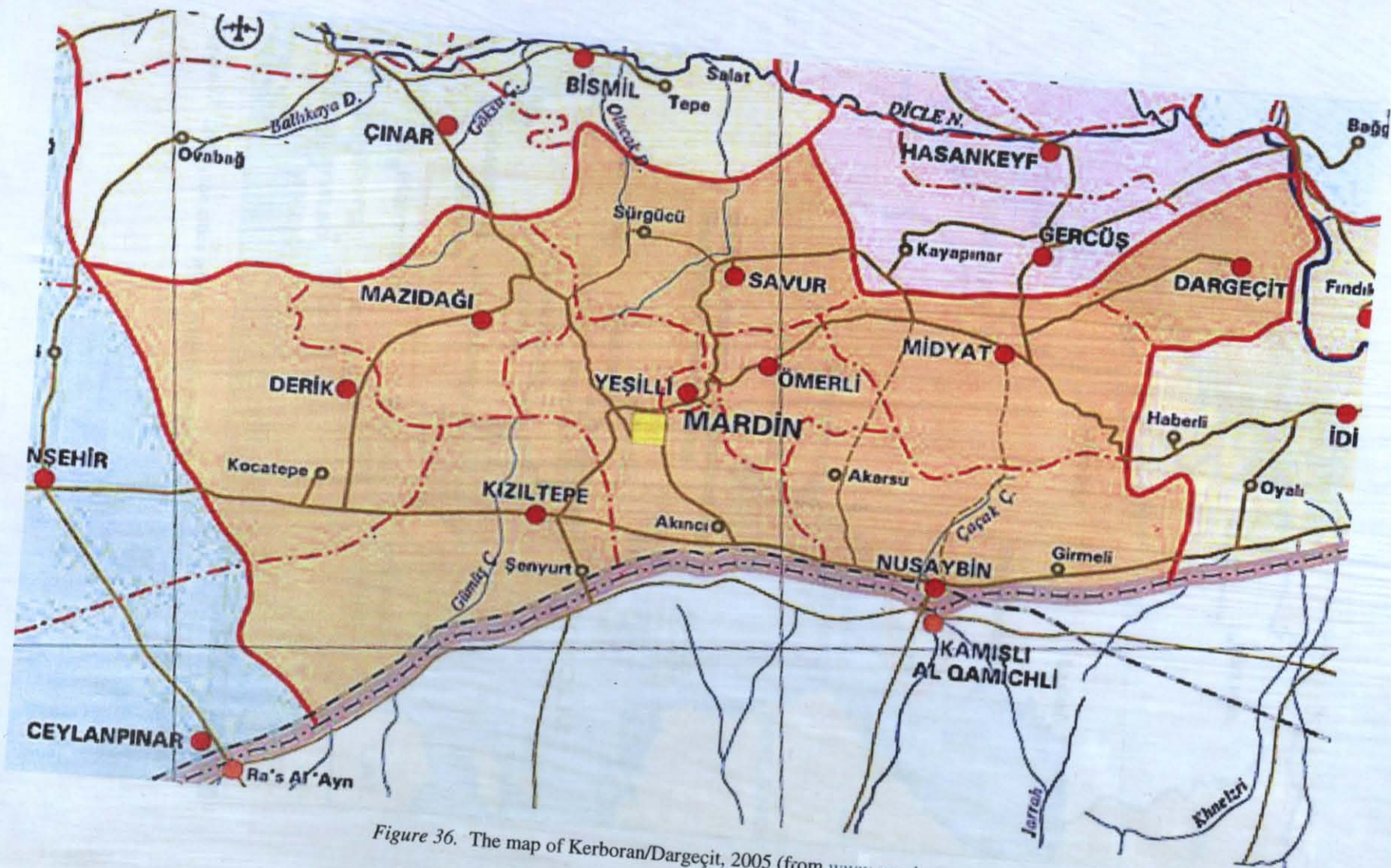

Figure 36. The map of Kerboran/Dargeçit, 2005 (from www.yerelnet.org.tr).

Figure 37. Today, the cities where Assyrian people live in Sweden. From Zinda Magazine.

SAMPLES OF INTERVIEWS

GÖRÜŞME ÖRNEKLERİ

(SAMPLES OF INTERVIEWS)

ÖRNEK 1 (Sample 1)

İskender NİSON (1940 -) ve Sitti Nison (1941-)'nun Hayat Hikayeleri:

They were born in Kerboran (Dargeçit),Mardin. They married in Kerboran in 1957. İskender Nison was tinman and he was making stoves until 1960s in the region of Kerboran. They migrated from Kerboran to Germany with their children in 1972. After living 5-6 years in Germany, they decided to migrate to Sweden because of better life condititons. They have 4 sons and 3 doughthers and all of them are married. Now, they are living in Norrköping, Sweden. I lived as a guest with them one week at their house from February 18 to February 24, 2005 in Norrköping. During this period, I talked about many subjects, past events of Kerboran, and I interviewed them 172 minutes with the use of tape-record. The interview and the talks were made at their home at the presence of both.

I. GÖRÜŞME:

Ramazan Aras: İskender dayı, bize Kerboran'daki hayatınızı, yaşadığınız olayları, acı-tatlı anıları anlatırmısınız?

İskender Nison: Niso oğlu Murat'ın en büyük oğlu benim. Babamın bana anlattığına göre babaannesesi Niso 1912 yılında 90 yaşlarındaymış. Niso'nun kocasının adı Yevno imiş. Yevno ile Niso'nun üç oğlu varmış, İskender, Abdo ve İsa. Niso'nun kocası ve her iki oğlu öldürülmüş. Niso tek başına kalmış. Abdo'nun ise Murat adında oğlu sağ kalmış. Bu benim babam olan Murat'tır. Bütün ölenlerden sonra Niso'nun ailesi

tekrar Murat ile kurulur. Murat'ın annesinin adı Hanne imiş. Ferman zamanı teslim olmamış. Babam annesini tanımadığı için ve babaannesi tarafından büyütüldüğü için herkes ona Niso oğlu Murat derlerdi. Çünkü onun tarafından büyütülmüştü. Niso ferman zamanı yaşlı olduğu için kimse ona zarar vermemiş. Fakat gelini, babaannem Hanne 22 yaşlarındaymış ve babam daha ilk çocuğuymuş. Hanne zorla evlendirilmekten ve Müslüman edilmekten korkmuş, çocuğunu alarak diğer Fılıhlar (Hıristiyanlar) ile beraber öldürölme korkuyla Kasr-e Piçuko'ya gizlenmiş. Mustafa oğlu Yusuf Niso'nun yanına gider ve ailesini sorar. Niso ona durumu anlatır, gelininin torununu alarak Kasr-e Piçuko'ya sığındığını anlatır. Mustafa oğlu Yusuf ve akrabaları o zamanlar ağaymışlar, güçleri varmış. Gider ve Hanne'yi soruşturur. Sığınaklardaki insanlara Hanne'yi çağırma larını ve kendisiyle konuşmak istediğini söyler. Hanne'de gelmeyeceğini, çünkü kendisinin zorla evlendirileceğini ve Müslümanlaştırılacağını ifade etmiş. Yusuf ne yapıp ettiyse onu gelmeye ikna edemez. Bunun üzerine bebeğini ondan zorla alıp Yusuf'a verirler. Mustafa oğlu Yusuf bebeği alır ve eşi Delal'a götürür. Ve onlar onu büyütürler. Bu arada bebeğin annesi öldürölür. Kasr'da gizlenenlerin hepsi öldürölür. Babam annesini görmemişti. 4-5 yaşlarından itibaren babaannesi onu büyütür. Ferman döneminde neler olduğunu, nelerin yaşandığını tek tek ona anlatır. Böylece babam büyümeye başlar ve evlilik çağına geldiğinde babaannesi Niso onu evlendirir. Evlenmeden önce, evlendikten sonrada her zaman babaannesinin sözünü dinlermiş. Annesinin ferman zamanı nasıl öldürölüldüğünü ve diğer olayları anlatmış. Fermandan sonra Kerboran'daki yetimleri toplamışlar. Senin deden Ali amcam Birhe Uso'yu (Yusuf oğlu İbrahim) yani bizim Sitti'nin babasını kurtarıp büyötmüşler. Mustafa ailesi (Male Mıstafe) benim babamı alıp büyötmüşler. Musa ve Reyhan Abdo oğlu Yakup'un çocuklarıymış ve fermanda Ramo sölalesinden Mustafa ailesi tarafından kurtarılan çocuklardanmış. Musa'nın

kız kardeşi Reyhan büyüdüğünde Ramo sülalesinden Cemil ile evlenerek Müslüman olmuş. Başka Müslüman ailelerde başka fılıh çocukları alıp büyüttmüşler. Hemen hemen her Fılıh (Hristiyan) aileden bir iki çocuk kurtarılmış. Xelila/Kılavuz köyünden de birileri, bazı Fılıhları (Hristiyanları) kurtarmışlar. Lahdik ailesi de Hah⁸⁰ ta ki manastıra sığınarak kurtulmuşlar. Anlatılanlara göre, o zamanlar Kerboran'da üç ileri gelen aile varmış. Kerboran'daki Fılıhların ileri gelenleri Şemun oğlu İbrahim oğlu Yakup'un yanına gitmişler ve Ferman haberini ve ne yapmaları gerektiğini konuşmuşlar. Yapılan toplantıda, Ferman'ın Ermeniler ile ilgili olduğu, Süryanilerin bu mesele ile bir ilgilerinin olmadığı düşünülerek her hangi bir girişimde bulunmama kararı alınmış. Lahdik ailesinin ısrarına rağmen, fılıhların diğer ileri gelenleri Siirt tarafında başlayan fermanın kendilerini ilgilendirmedğini, Ermenileri ilgilendirdiğini ifade etmişler. Bunun üzerine, Ferman başlamadan önce Lahdik ailesi Hah köyüne giderek buradaki manastıra sığınırılar. Herhangi bir yere kaçmayıp, evlerinde kalan Kerboranlı Fılıhların (Hristiyanların) hemen hepsi öldürölmüş. Kimi insanlar öldürölmüş, kimileri kaçmış, kimileri ise Müslümanlarca sahiplenilmiş. Ferman olmuş. Kerboran'da 7 gün devam etmiş. O tarihte fılıhları yok etmişler. Ferman'dan sonra, yetimlerin, geriye kalanların gelip mallarına, mülklerine sahip çıkmaları söylenmiş. Kaçanlar Kerboran'a geri dönmeye başlamışlar. Hükümetin kanununa göre, kimin malı-mülkü nerede ise ona teslim edilmiş. Evleri onlara teslim edilmiş. Fılıhlar tekrar Kerboran'da oturmaya başlamışlar. Yetim çocuklar büyüyüp evlenmişler, mal-mülk sahibi olmuşlar ta ki 1964-1965'lere kadar. Bu tarihlerde, bir çok Fılıh Avrupa'ya göç etmeye başladı.

⁸⁰ Hah/Anıtlı köyü, Kerboran/Dargeçit yolunda, Midyat'a bağılı bir Süryani köyü. 1915 olayları zamanında bir çok Hristiyan ailenin buradaki manastıra saklanarak kurtulduğı ifade ediliyor.

Ramazan Aras: Dayı, Ferman hakkında bu anlattığınız olayların dışında size anlatılan başka hikayeler var mı? Mesela tam olarak nasıl oldu, kimler neler yaptı? Saldırıları nasıl oldu? Kerboran'daki devlet yetkilileri bu devirde ne yaptılar, engel olmadılar mı? Kerboranlı Fılıhlara (Hristiyanlara) kimler saldırmış?

İskender Nison: O zamanlar Kerboran'da nahiye müdürü varmış. Aynen şimdi ki gibi yetkililer varmış. O zamanlar bizim Matran'ımız (Piskoposumuz) kilisedeymiş. Matranı karakola çağırmışlar. O karakola gittiğinde ona, *"Bütün fılıh (Hristiyan) gençleri topla ve karakola getir, çünkü ferman olacağı için kimsenin onlara zarar vermesini, öldürmesini istemiyoruz, onları kurtaracağız"* demişler. Matran'da bunun üzerine köydeki yaklaşık 20 genci toplamış ve karakola götürmüş. Fakat Matran'ın topladığı gençleri karakola götürmeyip, köyün batısındaki tarlalara götürüp orada öldürmüşler. Gençleri müdürün yanına götürmemişler. Matran kalkıp karakola, müdürün yanına gider. Müdür Matran'a "Başına bir fes geçir ki kimse seni tanımasın, karakola geldiğini anlamasın ve dolayısıyla öldürmesin" demiş. Müdür millete böyle bir yol gösterir. Ramo oğlu Ali (Eli'ye Ramo)⁸¹ Çelik'ten başlayarak diğer Kurmançlarla beraber Kerboran'a saldırmaya başlamış. O yöredeki bütün aşiret Kerboran'a saldırmış. Malları, mülkleri yağmalamışlar, kimi Hristiyanlar Müslüman olmuş, kimi güzel kızları alıkoymuşlar, yani nasıl istedilerse öyle yapmışlar, anladın mı? Bu arada Kerboranlı Müslümanların her biri Fılıh komşularından, sevdiklerinden bazılarını evlerinde gizlemiş, korumuşlar.

⁸¹ Ramo oğlu Ali (Ali'ye Ramo) Botan emirliğine bağlı Heverkan konfederasyonunda Arabi (Erebiyan) alt aşiretinin lideriydi. Kerboran'ın Dicle nehri kıyısındaki köylerinden biri olan Çelik köyünü yönetim merkezi olarak seçmişti. Uzun yıllar süren aşiret çatışmalarında, kimi dönemlerde diğer aşiretleride yönetimi altına almıştır.(Ayrıca Martin van Bruinessen'in *Ağa, Şeyh, Devlet* kitabına bakınız., 2004, sayfa163-164)

Kerboran'daki işi bitirdikten sonra, Newale Aş-a'ya⁸² (Değirmenler vadisi) doğru hareket ederek geri dönmeye başlarlar. Ali'ye Ramo adamları ile yolda giderken karşılaştıkları bir insan onlara *"Ne yaptınız, Kerboran'daki işi bitirdiniz mi?"* diye sorar. Onlarda *"Evet, işi bitirdik, kimse kalmadı"* diye cevap verirler. Bunun üzerine adam onarla *"Siz ne yapmışsınız öyle, yılanın başını ezmemişsiniz. İnsanları öldürmüşsünüz ama liderlerini bırakmışsınız."* Demiş. Onlarda *"liderleri kim?"* Diye sormuşlar. Adam: *"Kim olacak Matran'ları (Piskoposları) müdürün yanında"* diye cevap vermiş. Bunun üzerine bütün o millet, askerler (Ali'ye Ramo'nun adamları) geri dönmüş, müdürün yanına gitmişler. Müdür'e *"Ya O'nu bize ver, yada seni de öldürürüz"* demişler. Müdür bunun üzerine Matran'ı onlara teslim etmiş. Matran'ı alıp, karakolun arkasında bulunan bir bağa götürmüşler ve orada onu kurşuna dizmişler. Böylece onu da öldürmüşler. Matran'ın öldürüldüğü anda gökyüzünde bir gökkuşağının oluştuğunu söylüyorlar. Matran'ı öldürenler gökkuşağını gördüklerinde bunu büyük bir günahın işareti olarak sanıp korkmuşlar. En sonunda Kerboran'ın Matran'ını burada öldürmüşler, ve Kerboran'daki işlerini tamamlamış olarak geri dönmüşler. Askerler, hükümet yukarıda Ermenilerin fermanını vererek bu işe başlamış. Van, Bitlis taraflarında Ermenilerle çatışmalar başlamış ve bizim tarafa kadar gelmiş. Bütün Hristiyanları bir saymışlar. Hükümet müdahalede bulunmamış. Eğer Hükümet isteseydi bunlar olmazdı. Velhasıl hep beraber yaptılar bu işi. Ama yine de kim ne yaptı tam olarak bilemiyor insan. Yalnız Kerboranlı Kurmançlar (Kürtler) çok büyük bir iyilikte bulundular. Bizim annelerimizi ve babalarımızı kurtardılar. Eğer bunlarda kurtarılmamış olsalardı, bizim soyumuz yok olacaktı.

⁸² Newal (Kürtçe'de vadi anlamına geliyor) Kerboran'ın kuzeyinde bulunan, su kaynaklarının, bahçelerin olduğu bir vadi. Çelik ve diğer kuzeydeki köylerin yolu bu vadiden geçmektedir.

Ramazan Aras: Kaç kişi kurtarılmış, kimler kurtarılmış acaba? Sadece çocuklar mı kurtarılmış?

İskender Nison: Ramo'lar bizim aileden babamın babaannesi Niso'yu ve onun torunu, yani benim babam Murat'ı kurtarmışlar. Sadece çocuklar değil, büyüklerde kurtarılmış. (Sitti Nison araya giriyor)

Sitti Nison: Hanne Gevre'nin kızı şemuni gibi bazı kadınlar çevre köylere gidip saklanarak kurtulmuşlar. Ferman'dan sonra, onları kurtaran köylüler onları Kerboran'a geri getirmişler, Müslüman olmamışlar.

İskender Nison: Kerboran'daki 1915 olayları zamanında bir çok Fılıh (Hıristiyan) kız çocuğu baskını yapan çevre köyler tarafından alıkonulmuş. Ferman'dan sonra bu kızlar büyüdüğünde, onlara anne-babalarının Hıristiyan olduğu fakat kendilerinin Müslüman olması teklif edilmiş. Ancak bu kızların bir kısmı Müslüman olmak istememiş. Bunun üzerine bu kızları salıvermişler ve onlarda Kerboran'a geri dönmüş.

Sitti Nison: Hıristiyan yetim kız-erkek çocuklarını almış olan iyi aileler bu çocukları Müslümanlaştırma noktasında zorlamamışlar. Onlara illa ki Müslüman olacaksınız dememişler. İstiyorlarsa onları akrabalarına ulaştırabileceklerini teklif etmişler. Bize olaylar böyle anlatıldı.

İskender Nison: Müslüman olan, çoluk çocuk sahibi olan kızlar ise geri dönmediler. Halil oğlu Yusuf'un annesi gibi bir çok kadın varmış. Ancak bir çok genç kız ve erkek geri dönmüşler⁸³. Yani çevre köylere bir çok Fılıh çocuk götürülmüştü ve

⁸³ Ferman zamanında Hıristiyan kızların Müslüman erkeklerle isteyerek veya istemeyerek evlenmesi hususunda İsveç'te Linnköping'te görüştüğüm Abdo Esmer kendi teyzesinin hikayesini anlattı. Hikayeye göre 1915 olayları döneminde dedesi Denho ve oğulları (dayıları) öldürölür. Ve geriye iki kızı kalır. Bunlar Meryem ve Reyhan (kendi annesi)'dir. Mahmud Ağa ailesinden Tahir oğlu Ali (benim dedem) Denho ile çok iyi dostlarmış. Ferman'dan sonra anne annesi Sara ve iki kızı Tahir oğlu Ali'nin koruması altındalarmış. Köyün Müdürü teyzesi Meryem'e göz dikmiş. Bunu fark eden Tahir

Ferman'dan sonra bunlar geri gelmişler. Kerboran'da Ferman'dan kurtulmuş olan akrabalarının yanına gelmişler. Bir çok kişide geri gelmemiş. Babamın bize böyle anlattı. Mahmud sülalesinden (Male Mahmud) Tahir oğlu Ali ve eşi Reyhan benim amcam Birhe Uso'yu (Yusuf oğlu İbrahim'i), Ramo sülalesinden Mustafa oğlu Yusuf'ta babamı kurtarıp büyütmüşler. Babamın bütün ailesi öldürülmüş, sadece baba annesi Niso kalmış. Babamların bütün mal ve mülkleri kendilerine teslim edilmiş, kimse her hangi bir şeyi gasp etmemiş. Babam evlilik çağına geldiğinde evlenmiş. Dayısıgillerden Reşikalardan bir kız ile evlenmiş. Ferman'dan kurtulmuş olan Fılıhların çoğu 2-3-4 yaşlarında çocuklarmış. Bunlar Ferman'dan sonra büyümüşler ve bunların birbirleriyle evlenmesiyle yeniden Fılıhlar çoğalmaya başlamışlar. Kerboran'a 1915'te baskın yapanlar büyük olan, evlenme çağındaki olan genç kızları kendilerine almışlar ve bunların bir kısmı Müslüman olmuş. Büyük erkekleri zaten öldürmüşler. Geriye kalan ufak çocukları da beraberlerinde götürmüşler. Ferman'dan kurtulan erkeklerin çoğu o zaman 2-3-5 yaşlarında olan

oğlu Ali, kızın annesi Sara'ya durumu anlatarak kızı Meryem ile evlenmek istediğini söylemiş. Bunun üzerine, o'da kabul etmiş ve kızı Meryem'i Tahir oğlu Ali ile ikinci eşi olarak evlendirmiş. Bu evlilikten Mence adında bir kızları olmuş. Fakat daha sonra, Meryem kız bebeğini geride bırakarak, tekrar Hristiyan olmak istemiş ve Suriye tarafına geçmiş.

Annem (Emine Aras), Meryem'in kaçış hikayesini kaynanası Reyhan'dan şöyle aktarıyor: "Hristiyan kızlar Hazne (Adı hüznün anlamına geliyor, Müslüman olmadan önce adı Seyde'ymiş), Reyhan, Meryem (üvey kaynanası) ve adı Emine olarak değiştirilmiş olan bir diğer kız Ferman zamanı Müslüman erkeklerle evlenmişler. Ferman'dan sonra bu dört kadın tekrar Hristiyan olmaya karar vermişler. Bir gün dört kadın oduna gitme bahanesiyle evden çıkmışlar. Her dört kadın Kerboran'dan uzak bir dağlık bölgede buluşurlar. Buluştuktan sonra aralarında tartışma çıkar. Kadınlardan Hazne, Reyhan ve Emine kaçmaktan vazgeçerler, ve çocuklarına, evlerine geri dönmeye karar verirler. Hiçbir şey olmamış gibi, kimseye çaktırmadan Kerboran'a geri dönerler. Ancak Meryem geri dönmez ve Hristiyan Ayn-verd köyüne gider ve buradaki Hristiyanlara sığınır. Meryem'in kaçtığı haberi Kerboran'da duyulur. Bunun üzerine Tahir oğlu Ali yanına Meryem'den olan bebeği Mence'yi ve köyün imamı Mele Ferhat'ı alarak Ayn-verd'e gider. Amaçları Meryem'i geri dönmeye ikna etmektir. Ancak Mele Ferhat'ın bütün ısrarlarına rağmen Meryem geri dönmez. Bunun üzerine Tahir oğlu Ali yanına bebeğini alarak geri döner."

çocuklarmış. Bu çocuklar büyüdükten sonra, benim ninem Niso gibi kadınlar ki o zamanlar 90 yaşlarındaymış, bu çocuklara anne-babalarının, amcalarının, akrabalarının nasıl öldürüldüğünü, gördüklerini, geçmişte nelerin yaşandığını, onları kimin büyüttüğünü anlatmışlar. Ferman'dan kurtulmuş yaşlılar ve insanlar, Ferman'dan sonra büyüyen çocuklara geçmişte yaşanan her şeyi anlatmışlar. Nasıl ki ben sana şimdi geçmişte gördüğüm, yaşadığım olayları anlatıyorsam, onlarda o zaman bu çocuklara olayları anlatmışlar. Babam da kendisine anlatılan her şeyi bize anlattı. Annesi Hanne'nin nasıl öldürülmüş olduğunu, babaannesi Niso'yu, kendisini büyüten Ramolardan Mustafa oğlu Yusuf ailesini anlattı. Babam annesini görmemiş. Babaannesi Niso daha sonra ona bakmış ve ona her şeyi anlatmış. O zamanlar, herhangi bir tarihi kayıt, yazı, kitap yokmuş ki. Bir yaşından 15 yaşına gelen bir çocuk geçmişini nasıl bilebilir ki? Kim olduğunu, geçmişini, atalarını, akrabalarını, her şeyi Ona Niso anlatmış. Ona Kerboran'ın tarihini anlatmış. Geçmişte ki akrabalarını, kaç amcası olduğunu onlar bu çocuklara anlatmış.

Ramazan Aras: Dayı, siz kendi çocukluğunuzu nasıl hatırlıyorsunuz, bize anlatırmısınız?

İskender Nison: Ben 1940 yılında doğmuşum. Ben doğduğum sene babam Diyarbakır'da askerdeymiş. 1941 yılında ben 1 yaşındaymışım. Erkek olarak evin en büyük çocuğu benim, ancak benden 3-4 yaş büyük bir de Hanne ablam var. 1940 ta doğdum ve 1957'de evlilik yaşına geldim. Ben evlendikten sonra babamın yardımıyla sanatkarlık işine başladım. Birkaç sene okula da gittim. İlkokulu 4 sene okudum. Fakat bu arada babam benim çalışmamı istiyordu. 4. sınıfa kadar, bazen okula gidiyordum, bazen de babama yardım ediyordum. 18 yaşına geldiğim zaman ise evlendim. Evlendikten sonra, dükkan açtım, soba yapıyordum, kalaycılık yapıyordum, bakırları beyazlatıyordum. Buğday ve gazyağı getirip satıyordum. Bu

şekilde geçiniyordum, sonra babamlardan ayrılarak ayrı eve geçtim. Babamlarda ben ve eşim büyüktük, evin bir çok işine biz koşuyorduk. Babam da hayvancılık yapıyordu, hayvan, yağ satıyordu. Kardeşlerim Sait, İsa ve diğerleri küçüktü o zamanlar. Kerboran'da olduğumuz süre boyunca babamların bütün işlerine ben eşim koşuyorduk, annem-babamlara yardım ediyorduk.

Ramazan Aras: Dayı, Kerboran'da hayat, komşuluk, arkadaşlık ilişkileri nasıldı?

İskender Nison: Ferman'dan sonra Kerboran'da öyle bir yaşam vardı ki hiçbir Müslüman erkek ve kadın, Fılıh (Hristiyan) erkek ve kadınlara farklı gözle bakmıyordu. O topraklarda Müslümanlar ile Fılıhlar (Hristiyanlar) birbirlerine kötü gözle bakmıyorlardı. Geceleri Müslüman ve Fılıh (Hristiyan) kadınlar, erkekler harman yerlerinde sabahları ve bu insanlar arasında hiçbir sorun yaşanmazdı. Hiçbir Müslüman herhangi bir hristiyanın malına göz dikmezdi. Hemen hemen her Pazar günü Kerboranlı Fılıhlar Kerboran'da bir düğün yaparlardı. Müslümanlarda düğünlere gelirdi. Fılıhların kızları ve erkekleri ile Müslümanların kızları ve erkekleri düğünlerde beraber kardeşler gibi halay çekerlerdi. O zamanlar elektrik, lamba gibi şeyler yoktu, sabahlara kadar lüks tüpleri ve kimi zaman ay ışığında oynanırdı. Kimse kimseyi kötülemezdi. Ve her sene Deyr'ul Umur, Hah/Anıtlı, Xelila/Kılavuz, Dereca/Akyol, Kerben/Suçatı, Seyit Bilal (Becirman/Vergili) gibi bir çok köyde kutlamalar (Şehr ve Zew)⁸⁴ olurdu. Bütün yöre halkı bu kutlamalara

⁸⁴ Müslümanların Zew dedikleri ve Hristiyanların Şehr dedikleri kutlamaları yaz ayında, hasatların bitiminde yapılmıştı. Annemin anlattığına göre bütün bu köylerde Müslüman ve Hristiyan evliyalara ve azizlere varmış. Halk buralarda eğlenir, kimi zaman zikir yaparlarmış. Bu kutlamalara kimi zaman Müslümanlar ile Hristiyanlar beraber yaparken kimi zamanda ayrı yaparlarmış. Xelila/Kılavuz köyünde Şeyh Mümine dedikleri kız bir evliyanın türbesi varmış, Kerben köyünde Şeyh Mahmur adında bir avliyanın türbesi varmış, Baskil/Kısmetli köyünde Şeyh Şivan(Çoban)'ın türbesi varmış ve Becirman/Vergili köyünde Seyit Bilal'in türbesi varmış. Der Umur ve Hah/Anıtlı'da da Hristiyan azizlerin türbeleri varmış. Buralarda adaklar adanır, yemekler yenilir, halaylar çekilirmiş.

giderdi. Kutlamalar için belki 30 köyün halkı bir araya gelirdi. Yemekler yenilir, Male Kine (Çalgıcı Kine ailesi)'nin müzikleri ile halaylar çekilirdi. Bütün bu millet halay çeker, kimse kimseyi “sen Müslümansın”, “Sen Fılıhsın” diye ayıplamaz, seslenmezdi. 1965-1966'lara kadar yaşam bu şekilde devam ediyordu. 1969 , 1979 yılına kadarda millet birbirine iyi davranırdı. Kendi hayatımdan bahsedeyim. 1966 yılında sanat işiyle uğraşmaya başladım. İzmit Yarımca'daki şirkette kaynakçıydım. Burada bir Amerikan-İngiliz şirketinde demir işiyle uğraştım. Burada iki sene çalıştım. Sonra Kerboran'a döndüm. Babam bana “*Oğlum, çocuklarını alıp oralara gitme, kendi dükkanında kendi işini yap, sanatınla uğraş, gurbete gidip ne yapacaksın ki*” dedi. Ben de babamın dediğine uydum. Kerboranlı Fılıhların hepsi o zamanlar Kerboran'daydı. Kerboran'daki Fılıhlar mezarlığın etrafını duvarla çevirmek istedikleri ve bu iş için birisini aradıklarını söylediler. O zamanlar Kerboran'da Keşa (Rahip) Petrus vardı, kendisi Zaze köyündendi. Kendisi şimdi, 2005'te hala yaşıyor.Keşa Petrus ve Kerboranlı Fılıhların yarımıyla mezarlığın duvarlarını yaptık. İhale yapıldı, belli bir para miktarı konuldu. Benim dışında kimse bu işi üstlenmedi. Mirade Niso'nun oğlu İskender olarak, 2 metre yüksekliğinde ve 60 cm. genişliğinde bir duvar yaptım. Ve benim yaptığım duvar hala bugün, halihazırda durmaktadır. Ben Murat oğlu İskender, 1970 yılında bu duvarın yapımını tamamladım ve demir bir kapı taktım. 1971 yılında da Almanya'ya geldim. Almanya'da 2 sene çalıştıktan sonra, Kerboran'a gittim ve ailemi 1973 yılında getirdim. 1974 yılında bana bir mektup geldi. Mektupta kayınpederimin öldüğü yazılıyordu. Birhe Uso hem kayınpederimdi, hem de amcam sayılırdı. Bunun üzerine, oğlu, kızı ve ben Kerboran'a gittik. Ğero ailesinin Tıllık'ta ki (Kerboran'da tepelik bir yer olan ve eski yerleşim yeri olduğu söylenilen yer) arazileri hem kendi mezarlıkları hem de Prut (Protestan) mezarlığıydı. Bizim amcamız Birhe Uso'yu da

Tıllık'ta ki bu mezarlığa gömdük. O zamanlar burası İsa Ğero'ların Mezarlığı olarak bilinirdi. (Sitti Nison araya giriyor)

Sitti Nison: O zaman babamın mezarı üzerine bir kubbe yaptık.

İskender Nison: Bu mezarlığın etrafındaki bütün araziler babam Niso oğlu Murat'ın, Ğeroların ve Orhanların mülküydü. Tıllık bölgesi, Der Seyd'ten (Hıristiyan mezarlığı) Mıdır Safa'ya (Müslüman mezarlığı) kadar, bu aradaki bütün araziler bu üç aileye aitti. Mar Şumuni (Çocuk mezarlığı)'den Kela Surhe'ya (Kuzeyde ki tepe) kadar bu arazilerin tapusu babama aitti ve ona da kendi babasından kalmıştı. Ferman'dan sonra hayatta kalan yetimlere kendi arazileri, mülkleri teslim edilmiş. Babamda bütün bu arazilerini resmiyette kaydetmiş, tapularını üzerine almış. Bu mülkler yetimlerim malıydı, ve kimse onları ellerinden almamış. Babam bütün bu arazileri 1976 yılına kadar elinde tuttu, işledi, ekti. 1976'da Kerboran'a gittim ve babama dedim ki *"Baba, senin bütün çocukların Avrupa'da yaşıyor, seninde gelmeni istiyorum"*. Fakat o itiraz etti, bütün o mülklerini geride bırakıp Avrupa'ya gelemeyeceğini söyledi. Fakat ben bir şekilde onu gelmeye ikna etmeyi başardım. Ona dedim ki *"Sen ve annem burada yalnızsınız. Sizi burada bıraktığımız için millet bizimle dalga geçiyor. Bize 'Siz Avrupa'da zevk ve sefa içindesiniz, anne ve babanızı da Avrupa'ya getiremiyor musunuz?' diyorlar."* Velhasıl babamın fikrini değiştirdim. Mal ve mülkümüzün çoğunu sattık. Ancak Kela Surhe (Kuzeyde ki tepe) ve Tıllık'taki mülkümüzü satmadık. Bunları bazı yakınlara emanet ettik. Use Xele'ya (Halil oğlu Yusuf'a) bu tepeyi teslim ettik. Tıllık'ta ki arazileri de Delal oğlu Reşit'e (Reşit'e Delal-e – Babasının süt kardeşi) emanet ettik. 1976'da babamı alıp Almanya'ya getirdim. Daha sonra bizimle İsveç'e geldi ve 1998 yılında da vefat etti. Vasiyetnamesini biz 4 oğluna, İskender, İsa, Abdo ve Sait'e verdi. Babamın bana anlattıklarını bende sana anlatıyorum. Sana tekrar hoş geldin diyorum. Senin gibi

birisinin böyle tarihi konuları araştırmasına çok seviniyorum. Bu çok güzel, iyi bir fikir. Benim sana anlattıklarım benim ailemin tarihidir. Babamın bana anlattıkları bunlardır.

Ramazan Aras: Teşekkür ederim dayı. Ben size Fılıhların Kerboran'dan göç ettiği dönemi sormak istiyorum. Mesela ilk kimler göç etti ve niye göç ettiler? Göçler ne zaman başladı? Bu günleri nasıl hatırlıyorsunuz?

İskender Nison: Biliyor musun Fılıhlar niye göç etti? Kerboranlı Fılıhlar 1964'lerde Almanya'da işçi olarak çalışmak için başvuruda bulunmuşlardı. Bir çok kişi başvuru kaydını yapmıştı. Bu iş için bir teşkilat kurulmuştu ve Diyarbakır'daki İş ve İşçi Bulma Kurumu'na müracaatlar yapılıyordu. İnsanlar Almanya, Fransa, Amerika ve Libya'ya işçi olarak gitmek için müracaatlarda bulunuyorlardı. Bu ülkeler işçi talebinde bulunmuştu ve herhangi bir sanat ile uğraşanların başvurması özellikle teklif ediliyordu. Biz hepimiz müracaat ettik ve kaydımızı yaptık. Kerboranlı Fılıhlar Almanya ve Amerika için müracaatta bulunmuştu. Ve başvuranların istek sırası geldiği zaman, millet gidiyordu. Mesela ben 1971 yılında Kerboran'dan çıktım ama benden önce mesela Şino ailesinden bazıları 1968 yılında çıktılar, ablamlar 1968'de Almanya'ya geldiler. Dedğim gibi başvurusu kabul edilenler gidiyorlardı. Almanya'ya gidenler bu sefer kendi akrabaları için istek yaptılar, onların da Almanya'ya gelmesi için başvurularda bulundular. Özellikle soyadı aynı olanların gitmeleri daha kolay oluyordu. Ancak bu işçiler Almanya'ya gitmiş olmalarına rağmen, fikirleri (akılları) hala Kerboran'daydı. Kerboran'daki anne-babalarını, akrabalarını, dostlarını ziyarete geliyorlardı. Mesela ben bir keresinde Kerboran'daki o kadar çok olan mülkümüze rağmen, Selimlerin oğlu buradaydı (Almanya'da) ve Kerboran'daki kahvehanesini satmak istedi. Ve ben Kerboran'a gittiğimde bunu almak istedim. Yani hiç birimizin Almanya'da İsveç'te tamamıyla kalmak, yaşamak

gibi bir fikri yoktu. Bizde Kerboran fikri vardı. Almanya'dan sonra İsveç ve Avustralya'ya gitme şansı doğunca, bu sefer Kerboranlı Fılıhlar bir birlerini takip ederek buralara göç etmeye başladılar. (Sitti Nison araya giriyor)

Sitti Nison: Biliyor musun kurban, bizim Kerboranlılardan ilk olarak Geblo ailesinden bazıları İstanbul'a geldiler. Herhangi bir mesele veya sebepten dolayı değil, gidip çalışıyor, para kazanıyorlardı. Senin gibi gençler İstanbul'a gidip çalışıyordu. Özellikle tarım, ekin ekme-biçme gibi işlerden hoşlanmayanlar İstanbul'a gidiyorlardı. İstanbul'dan sonra Almanya'ya gitme meselesi çıktı. Ve böylece millet tek tek birbirini takip ederek göç etti. Sonra İsveç'e gitme olay oldu. Mesela biz önce otobüsle Midyat'a geldik. Midyat'a geldiğimizde, burada Nedim adında bir Nüfus müdürü vardı. Bize dedi ki *"Gidin şu kadar sene kalın (parmaklarını göstererek), para kazanın ve ne olur İskender buralara, Kerboran'a gelin"*. Allah şahittir, bizim aklımız ve inancımızda Almanyalarda, İsveçlerde öyle uzun süre kalıp, Kerboran'ı bırakmak gibi bir şey yoktu. Ancak biz Almanya'ya geldikten sonra, bir seneye kadar, bir de baktık ki bizim İstanbul'daki Kerboranlılar, diğerleri Almanya'ya, İsveç'e tek tek gelmeye başladılar. Senin dayın ve birkaç kişi daha Kerboranlıların buraya gelmelerine yardımcı oluyorlardı. Birkaç sene sonra birde baktık ki, dediler ki *"Kerboran'da Fılıhlar (Hristiyanlar) kalmamış"*. Mesele buydu işte. Kerboranlı Fılıhlar önce İstanbul'a geldiler, burada iş, güç, fabrika sahibi oldular, daha sonra da Almanya'ya ve akabinde İsveç'e göç ettiler.

Ramazan Aras: Teyze, konuşmaya başlamışken, Siz de bize Kerboran'daki yaşamınızı, hayatınızı anlatırmısınız?

Sitti Nison: Kurban ben sana ne anlatayım ki, ben babamların evinde iken kız kardeşim çok küçüktü, sonra Lahdo ile evlendi, erkek kardeşlerimde küçüktü. Ben evin büyük kızı idim ve annem de hastaydı. Evin bütün işlerini ben yapıyordum.

Bizim ev arşıdaydı bundan dolayı evre köylerden bir çok insan, Xelililer, Zenganiler, bizim eve gelip dinlenirler, su içerlerdi. Onlara yardımcı oluyorduk, ekmeğimizi yiyorlardı, afiyet olsun onlara. Baba evinde bütün işleri ben yapardım. Annem rahatsız olduğu için, tarla işlerine de ben gidiyordum. Biz büyüdüğümüzde, babam “Ben Süleyman’ı evlendirmek istiyorum” dedi. Aslında kardeşim Süleyman daha küçüktü, evlilik yaşında değildi. Aslında benim evlenmem durumunda, onlara hizmet edecek, ev işlerini yapacak bir kız düşünüyorlardı. Babam bazen bana “Kızım, keşke bir erkek olsaydın ve bu evden gitmeseydin” derdi. Allah nasip etmesiyle dayın ile evlendim. Babamda Süleyman’ı evlendirdi ve yengem benim yerime gelmiş oldu. O zamandan beri iyi bir hayatımız var. Kerboran’daki bizim Müslümanlarla çok iyi muhabbetimiz vardı. Hepsi kirvemizdi, aile dostlarımızdı; biz onlarla kardeşler gibiydik. Hiçbir zaman onlarla bir kırınlığımız olmadı. Biz onları seviyoruz. Hayatımız böyleydi işte.

Ramazan Aras: Teyze, anne ve babanız geçmişte Kerboran’daki yaşamı, meseleleri nasıl anlatıyordu? Neler hatırlıyorsunuz?

Sitti Nison: Senin dedenlerden falan bahsediyorlardı. Daha öncede sana anlattığım gibi bana şöyle derdi: “Kızım, onlar (Dedem Ali ve babaannem Reyhan) benim anne-babam gibydiler. Onlar beni evlilik ağıma kadar büyüttüler.” Onu tam olarak kaç yaşına kadar bytmşler, doğrusu bilmiyorum. Benim abim Musa ile annelerimiz bir değil. Babamız aynı ama annelerimiz farklı. Babam kendini çok beğenen biriydi, aynı zamanda köyün bekçisiydi. Hükümette, müdürün yanında resmi bekiydi. Kendi tüfeği vardı. Bekçiler tüfek taşırdı. Bilmiyorum hangi tarihte elinde silah patlamış. Dolayısıyla, bir eli sakattı, bir iki parmağı kopuktu. Benim vey annem Hatun bir dulmuş ve babamla evlenmiş. Babamla evlendikten sonra bu erkek kardeşim (Musa) doğmuş. Aradan birkaç yıl geçmiş, ve sonra annem ile evlenmiş. Benim annem ile

üvey annem, yani Musa'nın annesi aynı evde otururlarmış. Birbirlerini çok severlerdi ve babam aralarında bir fark gözetmezdi. O zamanlar Kerboranlı Fılıhlar (Hıristiyanlar)'da iki eşlilik gibi bir şey yoktu. Dinen yasaktı bu. Müslümanlar babamın iki eşliliğini büyük takdirle karşılardı ve bunu bir yiğitlik olarak görürlerdi. Bu böyle devam etti. Daha sonra, üvey annem vefat etti. Babam üvey erkek kardeşimi (Musa) evlendirdiğinde ben çok küçüktüm. Abimin evliliğini bir rüya gibi, hayal meyal hatırlıyorum. Hayat böyleydi işte.

Ramazan Aras: Teyze, sizin çocukluğunuzda, gençliğinizde Kerboranlı kadınların yaşamı nasıldı?

Sitti Nison: Benim Kerboran'da yaşadığım yıllarda kadınlar sürekli tarla-bahçe işlerinde çalışırlardı. Hatırlıyorum da, tarla işleri, ev işleri, buydu hayatları. Şimdi buralarda (İsveç'te) olduğu gibi kötü şeyler yoktu, buralardaki kadınlar gibi problemleri yoktu. Çocuklarımız dışarı çıktığında şimdi burada olduğu gibi korkmazdık. Hıristiyan ve Müslüman erkekler ve kızlar arasında kötü (gayrı ahlaki) şeyler yaşanmazdı. Biz o zamanlar kardeşler gibiydik. Geçen gün de anlatıyordum, ben, kız arkadaşlarım rahmetli Şirin, Saadet ve Emine ile ta Xerbehe Kare (Köye bayağı uzak bir dağlık bölge)'ye kadar gider, yolda düğünlerde gelinler için söylenen ezgileri söylerdik. Yani keyif ve aşk ile hayatımız sürüp giderdi. Şimdi yaşlandık tabi, hüznölüyüz, sakiniz, her gün başımız ağrıyor. Oralarda hayat böyle değildi. Hayat güzeldi, insan rahat nefes alırdı. Hayat böyleydi. Mesela genç kızlığımızda gece geç vakitlere kadar düğünlerde oynardık. Hemen hemen her Pazar bir düğün olurdu. Bazı pazarlar düğün olmadığı zaman, ne keyfimiz olurdu nede uykumuz gelirdi. Buğday öğütme geceleri olurdu. Hemen hemen her gece bir eve buğday öğütmeye giderdik. Şimdi tam hatırlayamıyorum ama, bir gece sizin akrabalarından birinin evindeydik, bize karpuz kestiler, bulgur pilavı yaptılar, ince ekmek yaptılar.

Hemen her akşam bizi buğday öğütme çağırlardı. Biz genç kızları çağırlardı. Hale'nin kızı Sara vardı. Sen belki tanıyorsundur. O kızların içine girer, ezgiler söylerdi. Sadece düğünlerde değil, aynı zamanda buğday öğütme akşamlarında da ezgi söylerdi. Düğünler de çok güzel olurdu. Hale'nin kızı Sara ve Sadık hala yaşıyor mu bilmiyorum, hep halay başı olurlardı. Ve ikisi ezgi söylerken doğaçlama yaparlardı. Düğünler, buğday öğütme akşamları olurdu. Bunları hatırlıyorum. Hatırlıyorum da ben küçükken, bir keresinde halayda birisinin koluna girip oynamak istedim, ama benim boyum o zaman kısa olduğu için elimi tutmak istemedi (Sitti teyze bunu anlatırken gülüyor). Bu olayı hiç unutamıyorum. Bana bunu yapanlara *"Büyüyünce bunun acısını sizden çıkaracağım"* demiştim. Ancak kimler olduğunu şimdi hatırlayamıyorum. Halaylarda oynarken, sallanıp dururken, senin dayın gibileri bizi kesip durulardı. Gözleri bizim üzerimizdeydi (Hepimiz kahkahalarla gülüyoruz). Ya, hayat böyle güzeldi işte. Bizim zamanımızda Kerboran'da hayat çok güzeldi. Senin teyzenlerle boncuk (mehark) oyunu oynardık. Sofi Hamid'in kızı Nigar vardı. Akşamlara kadar Nigar ile beraberdik. Evlenmeden önce bu kızlarla oynardım. Evlendikten sonra, hacı İbrahimlerin Emine'si ile, Saadet'le, Şirin'le ve bizim bazı Fılıh (Hristiyan) kadınlarla bir araya gelirdik, arkadaşlık yapardık. Pazar günleri boncuk (meherk) oyunu oynardık. Bahçelere giderdik, Mıdır Safa (köyde Müslüman mezarlığının olduğu yer)'daki Zew'e (kutlama) giderdik. Biz Kerboranlı Fılıhlar burada yemek yapardık. Burada çok değerli bir aziz'in (meşayih) türbesi vardı (Bu azizin Mar Gorgias adında bir aziz olduğu söyleniyor). Hayvanlar, mesela bir kuzu bu türbenin olduğu yere girdiğinde, pat diye düşüp ölürdü. Buradaki meşayih (aziz) çok etkili birisiydi. (Bu arada aziz (meşayih) Mar Gorgias'ın tasviri olduğunu ifade ettikleri salonlarına asılı bir resmi bana gösteriyorlar ve daha sonra üzerine bu resmin işlenmiş olduğu bir çiniyi bana hediye ediyorlar). Bu resmi bizim oralardan birisi

olan bir ressam yapmış. O adam bunu kendi elleri ile yapmış ve hala yaşıyor. Bizim oralarda Mıdır Safa, yani Mar Gorgis (Gorgias) dediğin zaman annen onlarda bunu bilir. Biz her sene bu türbede çorba yapar insanlara dağıtırdık. Ölülerin mezarı başında ocak kurar, çorbayı pişirirdik. O zamanlar çok saygın bir yerdi burası ama şimdi burada evlerin inşa edildiğini, eski havasının kalmadığını söylüyorlar. Demek ki meşayihler (azizler) de artık kendi yerlerinde kalmadılar. Bu resmi benim kayınpederim için yağmış, vefat etmeden önce bu resmi bize emanet etti ve evimize asmamızı istedi. Mar Gorgis'in değeri yanımızda büyüktü. Kerboran'da iken türbesine gider mum yakardık. Senin de bildiğin gibi, Kerboran'da Mar Şumuni vardı. Biz oraya çocuklarımızı gömerdik. Çocuk mezarlığıydı.

İskender Nison: Anlatılanlara göre, Mar Gorgis Allah'ın iyi bir dostuymuş (Meşayihmiş). Süryanice adı Mar Gorgis'tir. Ama biz Kurmanci (Kürtçe)'de ona Mıdır Safa diyoruz.

Sitti Nison: Böyleydi işte oğlum, hayatımız böyleydi işte. Sana daha ne anlatayım ki. Başımız gözümüz üstünde yerin var. Memlekete döndüğünde anne-babana bol selam söyle. Ta oralardan buraya geldin. Kısmet olursa bakarsın belki bir gün bizde ziyarete geliriz. Sen bizim oğlumuz gibisin.

Ramazan Aras: Teyze, o zamanlar komşuluk ilişkileriniz nasıldı, bize biraz anlatabilir misiniz?

Sitti Nison: Sana anlattığım gibi kurban, komşuluğumuz kardeşlik giydi. Ayıptır söylemesi, Ramolardan Hacı İbrahim camiden eve geldiğinde, kayınpederim Murat'ı kahvaltıya çağırırdı, kayınpederimi bayram yemeğine davet ederdi. Komşuluğumuz güzeldi. Nasıl söylesem, vallahi, rahmetli Şemso (Şemseddin- müslüman)'nın evinde benim kayınım Abdo'nun düğününde, Abdo, damat olarak onun evinde banyo yaptı, hazırlandı, damatlıklarını giydi, biz kadınlar damat için ezgiler söyledik.

Rahmetli kendi çocuğu gibi sevindi ve damatın hazırlanmasına yardımcı oldu. Muhabbetimiz çoktu. Bizim rahmetli Reşit (Müslüman) bize üzüm suyu getirir, çocuklar için pestil, pekmez yapmamı isterdi. O zamanlar, dayın İzmit'te ki şirkette çalışıyordu. Komşuluğumuz güzeldi. Biz, Kerboranlı Fılıhlar, Kerboranlı Müslümanların elinden iğnenin ucu kadar bile bir sıkıntı görmedik. Bizim ailemizin hiç kimse ile bir sorunu olmadı.

İskender Nison: Yeğenim, her kes kendi ailesi hakkında konuşabilir. Biz kendi ailemizden sorumluyuz, bizim ailemizin kimse ile bir sorunu olmadı.

Sitti Nison: Böyleydi işte oğlum, yaşadıklarımız bunlardı.

Ramazan Aras: Teyze nasıl göç ettiniz? Önce Almanya'ya mı göç ettiniz?

Sitti Nison: Evet kurban, dayın bir iki sene Almanya'da kaldı, sonra gelip bizi de yanına alacağını söyledi. Ben buna karşı çıktım. "Nasıl olur, nasıl gelirim ben Almanya'ya, benim oralarda hiç işim olmaz" dedim. Ancak bana "Ben oralarda kendime iş bulmuşum, sizin de gelmeniz lazım, falan filan" dedi. O zamanlar çocuklarım Fehime, Fehmi, Faik, Münir ve kucağımda da kızım Sonya vardı. O vakit bu 5 çocuğum vardı. Beş oldu değil mi?

Ramazan Aras: Evet, teyze.

Sitti Nison: Bu 5 çocuğumla bir gece İstanbul'da kaldıktan sonra Almanya'ya geldik. İstanbul'da akşam birisinin evinde yattık. Aman Allahım, ne kadar çok tahta kurusu vardı. Önceleri İskender'e bunların ne olduğunu sordum. Çünkü daha önce bunları hiç görmemiştim. Ufak böceklere benziyor ve karyolanın üstüne geliyorlardı. O'da bana bunların tahta kurusu olduğunu söyledi. O ev tahta kurularıyla doluydu. Sabah kalkıp Almanya'ya geldik. Almanya'da iki üç sene kaldım. Almanya'da görümcem onlardı vardı. Onların yakınında bize ev tutmuştu. (İskender Nison araya giriyor)

İskender Nison: Almanya meselesini ben sana anlatayım yeğenim. Ben 1971 yılında Almanya'ya gelmiştim. Her sene Kerboran'a gider, ailemi, çocuklarımı, anne-babamı görürdüm. 1973 yılında ise gittim ve çocuklarımı buraya getirdim. Almanya'da ev kiralamıştım. Ben tek işçiydim o zamanlar. Her sene, senelik iznimiz olan bir aylık süreyi gidip Kerboran'da geçirirdik. Bizim için Kerboran tatlı bir topraktı, baba ve atalarımızın malı mülküydü. Anne-babamız, malımız-mülkümüz orda olduğu için Avrupa'ya kalıcı gözüyle bakmıyorduk. Gözümüz, baba ve atalarımızın büyüdüğü topraklardaydı. Adını Kerboran koymuşlar, 'Kerb' yani dert ile kurulmuş yer. Kerboran kerb (dert, sıkıntı) ile kurulmuş. Üç aile Kerboran'ı kurmuş. Bunlardan biri bizim atalarımız olan 'Sufikiler' dir. Diğerleri ise Marhokiler ve Hanokiler'dir. Bu üç aile Kerboran'a gelip burayı bir yerleşim yeri haline getirmişler. Diğer aileler ise sonradan dışarıdan gelmişler. Eskiden Kerboran'da 9 tane Keşa (Rahip) varmış. 3 tane de Matran (Piskopos) varmış. Ferman'dan önce bunların hepsi Kerboran'daymış ve Kerboran Fılıhların (Hristiyanların) toprağıymış. Ferman'dan bilmem kaç bin yıl önce Kerboran'da değil, Tıllık (Tel-tıl: Arapça'da ve Süryanice'de tepelik anlamına geliyor. Kerboran'daki bu yer bugün bile hala ufak bir tepelik olarak durmaktadır.) dediğimiz yer asıl yerleşim yeriymiş. Tıllık o zamanlar şehirmiş. Anlatılanlara göre akşam saat 9 olduğunda Diyarbakır surlarında olduğu gibi Tıllık'ın da büyük bir kapısı varmış ve bu kapı bu saatte kapatılmış. Bu saatten sonra hiçbir insan şehre giriş yapamazmış. Diyarbakır'da olduğu gibi kimse Tıllık'a giremezmiş. Tıllık'ta çok büyük bir Han varmış. Bugün bile çoğu insan bilmiyor, ama orda bir Han var. Bu Han Tıllık'ın altında, yerin altında bulunuyor. Şimdi bu Tıllık'ın üstünde evler inşa etmişler. Burası Kerboranlı eski Fılıhların (Hristiyanların) yeriymiş. Tıllık şehrinin inşa halinde olduğu zamanlar, ta Xerbehe Kare (Kerboran'a yakın bir mesafede olan, şu an hala bazı kalıntıların olduğu, başka

bir eski yerleşim yeri)'ye kadar insanlar gidermiş. Xerbehe Kare'de Sender kilisesi adında bir kilise varmış. Bunu babanlara da sorabilirsin, bizim Kerboran'dan göç ettiğimiz tarihlerde hala eski kalıntıları mevcuttu. Kerboran'da Tırbık-e Mexina (Mexina mezarlığı) diye eski bir mezarlık var. Bu eski insanlara ait mezarlıklardır. 1976 yılına kadar bile hala bu mezarlıkların taşları duruyordu ve hiçbir Hristiyan ve Müslüman bu mezarlıklara dokunmuyordu. Senin babanların orada tarlaları vardı, insanlar bu mezarlıklardan bir taş bile almazdı, bundan çekinirler, korkarlardı. Memlekete döndüğünde babana Tırbık-e Mexina'nın, Sender Kilisesi'nin neresi olduğunu sorduğunda o sana söyleyecektir. Tıllık ve Tırbık-e Mexina Ferman'dan önceki eski tarihe ait iki mıntıkadırlar. Bütün o bölgenin insanların kendileri, hayvanları bu mezarlıklardan, bu alanlardan geçerdi ve hiç kimse bu yerlerden bir taş bile almaya cüret edemezdi. Şimdi bile buralarda bir kazı yapılırsa, bir çok insan kemiği ortaya çıkar. Şimdi buralarda ev falan inşa edildi mi bilmiyorum? Buralar Kerboranlı Fıllıhların (Hristiyanların) mezarlığıydı. Ferman'dan bilmem kaç yıl önce bizim atalarımız; Sufikiler, Mahokiler ve Hanokiler buraya gelip buraları inşa etmişler. Bizim doğup büyüdüğümüz Kerboran'ın ise daha sonra yine bunlar tarafında inşa edildiği söylenmektedir. Kerboran'ın da kurucuları bu üç ailedir. Ne zaman gelmişler bilmiyorum ama daha sonraları senin atalarını Çelık'ten Eli Ramo'nun (Ramo oğlu Ali Ağa) oradan, Kerboran'a davet etmişler ve kendilerine ağa yapmışlar. Kerboran'ın ağaları Mahmud ile Ramo aileleriydi (Kardeş olan Mahmud ile Ramo Eli Ramo'nun yeğenleri olurlar ve bunlardan Mahmud Kerboran'daki ilk Ağa'dır ve uzun süre bölgede, kimi zaman Ağa olan amcası ve amca oğulları ile iktidar mücadelesi yapmıştır). Daha sonra Eli Ramo Hükümet ile çatışmış ve tutuklanarak öldürülmüş. Daha sonra Kerboran Ferman'ı olmuş, Ferman'dan sonra geriye kalanlar büyüyerek tekrar o yörede yaşamaya başlamışlar.

O topraklarda millet kardeşçe yaşamaya başlamış ta ki insanlar dünyaya açılana kadar. İnsanlar nasiplerini başka yerlerde aramaya başlamışlar. Eskiden okuma-yazma yoktu. Daha sonra mektep açıldı, ilkokul açıldı. Fakirlik vardı. İnsanlar bağ-bahçe-tarla işleri ile, hayvancılıkla uğraşarak geçimini sağlamaya çalışıyordu. Şimdi ise insanların yaşam şartları daha iyi. Devlet bir çok yardım yaptı, okullar açıldı. Türkiye devleti şimdi çok iyi çalışıyor, insanlara yardımcı oluyor.

Ramazan Aras: Dayı, Kerboran'da iken sorunlar yaşadınız mı? Yada insanlar arasında ne gibi sorunlar yaşanıyordu?

İskender Nison: Yeğenim, ben her şey hakkında konuşamam, sana her şeyi söyleyemem. Görmediğim, şahit olmadığım şeyler hakkında da konuşamam. Sana anlattığım gibi, babamın Kerboran'da yaşadığı dönemde Hıristiyanlarla Müslümanlar arasındaki ilişkileri, babamın hayatını sana anlattım. Daha sonra olan olaylar ise, yani Kerboranlı Fılihların (Hıristiyanların) Kerboran'dan çıkması (göç etmesi) meselesini ise sen de biliyorsun, babanda biliyor. Kerboranlı Fılihlar ile Müslümanların tümü bu insanların niye göç ettiğini biliyor. İnsanlar dünyaya açıldılar. Sadece Kerboranlı Fılihlar göç etmedi, sizde, Müslümanlarda başka memleketlere göç ettiler. Mesela sen de kaç yıldır Kerboran'dan çıkmışsın, okuyorsun, ilimle uğraşıyorsun, eski tarihleri araştırıyorsun ki geçmişte yaşanmış, işlenmiş hatalar bir daha işlenmesin, yaşanmasın diye. Sen kaç yıldır, anne ve babandan uzakta yaşıyorsun, okuyorsun, çünkü sen iyi bir fikir sahibi olmak istiyorsun, geçmişteki kötü tarihi çocuklarına yaşatmak istemiyorsun, akıllı ve okumuş insanlara bunlara anlatarak tekrar aynı şeylerin yaşanmamasını istiyorsun. İnsanlığın ve muhabbetin gelişmesi için, dünya kültürü içinde iyi bir yer edinebilmek için bunları yapmak gerekiyor. Sen insanlık ve adalet için dolaşıyorsun ve arkadaşların içinde bunu istiyorsun. Bu çok iyi bir fikir, çok iyi bir şey. Bir insan ne

kadar iyi olursa olsun, Allah'a dua etsin, namaz kılsın, eğer vicdanı yoksa boştur. Hangi din, mezhep olursa olsun, eğer insanlarda adalet ve vicdan yoksa, yaptığı her şey boşunadır. Sabah akşam kilise'de de olup ibadet de etsem, eğer vicdanım yoksa yaptığım her şey boşuna gider. Müslüman olsun, Fılih (Hıristiyan) olsun, Yezidi olsun ne olursa olsun, eğer insan adalet fikri üzere değilse yaptığı bütün ibadetler, namazlar, oruçlar boşuna gider. Ben sana kendi fikirlerimi, ailemin fikirlerini anlattım. Herkes kendi fikrini söyler. Belki başka insanlar sana başka fikirleri, başka şeyleri anlatabilirler, fakat ben onların fikirleri hakkında san bir şey söyleyemem. Senin muhabbet, dostluk, akrabalık, insaniyet bağından tutmanı ve bunun için uğraşmanı istiyorum. Gördüğün gibi dünya tarihinde bir çok iyi, kötü olaylar meydana geliyor ama bunların hepsi o zamanlarda yaşanmış şeyler. İnsan geçmişini unutmamalı, ancak geçmişte yaşanların neden olduğunu ve bunların tekrar etmemesi için nelerin yapılması gerektiğini araştırması gerekir. İnsanın zulüm etmemesi lazım. Adalet, demokrasi ve insaniyetin olması için adil olmayan şeyleri düzeltmek lazım. Kim kime ne yapmış, kim kimi öldürmüş gibi meselelerin içine girdi mi insan fitne yapmaya başlar. Senin gibi insanların fitnenin ortaya çıkmasına engel olması gerekir. Ben İskender, Muksi Murat Niso'nun oğluyum, 65 yaşındayım, 2005 yılında 65 yaşıma girdim. 1940 doğumluyum. Babam Murat Niso'nun torunuydu. Babamın annesinin adı Hanne idi. Ferman'da annesi öldürüldüğü için, kendisini babaannesi büyüttmüş ve dolayısıyla hep babaannesinin adıyla anılmıştır. Kerboran'daki herkes onu Niso'nun oğlu (Mırad-e Niso) diye çağırırdı. Mırad-e Niso bu yörede ki insanlarla aşkla, muhabbetle, keyifle, dostlukla, iyi komşulukla yaşadı. Sen bu yörede ki bütün Hıristiyan ve Müslüman insanlara benim babamın nasıl bir insan olduğunu sorabilirsin. Onlar sana Niso oğlu Murat'ın tarihini iyi yada kötü sana anlatacaklardır. Yeğenim, insanın kendini övmesi doğru değildir. Babam ve ben,

elimizden geldiğince kimseyi kırmamaya çalıştık ve insanlarda bizi kırmadı. Allah bütün insanları yarattı ve aralarında herhangi bir ayırım gözetmedi. İnsan insandır. Herkes Allah'ın yarattığı varlıklardır.

Ramazan Aras: Dayı, Almanya'ya gelişiniz nasıl oldu, bize anlatırmısınız?

İskender Nison: Yeğenim, ben Almanya'da işçi olmuştum, çalışıyordum ve yalnızdım. 1971 yılında Almanya'ya geldim. O zamanlar 5 çocuğum vardı. Kerboran'a gittim. Teyzen ile çocukların vizelerini aldım, Mardin'de pasaportlarını çıkardım ve onları Almanya'ya getirdim. 1976-1977 yıllarına kadar Almanya'da kaldık. Sonra bu dönemde, insanlar İsveç'e gitmeye başladı. İsveç'te daha iyi bir adil düzen olduğu için bizde çocuklarımızı alıp İsveç'e gitmeye karar verdik. İsveç'in ekonomik ve hayat koşulları Almanya'ninkinden daha iyi olduğu için buraya göç etmeye karar verdik. Bizim akrabaların çoğu da İsveç'e geldi. Ben 1976 yılında Almanya işçisiydim ve bu sene Kerboran'a gittim. Biz ailece, her 4 erkek kardeş ve kız kardeşler geri dönmemeye karar verdiğimiz için, ben Kerboran'a gidip anne-babamı bizimle gelmeye ikna etmeye çalıştım. Babamı ikna edip malımızı ve mülkümüzü sattık. Anne ve babamı alıp onları Almanya'ya getirdim. Almanya'dan da İsveç'e getirdim. Biz bütün kardeşler bugün İsveç'te muhabbetle yaşıyoruz. Her 4 erkek kardeş ve kız kardeşlerimizle buradayız. Benim de 7 çocuğum (4erkek ve 3 kız) var ve her 7'sini de evlendirdim. Kardeşim İsa'nın da 2 erkek ve 1 kız olmak üzere 3 çocuğu var. Abdo'nun da 5 kız ve 1 oğlu var. Sait'inde 3 oğlu ve 1 kızı var. Kız kardeşlerimin de çocukları var. Bizim bütün aile buraya gelmişti. Almanya'da en son biz kalmıştık. Önce çocukları İsveç'e gönderdim. Ben Almanya'da tek kalmıştım. Kerboran'a gidip anne ve babamı da getirdim. Oralarda fakirlik içinde yaşamaları dedim. Kerboran'dan onları çıkararak onları oradan kurtardım. Onları İsveç'e getirdim ve ben kendimde daha sonra İsveç'e geldim. Elhamdulillah,

babamın ailesinin hepsi Türkiye'den geldi, önce Almanya'ya sonra da İsveç'e yerleştik. Şimdi başka yerlerde aile fertlerimiz hiç yok, hepimiz İsveç'te yaşıyoruz. Murat Niso'nun bütün çocukları ve torunları şimdi İsveç'te yaşıyor. Babam 1940 yılında Askermiş ve ben bu sene doğmuşum. Babam 1998 yılında vefat edene kadar çocuklarının acısını görmemek için sürekli Allah'a dua ederdi. Elhamdulillah, babam bu tarihte (1998) vefat ettiğinde 85 çocuğu vardı ve hiçbir çocuğu ondan önce toprak altına girmedi (ölmedi). Bizim ailede ilk vefat eden o oldu. 85 yaşlarındaydı. Allah'ın evine herhangi bir çocuğunun acısını (ölümünü) yaşamadan gitti. Annem de öyle oldu (2000 yılında vefat etmiş - Bu arada fotoğraflarını gösteriyor).

Ramazan Aras: Babanız askerlik görevini nasıl yapmış, hiç anlatıyor muydu?

İskender Nison: Babam askerliğini Diyarbakır'da yapmış, yeğenim. Ben 1940 yılında doğduğumda o askerdeymiş, ihtiyat olarak 2. defa askere gitmiş. 1940 yılında babam ve bütün arkadaşlarını askere almışlar. Kerboranlı Fılihlar (Hiristiyanlar) Diyarbakır'e gidip askerlik yaparlarmış ve onların eline silah vermezlermiş. Fılih (Hiristiyan) oldukları için onlara silah vermiyorlarmış. Onları sadece çalıştırıyorlarmış. Babam Diyarbakır'da iken bir Pazar günü kiliseye gitmişler. Kilise'de iken birisi yanaşıp nereli olduklarını sormuş. Babamda Kerboranlı olduğunu söylemiş. Bunun üzerine adam çok şaşırılmış. Ve babam ve arkadaşlarına burada, Diyarbakır'da bir Kerboranlının daha olduğunu söylemiş. Babam Diyarbakır'da hiç kimseyi tanımadığını söylemiş. O zaman babam 25 yaşlarında falanmış. Adam babama gelecek Pazar gelirlerse onları o Kerboranlının evine götürüp tanıştırabileceğini söylemiş. Bunun üzerine babam yanına diğer Kerboranlı 14-15 asker arkadaşına durumu anlatmış. O zamanlar kıtlıkmiş ve onlarda Diyarbakır'da bir Kerboranlının olmasına çok sevinmişler. Ertesi Pazar beraber tekrar kiliseye gitmişler ve onları Kerboranlıya götürecek adamla tanışmışlar. Adam

onlara “Siz hepiniz Kerboranlı mısınız?” diye sormuş. Onlarda “Evet” diye cevap vermişler. Bunun üzerine adam onlara “Gelin sizi Kerboranlı Sait’in evine götüreyim” demiş. Hep beraber Sait’in evine gitmişler. Eve vardıklarında adam Sait “Sait, Sait, gel seni bütün bu Kerboranlılarla tanıştırayım, bunların hepsi Kerboranlıdır. Eğer sen de gerçekten Kerboranlı isen bunlardan birine mutlaka kanının ısınması lazım” demiş. Hep si oturmuşlar. Adam babamlardan yaşça büyük birisiymiş. Adam tek tek evine gelmiş olan bu insanları, babamları süzer, tek tek onları gözden geçirir, düşünür durur. Ardından ayağa kalkar, babamın yanına gider ve der ki “Eğer ben Kerboranlı isem ve eğer ben İskenderler ailesinden isem benim kanım bu çocuğun kanına ısındı” der. Orada bulunan Kerboranlı askerler arasında Ermeni Xaço Köse’de varmış. Ve o adama (Sait’e) demiş ki “Helal olsun sana, ve adına. Valla bu İskenderler ailesindendir. Niso oğlu Murat’tır. Niso’nun torunudur.” Bunun üzerine Sait ile babam birbirlerine sarılmışlar ve hep beraber eğlenip halay çekmişler. Babam iki sene yaptığı askerliği boyunca bu diğer Kerboranlı askerlerle beraber amcamın (Sait) evine gelip giderler. Babam, Sait’e (amcasına) ne zaman ve nasıl Diyarbakır’a geldiğini sormuş. Sait’te babama “Ferman’dan önce bir kıtlık olmuş. Biz, babamla beraber Kerboran’dan buralara, Diyarbakır’a gelmişiz. Sonra buralarda kalmışız. Bildiğim tek şey Kerboranlı olduğumuz, İskenderler ailesinden olduğumuz ve oradan geldiğimiz.” demiş. Daha sonra, babam Diyarbakır’da bulduğu Sait amcasını alıp Kerboran’a gelirler. Benim erkek kardeşim Sait’in adı da onunkinden gelmektedir. Babam amcası Sait’i Kerboran’a getirir, daha sonra kız kardeşimi onun oğlu ile nişanladık, evlendirdik. Sonra onun kızını bizim Kerboran’daki bir akraba ile evlendirdik. Böylece Amcamız Sait ile bağlantımızı sağlamış olduk. Ve amcamız Sait’in ismini benim kardeşim Sait’e verdik.

Ramazan Aras: Dayı, babanız tam olarak nasıl bu adamın amcası olduğuna inanmış?

İskender Nison: Adam (Amcam Sait) İskender ailesinden olduğunu söylemiş. O zamanlar babamın baba annesi Niso'da⁸⁵ hala yaşıyormuş. Adamın babası ona aile kütüğünü söylemiş. Ayrıca hiç kimse de kalkıp kendine atalar uydurmaz. İskender bizim atalardan birisinin adı. Bu ad oradan geliyor. Niso'nun eşini adı Yevno imiş. Ve Niso ile Yevno'nun üç oğlu varmış. Bunlar İsa, İskender ve Abdo imiş. Babam Murat Abdo'nun oğlu oluyor. Ferman'da doğmuş. İskender'in ise çocukları yokmuş ve kendisi Ferman'da öldürülmüş. İsa'nın ise bir kızı varmış. İsa Ferman'dan önce bizim kasırlardan (ev) birinin inşaatında çok ağır bir taşı kaldırmaya çalıştığı için sırtına bir şeyler olmuş ve bu nedenden dolayı ölmüş. Daha sonra kızı büyümüş ve Lahdo diye birisiyle evlendirilmiş. Kocasını bir gün ona "Meryem, git Murat'ın yanına ve babandan kalan, senin payına düşen mirası al" demiş. Babamın babası (Abdo) ile onun babası (İsa) kardeşler. Babamın amca kızı Meryem "Ben gidip o yetimden mal talebinde bulunmam" demiş. Ancak kocası onu buna zorlamış. Meryem gider miras talebinde bulunur ve babamın sahip olduğu mülkün yarısını hükümet kanalıyla ondan alır. Meryem'in kocası Lahdo kumar ile oynarmış, kumarcıymış. Lahdo, Boti Sado (Sado-ye Boti)⁸⁶- Ekrem ve Emin'in babası-, Ayşe'nin oğlu Ahmet (Ahmed-e Ayşike) ile kumar oynarmış. Lahdo'nun bütün arazileri kumarda tek tek kaybettiğini gören bu şahıslar, babam Murat Niso'nun yanına giderler, ve durumu anlatırlar.

⁸⁵ Annemin anlattığına göre Niso çok uzun yaşamış bir kadın. Kendi çocukluğunda onu çok yaşlı bir kadın olarak hatırlıyor ve Niso'nun 120 yaşlarında (1945'ler) falan vefat ettiğini söylüyor.

⁸⁶ Kerboran'da Sadolar olarak bilinen sülalenin isminin geldiği zat. Botanlı Sado (Sado'ye Boti) aslen Süryani ve Hristiyan olup, Botan (Siirt) bölgesinde, Dicle Nehri'nin karşı yakasında olan Fındıke köyünün Hristiyanlarındandır. 1910'larda babası gördüğü bir rüya üzerine Müslüman olur. Sado'nun kendisi de 1915 sonrasında Müslüman olur ve 1920'lerden sonra Kerboran'a ailesi ile gelip yerleşir.

Bunun üzerine, Boti Sado, Ayşe oğlu Ahmet babama borç para verirler, ve Kilise'nin yardım sandığındaki paraları da ödünç alarak bir miktar para toplarlar. Bu para ile giderler ve miras olarak verilen bu arazileri Lahdo ve eşi Meryem'den geri satın alırlar. Bu iki şahıs babama böyle bir iyilik yaparlar. Sonra gidip tapu işlerini de yaparak amca kızından bu arazileri geri almış olur. Babam mülkü yüzünden bir çok şey yaşamıştı. Babam, amca kızına verdiği Kerboran'daki bu toprakları geri alana kadar çok para harcadı. Babam bu mülkünün bir kısmını dava ile kazanmış oldu. Şimdi onun oğlu Sabri ve eşi Feride İstanbul'da yaşıyorlar.

Ramazan Aras: Dayı, siz askerlik görevinizi nasıl, nerede yaptınız?

İskender Nison: Ben 1960 yılında askerdim. 1957 yılında evlenmişim ve 1960'ta da asker olmuşum. O zaman ilk çocuğumuz olan Fehmi vardı ki sen onunla dün tanışmış oldun. O 1959 yılında doğmuştu, ve ben 1960 yılında askere gitmişim. Askere yazılırken ne iş yaptığımı sordular ben de kalaycıyım dedim. Bizi Diyarbakır'a sevk ettiler. Burada evraklarımızı hazırladılar ve beni Isparta'ya gönderdiler. Ben Isparta'da askerlik yaptım. Burada 4 ay acemi askerdim. Her asker önce acemilik görevini yerine getirir. Daha sonra askerleri dağıtıyorlar. Okur-yazarlığı olanları, belli bir sanat ile uğraşanları merkezde tutuyorlar ve diğerlerini değişik yerlere, Ankara, İstanbul, İzmir gibi yerlere dağıtıyorlar. Diyarbakır'da iken bana mesleğimin ne olduğunu sormuşlardı ve bende kalaycıyım demiştim. Daha sonra beni Isparta'ya gönderdiklerinde, 4 ay eğitim aldıktan sonra, dağıtım yapıldı. Bölükte 400 kişi vardı. Dağıtım için isimleri okumaya başladılar. "İskender Yalçın"⁸⁷ bu tarafa geç" dediler. Sonra diğerlerinin adını okuyup nereye gideceklerini söylüyorlardı. Herkesin adını okudular, kimileri Ankara'ya, kimileri İstanbul'a kimileri başka şehirlere gittiler. Bölük komutanı ise bana "İskender yalçın burada,

⁸⁷ Türkiye'de 'Yalçın' olan soyadlarını İsveç'e gittikten sonra 'Nison' olarak değiştirmişler.

Isparta'da kalacak” dedi. Ben orada kalmıştım. Sabahleyin bir çavuş bizi uyandırdı ve bizi bir yere götürdü. Burası dükkan gibi bir yerdi. Bazı acemi askerler, askerlerin yemek yedikleri büyük kapları kumla temizlemeye çalışıyorlardı. Ustalar ise kalaylayarak, kapları beyazlatmaya çalışıyorlardı. Çavuş, elime büyük bir kazan vererek kalaylamamı istedi. Beni imtihan ediyordu. Ben de malzemeleri alarak kazanı kalaylamaya başladım. Daha tam başlamamışken bile, oradaki usta, Astsubay’a “Tamamdır astsubayım. Bunu imtihan etmeye gerek yok” dedi. Sonra komutan bana dönerek “İskender Yalçın, sen bu bölükte kalaycılık yapacaksın” dedi. Sabahları 8-9 gibi kalkıyordum. Acemiler kazanları önce kumla temizliyorlardı, sonra da ben kalaylamaya başlıyordum. Ben tek değildim, 5-6 kişi birbirimize yardım ediyorduk. Burada bu şekilde 4 ayımı tamamladım. Bölükte ailesi olan komutanlar, cumartesi günleri kendi bakır kaplarını bir kutuya koyup bana getiriyorlardı. Taksi ile dükkanın önüne gelip “İskender abi, bunları da kalayla” diyorlardı. Onların tabaklarını öyle kalaylardım ki güneşe tuttuğunda ayna gibi parlardı. Tabaklarını böyle görünce çok sevinirlerdi. Beni de çok severlerdi. Cumartesi günleri bana izin kağıdı çıkartıp, bana sivil elbiseler giyip dışarı çıkmamın serbest olduğunu söylerlerdi. Ben de bu izin kağıdı ile serbestçe dışarı çıkardım, gezerdim, sinemaya giderdim. Askerdeyken, saçlarım sivillerin saçları gibi uzundu. Bir keresinde astsubay beni misafiri olarak sinemaya götürdü. O zamanlar hayatımda sinemaya daha önce hiç gitmemiştim. Akşam onun ailesi ile birlikte sinemaya gittik, akşam onlarda yattım ve sabah cipine binerek bölüğe geldik. Benim zamanımda Fıhıhların (Hıristiyanların) askerde yaşadığı sıkıntıların hiç birini yaşamadım. Hiçbir Hıristiyanlar dini kimliklerini açıklamaya çekiniyorlardı. Ayrıca okur-yazarlığı olmayanlarda çok dayak yer, sıkıntı çekerlerdi. Türkçe bilmeyenler verilen komutları anlamadıkları için yanlış yapıyorlardı ve bu yüzden çok kötü tokatlar yiyorlardı.

Askerde 4 ayımı tamamladıktan sonra onlara gerçeği söyledim. Onlara Süryani Ortodoks olduğumu söyledim. Diyarbakırlı bir üsteğmen vardı. Bana “Aferin sana, iyi ki bunu söyledin” dedi. “Türk bayrağı altında askerliğini yapan herkes Türktür ve Türkiye vatandaşıdır, herkes kardeştir” dedi. Ben burada 5-6 ay askerliğimi tamamlamıştım. Bir gün, bir resmi kağıt geldi. Evrakta, beni Afyon’a gönderiyorlardı. On astsubay, on çavuş ve başka askerlerle beraber Afyon’a gidip köyleri gezecektik. Köylerde harita ölçüm işini yapıp, köylerde neyin olup olmadığı hakkında istatistikler çıkardık. Afyon bölgesinde iki ay kaldık ve o bölgeyi dolaştık. İki ayı tamamladıktan sonra Isparta’ya geri döndük. 1961 yılında bir ay izin aldım ve Kerboran’a geldim. 1962 yılında da tezkeremi aldım. Askerdeyken askerlerin maaşı 10 lira ve bir paket sigaraydı. Askerdeyken hiçbir zaman karnımız doymuyordu. Her bölükte 300-400 kişi vardı. O tarihlerde askerlikte çok sıkı bir disiplin vardı. Okur-yazarlığı olanlar, Türkçe bilenler, çalışkan olanlar , elinde belli bir sanatı olanlar pek sıkıntı çekmiyorlardı, sıkıntıları olduğunda gidip üstlerine derlerini anlatabiliyorlardı. (İskender dayı konuşmasını bitirdikten sonra Sitti teyze ile konuşmaya devam ediyoruz)

Ramazan Aras: Teyze, sen Almanya’ya geldiğinde neler hissettin, neler yaşadın?

Sitti Nison: Almanya’yı hiç sevmedim. O insanların dilini bilmiyordum. İletişim kurmak bana çok zor geliyordu. İşçi falan değildim, sürekli evin içinde ufak olan çocuklarımla uğraşıyordum. Bu şekilde idare etmeye çalışıyordum. İnsanın memleketinden ayrılıp böyle yerlere gitmesi çok zor bir şey. Kendi kendime düşünüp “Ya biz ne yaptık böyle, herkesi memlekette bırakıp buralara geldik” deyip duruyordum. Ben sana söyleyeyim, yavaş yavaş alışmaya başladım. İki görüncem buradaydı, sonra kayınlarım geldi. Bir iki sene sonra kayınım Sait geldi. Büyük oğlum Fehmi bizimle gelmemiştı. O en son Almanya’ya geldi. Okulu için

kayınpederimin yanında kalmıştı. Almanya'daki hayat böyleydi işte, çok zahmetti. Dil bilmiyordum ve komşularımız hep Almandı. Ancak çok iyi insanlardı ve bizi çok seviyorlardı. Çocuklarım Faik'i, Münir'i çok seviyorlardı. Daha sonraları Türk bir komşumuz oldu. Adamın adı Zeki, eşinin adı ise Nurhayat'tı. Çok iyi bir kadındı. Ancak ben Türkçe'de bilmiyordum ve onunla konuşmak benim için çok zordu. Onun da iki oğlu vardı. Oğulları benimkilerden küçüktüler, birisinin adı Murat diğerrinin adı ise Sedat'tı. Kadın bir gün geldi ve benim oğlum Münir'in kendi çocuğunu dövdüğünü söyledi. Türkçe konuşuyordu fakat ben anlamıyordum. Daha sonra anlayınca oğlum Münir'e kadının çocuğunu kendi kardeşi gibi görmesini tembih ettim. Onlarında bizim gibi Türkiye'den göç etmiş olduğunu ve bir daha onları dövmemesini söyledim. Sonra kadınla iyi anlaştık, bazen benim yanıma gelirdi. Velhasıl, Almanya benim için zor bir yerdi. Daha sonraları bizim millet gelmeye başlayınca bira rahat olmuştu. Millet Kerboran'dan yavaş yavaş çıktı ve bizde bağıımızı kesmek zorunda kaldık, ne yapalım ki. Zaten ben Almanya'da fazla kalmadım, 2-3 yıl falan kaldım. Dayın bizden önce geldiği için 7 sene falan kaldı. Erkek kardeşlerim bizden önce İsveç'e gelmişlerdi. Biz daha sonra geldik. Dayın benim de İsveç'e geçmemi istemiyordu. Almanya'da kalmamızı daha iyi olacağını ve belki Kerboran'a geri dönebileceğimi söyledi. Ancak, daha sonraları bizim milletin çoğunun hem Almanya'dan hem Kerboran'dan İsveç'e göç ettiğini görünce dayın benimde İsveç'e gitmeme razı oldu. Erkek Kardeşlerim İskender'i arayarak benimde, kız kardeşlerinin de yanlarına gitmesini istediler. O Almanya'da işçi olduğu için o an gelemiyordu ve önce beni ve çocukları gönderiyordu. Allah'ın da bildiği gibi İsveç'e geldim. Oğlum Hazni o zaman 12 aylıktı. İsveç'te Södertälje'ye geldim. Burada 4-5 ay kaldım. Sonra Polisler beni sınır dışı ettiler. Sadece beni değil, bizim milletten bir çok kişiyi sınır dışı ettiler. Velhasıl bir baktım, beni direk

Türkiye İstanbul'a gönderiyorlardı. Gümrükte ki memura Almanca 'Benim eşim Almanya'da işçi. Beni Türkiye'ye gönderemezsin" dedim. Velhasıl, beni Frankfurt'a gönderdiler, burada da dayın beni bekliyordu. Oğlum Hazni'yi kucağıma almış ve kızım Sonya'nın da elinden tutmuştum. Oğlum Münir'de yanımdaydı. Frankfurt'taki hava alanında valizim kaybolmuştu. Orada yanıma Türk bir genç, senin yaşlarında, geldi ve bana Türkiye'den olup olmadığını sordu. Ben de ona "evet" dedim. Ben ona "Valizim kayboldu" dedim. Ağzımdan Türkçe bu kelimeler çıktı. Yani Türkçe konuşmak için kendimi zorluyordum. Şimdi bildiğim o kelimeleri de unuttum. Velhasıl, genç çocuk benim çocuklarımın elinden tuttu ve valizlerin bulunduğu yere doğru gittik. Hani valizlerin üzerine konulup kendiliğinden geldiği bant var ya, onun üzerinden benimkileri bulup yanıma getirdi. Akşam üzeriydi, ve tedirgin olmaya başlamıştım. Yanımda üç çocuğumla o büyük kalabalığın ortasındaydım. "Ya Rabbi ben ne yapacam" diye düşünüp dururken bu genç gelip bana yardım etmişti. Gördüğün gibi, bir yere yabancı olarak gittiğinde, o yabancı ellerde bir Türk'te sana yardım edebiliyor. Allah'ın da bildiği gibi, sonra dayın gelip bizi buldu ve karşıladı. Genç adam, bana "bu kim" diye sordu, ben de "Eşim olur" diye cevap verdim. Sonra İskender'e dönüp, bize yardım eden, eşyalarımızı bir araya getiren bu gence biraz para falan vermesini istedim. Ancak genç adam bunu kabul etmedi. "Olmaz, ayıptır" dedi. Almanya'da bir ay durduktan sonra erkek kardeşim telefonla bizi aradı. İsveç'e yerleşme iznimizin çıktığını, işlemlerimi yapmam için hemen İsveç'e gitmem gerektiğini söyledi. Böylece bir daha İsveç'e geri döndüm. Yine üç çocuğumla geri dönmüş oldum. O zamanlar Sosyal (sosyal güvence) vardı. Göçmenlerin her şeyi karşılanırdı. Birkaç gün, bir hafta falan erkek kardeşimde kaldım. Sonra beni kamp (göçmenlerin ilk etapta tutuldukları, eğitildikleri, her şeylerinin karşılandığı yerleşim merkezleri) gibi bir yere yerleştirmek istediler ancak

erkek kardeşim kabul etmedi. Sosyal'deki yetkililere benim üç çocuğumla beraber oraya gidemeyeceğimi söyledi. Ancak beni yinede kampa yerleştirdiler. Kardeşim benimle geldi ve oraya gittik. Oraya vardığımızda bir de baktık ki orada Midyatlı, Kerboranlı birçok aile var. Hepimiz burada 4-5 ay kaldık. Sonra bizi başka bir kampa verdiler. Bazı insanları köylere veriyorlardı. Bu kampta da işlemlerim tamamlanana kadar 4-5 ay kaldım. Sonra yetkililer bana nereye yerleşmek istediğimi sordular ve ben de Norrköping, Sodertälje yada Vasteros'a yerleşmek istediğimi söyledim. Sonra erkek kardeşim ve diğer bazı akrabalarım Norrköping'te olduğu için, buraya yerleşmek istediğimi söyledim. Ve o zamandan beri hala burada yaşıyoruz. Yaklaşık 30 yıldır, İsveç'te, burada yaşıyoruz. Elhamdülillah, o zamandan bu ana kadar çocuklarımın herhangi bir problemi olmadı. Buradaki okulları okudular, çalıştılar. Bir kısmı burada askerliğini yaptı. Ben sana söyleyeyim, elhamdülillah her şey güzel. Böyle oldu işte oğlum, daha sana neler anlatabayım ki.

II. GÖRÜŞME:

Ramazan Aras: Evet, İskender dayı bize hayatınızı anlatmaya devam edermisiniz?

İskender Nison: Ben her şeyden önce Niso oğlu Muksi⁸⁸ Murad Nison'un hayatını anlatmak istiyorum. Niso oğlu Muksi Murad 1912⁸⁹ doğumluydu. Babam Muksi Murat bize anlattığına göre ferman yılında babamın babaannesi Niso 80-90

⁸⁸ Süryanilerde ki hristiyanlık inancına göre Kudüs'ü ziyaret eden Hristiyanlar hacı olmaktadır. Kudüs'ü ziyaret eden erkeklere 'Muksi' lakabı verilirken, ziyarette bulunan kadınlara da 'Muksiye' lakabı verilmektedir.

⁸⁹ Muksi Murat Niso'nun doğum tarihi 1912 olarak veriliyor. Ancak bu konuda İskender Nison'un yanlış olduğunu düşünüyorum, kimlikte 1912 doğumlu olabilir. Bölgede insanların çoğunun (şu an ben dahil) resmiyette ki doğum tarihleri ile gerçekte ki doğum tarihleri uyuşmamaktadır. Çünkü İskender Nison'un verdiği diğer bilgilere göre Ferman günlerinde (1915) babası hala süt emen 1 yaşında en fazla 2 yaşında bir bebekmiş. Ayrıca daha sonra babası 1940 yılında Diyarbakır'da askerlik yaparken, bu dönemde 25 yaşlarında falan olduğunu söylüyor. Dolayısıyla, Murat Niso'nun doğum tarihinin 1914-1915 gibi bir tarih olması kuvvetle ihtimal kazanmaktadır.

yaşlarındaymış. Savaş olduğu zaman, ferman olduğunda Ramolar sülalesinden Mustafa oğlu Yusuf babamın babaannesi Niso'nun yanına gider ve çocuklarını sorar. Kimlerin kurtulduğunu sorar. Niso da sadece bir erkek torununun kurtulduğunu ve annesi Hanne ile Kasr-a Piçuko'ya (Küçük Kasr) sığındıklarını söyler. Kendi oğullarını sorar ve Niso'da oğlu İsa'nın fermanıdan önce öldüğünü fakat oğulları Abdo, İskender ve diğer aile üyelerinin fermanıdan öldürüldüğünü söyler. Mustafa oğlu Yusuf Küçük Kasr'ın yanına gider ve savaş korkusuyla oraya sığınmış olan millete kendisinin Mustafa oğlu Yusuf olduğunu ve Hanne ile görüşmek istediğini söyler. Hanne gelir ve Yusuf'un kendisini niçin çağırdığını ve ne istediğini sorar. Yusuf'ta cevap verir 'Ben söz veriyorum kimse seni zorla müslüman etmeyecek ve ben seni korumak istiyorum. İskenderlerin ailesinden sadece siz hayatta kalmışsınız ve onun ailesinin kökünün bu dünyada kurumasını istemiyoruz.. Fakat Hanne kendisinin zorla müslüman edileceğinden ve evlendirileceğinden korkmuş ve Yusuf'un teklifini geri çevirmiş. Bunun üzerine, Yusuf zorla Hanne'nin oğlu Murad'ı alır ve kendi eşine götürüp kendi bebeğiyle emzirmesini ve büyütmesini söyler. Çünkü Niso ailesinden, İskender'lerin ailesinden geriye kalan tek kişi bu çocukmuş. Yusuf eşi Delal bir göğsü ile kendi oğlu Reşit'i diğer göğsü ile de babam Murat'ı emzirirmiş. Kerboran da Hristiyan Fermanı 7 gün sürmüş. Bu günlerde Serdef (*Altiyol*) köyünde bir Şeyh eline sarığını ve bayrağı alarak köyleri gezer ve hristiyanları öldürmenin onlara saldırmanın müslümanlığa göre haram olduğunu millete anlatır. Bunun üzerine saldırılar biter ve ferman son bulur. Kerboran'da kurtarılmış olan ve korunmuş olan yetimler, babam gibi çocuklar, akrabalarına teslim edilir. Mustafa oğlu Yusuf'da büyümüş olan benim babamı Babaannesi Niso'ya teslim eder. Yusuf Niso'ya demiş ki "*Niso, al oğlunu ve evine (Kasrına) tekrar yerleş. Biz zürriyetinden kalan bu torununu senin için kurtardık ve büyüttük. Sen*

bizim annemiz, kardeşimiz konumundasın ve sana teslim ettiğimiz bu çocuğunda hem annesi hem babası konumundasın. Biz sağ oldukça seni annemiz ve kardeşimiz olarak kabul edeceğiz.” Babam gençliğinde ve evlendiğinde hep Mustafa oğlu Yusuf ailesini dost ve akraba olarak muamele görmüş ve ilişkilerde bulunmuştur. Babamın 4 oğlu ve 3 kızı dünyaya gelmiş. Ben onun en büyük oğluyum. Ben babamla büyüdüm. Ailemizin bütün sorumluluklarını babamla beraber üstlendim...

(İskender Nison'un hanımı Sitti araya girerek gençlik günlerinden bahsetmeye başladı)

Sitti Nison: Ben geçliğimde çok çalışkan bir kızdım. Müslüman olsun hristiyan olsun farketmiyordu, Kerboranlı bütün kızlar Aş-e Kevir'e (*Taş Değirmen*)⁹⁰ su almaya giderdik. Yolda gelenler, gidenler, kızlar sıra halinde, halay sırası gibi yolda yürürlerdi. Bir gün muhtarın kızı- İbrahim Şemun'un kızı- ile suya gitmiştim. O zamanlar baba evindeydim, daha evlenmemiştim. Bizim Keşa İskender adında bir rahibimiz vardı. Yolda giderken rahibin hanımına rastladık. Önümüzde yürüyordu. Biz gittik değirmenden suyumuzu aldık ve geri döndüğümüzde o hala yürüyordu ve yarı yoldaydı. Yavaş yavaş, sallana sallana yürüyordu. Köyde yaşlılarda su taşıyordu ve bazen bazı yaşlılar su taşırken zorlanıyorlardı. Bundan dolayı çoğu zaman genç kızlar kendi testilerindeki suyu yolda karşılaştıkları yaşlıların testisine boşaltıp kendileri için tekrar geri dönüp su almaya giderlerdi. Bende bunu bir çok kere yaptım. Fakat bu sefer muhtarın kızı ile bunu yapmadık ve yolumuza devam ettik. Ertesi gün, sabahleyin Rahibin (Keşa) bastonunu merdivenlere vura vura bizim eve geldiğini gördüm. Beni görünce söylendi '*Sakatın kızı! (babamın bir eli sakat olduğu*

⁹⁰ Aş-e Kevir (Taş Değirmen) Kerboran'a 2 kilometre uzaklıkta, kuzeyde yer alır. Kuzeyde yer alan vadinin (neval) girişinde ki ilk değirmen olur. Kerboran'ın su kaynağının olduğu bu yaklaşık 6 km. uzunluğundaki vadide ayrıca 5 tane değirmen daha bulunuyordu. Vadi boyunca sebze ve meyve bahçeleri bulunurdu.

için böyle seslendi) senin ve muhtarın kızının ne yaptığını biliyorum.’ Babamda Rahib’e (Keşa) cevap verdi *‘Rahib, bizim Sitti yanlış iş yapmaz, ne oldu ki acaba?’* Rahip cevap verdi *‘Aş-e Kevir’e su almaya giderken bizim Meryem’in (Rahibin eşi) önüne geçmişler. Niye kendi testilerinde ki suyu onun testisine boşaltmamışlar. Ve ona yardım etmemişler.” Babam da ona: “Abuna, ya sende biliyorsun bizim Sitti ile muhtarın kızı kimseyi beklemezler ve takmazlar. Hatta önlerine geçen insanları bile sürüklerler.”* diye gülerek cevap verdi. *(Sitti teyze bu hikayeyi gülerek, neşe ile anlatıyor.)* Değirmene su almaya giderken, Mar Gorgias’ın *(Hristiyan bir aziz)* mezarının yanından geçiyorduk. Akşamları, geceleri su almaya giderken burdan geçerken korkuyduğumuz için dua ederdik. Akşamları buradan geçerken korkardık. Bir çok değirmen vardı. Köyün deresi vardı. Sonra bir iki tane su göleti vardı. Buralarda çamaşır yıkardık. Derenin suyu Kılavuz köyüne kadar giderdi. Değirmen suyunu içmek için getirirdik. Ama dere kenarında çamaşır yıkardık, banyo ederdik, hayvanların suyunuda buradan getirirdik. Bir çok değirmen vardı, bunlar Aşe Kevir, Aşe Köse, Aşe Ağa, Aşe Sope, Aşe Şikeftike ve diğerleri. 7 tane aş vardı. Köye en yakın değirmenden içme suyu taşırdık, halbuki öncesinde 6 tane daha değirmen vardı ve millet buralarda elini yüzünü yıkardı ve suya girerdi. Biz suyu temiz sayardık, çünkü akar su idi. Suyumuzu tadı çok iyi, güzel idi.

(İskender Nison burada araya giriyor ve anlatmaya devam ediyor)

İskender Nison: ...Biliyormusun teyzen bir şeylerden bahsetti ancak işin aslı öyle değildi. Biz gençtik, kuvvetliydik, su taşımak bizim için zor değildi dedi, ancak kızların o dönemde koca bulmak için değirmen yolunda sürekli su bahanesiyle gidip geldiğini ifade etmedi. *(Bu sırada gülüşmeler oluyor)* O zamanlar, biz, köyün delikanlıları yol kenarında oyalanırdık ve kızların geçtiğini gördüğümüzde onlarla bakışırdık. Kızlarda gidip gelerek kendilerini bize gösterirlerdi. Hatta bazen kızlar su

almaya tekrar gitmek için testilerinin suyunu yere boşaltır geri gelirlerdi (*Gülüşmeler oluyor*). Değirmenden köye kadar yol boyunca kadınlar, kızlar sıra halinde su taşırlardı. Sende biliyorsun, suyun geldiği yerde iki tane su kaynağı vardı. Bunlardan bir tanesi büyük çeşme (kaynak), diğeri de küçük çeşme (kaynak) idi. Küçük kaynağın suyu fazla yoktu ancak büyük kaynağın suyu ile 7 tane değirmen çalışırdı. Suyu çok fazla idi. Köye kadar su kanallar yoluyla gelirdi. Su içildiği için kimse suyu pisletmezdi. Kadınlar sabah erken vakitlerde, daha kimse suya elini bile sokmadan, gider testileriyle soğuk içme suyu getirirlerdi. Her aile 3-4 büyük testi su getirirdi. Ayrıca akşam saatlerinde giderlerdi. Bütün Kerboranlılar Aş-e Kevir'den (Taş değirmen) içme suyu taşırlardı. Gerger mahallesi, Omeroka mahallesi ve Saray mahallesi hepsi içme suyunu burdan taşırdı. Taş değirmen'den köye kadar bütün topraklar ekili bahçelerden oluşuyordu. Su kanalı köye kadar gelirdi. Ekilen, sulanan bu bahçeler için bir sulama bekçisi (nahtor) tutulmuştu. Bütün bahçelerin sulama sırasını ve düzenini o takip eder, ayarlardı. Her gün yüksek bir evin damına çıkar ve bütün köyün işiteceği şekilde o gün sulama sırasının kimde olduğunu ilan ederdi. 'Heey, yarın filan ailenin sulama sırasıdır' diye bağırdı. Ertesi gün kimin sırası ise o aile gider bahçesini sulardı. Sen bahçeni suladıktan sonra, sulama sırası senden sonraki komşuya geçerdi. Böylece bütün ekili araziler, bahçeler sulanmış olurdu. Köyün batı tarafını kaplayan bütün bahçeler sulandıktan sonra, su köyün ortasından geçen dereye yönlendirilir, buradan akıtılırdı. Bu seferde dere kenarındaki bahçeler sulanırdı. Hacı İbrahimlerin evlerinin alt tarafındaki bahçeler sulanırdı. Hacı Cemillerin bahçeleride vardı burda. Bir çok kişinin bahçeleri vardı burda. Köyün kuzey ucundan, Aş-e Kevir'in olduğu yerden dereye yönlendirilen su ile köyün güney ucuna kadar uzanan, derenin sağındaki ve solundaki bahçeler sulanırdı. Bütün bahçeler sulandıktan sonra, sulama bekçisi (Nahtor) Aş-e Kevir'in orda keser,

suyu tekrar batı tarafındaki bahçelere yönlendirirdi. Köyde ki bu sulama düzeni böyle devam etti.1969'da Büyük su kaynağından borularla Tıllık'a (köydeki bir tepelik) su getirildi. Buradaki bahçemizin içinde bir su deposu yapıldı. Bu su deposundan da sular üç yere taksim edildi. Su deposundan borularla Saray mahallesine, Cevherlerin mahallesine ve Millet bahçesine su taşınarak üç tane çeşme yapılmış oldu. 1976 kadar, Kerboran'daki sulama ve içme suyu sistemi böyle devam etti. Kerboranlı hristiyanlar göç etmeyene kadar yabancıların Kerboran'a erleşmelerine izin verilmedi. Köyün müslümanları ve filıhları (hristiyanları) olarak böyle geçinip gidiyorduk. Kerboranlı filıhlar göç ettikten sonra köye elektrikler geldi, telefon geldi, daha sonra evlere su hatları çekildi. 1977-1978 yıllarında biz, Kerboranlı filıhlar hükümete elektrik için, telefon için müracaat etmiştik. Çeşmelerin yapılması ile kadınlar Aş-e Kevir'den su taşımaktan kurtulmuş oldular. Biz Kerboran'dan çıktıktan sonra elektrik, telefon geldi. Şimdi değirmenlerde, çeşmelerde, köyün yakınındaki bahçelerde gitmiş. Evlere su hatları çekilmiş. Yıkanma meselesine gelince, bahçelerin olduğu yerde bir gölet vardı, aynı zamanda su kanalıda vardı. Kadınlar çamaşır ve leğenlerini, yakacak odunlarını alarak buraya giderlerdi. Burada leğenlerde suyu ısıtıp, çamaşırlarını ve çocuklarını yıkar, ve kendileride banyo yaparlardı. Herkes, müslümanlar, hristiyanlar hep beraber, kardeşçe çamaşır yıkıyor banyo yapıyorlardı...(Burada Sitti teyze araya giriyor)

Sitti Nison: O tarafta bahçeleri olanlar ise kendi bahçelerinde bu işleri yapıyorlardı. Mesela babamların, kayınpederimin bahçesi vardı orda, ve biz ailece orada çamaşırlarımızı yıkar, banyo yapardık. Kendi bahçelerimizde yıkanırdık. Daha sonra, başta izin verilmiyordu ama o zamanlar Baskil köyü (Kısmetli) köylülerine de izin verildi. Baskilliler hayvanlarını bu gölete sulamaya getirirlerdi. Derkube köylüleri ve

Kerboran çevresindeki bir çok köy hayvanlarını Kerboran daki bu gölete sulamaya getirirlerdi. Hayvanlarını burada sular, sonra geri dönerlerdi...

İskender Nison: Baskilliler (Kısmetliler), Xerbe kiryaniler, Derkubiler, Deyvan (Sümer) tarafından da bazı köylüler geliyordu.

Ramazan Aras: Bazı köylülerin Kerboran suyunu kendi köylerine taşıma talebinde bulundukları söyleniyor.

İskender Nison: Evet, Baskilliler böyle bir talepte bulundu. Baskilliler bu suyun bir kısmını borularla kendi köylerine taşımayı talep ettiler ama biz izin vermedik. Kerboranlı fılıhlar kabul etmediler.

Sitti Nison: Nasıl kabul edebilirlerdi ki, bütün bahçeler bu su ile sulanıyordu. Belki annende sana söylemiştir, her ailenin 3-4 tane bahçesi, sulak arazisi vardı burada. Senin babanlarında bahçeleri vardı, Aışoke tarlası dedikleri yere kadar (köyün batı tarafındaki en uç sulak arazi) sulama yaparlardı. Pamuk, kabak, soğan, fasulye gibi nasıl söylesem, her şey ekilirdi. Şimdiymiş gibi hatırlıyorum, harman yerimiydi, nersiydi, annenler harman yerinde fasulyeleri kurutuyorlardı. Aynı diğer hamanlar gibi. Ne söyleyeyim ki, bunun gibi meseleler çoktu işte, sana ne anlatayım ki kurban...*(Bu arada Sitti teyze aile albümlerini getiriyor ve ailesini, çocuklarının, abisinin, yeğenlerinin fotoğraflarını gösteriyor, onları tek tek anlatıyor, tanıtıyor. Bir düğün fotoğrafından hareket ederek Kerboran'daki düğünleri soruyorum)* Sana nasıl anlatayım kurban, düğünlerimiz çok güzeldi. Evlilikler, bizim buradaki (İsveç'teki) gibi değildi. Mesela benim eşim, İskender benim amcamın oğlu, ve bizim Kerboran'daki geleneğe göre kızlar elden geldiğince yabancılarla evlendirilmezdi. Kızlar istese de istemesede akrabalarıyla evlendirilirdi. Babam beni yabancılarla vermek istemedi ve beni amcamın oğlu ile evlendirdi. Biz nişanlı iken, nişanlıların beraber gezmeleri mümkün değildi. Nişanlıyla gezinmen çok zordu, mümkün

değildi, evlenene kadar. Herkes düğün yapardı. Düünlerde bütün millet bir araya gelirdi. Böyleydi işte. Benim abim Musa evlendiğinde, ben çok küçüktüm. Onun düğününü bir rüya gibi hayal meyal hatırlıyorum. Babamların evinin avlusunda çok büyük bir kalabalığın olduğunu hatırlıyorum. Rahmetli babam herkesi tanırdı. Bütün köylerden misafirler gelmişti. Xelila/Kılavuz'dan, Deyvan/Sümer'den, Şibebi/Kumdere'den, Dereca/Akyol'dan, Kerben/Suçatı'dan, yani bütün çevre köylerden babamı, Yusuf oğlu İbrahim'i (Bırhe Uso) tanıdığı insanlar Musa abimin düğününe gelmişti. Kerboran'da düğünler böyleydi işte... Hemen hemen her hafta düğün olurdu. Şimdi hala olduğu gibi, bizim zamanımızda da Male Kine (Kine ailesi)⁹¹ vardı. Bütün düğünlerde Male Kine çalgı çalardı. Düğünlerde, bütün hristiyanlar ve müslümanlar bir arada, kol kola oynardı...

Ramazan Aras: Teyze sizin Kerboran'da yaşadığınız dönemde bir çok hırsızlık olaylarından bahsedilmekte. Siz bu konuda neler hatırlıyorsunuz?

Sitti Nison: Nasıl anlatayım ki kurban, biz artık tenezzül etmiyoruz bu gibi konulardan bahsetmekten. Bu hususta kendi müslümanlarımızdan da bahsetmek istemiyoruz. İstemeyeceğin kadar olaylar oluyordu. Hırsızlık yapan bazı insanlar vardı. Hristiyanların sebzelerini, meyvelerini, bağlarından üzümelerini çalarlardı. Hırsızların isimlerini vermek istemiyorum, isim vermek iyi değil. Bazı hristiyanlar kızınca, onlar da müslümanların malını çalarlardı. Bir gün, İsveç'te bazı Kerboranlı hristiyanlarla oturuyorduk. Birisi şöyle bir olay anlattı: *"Biz gittik bir müslümanın avlusundan öküzünü çaldık. Fakat millet bu hırsızlık olayından dolayı bir müslümanı suçladı. Halbuki biz yapmıştık."* Anlayacağın, hristiyanların malları çok

⁹¹ Male Kine (Kine ailesi) Kerboran'daki düğünlerde üç kuşak boyunca davul-zurna ve kemençe ile çalgıcılık yapan bir aile. 1970'ler den sonra Kerboran'a yerleşiyorlar. Bölgede müziği, yorumları ve kemençesi ile büyük ün yapmış olan ve 1980'lerde ölen Mıradko (Murat Gezici) bu aileden gelmektedir.

çalınıyordu, ve kimi zaman hristiyanlarda kızgınlıklarından gidip müslümanların malını çalıyorlardı...Velhasıl, düğünlerimiz böyleydi, ve hırsızlık olayları da çok oluyordu.

Ramazan Aras: Sitti teyze, gördüğüm bir iki kadın hristiyan kızlarını kaçırma hikayelerinden bahsettler. Geçmişte kerboranda bu tür olaylar oldu mu?

Sitti Nison: Yani kurban, sana nasıl anlatsam, her hangi bir hristiyan kızı hiçkimse zorla kaçırmıyordu. Müslüman bir erkek zorla bir hristiyan kızı kaçırmıyordu. Hristiyan kızın kendi rızası da oluyordu. Belki bazıları bir şeylerden bahsedebilir, ancak işin aslı öyle değildi. Bizim zamanımızda, biz Almanya'ya göç edene kadar, hiç kimsenin elinden bir sıkıntı görmedik. Niye yalan söylüyeyim, biz hiç sıkıntı çekmedik. Ancak biz göç ettikten sonra birileri bir şey yapmışsa, bazı olaylar olmuşsa biz bilmiyoruz. Yalnız hırsızlık olayları normaldi ve çok oluyordu. Milletin bahçelerinden sürekli sebze, meyveleri çalınırdı...şimdilik bu kadar yeter, sonra hatırladıkça anlatırım. Ben şimdi yemeği hazırlayayım...(İskender Nison hayatını anlatmaya devam ediyor)

Ramazan Aras: Evet, İskender dayı bize hayatınızı anlatmaya devam edermisiniz?

İskender Nison: Ben 1940 yılında bu dünyaya geldim. 5-6 yaşlarına kadar pek bir şey yaşanmıyor bizim oralarda fakirlik vardı, pek bir şey yoktu, çocukların vakitleri kuzu otlatmak, odun kesmeye, bağa-bahçeye-tarlaya gitmekle geçiyor. Köydeki bu gibi işlerle geçiyor bu yıllar. 6 yaşlarına gelindiğinde, kanuna göre okula gitmek gerekiyor. 6 yaşında ilk okula başlayan çocuklar Türkçe'yi öğrenmeye bşlıyorlar. Türkiye'de bu yıllarda bütün çocuklar okula gitmek zorundaydılar. Ben 4 sene okudum. Ancak babam bana "*Oğlum, sen evin büyüğüsün, tarla-bahçe işlerinde bana yardım edecek, bağ ve bahçelerimizde bekçilik yapacak başka kimse yok, dolayısıyla evin işlerinde bana yardım etmek zorundasın*" dedi. Oralarda insan anne-

babasının sözlerini dinlemek zorunda, Avrupa'daki gibi değil. Annen ve baban sana neyi söylediye onu yapmak zorunda kalıyordun. Böylece bende okulu bırakmış oldum. Kuzu otlatmaya gidiyordum. Tarla işlerinde, çift sürme işinde, odun kesme ve taşıma işinde vb. gibi bir çok işte babama yardım ediyordum. 13 yaşına gelinceye kadar babam bana bütün bu işleri yapmayı öğretti. 6 yaşında okula başladım, 4 yıl okudum ve 3 yıl da tarla-bahçe-bağ, çift sürme ve odun kesme gibi işlerde babamın yardımcısı oldum. Bu dönemde Midyat'ta sanatkar bir adam vardı. Babamda bana *"Ben seni tarım işlerinde çalıştırmıyacağım, seni sanatkar yapacağım ve sana bu sanatın malzemelerini alacağım, git Midyat'taki bu sobacı ve kalaycı adamın yanında çalış"* dedi. Bu babamın fikriydi. Ben Midyat'taki bir sanatkarın yanında bu sanatları öğrendim. Bir iki yıl boyunca bu ustanın yanında çalıştım. Herhangi bir okul eğitimi almadan, ustayı gözlemleyerek, akıl ve gözünü kullanarak öğreniyordum. O çalışıyordu, ben gözlemliyordum onu. Sonra bana *"şöyle yap, böyle yap"* diyerek yol gösteriyordu. Bu eğitimin sonunda, usta benim artık her şeyi yapabileceğimi söyledi. Yaşım 15 olmuştu, ben Kerboran'a geldim, babam bana malzemeler aldı ve ben bir dükkan açtım. Ben soba yapıyordum ve bakır kalaylıyordum. Kerboran bölgesinde sadece Kerboranda sanatkarlar vardı. Bütün çevre köyler Kerboran'a gelirdi. Kerboranlı hristiyanlar, gıda dükkanları, kumaş yapımı, demircilik, kalaycılık, sobacılık gibi bir çok işi Kerboran ve çevre köylerine yapardı. Çevre köyler yağ, şeker, soba, çanak gibi bir çok şeyi gelip Kerboran'dan alırlardı. Sanatkarlar sadece Kerboran ve Midyat'ta vardı. Ben sana şunu söyleyebilirim, yaklaşık 40-50 köy Kerboran'dan faydalanıyordu. 15 yaşımdan 18 yaşıma kadar ben bu işe devam ettim. Ben 18 yaşımda iken, 1957 yılında babam beni evlendirmeye karar verdi. Ve böylece 1957 yılında evlenmiş oldum. Evlendikten 1 yıl sonra daha çalıştım ve 20 yaşımda iken askere gittim. Ben 20 yaşıma geldiğimde

2 çocuğum olmuştu. Evliliğimizin ilk yılında bir çocuğumuz olmuştu ve biz adını Fehmi koymuştuk. Ama bebekken vefat etti. Bir sene sonra, 1959 yılında yine bir erkek çocuğumuz oldu ve biz onun adını Fehmi koyduk. Bizim burdaki Fehmi işte, sen onunla tanıştın. 1960 yılında askere gittim. Ben 2 sene Türkiye'nin askerliğini yaptım. Ben Isparta'ya askerlik yapmaya gittim ve evraklarımda görevim Kalaycı yazıyordu. Ben bunları (askerlik anılarımı) daha önce anlatmamış mıydım?

Ramazan Aras: Anlattınız galiba.

İskender Nison: O zaman sonrasından devam edeyim. Askerliğimi bitirdim. Ben askerlikten dönünce, bizim evlerimiz vardı, ama yerimiz dardı. Bunun üzerine babamlardan ayrılarak, ayrı eve taşındım. Bir iki senede kayınpederimin evinde kaldım. Ayrıldıktan bir iki sene sonra, babam bana "Senin bizim kasr-a (eve) geri dönmeni istiyorum" dedi. Bunun üzerine bende buraya geri taşındım. Daha sonra, aklıma Kerboran'dan taşınma fikri geldi. İki çocuğum vardı. Eşyalarımı alıp Midyat'a taşındım. Ben Kerboran'dan çıktım. Kendi evimi Midyat'a taşıdım ve Midyat'ta bir iki sene kaldım. Bu sefer yine babam ve arkadaşları bunu kabul etmedi. Benim Kerboran'dan Midyat'a taşınmamın kabul edilebilir olduğunu dile getirdiler. Onlar babama "İskender'in Kerboran'dan göç edip gurbetlere gitmesi, Midyat'lara taşınması yazık değil mi?" Allah rahmet eylesin, Lahdik ailesinden Andreas babamıda yanına alarak bir kamyon getirdiler, eşyalarımı yükleyerek Kerboran'a geri dönmemi sağladılar. Evimin geri taşınmasıyla, Kerboran'a geri dönmüş oldum. 1962 yılında tezkere almıştım, 1963 ve 1964 yıllarında Midyat'ta idim, ve 1965 yılında tekrar Kerboran'a geri dönmüştüm. Kerboran'da sanatıma devam ettim. Bir sene boyunca dükkanımda gaz yağı, buğday ve benzeri gibi şeyleri satarak ticaret de yaptım. 1966 yılında, Türkiye'de İzmit-Yarımca'da bir Amerikan-İngiliz şirketinde iş buldum ve burada 2 sene çalıştım. Ben şirkette demirci ve kaynak ustasıydım.

Burada iki sene çalıştıktan sonra, şirkette işler bitmişti. Benim çalıştığım şirket, İzmit'ten İzmir'e geçerek burada bir rafineri tesisi inşaatına başladılar. Bende eşyalarımı toplayarak, çalışmak isteyen diğer işçilerle beraber şirketin elemanları olarak İzmir'e gittim. Ben burada bir ay çalıştıktan sonra senelik izinimi kullanmak istedim. Bana bir ay izin verdiler ve ben Kerboran'a izne geldim. İzine geldiğimde babamlar bana *"Senin kendi sanatını işin var. Dükkanını böyle kapatıp gidip gurbet ellerde çalışmana gönlümüz razı değil. Senin gurbete ki işlere ihtiyacın yok, otur dükkanında kendi sanatını icra et."* Dediler. Bunun üzerine bende anne-babamın sözünü dinledim, çocuklarımı alıp göç etmedim ve Kerboran'daki sanatıma devam ettim. 1968 yılının sonlarına doğru Kerboran'da bir ihale oldu. Hristiyan mezarlığının duvarlarının yapımı ihalesi. O zamanlar Kerboran'da 400'e yakın Fılih (Hristiyan) hanesi vardı. Mezarlığın etrafı açık olduğu için hayvanlar mezarlığa giriyordu. Kerboran'daki Fılih cemaati mezarlığın etrafını duvarla çevirmeye karar vermişlerdi. İhaleyi yaptılar ama kimse yanaşmadı. Bunun üzerine ben bu işi yapmayı üstlendim. Köy muhtarı, Nahiye müdürü ve köy cemaatinin kararı ve imzasıyla ben bu işi üstlendim ve yaptım. 1969 da duvarı yapmaya başladım ve 1970'te bitirdim. Tıllık'taki su deposu vardı. Su deposu babamların, Niso oğlu Murat'ın bağı içinde yapılmıştı. Mardin'den 300-400 metre plastik hortum getirmiştim. Gündüzleri depodan köydeki üç çeşmeye su gittiği için, ben akşamları suyu kullanıyordum. Akşamları depodan hortumla mezarlığın oraya su getiriyordum ve buradaki bidonlarımı dolduruyordum. Gündüzleri çalışarak, 1970 yılında mezarlığı duvarla çevirme işini bitirdim. Mezarlık için demir bir kapı yaptım ve onuda taktım. 1971 yılında Almanya'da çalışma iznim çıktı. Almanya hükümetinin bize verdiği izinle Almanya'da çalışmaya başladım. 1971 yılında Kerboran'dan ayrılarak Avrupa'ya çalışmaya geldim.

Ramazan Aras: Dayı, Kerboran’da sizin dışında Sobacılık ve kalaycılık sanatlarıyla uğraşanlar varmıydı?

İskender Nison: Hayır ben ve arkadaşım bu işi ilk yapanlardık. Bir de bir kişi daha vardı. O’ da bizimle bu işi öğrenmişti. Kerboran’da daha önce yabancılar Midyat’tan gelip soba satıyorlar ve kalaycılık yapıyorlardı. Bizden önce bu işi Kerboran’da yapanlar yoktu. Kerboran’da ilk sobacılık, Kalaycılık ve ticaret işi ile uğraşanlar bizlerdik. 1959 yılında kalaycılık işine başladık, askerlik dönüşünde de soba yapmaya başladık. Daha sonra, kamyonlarla Viranşehir’den buğday getiriyorduk, aynı zamanda Batman ve İskenderun’dan da gaz yağı getirip satıyorduk. Böyle ticaret yapıyorduk. 1966 yılına kadar bu santları yaptım. Bundan sonra, sana söylediğim gibi gidip şirkette çalıştım. 1969 yılında Kerboran’daki mezarlığın (Derseyd) duvarlarını yaptım. 1970 yılında bu işitamadım ve 1971 yılında Avrupa’ya geldim.

Ramazan Aras: Siz iş için Köylere de gidiyordunuz galiba?

İskender Nison: Evet, Kerboran’da santkar olduğumuz için, köylüler gelip bizi çağırıyorlardı. Malzemelerimizi taşıyıp bizi köylere götürürlerdi. Biz Kerboranlı Fıhlıların sanatları çok meşhurdu. Mesela biz bu işlerin sanatkarı olmadan önce Cizreliler ve Kevirziler gelip bu köylerde bakır kalaylıyorlardı ve aynı zamanda sobada yapıyorlardı. Biz bu işe başladığımızda durum değişmişti, mesela Kevirziler bir köye iş için gelmiş olsalar bile, biz Kerboranlı ustalar o köye gittiğimizde köylüler Kevirzili ustalardan vazgeçip işlerini bize yaptırıyorlardı. (Burada gülüyor) Hakikaten bu böyleydi yeğenim. Kevirziler bugün bunu rededemezler. Yani bu iş için Çelık köyüne gittiğimizde, köylüler onlara “Siz gidin, bizim asıl ustalarımız Kerboran’dan geldi” diyorlardı. Çünkü onlar kalay ile rısası birbirine karıştırıyorlardı. Sen bilmezsin, rısasın ne olduğunu biliyormusun?

Ramazan Aras: Yok dayı, rısasın ne olduğunu bilmiyorum.

İskender Nison: Kalay beyaz olur, bakırı onunla bayazlatırdık. O zamanlar çelik, alüminyum kaplar yoktu. Belki annelerin hala bakır kapları vardır. Memlekete gittiğinde annelere, babanlara sor, sanatkarları kimlerdi, diye. Onlarda sana bunları anlatırlar. İstanbul'a gittiğinde bunların kalaycılığın hala yapıldığını görürsün. Bu işlerde en iyi ustalar Mardinli ustalardır. Sobacılık, kalaycılık, ticaret ve diğer sanatlar hepsi Mardin ve Siirt' te yapılırdı. Ben Kerboran'dan Siirt'e sırf sac, kalay ve mışadır almak için giderdim. Mışadır ne, tuz ruhu gibi bir şey. Kirli yerlere sürdüğünde, mesela kapları ısıttıktan sonra bunu sürdüğümüzde bütün kirleri temizlenirdi. Bundan sonra kalay sürerdik. Kaplar daha sımsıcakken elimize pamuk alarak kabın içine sürerdik. Bu çok meşhur bir sanattı. Temiz bir sanattı. O zamanlar bakır dışında alüminyum ve diğer kaplar yoktu. Bakır tencereler, kaplar 3-4 ay kullanıldıktan sonra kırmızılaşıyorlardı. Pas tutuyorlardı. O zamanlar bir çok insan bu kalaylanmamış kirli kaplarda yemek yediği için ölüyordu. İnsanlar bu temiz işi öğrenince, paraları olmasa bile borç alıp, gelip bakır kaplarını kalaylardı. Bakır kaplarındaki pasları, kiri silip temiz kaplarda emek yemek için bunu yapıyorlardı. Yani bu sanatları o yörede yapanlar Kerboranlı Fılıhlardı. Biz o tarihlerde bu sanatları oralarda yaptık. Oralarda yaşam böyleydi. Ne televizyon vardı, ne radyo vardı, ne araba vardı, kimse dışarı çıkamıyordu. Beniki sene askerli yaptım, annem-babam bir gün gelip beni ziyaret etmediler. Oğlumuzun durumu iyi mi? Kötü mü? Parası var mı, yok mu? Diye sormadılar. Anne-babalarımızın ellerinde bu imkanlar yoktu. Gelip halimizi sormaya güçleri yoktu. Ne yol yordam biliyorlardı nede dilleri vardı. O zamanlar millet çok kördü. Dünyayı daha tanımıyordu. Bütün çocuklar İyi olsun kötü olsun, anne babalarının sözünü dinliyorlardı. Baba oğluna, "Oğlum gidip filancanın kızını sana alacağım" dediğinde oğlu itiraz etmeyip "Tamam baba"

derdi. Bütün kararları anne-babalar verirdi. Çocuklar anne-babalarını dinlerlerdi. Anne-babalar kızlarına kimi uygun gördülerse onunla evlendirirlerdi, kızlar itiraz etmezdi, anne-babalar kızlarını evlendirecekleri erkekleri, ailelerini iyi bilir, iyi tanırlandı. Bu bizim memleketin adeti idi. Keyifde vardı, fakirlikte vardı. Fakirlik ve yaşam zorlukları dışında pek bir problem yoktu. Bunun dışında, bizim memlekette ki hürmet, iyilik, dünya marifeti hiçbir yerde yok ve bir daha da dünyada olmayacak. Çünkü her insan bir diğerine muhtaçtı. Binlerce insanda meslek, sanat yoktu. Kerboranlı Fıhlar sanatkardı. Kimileri inşaat-duvar ustasıydı, kimileri sobacıydı, kimileri kalaycıydı, kimileri tüccardı gaz yağı, şeker gibi şeyler satardı, kimileri terzi idi, kimileri ayakkabıcıydı, yani hangi sanatı istersen yapıyorlardı. Bütün çevre köyler ve kazalar Kerboran'a gelirlerdi. Bir birlerine muhtaç olan insanlar iyi olur. Eğer insanlar birbirine muhtaç değilse muhabbet ve iyilik olmaz, demokraside ortaya çıkmaz. Bizim oralarda fakirlik vardı ama insanlık vardı, demokrasi vardı, iyilik vardı, her şey vardı. İnsanlar dünyaya açıldı, her biri bir taraflara gitti. Yerlerinde kalıp, göç etmeyenler, bugüne kadar onlarda kendi fikirlerine sahip oldular. Bir insan başka bir ülkeye gittiği zaman o ülkenin fikirlerinede sahip çıkmalı. Böyle değil mi yeğenim?

Ramazan Aras: Evet haklısınız, dayı.

İskender Nison: Ben yanlış düşünmediğime inanıyorum. Bunlar benim kendi düşüncelerim. Ben tekrar anne-babana selamlarımı yolluyorum. Allah onlarla olsun. Allah onlarla olsun.

Ramazan Aras: Çok teşekkür ediyorum, dayı. Her şey için çok sağolun.

ÖRNEK 2 (Sample II) :

İbrahim (1934 -) ve Hanne Özdemir (1937-)'in Hayat Hikayeleri:

Kerboran'da 1934 yılında doğmuş olan İbrahim ve eşi Hanne (1937-) çocuklarıyla beraber 1970'lerden sonra İsveç'e göç etmişler. Kendileriyle 19 Şubat 2005'te, İsveç'in Linköping şehrinde ki evlerinde görüştüm. İlk görüşmeyi Hanne teyze ile yaptım, daha sonra İbrahim amca'nın eve gelmesiyle de kimi zaman kayıt cihazını kullanarak, kimi zaman da kayıtsız konuşmalar devam etti. İbrahim amca fotoğrafının çekilmesini istemedi ve kimi yerlerde de kayıt cihazının kullanılmasını istemedi. 5-6 saat süren görüşmeler, konuşmalar, bana karşı gösterdikleri sıcak misafirperverlik ortamında gerçekleşti.

GÖRÜŞME:

Ramazan Aras: Hanne teyze, bize hayatınızdan, ailenizden, Kerboran'daki yaşamınızdan bahseder misiniz? (Sorumuza babası Muksi Murat'ın⁹² (1914-1998) kendi babaannesi Niso'dan (1830-1945)⁹³ dinlediği babaannesi Hanne'nin hayat hikayesini anlatmakla başlıyor)

⁹² Babası Muksi Murat'ın 1912 doğumlu olduğu kardeşi İskender tarafından söyleniyor. Ancak Ferman zamanı bir yaşında olduğu ve emzirildiği ifade edildiği için, kanaatimce 1914 doğumlu olması gerekiyor.

⁹³ Görüşmeler boyunca, görüştüğüm insanlar kesin tarihler vermede hep zorlandılar. Yörede genel olarak resmi tarihlerle insanların verdiği tarihler uyuşmamaktadır. Verilen tarihlerin çoğu tahmini tarihlerdir. Babasının babaannesi Niso'nun Ferman zamanı (1915) 80-90 yaşlarında olduğu söyleniyor. 1935'ler doğmuş olan Hanne teyze, büyük babaannesi Niso'ya hasta yatağında nasıl baktığını ve ölümünü anlatıyor. Bu dönemde Hanne teyzenin 9-10 yaşlarında olduğunu varsayarsak, büyük babaannesi Niso'nun 1940'lardan sonra ölmüş olması kuvvetle muhtemeldir. Ayrıca, İskender dayının 1940 yılında doğumu esnasında da hala yaşadığını biliyoruz.

Hanne Özdemir: Ferman olmuş. Herkes, bütün millet Kasr-a Piçuko'ya (Küçük Kasr) sığınmış. Benim babamın annesinin adı Hanne imiş. O da oraya sığınmış. Sonra, Mustafa oğlu Yusuf gelmiş ve Hanne'ye "Kalk, senin çocuğunun elbiselerini (çamaşırlarını) getirdim" demiş. Besoların Yusuf'unun bahçelerinin oradan getirmiş. Bazı eşyaları Melke Hanne oğlu Gorgis'lerin kuyusuna gizlemişler. Buradaki altınlarını falan da alıp ninem Niso'ya teslim etmiş. Babaannem Hanne'de gelip babamı emzirir ve gider avluda, suyu hayvanlara verilen kuyuya gizlenir. Kapının girişinde ki kuyuya değil de hayvanların kuyusuna gizlenmiş çünkü içinde su yokmuş. Kuyuya girdikten sonra, babam ağlamaya başlar. Ve bir türlü ağlaması durmaz. Babamın babaannesi Niso bebeğe ne yapacağını şaşırmış. Niso kuyunun ağzına gider ve Hanne'ye seslenir "Hanne! çık dışarı, yoksa bu bebek ölecek" demiş. Hanne'de "Bu sefer de getir onu emzireyim. Vallahi bir daha onu emzirmeyeceğim. Bir daha emzirirsem sütüm ona haram olsun. Gidip kendimi öldüreceğim" demiş. Hanne dışarı çıkmış, bebeğini emzirmiş. Sonra tekrar kuyuya inerek akşama kadar orada gizlenmiş. Akşam üzeriymiş, güneş batmak üzereymiş. Babaannem Hanne kuyudan çıkarak bizim Kasr'ın damına (çatıya) gitmiş. Damdaki merdiven çatısına (Kubbık- damlara çıkan merdiven için yapılan kubbe, çatı) çıkarak "*Ben İsa Mesih'in kuzusuyum*" diye bağırmış. Tam o anda, Kasr-a Piçuko tarafında gelen bir kurşun ile vurularak güm diye sokağa düşmüş. Aşağıda, karşı komşumuz olan Safoların (Safiyelerin) kapısının önüne düşmüş. O anda Mustafa oğlu Yusuf yanına bir tas su ile gelmiş. O'na suyu içirdikten sonra, babaannem Hanne vefat etmiş. Saçları çok gürmüş, saç örükleri upuzunmuş. Mustafa oğlu Yusuf saç örüklerini kesmiş ve onları götürüp büyük babaannem Niso'ya vermiş. Sonra Haneke oğlu Süleymanların evinin arkasını kazıp oraya gömmüşler. Sonra, Mustafa oğlu Yusuf ve ailesi babam Murat'ı ve babaannesini sahiplenmişler. Bütün mal ve mülklerini

sahiplenip, korumuşlar. İskender ailesinin kökünün kurumaması için, babamı büyütmüşler ve babaannesi Niso'ya babaanneleri gibi bakmışlar. Büyük babaannem Niso onların gelip kendilerini aldıklarını söyledi. Mustafa oğlu Yusuf'un hanımı Delal'in Reşit adında bebeği varmış. Hem babamı, hem de bebeğini sırayla emzirirmiş. Babamların arazilerini, bağ ve bahçelerini onlar ekip-biçiyorlarmış. Sonra babam büyüyünce, bütün mal ve mülklerini, bağ-bahçe ve tarlalarını babama ve babaannesi Niso'ya geri vermişler. Babamların Şingel dağının orda bir bağları varmış. Cevherler ailesi bu bağı gasp etmiş ve işleyip duruyorlarmış. Mustafa oğlu Yusuf onların yanına gider, Murat'ın büyüdüğünü ve babasından kalan bağı kendisine ve babaannesi Niso'ya teslim etmeleri gerektiğini söylemiş. Fakat Cevherler bağı geri vermeyi reddederler. Ertesi sabah, Niso ile babam giderler, Cevherlerin hayvanlarını bağın içinden çıkarırlar ve bağı geri alırlar. Sonra kendi Karslarını da geri alıp burada oturmaya başlarlar. Sonra annem (Hazmi) hamile kamış ve ben doğmuşum. Ben doğduğum zaman büyük babaannem Niso babama kız çocuğuna kimin adını vereceğini sormuş. Babam da "Tabi ki kızıma annemin ismini vereceğim, başka kimin ismini verebilirim ki" demiş. Velhasıl, bana babaannemin ismini vermişler. Annemin dediğine göre benden sonra hemen çocuğu olmamış ve 3 yıl sonra kardeşim İskender doğmuş. Allah'ın da bildiği gibi, kardeşim İskender doğduğunda doğum ebesi Hanıke idi. Doğum esnasında babam komşumuz olan Süleyman'ların evindeydi. Erkek kardeşim doğduğunda ebe bana "Hanne, git babana müjdeyi ver" dedi. Ben de oraya gittim ve müjdeyi babama verdim. "Baba! Allah anneme bir erkek çocuğu verdi" dedim. Allah'ında bildiği gibi, babamla eve döndük. Sonra bebeği yıkadılar ve sardılar. Sonra büyük babaannem Niso bana dönüp "Hanne, kızım" diye seslendi. Ben de "Efendim, anne" dedim. Bana "bebeği yıkayıp giydirdilerse onu bana getir. Getir bakayım onu, elimi saçları üzerinde dolaştırayım

bakayım, bakalım saçları benim oğullarımdan (ferman öncesi ölen oğlunu ve Fermanda öldürülen iki oğlunu kast ediyor) hangisinin saçlarına benziyor. Gerçi, baban hangisinin adını beğeniyorsa unu versin çocuğa” dedi. Sonra ben bebeği yerinden aldım ve götürüp onun kollarına bıraktım. Ayağa kalktı. Bebeğin saçlarına dokunup, babama “Muratko (Muratcık), valla bu saçlar oğlum İskender’in saçlarına benzemiyor, biraz sertler ama benim İskenderim çoluksuz-çocuksuz bu dünyadan gitti, onun adını bu çocuğa vermeni istiyorum, ancak yine de sen bilirsin. Hangisinin adını istiyorsan onu ver” dedi. Babam ona “Yok anne Niso, ben senin emrindeyim. Sen hangi ismi istiyorsan onu verelim” dedi. Sonra anne Niso bebeği yerine bıraktı. Sonra benim nereye gittiğimi anneme sordu. Annemde ona “şimdi geliyor, burada” dedi. Sonra benden tekrar bebeği onun kucağına koymamı istedi. Allah şahidimdir, bebeği kollarına alıp “*Ya Mesih! ey göklerin Rabbi! Ne olsun şu gözlerime biraz kuvvet ver de şu oğlumu bir göreyim*” diye dua etti. Allah’ın adına sübhanlar olsun, 4 gün boyunca görmeyen gözleri gördü. Tam 4 gün. Daha önce tam kördü, gözleri hiç görmüyordu. Anlatırken şimdi bile dizlerim titriyor (Hanne teyze bu hikayeyi anlatırken, yanımızda eşi İbrahim, İskender dayı ve İskender dayının büyük oğlu Fehmi abinin bulunduğu salonda duygusal bir hava esiyor). Allah’ın da bildiği gibi, o günlerde, daha yatağa düşmeden önce, erkek kardeşim İskender doğduktan sonra, her gece yorganını alıp mezarlığa (Derseyd) giderdi. Biz ona “Anne Niso, mezarlığa niye gidiyorsun, bak millet diyor ki ‘Niso yine mezarlığa, çocuklarının mezarı başına gidiyor’. Gece vakitleri niye mezarlığa gidiyorsun, günahdır” diyorduk, ama o bizi dinlemiyordu. Anne-babamlara dönüp “Aaa öyle şey olur mu, Çocuklarım gelip beni oraya götürüyorlar” diyordu. Allah’ın da bildiği gibi, babam böyle durumlarda gidip onu mezarlıktan alırdı. En son gittiğinde babam tekrar gidip onu alıp merdivenlerden yukarı çıkarıyordu. Annem ellerinden tutmuştu ve babam da ellerini gövdesine

dolamış, yürümesine yardımcı oluyorlardı. Niso anne merdivenleri tırmanmaya çalışırken sendeledi ve basamağın üstüne düştü. Bu düşme esnasında dizi yaralanmıştı ve bundan sonra kalkamadı. Yatağa düştü, bir daha yürüyemedi. Dolayısıyla mezarlığa da artık gidemiyordu. Bundan sonra ben onun bakıcısı olmuşum. Annem-babamlar bağ-bahçe-tarladayken ben evde ona bakıyordum ta ki vefat edene kadar. Annem gelene kadar onun bütün bakımını ben yapıyordum. Ben sana onun ölümünü de anlatayım. Vefat edeceği günlere ve güne kadar hiç bilincini yitirmedi. Şimdiymiş gibi hatırlıyorum. Bir Çarşamba sabahıydı. Annem mercimek çorbası yapmıştı (Burada gülerek ‘Aaa bugünde mercimek çorbası yaptım’ diyor). Bana “Hanne” diye seslendi. Ben de “Efendim anne” dedim. Bana “Kızım git babanı uyandır, de ki Niso annen seni çağırıyor” dedi. Ben de babamın yatağının yanına giderek “Baba, kalk! Büyük babaanne seni çağırıyor, ‘gelsin onunla bir işim var’ diyor” dedim. Babam yatağından kalkmayıp “Aman, gelip ne yapacam ki” dedi. Sonra tekrar babamın yanına gelerek “Baba, valla diyor ki ‘hemen gelsin’ ”. Bunun üzerine babam kalkıp onun yanına geldi. Babama “Muratko (Muratcık)” dedi. Babamda “Efendim” dedi. Babama “Muratko, ben ölüyorum. Hanne gidsin bana bir tas mercimek çorbası getirsin ve yedirsin. Ben yerken, sende git Keşa (Rahip) İskender’i çağır. Gelsin ve bana dualar okusun. Ayrıca, Verha oğlu Yusuf ve Şumuni halanızı da çağırın” dedi. Allah’ta biliyor, babam Rahibi çağırmaya gitti. Annemde komşularımız olan Şumuni halayı ve Yusuf’u çağırdı. Hepsi gelip etrafına oturdular. Sonra Rahibe “Abuna, incili (okunan İncil veya dualar) tamamla” dedi. Rahip hızlı hızlı okumaya başladı. Bu arada annem bir su getirdi ve ona içirdi. Ve böylece ruhunu teslim etti. Allah’ın rahmetine gitti.

Ramazan Aras: Teyze, Kerboran’daki çocukluğunuz, hayatınız nasıldı, şimdi nasıl hatırlıyorsunuz, bize anlatırmısınız?

Hanne Özdemir: Hayatımız çok güzeldi. Burası da güzel ama oralar daha güzeldi. Babamların evinde iken sürekli bağ-bahçe-tarla işleri ile uğraşıyorduk. Çok fazla işimiz vardı. Bağlarımız, üzümümüz çoktu. Kimi zaman 10 tane büyük küp pekmez yapardık. Şengel (Kerboran'a yakın bir dağ) dağındaki bağımızın üzümü bir köye yeterdi...

(Burada Hanne teyzenin konuşması eşi İbrahim'in eve gelmesi ile kesiliyor ve İskender dayı beni onunla tanıştırıyor, İsveç'e ve onların evine geliş sebebimi anlatıyor. Hanne teyze Kerboran'dan niye göç ettiniz sorusuna "Niye olacak, bizi kovdular" diye cevap verip sustu ve bir daha aynı konu hakkında konuşmak istemedi). Söz dolanıp Hristiyanların Kerboran'dan neden göç ettiği meselesine geldiği için İbrahim Özdemir'de göçün nedenlerinden başlayarak konuşmaya, Kerboran'daki yaşamlarını ve olayları anlatmaya başlıyor.)

İbrahim Özdemir: Bizim zamanımızdaki ve babalarımızın zamanındaki insan yaşamı farklı. Olayları kavrayacak yaşa geldiğimizde, Kerboran'da kendi dedelerimizi ve senin dedelerini görmedik. Anladın mı. Senin deden Tahir oğlu Ali'yi görmedik. Biz doğmadan ölmüşler. Ancak, senin amcan Emin ile babanı çok iyi tanıyorum. Onlarla beraber büyüdük. Büyüdüğümüzde Kerboran'da rekabet vardı. Köyde tam anlamıyla bir birliktelik, uzlaşma yoktu. Dünyanın nesrine gidersen git, her yerde mutlaka partileşmenin olduğunu görürsün. Anladın mı. Şunu söyleyebilirim ki, Fermandan sonra bizim ile Kerboranlı Müslümanlar arasında, bizi birbirimizden soğutacak, nefret ettirecek herhangi bir mesele çıkmadı. Karşılıklı idare ediyor, geçiştiriyorduk. Ancak insan her şeyi söyleyemiyor, her şey hakkında konuşamıyor. İnsan konuşursa bazı şeyler yanlış anlaşılabilir. Kerboranlı Müslümanlar, köyün yerli Müslümanları bize sıkıntı vermeselerdi, biz kendi malımızı, mülkümüzü, köyümüzü, evlerimizi, bağımızı, bahçemizi, suyumuzu terk

etmezdik. Hiç terk etmezdik. Zaman ilerledikçe, Müslüman olmadığımız için bize karşı tavırları olumsuz yönde geliyordu. Biz köyden çıktığımızda, geriye kalan köy onlara da kalmadı. Biz rahat olduğumuz için göç etmedik. Belki bazıları sana olumlu şeyler söyleyebilir, ancak biz rahatlıktan göç etmedik. Biz köyde ki Müslümanların bize sıkıntı vermelerinden dolayı göç ettik, yabancıların (çevre köylerin) bize verdiği sıkıntılardan değil. Biz fakir değildik. Biz aç değildik. Herkesin kendine göre ekonomik imkanları vardı, malı mülkü vardı. Mesela, Muksi Murat Niso'nun sahip olduğu mülkü, İsveç'in yarısını bile satarsan alamazsın. Reşiklerin Süleymanı'nın (Babası) mülkü ile bu şehirde ne kadar mal mülk alınırdı, hesap bile edemezsin. Biz aç olduğumuz için göç etmedik. Biz önceleri Müslüman komşularımızla kardeşler gibiydik, ama daha sonra ayrımcılık yapmaya başladılar. Biz köyümüzü, devletimizi, Türkiye'yi aç olduğumuz için terk etmedik, kaçıp gelmedik buralara. Biliyor musun, durum öyle bir hal aldı ki, Kerboranlı Fılıhlara (Hıristiyanlara) zulüm edildi. Şeyh Seyda' nın İzar köyüne gelip yerleşmesiyle, biz Müslümanların elinden çok sıkıntı çekmeye başladık. Eğer Kerboran'ın yerli Müslümanları bize sıkıntı çekirtmeseydi, biz çevre köylerde ki Müslümanların verdiği sıkıntıları umursamaz, onlara göğüs gerebilirdik. Anladın mı? İçimizde ki Müslümanlar çevreden gelenlerle işbirliği yapmasaydı, biz onlarla komşuyduk ve bir çok şeyi sorun etmezdik. Ancak ne kadar dayanmaya çalışsak ta, işe yaramıyordu. Kendi köyümüzde esir gibiydik. Her gün bir şeyler oluyor, oradan buradan saldırılar oluyordu. Mecburen mülkümüzü, köyümüzü terk etmek zorunda kaldık. Her şeyi onlara bıraktık ve buralara geldik. (Hanne teyze araya giriyor)

Hanne Özdemir: Kılavuz (Xelila) köylülerinin saldırısı da göç etmemizde etkili oldu.

İbrahim Özdemir: Hayır, biz, Kılavuz (Xelila) köylülerinin saldırısı sonucu göç etmedik. Şeyh Seyda'nın İzar köyüne gelmesi ve köyün Müslümanlarının dışarıdan gelen saldırıların sahipleri ile işbirliği yapmaları sonucu göç ettik. Biz göç etmek zorunda kaldık. Kadınlarımız çeşmeye gittiklerinde, Müslüman kadınlar onlara "Aman! Aman! Uzak durun bizden, dokunduğunuz su üzerimize sıçrayabilir" (Hristiyanların dokunduğu şeylerin haram olduğu düşüncesinin yerli Müslümanlara verilmesi sonucu bu tür durumlar yaşanmış) diyorlardı. İnsanın her şeyi dürüstlikle söylemesi gerekiyor. Bizim dedelerimizle onların dedeleri, bizim babalarımızla onların babaları, biz ve onlar komşuyduk ve beraber büyümüştük. Ne oldu ki öyle aniden tavırlarını değiştirdiler. Onların kadınları veya kızları nasıl oluyordu da benim eşime, kızıma veya anneme "Uzak durun bizden, siz haramsınız (necissiniz), dokunduğunuz su üstümüze sıçrayabilir" diyebiliyorlardı. İnsan artık orada duramıyordu. Böyle durumlar çok yaşandı. Bundan dolayı, bizde köyümüzü, devletimizi, mülkümüzü, evlerimizi terk etmek zorunda kaldık. Benim ile kardeşimin evleri buradaki bir blok apartman kadar vardı. Senin baban daha iyi biliyor. Bizim, Reşiklerin Süleyman'ının çocuklarının nasıl olduğunu o daha iyi bilir. Yeğenim, işte biz böyle durumlar yüzünden göç ettik. Keyfimiz, rahatımız yerindeydi de ona rağmen köyümüzü terk ettik, kaçtık, geldik buralara, değil.

Ramazan Aras: Şeyh Seyda'nın bölgeye gelişinden sonra mı bu olaylar başladı? Şeyh Seyda Kerboran'ın İzar köyüne (Akçaköy) ne zaman geldi? Bu olaylar ne zaman başladı, hatırlıyor musunuz?

İbrahim Özdemir: Evet, Şeyh Seyda'nın gelişinden sonra köy yavaş yavaş bize soğuk davranmaya başladı? Onun gelişini tam olarak hatırlayamıyorum ama galiba 1959 falandı. Yani bir insanın bir yerde yaşama arzusu kırıldı mı, gerisi geliyor.

Köyün müslümanları yabancıların (çevre köylerinin) saldırılarına karşı bizimle

işbirliği yapsalardı, oraları hiçbir şekilde terk etmezdik. Ne Xelililerin (Kılavuz köylülerinin) saldırısı ne de başka bir saldırı bizi yerimizden edemezdi.

Ramazan Aras: Xelila (Kılavuz) köylüleri ne zaman ve niye saldırdılar, anlatırmısınız?

İbrahim Özdemir: 1961 yada 1962 yılıydı galiba. (Hanne teyze araya giriyor)

Hanne Özdemir: Bu saldırı esnasında dayım yaralanmıştı.

İbrahim Özdemir: Xelililer (Kılavuzlular) minare yapmak istemişler. O zamanlar yörede Habib usta diye bir inşaat (duvar) ustası vardı. İbrahim oğlu Melke'nin oğluydu. Hakikaten çok iyi bir ustaydı, şimdi bile onun gibi bir usta bulunamıyor. Habib usta Xelila'ya gitmiş. Onların minaresini yapmak üzere onlarla pazarlık yapmış. Bu olay 1960 yılında olmuş. O zamanlar bende ara sıra Xelila'ya gider, taş kesme ve duvar örme ileri yapardım. Yaptıkları pazarlıkta minarede ki her bir taş sırası için 20 liraya anlaşmışlar. Bir yıl aradan geçtiği için, 20 liraya bir taş sırası yapmak bayağı ucuz sayılıyordu. Usta bu pazarlıktan pek kar etmiyordu. Anlaşılan Habib usta pazarlıktan caymıştı. Xelililer ustaya parasının bir kısmını da peşin vermişler. Ancak paranın ne kadarını vermişler bilmiyorum. Bir sene sonra vakit geldiğinde Xelililer gelip cami minarelerini yapması için Kerboran'daki Habib ustayı çağırdılar. Ancak Habib usta pazarlığı iptal ettiğini ve onlarla gitmek istemediğini söyledi. Habi usta o sırada Şumun İbrahim Şumun oğlu Abdulkerim'in evini yapıyordu. Xelililerden Mele (İmam) Süleyman'ın oğlu ve iki kişi daha Xelila'dan gelip taleplerini yenilediler. Ustanın gelip minarelerini yapmasını istediler. O'da gidip yapamayacağını söyledi ve iş için aldığı avansı da geri verdi. Ve akabinde aralarında bir sürtüşme oldu, ustaya saldırmaya başladılar. Bu arada ustanın evini yaptığı Abdulkerim ve yeğeni araya girdiler ve kendileri için çalışan ustaya saldırılmasını kabul etmediler ve onu savunmaya başladılar. Karşılıklı laf atmalar

oldu. O arada Keşa (Rahip) İskender –şimdi rahmetli olmuş, babanlarda tanır onu, Kerboran’ın rahibiydi – Kilise’nin yolundan aşağı inerek Abdülkerim’lerin evine doğru geliyormuş. Orada bulunanlardan birisi –bilmiyorum hangisi söylemiş- “İşte Keşa (Rahip) İskender geliyor, o bizim şeriatımızı yapsın⁹⁴ (meselemizi çözsün)” demiş. Bunun üzerine Mele Süleyman’ın oğlu ile diğer iki arkadaşı “Keşa, Keşa, Keşa, Keşa’dakim oluyormuş” deyip Keşa’ya (Rahib’e) laf atmışlar. Bizim inançlarımıza göre Keşa’ya (Rahib’e) laf atmak büyük saygısızlık olarak kabul edilir. Bizim nezdimizde diyanet ehli bir insana –Rahip olsun, İmam olsun- hakaret etmek kabul edilir şey değil. Hakaret etmeleri üzerine oradakiler üç Xeliliyi döverler. Sonra her üçü Xelila’ya geri dönerler. Xelila/Kılavuz’a dönünce bu meseleyi Kerboranlı Hristiyanlara karşı büyük bir propaganda malzemesi olarak kullanırlar. Kavgada kötü dövülmüşler ve başları yarılmıştı. Fakat onlar köylülere “Kerboranlı Fılıhlr (Hristiyanlar) bizi dövdüler, Kur’an-ı Kerim’e laf attılar. İslam’a ve diyanetimize hakaret ettiler” diye propaganda yapmışlar, Kerboranlı Fılıhlara karşı kışkırtmışlar. Xelililer⁹⁵ işte, olayı çok abartıp, kıyamet gibi büyütmişler. Xelila köyü de büyük bir köydü, halkı çoktu. 600-700 hanesi vardı. Akşam köyün camisinden “Yarın kim işe giderse, onu öldürürüz. Hepimiz yarın topluca Kerboran Fılıhlarının üstüne baskın yapacağız” diye anons yapmışlar ve karar almışlar. Baskını yaptılar. Bütün kılavuzlular geldiler. Pazar sabahıydı. Evet, Pazar sabahıydı. Xelililer (Kılavuzlular)

⁹⁴ Müslüman bölge halkı bir sorunları olduğunda, anlaşmazlığa düştüklerinde yerel dini otoritelere – Şeyh, İmam- başvuruyorlar. Geçmişte çok sık yapılan “Dini Otoritelere Başvurma” davranışı günümüzde zayıflamıştır. Bu olaydan anlaşıldığı kadarıyla Hristiyan toplumunda Müslümanlar gibi anlaşmazlığa düştüklerinde kendi dini otoritelerini –Rahip, Matran, Piskopos, Metropolit- başvuruyorlarmış.

⁹⁵ İbrahim dayının buradaki vurgusu Xelililerin saflığıdır. Xelila Köylüleri (Kılavuzlular) yörede saflıkları ile meşhur köylüler olarak ün salmışlar. Saflıkları hakkında yörede çok hikaye uydurulmuş ve espri konusu yapılmıştır. Xelililerin/Kılavuzluların tarlaya makarna ve tuz ektikleri rivayetleri bugün hala sohbet ortamlarında fıkra olarak anlatılmaktadır.

köye baskın yaptıklarında bütün köylüler hala Kilisedeydi. Şunu söyleyebilirim ki, senin amcan ve baban gibi Fılıh (Hıristiyan) dostu bazı insanlar bize Xelililerin baskın yapacağını önceden haber verdiler. Kilise’de ki ayin tamamlanamadan herkes dışarı çıktı. Herkes evlerine girip saklandılar. Ve Müslümanlar köyü kuşattılar. Milletin çoğu evlerinde gizlenmişti ve onlara bir şey olmadı. Ancak bizim gibi bazıları olaylardan tam haberdar olmadığı için onlara rast geldik. Hepimizi yaraladılar. Beni yaraladılar. Halamı yaraladılar. Babamı yaraladılar. Velhasıl, Kerboranlı Fılıhların başına büyük bir felaket getirdiler.

Baskında bir tane Fılıh kız çocuğu da öldürüldü. Savaş sahnelerinde ki gibi sahneler, çatışmalar yaşandı. Bu hadiseden sonra, Şeyh, İzar’a geldi. Bütün yöre halkı ziyaretine gidiyordu. O’na Kervanlarla, kuzular, tahıllar, odun gibi şeyler götürülüyordu. Şeyh Müslümanlara *“Hıristiyan bir adamın Müslümanların liderliğini yapamayacağını”* söyledi. Anladın mı? Bu dönemde muhtarlık Hıristiyanların elindeydi. Ayrıca *“Hıristiyan birisinin Müslüman birisinin önünde yürüyemeyeceğini”* söyledi. Bu tarihten sonra bize çok sıkıntı verdiler. Köyün (yerli) müslümanları *“Ya bizim atalarımız, dedelerimiz ve babalarımız ile bu insanların (Hıristiyanların) ataları, dedeleri, babaları beraber büyüdüler. Onlara sıkıntı vermeyelim, köylülerimize, komşularımıza bu yanlış hareketleri niye yapıyoruz”* demediler. Kerboranlı Müslümanlarda onlarla (çevre köylülerle) beraber hareket ettiler. Anladın mı? Ve Kerboranlı Fılıhlara sıkıntı verdiler. O dönemde Endravos (Andreas) muhtardı. Şeyh etrafındaki Müslümanlara demiş ki *“Gidin, ve muhtarlık mührünü ondan alın. Bir hıristiyanın Müslümanların muhtarlığını yapması uygun değildir”* demiş. Yani sana şunu söyleyebilirim ki ben bütün bu işlerin içindeydim. Rahmetli Endravos (Andreas) *“Ben tek başıma da kalsam, başımı da*

kesseler, ben namusumu, muhtarlık mührünü teslim etmem” dedi. Kerboran’ın bütün çevre köylüleri Kerboran’a gelmişti. Binlerce Müslüman Endravos’un mührünü ondan almak için Kerboran’da toplanmıştı. Camiye girdiler. Cami’de hutbe yapıldıktan sonra Endravos’a gidip, tatlılıkla vermezse zorla mührü ondan almaya karar vermişler. Anladın mı? Bir Hristiyanın Müslümanların muhtarlığını yapmasının yakışık olmadığını söylüyorlardı. Burada Sitti oğlu Yusuf vardı, bizim yeğenimiz olur (Annesi Hristiyan kökenli). Sen tanıyorsundur belki. Kalabalık camiden çıkınca Yusuf kalkar ve Ahmet Abdullah’a “Ahmet, sen de bütün Kerboran ve çevresinin dediğine mi uyacaksın. Sen nasıl oluyor da, bu kalabalığın önüne geçip, bu insanların Endravos’a hücum etmelerine müsaade ediyorsun” diye söylendi. O’da Yusuf’a “Yusuf yeğen, benim elimden bir şey gelmiyor” dedi. Yusuf bunun üzerine şapkasını aldı ve yere vurdu. Sonra da “Ben şimdi dayımın (Endravos’un) kapısının önüne gidiyorum. Önce sen gel. Beni öldürmeden içeri giremeyeceksiniz” diye söyledi. Bunun üzerine tansiyon birden düştü. Çünkü Yusuf Baskil aşiretindendi ve bu aşirette söz sahibiydi. Bunun üzerine millet (Çoğu Arap Aşireti’ne mensuptu) geri çekildi, çünkü Yusuf’a zarar verirlerse Baskil aşireti ile karşı karşıya gelme gibi bir tehlike vardı. Velhasıl vazgeçtiler. Yeğenim, işte başımıza böyle şeyler geldi. Biz rahatlığımızdan göç etmedik. Biz fakir değildik. Çoğumuz sanatkardı. Kerborandaki çoğu insana faydam dokunmuştur. Hemen hemen hepsinin evlerinin inşaatında çalışmışımdır. Hakikaten, biz birbirimizi çok sever, birbirimize değer, kıymet verirdik. Yani hiç düşünmediler mi, biz onların Hristiyan’ıydık, başkaları (yancılar) bizim malımızı yiyeceğine onlar yeseydi. “Başkalarının onlara zulüm etmesine izin vermeyeceğiz” demediler. Böyle hiç düşünmediler. Ve en sonunda biz de kaçmak zorunda kaldık.

Ramazan Aras: Dayı, Kerboran'daki çocukluk günlerinizi nasıl hatırlıyorsunuz, bize anlatırmısınız?

İbrahim Özdemir: Kerboran'da, bizim çocukluğumuzda, anne-babalarımızın döneminde ve biz büyüene kadar da bizimle Müslümanlar arasında bir fark yoktu. Birbirimizin bayramlarını kutlamaya giderdik. Beraber oynardık. Hiç kimse "*Fılan müslümandır, filan hristiyandır*" diye bir şey söylemezdi. Aramızda hiç fark yoktu. Sana söylediğim gibi, sıkıntı çekmeye başladığımız tarih, Kerboranlı Müslümanlarımızın bize arka çıkmaması, 1961'ta ki Xelililerin bize yaptıkları baskınve sonra da Şeyh'in gelmesiyle başladı. Sanki "*Aramızdaki bu Fılıhlar (Hristiyanlar) çekip gitsinler*" dediler. Halbuki, çocukken aramızda bir fark yoktu. Bütün Müslüman ve Hristiyan kız ve erkek çocukları beraber oynardık. Allah seni inandırсын, Pirike Veşronek (Saklı Nine), Buka Mir'a (Mirlerin Gelini) gibi bir çok oyunu kardeşler gibi oynardık. Bayramlar geldiğinde birbirimizin bayramlarını kutlar, beraber bayram yemekleri yerdik. Yani biz bir aile gibiydik. Hiç kimse Hristiyanlık-Müslümanlık tartışması gibi bir şey yapmıyordu. Xelililer (Kılavuzlular) meselesi olana kadar Kerboran'da bir sorun yoktu. Kerboranlı Müslümanlar, kendi köylerini düşünmediler, bizi düşünmediler. Sonra da Şeyh geldi, Müslümanlığı yaymaya çalıştı ve bütün bu hadiseler oldu.

Ramazan Aras: Fılıhlar (Hristiyanlar) Kerboran'dan ne zaman göç etmeye başladılar?

İbrahim Özdemir: Kerboranlı Fılıhlar ne zaman mı göç ettiler, sana şunu söyleyeyim, 1962'den sonra göçler başladı. 1970 ve 1975'lere kadar da Kerboran'da Fılıhlar (Hristiyanlar) yaşıyorlardı. Ancak nüfusları bayağı azalmıştı. Yani 10 sene içerisinde falan bütün bu meseleler oldu. Önce Kerboranlı fılıhlar göç etmeye başladılar. Ardından, Arbaye gibi çevrede ki Hristiyan köylerde boşalmaya başladı.

Ramazan Aras: Gençlik dönemlerinizde Kerboran'da hayat nasıldı? O dönemleri bize anlatırmısınız?

İbrahim Özdemir: Dediğim gibi, aramızda fark yoktu, yeğenim. Gençlik dönemimizde, düğünler olduğu zaman bizimle Müslümanların düğünleri aynı olurdu. Birbirimizin kirveleri olurduk. Beraber hareket eder, beraber oynardık. Beraber yer, beraber içerdik. Kerboran'da aramızda hiçbir problem, Müslüman-Hristiyan karşıtlığı yoktu benim sana söylediğim tarihe kadar. Genç olduğumuz dönemde, usta olduğumuz dönemlerde Müslüman köylerine, Botan bölgesine (Siirt tarafları) gider oralarda çalışırdık. Onların evinde orucumuzu tutardık. Bizim oruçlarımız var ya, belki sen bilmiyorsundur. 50 gün boyunca hayvansal yağları, eti yemiyoruz. 50 günlük orucumuzu Botan bölgesinde Müslümanların evlerinde tutardık. O zamanlar Kerboranlı Müslümanlarla kardeşler gibiydik. Hiç kimse bizi birbirimizden ayırt etmezdi. Xelila (Kılavuz) meselesi olduktan sonra artık dışarı çıkamıyorduk. Sonra Kıbrıs meselesi de oldu. Hükümet ses çıkarmıyordu. Aramıza ayırmacılık yapıyordu. Bir çok şeye göz yumuyordu. Biz Mesihilerin hükümet nezdinde pek itibarı yoktu.

Ramazan Aras: Askerliğinizi nasıl, nerede yaptınız, bize anlatırmısınız?

İbrahim Özdemir: Ben önce İstanbul'da süvari okulunda yaptım. 1955 yılında asker oldum ve 1957 yılında teskere aldım. Askerdeyken dil (Türkçe) biliyorsan pek sorun olmuyordu, ancak dil bilmeyenler derdini anlatamıyordu ve çok sıkıntı çekiyorlardı. Mesihi (Hristiyan) olduğun anlaşıldığında da sıkıntı çekiyordun. Mesihiler askerde çok sıkıntı çekiyorlardı. Mesihilerin sünnet olmadığı anlaşıldığında, kimi zaman onları sünnet etmek istiyorlardı. Askerde kendini savunamayan bir çok Mesihiyi sünnet bile ettiler. Ben 5 yıl ilkokula gitmiştim ve okuma yazma biliyordum. Türkçe konuşabiliyordum. İlkokul Prutların (Protestanların) medresesinde açılmıştı. Okulun binası yapılana kadar üç sene orada okuduk. Okul ne zaman açıldı tam bilmiyorum.

Ancak hatırlıyorum da, ben okula başladığımda Türkiye'nin nüfusu 14 milyondtu. Ben 6 sene okula gittim, çünkü bir sene sınıfta kalmıştım. Ben okulu bitirip diplomamı aldığımda Türkiye'nin nüfusu 17 milyon olmuştu. Anladın mı? O zamanlar bize sürekli Atatürk'ten, İsmet İnönü'den bahsediliyordu, onlar hakkında bir şeyler okurduk...

(İbrahim dayıların komşusu olan bir başka Kerboranlı Hristiyan olan ve halam Mence'nin kuzeni olan Gevri'lerin evine gitme fikri İskender dayı tarafından önerildi. Komşuları Gevri'ye akşam yemeğinden sonra evlerine geleceğimizi telefonla haber veriyoruz. Hanne teyzenin bizi yemek masasına davet etmesiyle İbrahim dayı ile kayıtlı görüşmemiz kesiliyor. Ancak yemek boyunca ve yemekten sonra Kerboran hakkında konuşmalar, hayat hikayeleri anlatımı kayıt cihazı kullanamadan devam edip durdu. Hanne teyze bizimle komşularının evine gelmiyor. Onu evde bırakıp halamın kuzeni 70 yaşlarındaki Gevri'lerin evine gidiyoruz.)

ÖRNEK 3 (Sample III) :

Kerboran/Dargeçit'in Yerel Tarihi

Anlatan: Naif ÜSTÜNER (1910 - 2005)

Naif Üstüner 1911 yılında Kerboran'da doğmuş. Kerboran'daki ilk Kürt aileler olan ve Kerboran'daki ağalar olan Mahmud ile Ramo kardeşlerden Ramo'nun soyuna mensup. Kerboran'ın ve yöredeki eski sosyal ve siyasi yapısı hakkında zengin bilgilere sahip olan Naif Üstüner bu konudaki tek bilgi kaynağıdır. Kerboran'daki en yaşlı Kerboranlı olan Hacı Naif Üstüner ile 4 Şubat 2003 yılında ve Ocak 2005'te iki ayrı görüşme gerçekleştirdim. Bu sözlü tarih çalışmasındaki en yaşlı Kerboranlı olan Naif Üstüner 4 temmuz 2005'te vefat etmiştir.

GÖRÜŞME:

Ramazan Aras: Amca, bize Kerboran'daki Kürtlerin tarihini bize anlatırmısınız?

Naif Üstüner: Tamam yeğenim, ta en başından size anlatayım. Şeyh Şamar (Şexe Şamara) Irak tarafında yaşayan bir kabile reisi. Üç oğlu varmış. Oğullarından birisinin adı Abdurrahman'mış. Bu aynı zamanda bizim de büyüğümüz olan kişidir. Abdurrahman'ın küçüğü için birileri Abdurrahman'a gelerek "Senin kardeşin falancanın gelini için konuşuyor" demişler. Şeyh Şamara'nın oğulları kılıçlı, silahlı adamlarmış. Abdurrahman bunu duyunca, sinirlenmiş, yanına kılıcını alarak dışarı fırlamış. Ve kardeşini yolda yakalamış. Abdurrahman'ın hali hazırda babası da yaşıyormuş. Abdurrahman kardeşine "*Ayip sana, insanlar senin hakkında, falancanın gelini hakkındakileri geri konuşuyorsun*" demiş. "*Biz Şeyh Şamara'nın çocuklarıyız. İnsanlar bize önem veriyor, büyük insanlar gözü ile bakıyorlar*" demiş. Artık küçük kardeşi ne cevap vermiş, ne tartışmışlar, pek bilinmiyor. Yalan mı, iftira

mı diyor, bilinmiyor. Ama ikisinin de sinirlenip, kavga ettikleri, ve Abdurrahman!ın kardeşini öldürdüğünü büyüklerimiz anlatırlardı.

Abdurrahman çok adaletli ve kuvvetli bir insanmış. İnsanlar onu çok seviyor ve ondan memnunlarmış. Şeyh Şamara oğlunun kardeşini öldürdüğünü duyunca çok sinirleniyor, “*Ben ve daha büyük oğlum dururken, Abdurrahman’a laf düşmez*” demiş ve oğlunun yakalanıp, öldürülmesini emretmiş. Halk Abdurrahman’ı çok sevdiği için onu haber verip, öldürülmekten kaçmasını tembihlemişler. Abdurrahman bu sebepten dolayı yaşadığı şehri sessizce terk etmiş. Araplara komşu Kürt aşiretleri varmış. Bunlar büyük aşiretlermiş. Mala Hamoya (Hamo Aşireti), Mala Merge (Merge Aşireti), ben kendimde gittim gördüm o aşiretleri. Onlarda misafir kalmışlığım var. Abdurrahman ilkin bu aşiretlere sığınıyor ve onlardan kendisini himayeleri altına almalarını istemiş. Aşiret reisleri “Biz senin babanla mücadele edemeyiz, o bizden çok daha güçlü” demişler. “Seni koruyamayız, kaç git buralardan” diyerek sığınma talebini ret etmişler. Oradan kuzeye doğru yol almaya, kaçmaya devam etmiş. Mala Hase Bereket (Hase Bereket Aşireti) aşiretinin oraya geliyor. Bunların 10-15 köyleri varmış. Onlarda “Biz Şeyh Şamara’nın sınırları içine giriyoruz, bizim ona gücümüz yetmez, sen daha kuzeye kaç” demişler. Oradan daha kuzeye, Baskil-a Kevil (Eski Baskil- Bugünkü adı Kısmetli) gelmiş. Bu yörenin lideri Mir Yekana imiş. 22’yi aşkın köyde hüküm sürüyor, saygın bir konuma sahipmiş. Yekana’nın adamları Abdurrahman’ı⁹⁶ içeriye almışlar, ve Yekana’nın gelmesini beklemesini ona söylemişler. Yekana’nın 6 oğlu, ve bir kızı varmış. Yekana içeri girer, gelenin Şeyh Şamara’nın oğlu olduğunu öğrenmiş. Yekana onun kaçarak geldiğini, üst başının kir-pas içinde olduğunu görüyor, kadınlara “Çabuk su

⁹⁶ Şamara Aşireti’nin oğlu Abdurrahman Yekana’nın kızı Gül ile evlendikten sonra yörede ‘Arap’ olarak adlandırılır ve böyle çağırılır.

ısıtsın, çamaşırlarını, elbiselerini yıkayın ve banyo yapsın” demiş. Adamlarına da dönerek “Çabuk gidip bana Arapça bilen birini bulup getirin” demiş. Onlarda Hristiyan köyü olan Zaze’ye gidip Süryani asıllı bir tercüman getirirler. İhtiyarlarımız bize aynen bu şekilde anlattılar. Hristiyan sormuş “Sen kimsin”, Abdurrahman “Ben Şeyh Şamara’nın oğluyum, başıma istemediğim bir olay geldi, kardeşim, öldürdüm. Babam da benim ölüm fermanımı verdi, ben de kaçmak zorunda kaldım. Kaça kaça buralara kadar geldim. Eğer benim size sığınma talebimi kabul ederseniz, ben senin ve ailenin bir ferdiyim, kanındanım. Yok eğer benim sığınma talebimi kabul etmezseniz, tekrar yoluma devam ederim” diye cevap vermiş. Mir Yekana bunları dinledikten sonra “Oğlum benim ve Arap Şeyhlerinin hakimiyet sınırları bellidir. Onlar kendi bölgelerinin ağası, ben kendi bölgemin ağasıyım. Buraları beğenirsen, bizi beğendiysen buyur kal” demiş.

Yekana’nın teklifini kabul eden Abdurrahman, kısa sürede aşirete uyum sağlamaya başlamış. O dönemin şartları gereği, savaşa, günü birlik aşiret çatışmalarına katılarak kısa zamanda herkesin gözüne girmiş. Yekana izlenimleri sonucu bakıyor ki, çocuk çok cesaretli ve akıllı. Uzun bir süre geçtikten sonra, bu çocuğun asil kişiliğinden emin olmuş, edep ve terbiyesinden bayağı etkilenmiş. Bir gün aile bireylerini toplayarak onlara hitaben demiş ki “Ben bu çocuğun, asillliğini, huyunu, adap ve terbiyesini çok beğendim. Eğer siz de uygun görürseniz, kızımda kabul ve uygun görürse O’nu kızım Gül (Guli) ile evlendirmek istiyorum.” Demiş. Kısa bir süre sonra, Yekana kızı ile Abdurrahman’ı evlendirir, onlara Kasr’ın (malikane) en büyük, en güzel odalarından birini dayayıp, döşer. Aradan bir süre geçer.bir sabah Abdurrahman yeni halk arasındaki adıyla Arap, eşi Gül’e dönerek; “Hanım, artık ben utanıyorum,aile içinde bu kadar kalabalık içinde pek rahat hareket

edemiyoruz.senin karnın burnunda, ben sabahları ağabeylerinden, babandan dolayı rahat bir duş alamıyorum, bir şaka bir cilve yapamıyorum” demiş. Gül “Valla bende senin gibi düşünüyorum, karnımın şişkinliğinden dolayı ailemin karşısına çıkmaya utanıyorum.gül bu durumu annesine anlatıyor, annesi de babasına anlatmış. Yekana “Oğlum ben sana koyun, keçi istediğin kadar hayvan vereyim. Git benim sınırlarım içinde olan, şuan benim en iyi topraklarımdan olan Berha Gülike vadisine yerleş diyor.” Burası günümüzde hala Berha Gulike olarak anılıyor, ismini Gül kızın isminden alıyor. Yanılmıyorsam babanda orayı çok iyi biliyor ve bu arazilerin büyük bir kısmı da hala sizin ailenin. Buralarda soğuk su kaynakları, verimli toprakları var. Biz buralarda bayağı çift sürdük, çalıştık.

Abdurrahman, kayınpederi Yekananın da büyük desteği ile kısa zamanda şöhret kazanıyor ve ünü tüm aşiretlere yayılıyor.Yedi oğlu bir kızı oluyor. En büyük oğlunun adı Mıco’dur (Mecit). Biz (Ramo Sülalesi) ve sizler (Mahmudiler Sülalesi) Mıco’nun soyundanız. Mıco dan sonra bir kız çocuğu var ancak onun adını bilmiyorum. Altı tanede erkek kardeşi var. Arbaye (Alayurt Köyü)⁹⁷ Miri çevredeki tüm aşiretlere haber salıyor ve diyor ki “En güzel kızlarınızı sırayla üç aylığına bana gönderin”. Tüm aşiret reislerini topluyor ancak aşiret reisleri olayı tam olarak bilmiyorlar. Mir isteğini tekrar dile getiriyor. Hiç kimsesinin sesi çıkmıyor. Dorike Aşireti’nin reisi (‘Dorike’ sıra anlamına geliyor. Mir’e kız gönderme sırasını ilk kabul ettiklerinden dolayı) ilk önce kız göndermeyi kabul ediyor. Ardından, sırasıyla Zaxuran, Ömerki gibi aşiretler sırayı takip ediyorlar. Kız gönderme sırası Yekane’ye geliyor. Mir’in adamlarından iki kişi Abdurrahman’ın (Arab’ın) kızının güzelliğini

⁹⁷ Süryani araştırmacılar, Arbaye (Alayurt) köyü Süryani Hristiyanların eski bir din ve güç merkezi olarak tanımlıyorlar. 1980’lerde ki Süryani göçünden sonra, bugün nüfusunu Müslüman Kürtler oluşturmaktadır.

görmüş ve çok beğenmişler. Bunu hemen Mir'e iletiyorlar. "Mirimiz!" diyorlar. "Yekana'nın dillere destan, çok güzel bir torunu var. Sıra da onların Aşiretine gelmiş, Emir buyurun da o kızı getirelim size." Diyorlar. Mir "Gidin Arab'a söyleyin, kızını kayınpederi Yekana'nın sırası yerine getirsin" demiş. Sonra iki adamını Abdurrahman'a göndermiş. Adamlar misafir odasına buyur ediliyorlar. Arap ve büyük oğlu Mico adamlara dönerek " hayırdır inşallah diyorlar". Adamlar " Yekana'nın sırası geldiğini ve Mirlerinin Yekana'nın sırası yerine kızını istediğini dile getirirler. Arap sinirleniyor, kızıyor. Mico babasının kızdığını çok sinirlendiğini görünce işaret edip onu dışarı çıkarıyor. Mico babasını dışarı çıkardıktan sonra baba çok sinirlendiğini kızdığını gördüm senden ricam şimdilik tüm konuşulanları alttan alman. Adamları bir gönderelim benim bu konuda çok güzel bir çözümüm var demiş. "Şimdi içeri gidelim ve sen adamları uygun bir dille gönder." Demiş. Arap "Oğlum nasıl sinirlenmeyeyim. Bunlar ne dediklerinin farkında değil. Ben bir namus dedikodusu yüzünden kardeşimi öldürdüm. Kızımı nasıl böyle bir rezaletin içine atar, dünya ve ahretimi rezil ederim. Bu soyu-sopu belli olmayan adam namusumuzu iki paralık edecek ve ben susacam. Vallahi elimde kılıcım olsa, içeri dalar ikisinin de boğazını keserim. Bu ne biçim namus anlayışıdır. Tüm Aşiretler kızlarını nasıl oluyor da üç aylığına bu alçak adama veriyorlar, hamile bıraktırıyolar " demiş. (Arab'ın kılıcı hala duruyor, ancak kimde olduğunu hatırlamıyorum.) Sonra Mico "Baba, bunların bir suçu yok. Onları öldürsen de sorunu çözemeyiz, aksine büyütürüz. Şimdi ben sana söyleyeyim. Seninle içeri gireceğiz. Sen adamlara diyeceksin ki 'Gidin Mir'inize selam söyleyin. Biz bu dağ başındayız. Kızımızın güzel, temiz entarileri yok. Siz gidin, biz kızımızı güzelce giydirip, kendi ellerimizle getireceğiz' de demiş. Onlar gitsin, gerisini sen bana bırak, ben hallederim" demiş. Arap adamları gönderiyor. (Naif amca anlatıdan kopup ek açıklamalar yapıyor:

“Şimdi bizim yöreyi bilirsin, hayvancılık yaygın. Koyunların yünleri çok. Biz bu yünlerden kilim, halat, çorap, kıyafet yaparız.) Mico’nun annesi de hamarat bir kadınmış. Yünleri eğirip, kilimler, halılar dokurmuş. Mico annesine “Anne, bana acilen yünden sağlam, kalenin burcuna kadar çıkacak kadar uzun bir halat yap” demiş. (Ara açıklama yapıyor: Mir’in kalesi hala duruyor. Tabi harabe şeklinde, gerçek yüksekliğini bilmiyorum). Annesi kalenin yüksekliğinde uzun bir halat yapıyor. Mico halatı sıkıca beline dolayıp bağlıyor. Babasının kılıcını da kuşağının içinden bacağına bağlıyor. Kız kardeşinin güzel bir elbisesini giyiyor. Yörede gelinlerin başlarını örttükleri (Beleki: Bir tür şal) renkli gelin başlığını giyiyor. Küçük iki erkek kardeşine “Beni ata bindirin. Ve normal gelin alayı gibi beni Mir’e götürün” demiş. Arbeye kalesinin önüne getiriyorlar. Muhafızlar “Kimsiniz ?” diye soruyorlar. Küçük kardeşler “Mir’in emri üzerine kız kardeşimizi getirdik” diyorlar. Hemen haberdar edilen Mir, gelinin kalenin en tepesinde ki yatak odasına götürülmesini emrediyor. Kardeşleri tarafından odaya kadar çıkarılan gelin, yani Mico, içeri girer girmez kapıyı kapatıp, belinde ki halatı söktüyor. Odadaki sağlam bir tahtaya bağlıyor, diğer ucunu da kaleden aşağıya sarkıtıyor. Kılıcını hazırlayıp, Mir’in odaya girmesini beklemeye başlıyor. Mir, misafirleri kalkıp gittikten sonra, gecenin ilerleyen saatlerinde odasına geliyor. Mir içeri girer girmez, Mico kılıcına davranıp Mir’i kurban etini doğrar gibi parça parça ediyor. Sonra, önceden sarkıttığı halata tutunarak gecenin karanlığında sessizce burçlardan aşağı iniyor, koşar adımlarla evine geliyor. Evin diğer fertleri Mico’yu merak ve heyecanla damlarda, avlularda bekliyorlar. Mico’yu kan içinde görünce merakla soruyorlar ve Mico olayı bütün ayrıntılarıyla anlatıyor. Arap ortanca oğluna diyor ki sen hemen gecenin karanlığından faydalanan ve dedene (Yekane’ye) git ve olayı bütün ayrıntılarıyla anlat. Eğer bizi savunup kollayacaksa, bize sahip çıkacaksa, biz olayı yaptık, biz adamı

öldürdük. Yok eğer destek çıkmayıp, bizi kollamayacaksa, hemen bu gece sabaha varmadan burakrđan kaçmamız, memleketimize (Irak tarafına) gitmemiz lazım. Oğlu koşarak dedesine gider, ve olayı anlatır. Yekana “Çok iyi yaptınız. Gözünüzü yiyeyim. Asil olan, ehli namus olan sizsiniz. Diğer tüm aşiretler namussuz ve korkaktırlar. Canım feda olsun sizin gibi torunlara” demiş. Yekana hemen adamlarını topluyor, onlara hitaben diyor ki “Çabuk atlarınıza binin, her biriniz ayrı ayrı aşiretlere gidin ve deyin ki ‘Namusunuzu iki paralık eden, adamın sonu böyle böyle oldu, öldürüldü’ ve bu konudaki düşüncelerini bana hemen ulaştırın” demiş. Tabi, aşiret reisleri içinde bulundukları rezaletin ve zilletin farkındalar. Ancak, seslerini çıkaramamaktadırlar. Aşiret reisleri Mir’in öldürölmesini büyük bir memnuniyetle karşılıyorlar, iyi adamlarını toplayıp sabahın ilk ışıkları ile kalenin etrafını sarıyorlar. Mir’in ölümüne üzüölüp te ses çıkaranları öldürüyorlar. Peşinden Mir’in yerine Mıco’yu getirip yerleştiriyorlar ve yeni Mir olarak ilan ediyorlar. Devlet-i Osmani’ye haberci göndererek olanları bütün ayrıntılarıyla anlatmışlar. Tabi Sultanların dönemiymiş, böyle bir namussuzun öldürölmesi onlarında hoşuna gitmiş ve desteklerini arttıracaklarını söylemişler. İşte yeğenim bizim soyumuzun Ağalığı buradan geliyor. Biz bu olaydan sonra, yörenin ağası olduk. Arap daha sonra diğer oğullarını sırasıyla, Xalil’i (Halil) Xalila (Kılavuz) bölgesine, oğlu Hıdır’ı Ammara (Temelli) bölgesine, oğlu Guh Reş’i (Kara kulak lakablı, ismi bilinmiyor) Tiroya (Bağözü) bölgesine yerleştiriyor. Oğlu Mıco’yu da Arbaye (Alayurt bölgesi) gibi sınırlarının batı ucunda olan bir ön kaleden, sınırlarının ortasındaki Celık (Çelik bölgesi)’e Kasr’a yerleştiriliyor. Bir anlamda aşiret payitahtının (merkez) yeri değiştiriliyor. Bu suretle, her kese daha yakın olunuyor ve güvenlik daha iyi sağlanıyor. Celık Kasr-ı mahkeme, hapishane ve benzeri tüm kurumları içinde bulunduruyordu. Arap, diğer oğlu olan Kasım’ı Bamerd’e (?) ki burası hala

Bamerd-e Kasım (Kasım'ın Bamerd'i) olarak anılıyor. Muele bölgesine ise oğlu Şerif'i ve oğlu Caferi Gere (Altınoluk) bölgesine yerleştiriyor. Günümüzde burası hala Gere-ya Cafer (Cafer'in Geresi) olarak anılıyor. Mico ve tüm kardeşleri sınırları içinde olan kritik noktalara yerleşerek uzun yıllar huzur ve sükuneti sağlamaya çalışmışlardır. Mico'nun züriyeti Celik Kasr'ından yayılıyor. Aradan kaç kuşak geçmiş bilmiyorum. Ama Mico'nun soyundan olan Murat'ın Mahmud, Ramo ve Süleyman olmak üzere 3 oğlu varmış. Bu sebeple Murat oğlu Mahmud , Murat oğlu Ramo ve Murat oğlu Süleyman olarak anılıyorlar. Murat ile Ali, Ağa Ramo'nun çocuklarıymış. Murat Celik'in ağasıymış. Murat Ağa genç yaşta öldüğünde, Mahmud 12-13 yaşlarında, Ramo ortanca oğul olarak 7-8 yaşların da ve Süleyman 5-6 yaşlarındadır. Murat Ağanın bu üç çocuğu da küçük olduğu için Murat'ın kardeşi Ali Ağalık koltuğuna oturmuş. Ali, Ağa olunca yeğenleri, yani Murat'ın çocuklarını anneleri ile beraber başka bir Kasr'a yerleştirmiş. Ölen Murat Ağa'nın eşi Vişiye Kasr'ından Taco oğlu Muhammed'in kızıymış. Çok asil ve büyük bir aileden ve iyi bir eğitim almış bir kadıymış. Aradan birkaç yıl geçmiş. Bir gün üç oğlunu toplamış ve onlara “Oğullarım, amcanız Ali ağalıktan bize bir şey vermiyor. Misafirlerimiz çok gelip gidiyorlar. Masraflarımızı karşılayamıyoruz.” demiş. Büyük oğlu Mahmut yiğit bir delikanlıymış. Annesine “Anne sabret. Yakında kuzeyde ki toprakların vergileri olan buğdaylar gelecek, o zaman onları amcamla paylaşıyoruz” demiş. Kısa bir süre sonra, ırgatlar gidip 120 at yükü buğday getiriyorlarmış. Mahmut ve Ramo yollarını kesmişler ve silahlarıyla adamları durdurmuşlar. Ve 35 at yükü buğdayı evlerine götürmüşler. Irgat başı demiş ki “Mahmut Ağa! Amcanızın bundan haberi var mı? Sonra kızmasın” demiş. Mahmut “Amcam kızarsa kızsın, açlıktan ölecek değiliz ya” demiş. Irgat başı Ali Ağa'nın karşısına çıkıp durumu ona anlatmış. İki yeğenin 35 at yükü buğdayı kendilerinden aldıklarını söyler. Amcaları Ali Ağa

meseleyi İhtiyarlar Meclisi2ne götürür. Meclis “Genç yeğenlerinin haklı olduklarını, işin aslı, gençler eğer büyük olsalardı, babalarının yerine geçmeliydiler” diyerek ağalığın Mahmud’un hakkı olduğunu söylerler ve konu kapanır. Aradan ne kadar süre geçmiş, 2-3 ay mı tam olarak bilmiyorum.

Kerboran/Dargeçit Fılih’ların (Hıristiyanların) elindeydi. Burada hiç Müslüman yokmuş. Sadece Şiro (Şirin)’nun oğlu Osman diye fakir, sahipsiz bir Müslüman adam ailesi ile birlikte bir mağarada yaşıyormuş. Gariban bir rençpermiş. Kimseye ne zararı, ne faydası dokunur birisiymiş. Civardaki aşiretler sürekli Fılihları (Hıristiyanları) rahatsız ediyor, hayvanlarını çalıyorlarmış ve her türlü hırsızlıklarını yapıyorlarmış, bağlarındaki asma ağaçlarına kadar kesiyorlarmış. Hıristiyanların ileri gelenleri toplanıp “Bu iş böyle yürümez. Biz Celik Ağasına bağlıyız. Ramo’nun oğlu Ali Ağa’ya bağlıyız. Onlar uzaklar ve sorunlarımızı çözmeye yetişemiyorlar. Onlardan çok memnunuz ama bize uzak oldukları için bize çevreden yapılan haksızlıkları engelleyemiyorlar. Gidip diyelim ki ‘Ya bizim bu sorunlarımızı halledin, ya da biz başka bir Ağalığa bağlanacağız” demişler. Hıristiyan cemaat, her Hıristiyan sülaleden iki kişiyi alarak ve ararlından bir sözcü seçerek Celik Kasr’ına Ağa’nın huzuruna çıkmışlar. Ali Ağa’ya “Bizler Kerboran Hıristiyanlarıyız. Vallahi haksızlıklardan yaşayamaz olduk ve kimse imdadımıza yetişmiyor. Biz sizden yardım istemeye geldik” demişler. Ali Ağa’nın onların imdadına gönderecek oğulları yokmuş. Hıristiyan bilge Hano oğlu İbrahim çok eskilerden büyük bir coğrafyanın gün görmüş Ağa bir sülaleden geldiği için tecrübeliymiş. Ali Ağa’ya “Ağam kusura bakmayın, haddime düşmez ama size küçük bir nasihatim var” demiş. Ağa’ya “Yeğenlerini Kerboran’a gönder. Çünkü bunlar 1-2 sene sonra ‘Ağalık bizim babamızındı ve dolayısıyla bizim hakkımızdı’

diyerek boğazınıza sarılacaklar. Onun için sen onları Kerboran'a gönder. Eğer ölüp-öldürülürlerse bir daha senin yoluna çıkmazlar. Yok eğer sorunlarımızın üstesinden gelirlirse, bu hepimizin huzuru olur" demiş. Ali Ağa "Vallahi doğru söz" demiş. Hemen yeğenleri Mahmut ve Ramo'yu çağırtmış. Onlara "Kerboran Hristiyanlarının geldiklerini ve çok zengin, bereketli topraklarda yaşadıklarını anlatmış. Eğer onlarla beraber Ağa olarak Kerboran'a giderlerse bolluk içinde yaşayacaklarını belirtmiş. Yeğenleri "Biz durumu annemize iletelim, o ne derse o olur" demişler. Eve gelip annelerine vaziyeti anlatmışlar. Anneleri çocuklarına "Oğullarım, vallahi biliyorum ki, amcanız sizi önünde engel olarak gördüğü için tehlikeye atıyor. Kerboran çok sorunlu bir yer. Belki orada öldürülürsünüz bile. Ama gitmeyin dersem, ölünceye kadar korkak olarak aşağılayacaklar. Böyle bir duruma tahammül edemem. Onun için haber verin, gelsinler bizi alsınlar." demiş. Bunu duyan amcaları sevinmiş ve kendilerine her konuda yardımcı olacağına söz vermiş. Daha sonra, Hristiyanlardan bir grup annelerinin yanına gelir. Anneleri Hristiyanların ileri gelenlerine "Siz de biliyorsunuz ki Kerboran'ın hırlısı, hırsızı çok. Biz bütün bunları göze alarak geleceğiz. Hamallık, ırgatlık yapacak değiliz. Bize ne gibi imkanlar sunacaksınız" diye sormuş. Hristiyanlar böyle bir soruyla karşılaşacaklarını bildikleri için önceden onlara verecekleri malı, mülkü belirlemişler. Sözcüleri "Size çok işlek bir su değirmeni, bağlar, bahçeler, verimli tarlalar ve en güzel kasırlarımızdan birisini vereceğiz" demiş. Babamların ve dedemlerin oturdukları kasrı o zaman vermişlerdi. Havadar, yüksek ve büyük bir kasırdır. Bunlara ilaveten, ormanlık araziler, kasrın dayanıp döşenmesi, kısacası dörtyüz-beşyüz ailenin işbirliği ile davet edilmiş ve Kerboran'a yerleştirilmişler. Kısa sürede Kerboran'da huzur ve sükuneti sağlamışlar. Küçük kardeş Süleyman keklik meraklısı, ava gider, pek bir işe karışmazmış. Ama Mahmut ile Ramo beraber yaşamışlar, aile içi evlilikler yaptırmışlar. Mahmut

Ağa'nın 3 eşi, 7-8 oğlu varmış. Oğullarının birinin adı Fettah'mış ve bu oğlu Anadolu taraflarına gitmiş ve bir daha geri dönmemiş. Bir ara bir haber geldi. Adana yöresinde yaşadığı, orada evlendiği söylendi. Ancak kesin bir haber alınamadı. Mahmut'un diğer oğullarının zürriyeti devam etti. Ramo ise annesinin tavsiyesi üzerine, kendi sülalesinden bir kızla evlenir. Siirt yöresinden ünlü bir aşiret reisinin kızıymış. İsmi Atike olan bu kızın çok güzel olduğu, iki hizmetkar kadının Atike'nin uzun saçlarını ancak tarayabildiklerini büyüklerimiz anlatırdı. Ramo'ya "Neden ikinci bir evlilik yapmıyorsun?" diye sorulduğunda "Ben eşimden daha güzelini bulursam, onunla da evlenirim" diyormuş. Ramo'nun 3 erkek oğlu olmuş. Oğlu Mustafa benim dedem olur. İbrahim ve Muhammed'te diğer iki oğlunun adı.

(Burada Naif amca yorulduğu için bir çay molası verildi ve ardından devam edildi.)

Şimdi size Mahmut Ağa'nın hayat hikayesini anlatayım. Dersim'in dağlarında Aleviler yaşar. Dersim'in etrafı dik, sarp dağlarla çevrilidir. Bu geçilmez dapların içinde 50-60 köy vardır. Kale içi gibidir buralar. Osmanlı devletinin buralara eli yetiştirmiyormuş. Buranın tek yolu, dünya ile tek bir bağlantısı varmış. Yolda eşkiyalar tarafından sürekli gözetleniyormuş. Oradan Sultan'a "Aleviler yüz binlerce yıl geçse de hizaya gelemez ve onları yola getiremezsiniz" haberi gitmiş. Sultan'ın bölgeyi bilen adamlarından biri "Sultan'ım bu işi yapsa yapsa Kürt Aşiretleri yapar" demiş. Sultan derhal bölgedeki ağaların bir listesinin yapılmasını emretmiş. Liste yapıldıktan sonra, "Her Ağa'nın bir oğlunu veya değerli bir yakınını tutuklayıp Diyarbekir hapisanesine koyun, eğer emre itaat etmezlerse yakınlarını öldürün diye" emretmiş. Kerboran'ın Ağası Mahmut'tur. Hristiyan Lahdik'e Niso'nun anlattığına göre Mahmut Ağa iri yarı güçlü birisiymiş. Mahmut'un ismi listede yokmuş. Listede amcasının yani Celik'te ki Eli'ye Ramo'nun (Ali Ramo) ismi

varmış. Eli'ye Ramo Ağa'ya bu emir tebliğ edilince “Ben yaşlıyım, bu işe hiç yatkın değilim. Yeğenim Mahmut bu işe daha yatkın” demiş. Adamlar “Kendi aranız da anlaşın” deyip kararlarını beklemişler. Mamut Ağa kararı öğrenince hemen hazırlanmaya başlar. Mahmut Ağa, iyi yetiştirilmiş, güçlü 14 adamını toplar. Merane (Yılmaz) köyünden 3 kişi, Deyvan (Sümer) köyünden 3 kişi, Xelila (Kılavuz) köyünden 3 ve diğer köylerden 5 adam. Emir buyurulan sürede yola çıkmaya hazır olurlar. O dönemde çok inançlı, imanı sağlam bir Şeyh varmış. Mahmut Ağa'yı çok sevdiği için ve ona zarar gelmemesi, onu koruması için bir muska yapmış. Ağayı ve adamlarını yolcu etmeye gelen kalabalık bir kitle kasrın önünde bekliyormuş. Şeyh'te bekleyenler arasındaymış. O dönemde Hıristiyan nişanlı bir genç kız olan Niso'nun annesi anlatıyordu: “Ben daha evlenmemiştim. Babamın evindeydim. Ve kendi gözlerimle gördüm, kulaklarımla işittim” diyordu. Şeyh, Mahmut Ağa'ya “Senin bu yola çıktığını duyduğum zaman, bu kağıdı (muska) yazdım. İçinde dua ve sureler var. Seni koruyacağını düşünüyorum. Uzak, yabancı bir diyara savaşmaya gideceksin” demiş. O anda Mahmut Ağa'nın bir yaveri atılarak “Yahu, bırakın bu hurafeleri. Kurşun geldiğinde muskayı mı bekleyecek” demiş. Bu sözleri duyan Şeyh çok sinirlenmiş “Siz adam olamayacaksınız. Bekle bir dakika” diyerek yanındaki adamdan yan avludan bir horoz tutup getirmesini istemiş. Getirilen horozun boynuna muska takılmış. Ve horoz da oradaki bir taşa bağlanmış. Ve şeyh muskaya karşı çıkan yavere dönerek “Hadi bakalım, şu horoza nişan al ve öldür öldürebilersen” demiş. Yaver en iyi silahını alarak horoza ateş ediyormuş ancak atılan kurşunlar horozun kanatlarına kuru üzüm gibi yapışıyormuş.

Mahmut Ağa adamlarını yanına alarak Dersim'e yola çıkar. Dersim dağları etrafında kurulan çadırlardan birinde ağırlanır. Her gün Dersim'e sırayla, gruplar

halinde saldırıya geçilir. Yapılan listeye göre her gün bir iki grup saldırıya gedip geri geliyor ve bir türlü Mahmut Ağa'ya sıra gelmiyormuş. Mahmut Ağa yaverine, Deyvanlı (Sümerli) aynı zamanda bayraktar olan Murat Hamko'ya "Git, şu Paşa'ya neden sıramız gelmiyor? diye sor" demiş. Bayraktar ve aynı zamanda Mahmut Ağa'nın yaveri olan Murat Hamko, Paşa'nın huzuruna çıkar "Paşam, beni Ağam gönderdi ve neden bir türlü sıranın kendisine gelmediğini size sormamı istedi" demiş. Paşa ona bakmış ve "Senin ağan kim?" diye sormuş. Yaver de "Benim ağam Mahmut Ağa'dır demiş. Bunun üzerine Paşa listeye uzun uzun bakar fakat Mahmut'un ismini bulamaz. Yaver'e "Ali Ağa'nın adı var ve kendisinin gelmediğini söylediler. Ama Mahmut diye birinin adı yok" demiş. Bunun üzerine Yaver "İşte Mahmut Ağam Ali Ağa'nın yeğeni olur ve amcasının yerine geldi" demiş. Paşa da "Nasıl oluyor bu, ben başkalarını gönderdiğimde korkudan titreyerek gidiyorlar ama senin Ağan gönüllü olarak gitmek istiyor" demiş. Paşa, yavere "Kalk gidip senin şu Ağanı bir görelim" demiş. Paşa Mahmut'un çadırının yanına gelmiş, içeri girip Mahmut Ağa ile tokalaşmış, ona ve yanındakilere bakıp bu heybetli adama demiş ki "Mahmut Ağa senin adamlarının sayısı çok az. 14 asker ilene yapabilirsin ki" demiş. Mahmut Ağa'da "Paşam, bu asker sayısının azlığı veya çokluğu ile alakalı bir şey değil. Ben çok sayıda asker getirebilirdim. Ancak bu iş asker işi değil, bu cesaret ve ölüme korkusuzca gitme işidir" demiş. Ardından "Paşam senden bir isteğim var. Yarın ben gideceğim. Sanma ki oturup saklanacağım. Sende masanı çadırının önüne çıkar, imdat defini yanına koy ve eline dürbününü alıp beni izle. Kalenin kapısının önüne vardığım vakit hemen imdat defini çal ve tüm adamlarını toplayıp yardımına koş" demiş. Paşa da "isteğin başım-gözüm üstüne. Sanma ki bende oturup saklanıp, yatacağım. Elimde dürbünümle seni izleyeceğim. Sabahleyin Mahmut yanına 14 adamını almış ve yola koyulmuş. Şahinler ailesinden Deyvanlı (Sümerli) Hacı Ahmet

orada askerlik yapmış, hikayeyi ona anlattığımda, oranın aynen anlattığım gibi olduğunu söyledi. Mahmut Ağa adamlarıyla dağa tırmanmaya başlamış. Allah'ın kudreti işte, o gün Dersim'in Ağası da veziri ile beraber ferc gözetleme yapmaya çıkmışlar. Kapının oraya, nöbetçilerin yanına kadar gelmişler. Ağanın başında uzun bir kavuk, kavuğa sarılı yeşil, kırmızı ve sarı ipek eşarplar varmış ve püskülleri başından aşağıya iniyormuş. Ağa, veziri ve adamlarıyla kapının orada bekçilerin yanında oturuyorlarmış. Mahmut'ta o anda tırmanıyormuş. Dersim Ağa'sı Mahmut'un vurma menziline aştığını görünce, askerlerine "Vurun bunu, bu ölümü göze almış, tırmanmaya devam ediyor, geliyor" demiş. Askerler Mahmut'a ateş etmişlerve bacağından vurmuşlar. Kerboran'da Mahmut'a oğlu Tahir'den dolayı 'Çeto'nun babası' diyorlarmış. Oğlu Tahir'in lakabı 'Çeto' imiş. Bayraktarı Murat Hamko "Çeto'nun babası valla seni vurdular" demiş. Mahmut bacağına yoklamış ve kurşunun kuru üzüm gibi bacağına yapıştığını görünce "Korkma, inşallah şans bizden yana, kurşunları görüyorsunuz" demiş. Yukarı tırmanmaya devam ederken kurşunların sayısı da artmış. Ancak kurşunlar bir türlü isabet etmiyor, sağdan soldan kurşunlar ıskalıyormuş. Alemlerin Rabbi koruyormuş onları. Muskaları koyunlarında onları koruyormuş. Dersim Ağası askerlerine bağırarak "Adamlar geliyor! Siz bu sabah kör mü oldunuz. Neden ıskalayıp duruyorsunuz, adamlar yaklaşıyor!" demiş. Askerlerden bir "Ağam atıyoruz ama bir türlü isabet etmiyor kurşunlar" demiş. Bunun üzerine Ağa askerlerden birinin silahını alıp Mahmut'a nişan almış. Mahmut Ağa'da bu esnada o meşhur silahını, ateşlendiğinde top gibi gürleyen, ağır silahını hazırlıyor. Ve adamlarına "Siz şimdi seyredin. Ben mi yoksa ipek püsküllü adam mı ölecek" demiş. Mahmut nişan almış ve Dersim Ağa'sını tek kurşunla öldürmüş. Ağa'nın cesedi yukarıdan aşağı düşmüş. Murat Hamko "Ağam senin işin bitti. Ağa ağaya, yaver yavere karşı" demiş ve nişan alarak karşı tarafın adamlarından birini

öldürmüş. Dersim Ağa'sının adamları kaçışmış ve Mahmut Ağa ve askerleri bayrağı kalenin kapısına dikip dalgalandırmışlar. Aşağıda bunu gören Paşa imdat defini çaldırılmış ve hücum emrini vermiş. Bunun üzerine bütün hükümet askerleri ve Kürt aşiret birlikleri beraber saldırıya geçmişler. Paşa'nın birlikleri yardıma gelinceye kadar Mahmut Ağa ve adamları 6 köyü ele geçirmişler. Velhasıl hükümet askerleri her tarafı kuşatmış ve bölgeyi ele geçirmişler. Bu arada verilen emir gereği Mahmut'un kardeşi Ramo Diyarbekir hapishanesinde tutukluymuş. Hapishaneye Dersimi'in hükümet birliklerince ele geçirildiği ve bunda en büyük payın ismi bilinmeyen bir Kürt Ağasına ait olduğu müjdesi gelmiş. Hapishane de bulunan rehine durumundaki Ağa yakınları dua ederek başarılı olan Ağa'nın kendi ağaları, abileri, babaları olmasını dilemişler. Dersim'de ki Paşa'nın ismi Cafer Tayyar Paşa imiş. Sultanlar o zaman İstanbul'da yaşıyor. Cafer Tayyar Paşa, Mahmut Ağa'yı yanına alarak İstanbul'a gitmiş. İstanbul'da Mahmut'a Paşa nişanı takılmış ve ardından Mardin Kalesi'nden Kamışlı'ya (Günümüzde Suriye'nin Kamışlo ili), oradan Cizre-Silopi ve Dicle nehrine kadar olan bölgenin vergisini (haracını) alıyormuş. Mahmut'un ünü bölgeye yayılmış. Mahmut eve gelmiş. Mahmut'un bu gücü belli bir süre devam etmiş. Ancak yeğenim, hayırsız evlat babasını rezil eder. Mahmut'un en büyük oğlunun adı Murat'tır. Anlatılanlara göre, bir gün Botan Mir'inden Mahmut Ağa'ya bir elçi gelir. Elçi, Mahmut Ağa'nın gelip kendisiyle görüşmesini ister. Mahmut yanına birkaç adamını alır ve görüşmeye gider. Bu arada bir grup asker başlarındaki komutanla beraber Kerboran'a gelirler. Komutan Mahmut Ağa'yı sorar. Ancak kendisine Mahmut Ağanın Botan Mir'i ile görüşmeye gittiğini ve burada olmadığını söylerler. Komutan vekili olup olmadığını sorar ve onlarda büyük oğlu Murat'la görüştüler. Murat ile Komutan arasında neler konuşuldu, neler tartışıldı bilinmiyor. Murat'ın silahını çekerek Komutanı öldürdüğü söyleniyor. Bu

olay üzerine Murat tutuklanır eskiden Kurek denilen ve şimdi adı değişmiş olan bir yere götürüyorlar ve burada boğularak öldürülüyor. Bu olay Mahmut'a haber verilir, oğlunun bir komutanı öldürdüğü ve kendisi içinde ferman çıkarıldığı haber verilir. Yeğenim, o zamanlar Bağdat, Mısır gibi yerler Osmanlı yönetimi altındaymış. Cafer Tayyar Paşa'da o zamanlar Bağdat'ta görevliymiş. Mahmut Ağa "Ben ne yapıp edip Cafer Tayyar paşa'ya ulaşmalıyım. Ancak o beni bu durumdan kurtarır" demiş. Sonra meşhur atına binerek yola koyulmuş. Atı çok meşhurmuş ve sadece kendisi binebiliyormuş. Yanına Kerboran Hristiyanlarından Sohdo'nun dedesi Tuma'yı (Thomas) alıyor. Tuma çok gezmiş, görmüş, bilgili konuşkan biri. Yola koyulan Mahmut Ağa ile Tuma Bağdat'a o gün varamamışlar ve bir Arap Şeyhinin çadırına konuk olurlar. Orada Şeyhin atını görmüş ve çok beğenmiş. Tuma'ya "Eğer Şeyhin bu atı satacağını bilsem hemen alırım. Benim atım çok yaşlandı. Ve bu at çok güzel" demiş. Sonra Şeyhin çadırına gitmişler. Ancak Şeyh Kürtçe bilmiyormuş ve Mahmut'da Arapça bilmiyormuş. Bunun üzerine Şeyh bir tercüman çağırmış. Tanıştıklarında Şeyh "Ya sen benim yeğenim oluyorsun o zaman" demiş. Şeyh, Mahmut'u kucaklamış ve öpmüş. Mahmut'un aile şeceresine bakarak Mahmut'un yeğeni olduğundan emin olmuş. Sonra kendi atını Mahmut'a hediye etmiş. Görüyor musun işte. Mahmut'un çadırın önünde gördüğü, beğendiği at. Şeyh "Yeğenim, senin atın yaşlanmış, gözleri çukurlaşmış. Sen bununla Bağdat'a gidemezsin" diyerek atını ona vermiş. Sonra komutan Cafer'in yanına giderler. Komutana durumunu anlatır. Ve ondan yardım ister. Komutan yanına Mahmut Ağa'yı alarak Bağdat'tan İstanbul'a Sultan'ın yanına gitmişler. Komutan, Sultan'a "Sultanım ben bu adamın kefilim, oğlu bir hata yapmış, kendisinin bu konu ile ilgisi yok, onun hakkında verilen fermanı kaldırmanızı ve onu affetmenizi istiyorum" demiş. Sultan'da "Onu affedeceğim ancak Paşalık rütbelerini alacağım. Rütbeler ona uygun değil" demiş.

Mahmut Ağa kendisinden rütbelerinin alınmasını hiçbir zaman içine sindiremedi. O kadar çok ağrına gitti ki İstanbul dönüşünde hastalandı. Diyarbakır'a doktora götürüldü ama iyileşmedi ve oradan cenazesi getirildi. Çelikte gömüldü. Mahmut'un Murat'tan başka Hüseyin, Abdülhamit, Tahir, Abdullah, Mehmet Emin, Yakup isimlerinde oğulları vardı. Babalarının ölümünden sonra ağalık hapisten çıkan Ramo ve oğullarına geçti. (Burada kısa bir ara verildi.)

Sonra savaş çıktı. Savaş esnasında Bitlis-Tatvan civarında askerde olan akrabalarımızdan Tahir ve Musa birliklerini kaybediyorlar ve sığındıkları bir köyde başlarından geçenleri bana anlatmışlardı. Anlattıklarına göre akşam karanlığı basmadan sığındıkları köyün bir kısmı ermeni bir kısmı Müslüman'mış. Tüm Müslümanlar bir evde toplanmış ve kapıları kilitleyerek sessizce oturuyorlarmış. Gecenin bir vakti kapılar Ermeniler tarafından kırılıyor süngülerle silahlarla içeri dalıyorlar. Musa gün görmüş akıllı biriydi. Arkadaşı Tahir'e (Nusaybinli Tahir) kendini yere at ve ölü taklidi yap demiş. İri yarı Ermeninin biri elinde fanus tutuyor diğer arkadaşları da içerde bulunanları tek tek öldürüyor. Yere yatan Musa ve Tahir'in üzerine onlarca ceset düşüyor ve kanlar içinde kalıyorlar. Kısa bir süre sonra Ermeniler işlerini bitirip çekip gidiyorlar. Musa sessizlik olunca sessizce kalkıyor yarı baygın olan arkadaşını da cesetlerin altından çekip dışarı çıkıyorlar. Bir kolu kopmak üzere olan Tahir ve Musa saatlerce yol alıyor sabaha karşı bir başka köye varıyorlar. Tahir "dilerim Allah'tan Müslüman köyüdür. Yoksa boşuna bu kadar tabanlarımızı şişirdik. Köye yaklaştıkça köyün dışında karlara kuru otlarını sermiş ve koyun keçilerine yem veriyordu. Onları görünce eve doğru bağırarak çocuklarını da çağırıyor. Tahir ve Musa'yı içeri alarak üst başlarını değiştiriyorlar üzerinde ki kurumuş kanları temizliyorlar. Sıcak bir süt ve yemek vermişler. Biraz dinledikten

sonra köyün muhtarı ve bekçisi gelmişler başlarından geceni öğrendikten sonra onlara birer at temin edip onları Bitlis'e askeriyeye götürüyorlar. Komutan anlattıklarını dinledikten sonra Musa'ya "o köyü hatırlayacak mısın" diye sorar. Evet diye cevaplar ve askerlerle beraber yola çıkarlar. Köye vardıklarında köyün bomboş olduğunu görürler. Akşamlar kaldıkları eve gittiklerinde cesetlerin kokmuş ve hala orda olduklarını görürler. Şimdi yeğenim sadece orda değil her tarafta Ermeniler kadın çocuk demeden öldürdüler. Burada Kerboran'da fazla ermeni yoktu sadece iki sülale vardı. Lahdik ve Köse sülaleleri, Bitlis Van o taraflarda Müslümanlar öldürülünce buradaki Müslümanlarda "Hıristiyan hıristiyandır. Ha Süryani ha Ermeni, ne fark eder" diyerek öldürmeye başladılar. Süryaniler Avrupa'dan yardım istediler ermeni olmadıklarını savaşa müdahil olmadıklarını ama yinede öldürüldüklerini söylemişler bunun üzerine Avrupa Türkiye'yi uyararak bu öldürmeleri engellemelerini istiyor. Sağlam yerlerde saklanan Süryani Hıristiyanlar bu karara yetişerek ölümden kurtuluyorlar. Mesela İdil, Der-Kube, Der-Salib Hıristiyanları kurtuluyor. Lahdik ve Köse sülalelerinin liderleri tutuklanıp öldürülünce diğer aile üyelerinin bir kısmı İdil'e bir kısmı Haxeye (Hah köyü)'ye kaçmış. Kısa bir süre sonra ağaların fermanı çıktı. Kimi tutuklandı kimi idam edildi kimi canını kurtarmak için sınır dışına kaçtı. Devlet güçleri tüm ağaların listesiyle kasaba kasaba dolaşarak kasırlarını yıkmaya başladı. Tüm halkı topluyor ve davul zurna eşliğinde yıkım yapıyorlardı. Sıra bizim kasra geldiğinde, babam (Çaçan Ağa),- Kerboran'da sadece senin deden Mele Ferhat (annemin babası) Türkçe biliyordu-Mele Ferhat'ı yanına aldı. Çok iyi hatırlıyorum ben annem, kardeşim Mehmet Emin hep beraber karakolun yanındaki çadıra gittik. Bir bekçi bizi durdurarak bir şeyler sordu. Mele Ferhat onunla konuştu ve bizi içeri aldılar. Tabi ben o zaman pek bir şey anlamıyordum yaşımda biraz küçüktü ama sonra babam

anlatırdı. Komutan onlara çok iyi davranmış ve kasırlarını yıkmayacağını söyleyerek göndermiş. Bir gün evde otururken yüz gözleri, yıktıkları kasırların kireçlerinden bembeyaz olmuş askerler gelir. Annem daha önceki komutanın kasrımızı yıkmamaları için yazdığı notu verdi genç komutan güler yüzüyle “tamam anne diyerek” gitti. Ve kasrımızı yıkmadı. Evet yeğenim biz çok günler gördük.Senin deden Ali çok çalışkan dürüst bir insandı durmadan çalışırdı mal mülkü çok olduğu için sadece onlarla ilgilenirdi başka işlerle pek uğraşmazdı. Annemin dayısı olur ve çok yakındık.büyük oğlu Abdi idi. Kerben (Suçatı) kampında çalışıyordu. Çok ciddi bir hastalığa yakalandı. Tüm saçları döküldü. Annem sık sık ziyaretlerine giderdi. Bir gün anneme “durumu nasıl” dedim. “Valla oğlum durumları çok kötü, hem Ali hem Abdi ikisi de çok hasta ve Ali oğlunun durumuna pek dayanamaz gibi geliyor bana” dedi. Ali’nin diğer iki oğlu Emin ve Arif daha çok küçüktü. Hanımı Reyhan yani babaannen Emin’i bizimle beraber odun kesmeye gönderirdi. Biz odunları, meşe yapraklı dalları keser eşeklere yüklerdik. Emin de onları eve götürür yüklerini indirir tekrar geri getirirdi.

Ramazan Aras: Ramo oğlu Ali (Eli’ye Ramo)’dan sonra yerine kim geçti, amca?

Naif Üstüner: Ramo oğlu Ali Ağa’dan (Eli’ye Ramo) sonra yerine oğlu Abdülkerim Ağa oldu. Eli’ye Ramo’nun oğlu Abdülkerim’i de çok iyi tanırdım. Uzun bir süre ağalık yaptı. Çok iyi tanırdım. Çok zalim, dediğim dedik bir ağa idi. Kardeşini öldürdüler. Mustafa, Halil, Hüseyne Feydo bu üç kişi bizdendi ve Hacı Emin’lerin Oğlu Sabri’yi Celik’te (Çelik) öldürdü. Germero (Akbelen) köyünden on iki adamı öldürüp Dicle nehrine attı ve devlet hiçbir şey demedi çünkü hükümetin ajanı (mite devlete) olmuştu. Bütün yöre aşiretlerinin sorumluluğunu ona vermişti devlet. O yüzden kimse ona karışamıyor karşı çıkamıyordu. Ama adamlar hak etmişti ölümü çünkü bu on iki kişi yörede hırsızlık, kız kaçırma gibi kötü işlerle uğraşıyorlardı.

Hatta, Mence ile evlendiği gece yani düğününde onu öldürmek için plan yaptıklarını duydu ve bu on iki adamı düğün gecesi öldürüp Dicle nehrine attı. Daha sonra Abdülkerim Ağa kendi kendini yaktı. Geldi müdürü soydu. Hükümetin müdürünü soydu. Bu yapılacak şey mi?. Kasr'da oturuyoruz hizmetçimiz Zino'nun kızı Meryem damı temizliyordu. Annem, Kör Rıhan (Reyhan) ve üç dört kadın içerde oturmuş sohbet ediyorlardı. Hizmetçimiz Zino'nun kızı Meryem damdan anneme "Hanımım Abdülkerim Ağa evin arkasında durmuş seninle konuşmak istiyor". Diyerek annemi dışarı çıkardı. Annem "Abdülkerim Ağa yapma, devlet soyulur mu hiç, topla adamlarını geri dön" dedi. Abdülkerim Ağa "Vallahi gidip onu soyacam çok zengin bir müdür." Deddi. Çok güzel bir ata binmişti ve yanında yaklaşık yüzeli adamı vardı. Uzun boylu, esmer kalın iri dudaklıydı. Gidip müdürün altınlarını çeyiz sandıklarına kadar aldılar. Müdür bu duruma çok sinirleniyor ve gidip devlete kendi güvendikleri Ağanın yaptığını şikayet edeceğim diyerek gider. Daha sonra yanında çok sayıda asker ve komutanla Midyat' a gelir. Burada Hristiyanların Ağayı sevmediklerini bildikleri için onlara danışırlar. Hristiyanlar "valla sen bu askerlerle Kerboran'a gidersen kesin ona haber ulaşır ve kaçır onun için siz kaymakama söyleyin onu bir vesile ile buraya çağırın burada yakalarsınız". demişler. Annem Abdülkerim Ağa'ya "Sakin ola ki gitmeyesin dedi sen deli misin hem devletin adamını soyuyorsun hem de devlete gidiyorsun yaptığın iş mi çek git sende diğer ağalar gibi kaç" dedi. Ama annemi dinlemedi. iki adamıyla Midyat'a kaymakamla görüşmeye gitti. Orada sessizce etrafını tutup yakalamışlar. Mardin'e götürüp onu öldürerek Diyarbakır yolu üzerinde, Mardin'in aşağısına atmışlardı. Cenazesini getirdiler ve böylece sülalenin son ağasının da, ağalığında defteri kapandı...

Ramazan Aras: Teşekkür ederim amca, sizi çok yorduk, kusura bakmayın.

Naif Üstüner: Rahatsız olduğum için fazla konuşamıyorum. Başım-gözüm üstüne yeriniz var, yeğenim. Güle güle gidin.

(Burada, Naif Üstüner yorulduğu için konuşmayı bitiriyor. Biz de fazla rahatsız etmemek için vedalaşıp evlerinden o gün ayrıldık. İkinci görüşme için gittiğimizde ise hasta olduğu için görüşmeyi gerçekleştiremedik ve dolayısıyla kendisi ile yaptığımız görüşme burada sonuçlanmış oldu. Ocak 2005 tarihinde tekrar görüşmek istedim ancak mümkün olmadı. Çünkü Naif Üstüner artık hiç duyamaz olmuştu ve eşi Peyruze Üstüner onun sürekli rahatsız olduğunu söylüyordu. Vefat haberini 4 Temmuz 2005'te, İstanbul'da tezimi yazmakla meşgul olduğum bir günde Kerboran'dan aldım.)